

ΝΕΟΣ
ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

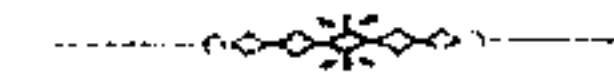
ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΑΡΚΗΣΤΗΡΙΩΝ

*Ἡξιώθη τοῦ Ζαππείου βραβείου ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου
πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.*

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ



ΑΘΗΝΗΣΙΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1908

ΕΚΘΕΣΙΣ ΚΡΙΣΕΩΣ

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΣΟΥΛΗΝΕΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ*

Πρὸ τριάκοντα ἀκριβῶς ἐτῶν, τῷ 1878, ἀπέθνησκεν ἄγαμος ἐν Βάρνη εἰς τῶν ἀγνῶν ἐκείνων Ἑλλήνων, οἵτινες, ἀπηλλαγμένοι συγγενικῶν δεσμῶν, καθῆκον αὐτῶν θεωροῦσιν ἅπαντα τὸν ἐν ἐντίμῳ ἐργασίᾳ διὰ τοῦ ἐμπορίου κτηθέντα πλοῦτον νὰ φιερώσωσιν ὑπὲρ ἔργων κοινωφελῶν καὶ πατριωτικῶν. Ἦτο δὲ οὗτος ὁ ἐκ Μακρυνίτσης τοῦ Πηλίου Βασίλειος Γεωργίου Σουλῆνης, ὅστις διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου τῆς διαθήκης, ἦν συνέταξεν ἐν γήρᾳ βαθεῖ τῷ 1871 τὴν ἡμέραν τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς, ἐξεικόνισεν ἑαυτὸν καὶ τὴν κατέχουσιν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ φιλοπατρίαν καλλίτερον ἢ ὅ τι θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὅστιςδήποτε ἐπιβάλετο νὰ ῥάνη διὰ δικαίων ἐγκωμίων τὴν μνήμην τοῦ φιλοπάτριδος Θεσσαλοῦ. « Ὑπερεβδομηκοντούτης ὢν, ἔγραφεν » ἐν τῇ διαθήκῃ του ὁ Σουλῆνης, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ » ἐπιμήκους τούτου πολυμάχθου βίου μου, πρῶτον καὶ κύριον » ἐμοῦ μέλημα ἐθεώρησα νὰ ζήσω τιμίως ἐν ταῖς περιπετείαις » αὐτοῦ, μηδένα βλάπτων ἢ ἀδικῶν, παραβλέπων τὰς ἀνθρω-

* Ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Σπυρ. Π. Λάμπρου ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῇ 25 Μαΐου 1908.

» πίνας ἀδυναμίας τῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ δολίας προθέσεως ζημι-
 » ούντων με ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς καὶ προτιμῶν
 » μᾶλλον τὴν ἐμὴν ἐπαισθητὴν ζημίαν ἢ τὴν διὰ τοῦ νόμου
 » καταδίωξιν τῶν τοιούτων· διὸ καὶ οὐκ ὀλίγα ἀπὸ τῆς χρη-
 » ματικῆς μου περιουσίας ἀπώλοντο καὶ ἐν ἀπωλείᾳ διάκεινται·
 » δεύτερον δὲ καθήκόν μου ἱερώτατον ἐθεώρησα, πᾶν ὅ τι ἡ θεία
 » Πρόνοια ἐν τῇ τιμίᾳ ἐμπορικῇ συναλλαγῇ ἐδωρήσατό μοι νὰ
 » μὴ κατασπαταλῶ ἐν τῇ τρυφῇ καὶ τῇ ἀσωτίᾳ, ἀλλὰ νὰ
 » περισυνάγω οἰκονομικῶς, ἅτε ἱερά καθήκοντα ἔχων νὰ ἐπι-
 » τελέσω πρὸς τὸ πολυτλήμον καὶ ἀναξιοπαθοῦν ἔθνος μου, ὃ
 » ἠγάπησα καὶ εἰς ὃ τὸν βίον μου ἀφιέρωσα, ὑποστὰς χάριν αὐ-
 » τοῦ πολυειδεῖς στερήσεις. Τούτων ἕνεκα, πᾶν ὅ τι ἔχω ἀδια-
 » φιλονεικῆτως ἀνήκει μοι ἀπὸ ἐργασίας τιμίας, διατίθημι δὲ
 » ὑπὲρ τῆς γενεθλίου μου χώρας Μακρυνίτσης, καὶ ἰδίως τῆς
 » συνοικίας αὐτῆς Παναγίας Μακαριωτίσσης, τῆς Θετῆς μου
 » πατρίδος Βάρνης καὶ ἐτέρων ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν κοινωφελῶν
 » ἔργων».

Πράγματι δὲ τὸ μέγιστον μέρος τῆς περιουσίας διέθεσεν ὁ
 Σουλῆνης ὑπὲρ τῆς συστάσεως καὶ διατηρήσεως σχολείων ἐν
 Μακρυνίτση καὶ Βάρνη καὶ ἐκπαιδευτικῶν βραβείων καὶ ὑπο-
 τροφιῶν· ἐμνήσθη δὲ δι' ἀξιολόγων ποσῶν τοῦ τ' ἐν Κωνσταν-
 τινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ τοῦ ἐν Ἀθή-
 ναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων. Ἀλλὰ
 τὸ εὐρὺ τῆς διανοίας καὶ τὰς προοδευτικὰς τάσεις τοῦ φιλίστο-
 ρος ἐμπόρου δεικνύουσιν αἱ διατάξεις τῆς διαθήκης αὐτοῦ ἐκεῖ-
 ναι, δι' ὧν ὥρισεν οὐ μικρὰ ποσὰ πρῶτον μὲν χάριν συντάξεως
 καταλόγου τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς μοναῖς
 τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τῶν Μετεώρων, δεύτερον δὲ χάριν συγ-
 γραφῆς «Ἐπιτόμου Ἱστορίας τῆς Βάρνης καὶ τῶν περὶ αὐτὴν
 παραλίων πόλεων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Λυσιμάχου τοῦ βασιλέως
 τῆς Θράκης μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ 1860, καθ' ἣν ἐγεννήθη τὸ

βουλγαρικὸν ζήτημα» καὶ τρίτον χάριν ἱστορικοῦ διαγωνισμοῦ
 περὶ τῆς Θεσσαλίας.

Καὶ τῶν μὲν δύο πρώτων διατάξεων τὴν ἐκτέλεσιν ἀνέθη-
 κεν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλ-
 λογον, τὴν δὲ τῆς τρίτης εἰς τὸ Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἴδου
 δὲ πῶς ἔχουσιν αὐτολεξεῖ τὰ ὑπ' αὐτοῦ περὶ τοῦ διαγωνίσμα-
 τος τούτου διαταχθέντα·

«Ἡ Οὐ Λίρας ὀθωμανικὰς ἀφιερῶ νὰ καταθέσωσιν οἱ κ. ἐκτε-
 » λισταὶ τῆς διαθήκης μου ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἑθνικῇ Ἑλλη-
 » νικῇ Τραπεζῇ, παραδώσωσι δὲ τὰ γραμμάτια τῇ Πρυτανείᾳ
 » τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου. Οἱ τόκοι τοῦ χρηματικοῦ τού-
 » του ποσοῦ ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν θὰ χρησιμεύσωσιν εἰς
 » σύστασιν ἐνὸς βραβείου διαγωνίσματος Ἱστορίας τῆς Θεσ-
 » σαλίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς ἀποκαταστά-
 » σεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, διηρημένης εἰς τρία μέρη.
 » Ἐκάστου μέρους τῆς Ἱστορίας ταύτης βραβεῖον ἔσονται οἱ
 » πενταετεῖς τόκοι καὶ τὰ ἐπιτόκια αὐτῶν. Τὸ ἱστορικὸν δια-
 » γώνισμα κληθήσεται «Βασιλείου Γεωργίου Σουλῆνη τοῦ Θεσ-
 » σαλοῦ Ἱστορικὸν διαγώνισμα Θεσσαλίας». Αἱ ἐποχαὶ ἀπὸ
 » τῆς πρώτης μέχρι τῆς δευτέρας καὶ ταύτης μέχρι τῆς τρίτης
 » ὀρισθήσονται ὑπὸ τῆς Πρυτανείας. Ἡ Ἱστορία πρέπει νὰ εἶνε
 » ἢ τελειότερα καὶ λεπτομερεστέρα ἐν τῇ περιγραφῇ ὄλων τῶν
 » περιπετειῶν τῆς Θεσσαλίας. Εἰς δὲ τὸν ἀγῶνα εἰσὶ δεκτὰ ἔργα
 » ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους διασήμων ἐπὶ παιδείᾳ. Τὸ πρόγραμμα τοῦ
 » βραβείου, συνταχθὲν παρὰ τῆς Πρυτανείας, ὅπως αὕτη ἐγ-
 » κρίνη σκοπιμώτερον καὶ τελειότερον, θὰ δημοσιευθῇ ἅμα τῇ
 » παραλαβῇ τῶν Τραπεζικῶν Γραμματίων, ἐξ οὗ ἄρχεται καὶ
 » ἡ ἐποχὴ τοῦ διαγωνίσματος. Ἑλλανοδίκα ἔσονται οἱ τὴν
 » σύγκλητον τοῦ Πανεπιστημίου ἀποτελοῦντες κατὰ τὸ ἔτος
 » τῆς βραβεύσεως καθηγηταί, ἐξαιρέσει ἐκείνου, οὗτινος πό-
 » νημα ἤθελεν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀγῶνι. Τὸ βραβευθησόμενον ἱστο-
 » ρικὸν πόνημα θέλει ἐκδίδει ἀμέσως ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτοῦ ὁ βρα-

» βευθεῖς. Ἄν τυχὸν ἤθελε παρουσιασθῆ πόνημα τέλειον ἄξιον
 » βραβεύσεως καὶ τῶν τριῶν ἐποχῶν ἐν τῇ πρώτῃ πενταετία
 » ἐκ μιᾶς, οἱ ἑλλανοδίκαι, μετὰ μεγίστης εὐσυνειδησίας καὶ
 » ἐπιστημονικῆς ἐπιστασίας κρίνοντες, δύνανται νὰ βραβεύσω-
 » σιν αὐτὸ, ὃ δὲ βραβευθεῖς δικαιούται νὰ λαμβάνῃ τοὺς τό-
 » κους τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ μίαν ἐτέραν δεκαετίαν, τὸ ὄλον δε-
 » καπενταετίαν. Ἡ Πρυτανεῖα δύναται, ἂν ἀνάγκη φανῇ, γὰ
 » ἐπεκτείνῃ ἢ συντέμνῃ τὸν ὀρισθέντα χρόνον τῆς πενταετίας
 » ἐκάστης τῶν τριῶν ἐποχῶν. Μετὰ τὸ πέρασ τοῦ ἱστορικοῦ
 » ἀγῶνος τούτου ἐν τῷ ὀρισθέντι ἢ ἐκτενεστέρω χρόνῳ τὸ κε-
 » φάλαιον τῶν 500 λιρῶν καὶ οἱ τόκοι αὐτοῦ θὰ περιέλθωσιν
 » εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἐταιρείας Ἀθη-
 » νῶν, ὑποχρεουμένης νὰ δαπανᾷ αὐτοὺς ἐν ἀλληλουχίᾳ καὶ
 » ἀδιασπᾶστος εἰς ἐκπαιδεύσιν νεανίδων ἐκ Θεσσαλίας, κατὰ
 » προτίμησιν δὲ συγχωρίων μου μελλουσῶν μετὰ τὸ πέρασ τῶν
 » σπουδῶν αὐτῶν νὰ μετέλθωσιν ἀπαραβάτως τὸ διδασκαλικὸν
 » ἐπάγγελμα κυρίως ἐν Θεσσαλίᾳ. Οὗτος ἔσται διὰ παντός
 » ὁ προορισμὸς τῶν τόκων ».

Δυστυχῶς ἐν τῇ μερίμνῃ περὶ ἐκτελέσεως τῶν διατάξεων
 τῆς διαθήκης τοῦ Σουλῆνη τὰ ὑπ' αὐτοῦ χάριν τῶν ὑπ' αὐτοῦ
 ὀρισθέντων διαφόρων ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν κλη-
 ροδοτημάτων συναχθέντα ποσὰ οὔτε ταχέως οὔτε εἰς τὸ ἄρ-
 τιον ἐβεβαιώθησαν. Κατὰ ταῦτα καὶ τοῦ κληροδοτήματος ὑπὲρ
 τῆς Ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας μόνον μέρος, μικρὸν ἀποφέρον ἐτή-
 σιον τόκον, κατετέθη εἰς τὸ Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον. Διὸ καὶ
 σχεδὸν ἐλάνθανε τοῦτο τὸ κληροδοτήμα μέχρι τοῦ ἀκαδημαϊ-
 κοῦ ἔτους 1904-1905, ὅτε πρυτανεύων ἐπείσθη ἐκ τῆς περὶ
 τῶν κατ' αὐτὸ ἐξετάσεως, ὅτι εἶχε συναχθῆ ἤδη ἐκ τῶν τόκων
 ἱκανὸν ποσὸν, ὅπως προκηρυχθῆ τὸ Σουλῆνειον ἱστορικὸν δια-
 γώνισμα. Μὴ προφθάσας δ' ἕνεκα τῶν πολλῶν φροντίδων τοῦ
 διεθνοῦς ἀρχαιολογικοῦ συνεδρίου νὰ μεριμνήσω καὶ περὶ τῆς
 οἰκείας προκηρύξεως αὐτοῦ, ἀφῆκα τὴν φροντίδα ταύτην εἰς

τὸν ἐμὸν ἐν τῇ πρυτανείᾳ διάδοχον κ. Γεώργιον Χατζιδάκιν,
 ὅστις καὶ προεκήρυξε τὸν διαγωνισμὸν τῇ 10 Δεκεμβρίου 1905
 κατὰ τὰ προμελετηθέντα, τάξας προθεσμίαν ὑποβολῆς τῶν ἔρ-
 γων μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους.

Κατὰ τὴν προκήρυξιν ταύτην τὰ τρία μέρη, εἰς ἃ διηρέθη
 ἡ Ἱστορία τῆς Θεσσαλίας συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ δια-
 θέτου, εἶνε

α') ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρα-
 κλείου μετὰ μακρᾶς τοπογραφικῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἱστορικῆς
 ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν
 χρόνων μέχρι τῆς Χριστοῦ γεννήσεως·

β') ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου μέχρι τῆς ἀλώσεως
 ὑπὸ τῶν Τούρκων·

γ') ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς προς-
 αρτήσεως τῆς Θεσσαλίας εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος μετ'
 ἐκτενοῦς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὸ ἐμπόριον, τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς
 λογίους τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ τουρκοκρατίας.

Προεκηρύχθη δὲ, ὅτι εἰς τὸν διαγωνισμὸν γίνονται δεκτὰ
 ἔργα πραγματευόμενα εἴτε καὶ τὰ τρία μέρη τῆς Ἱστορίας τῆς
 Θεσσαλίας, ὧν ἕκαστον ἔμελλε νὰ μειφθῆ δι' ἄθλου χιλίων τε-
 τρακοσίων δραχμῶν, εἴτε ἐν μόνον μέρος ἢ δύο. Ὡρίσθη, δὲ ὅτι
 ἑλλανοδίκαι ἔσονται κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ διαθέτου οἱ τὴν
 Σύγκλητον τοῦ Πανεπιστημίου ἀποτελοῦντες κατὰ τὸ ἔτος τῆς
 βραβεύσεως καθηγηταί, ἐξαιρέσει ἐκείνου, οὔτινος πόνημα ἤθε-
 λεν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀγῶνι. Ἀλλὰ προσετέθη, ὅτι ἡ μὲν Σύγ-
 κλητος δύναται νὰ αναθέσῃ τὴν κρίσιν ἐξ ἐπιτροπῆς εἰς εἰδικούς
 κριτὰς ἐκ τῶν καθηγητῶν, οἱ δὲ καθηγηταί τῆς Ἱστορίας, καί-
 περ δυνάμενοι νὰ ὑποβάλωσιν ἔργα εἰς τὸν διαγωνισμὸν συμ-
 φώνως τῇ θελήσει τοῦ διαθέτου, ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν θέλουσι συμ-
 μετάσχει αὐτοῦ, ὅπως ἀφήσωσιν ἐλεύθερον τὸ στάδιον τῆς ἐρ-
 γασίας εἰς ἄλλους λογίους.

Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν προκήρυξιν ταύτην, ληξάσης τῆς 31

Ἰανουαρίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους τῆς ταχθείσης προθεσμίας, ἡ Σύγκλητος ἀνέθηκε τὴν κρίσιν τῶν ὑποβληθέντων ἔργων εἰς τοὺς καθηγητὰς τῆς ἱστορίας κ. κ. Παῦλον Καρολίδην, Δημήτριον Πατσόπουλον καὶ ἐμὲ, εἰς ὃν καὶ ἐπέτρεψαν οἱ κ. κ. συνάδελφοι τὴν εἰσήγησιν.

Παρεδόθησαν δ' εἰς ἡμᾶς πρὸς κρίσιν ὑπὸ τῆς Πρυτανείας τὰ ἐξῆς ἐμπροθέσμως ὑποβληθέντα χειρόγραφα, ὧν δύο μὲν φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἅτε τῆς οικείας προκηρύξεως τοῦ διαγωνισμοῦ οὐδὲν λεγούσης περὶ ἀνωνυμίας, ἐν δὲ εἶνε ἀνώνυμον·

α') «*Χρ. Γ. Καλοκαιρινοῦ Ἱστορία τῆς Θεσσαλίας*». Μέρος Α', Μέρος Β', Μέρος Γ' καὶ «*Παράρτημα τῆς Ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας περιλαμβάνον ἀλφαβητικῶς πᾶν τὸ ἐν τῷ κειμένῳ τῶν τριῶν μερῶν μὴ τεθὲν ἐφικτὸν βοήθημα πρὸς βαθεῖαν κατανόησιν, ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῆς προσηρτήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα (βίοι ἐνδόξων ἀνδρῶν, τοπογραφία, χωρογραφία κλπ.)*, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μνημονευθέντων καὶ τινῶν ἄλλων συγγραφέων».

β') «*Ἀθ. Ι. Σπυριδάκι (ἐλληνοδιδασκάλου ἐν Ἀλμυρῷ) Θεσσαλιάδος Μέρος Α'*. Ἀρχαία Ἱστορία τῆς Θεσσαλίας».

γ') Ἀνωνύμου «*Ἡ Θεσσαλία ἐπὶ Τουρκοκρατίας*».

Τῶν τριῶν τούτων συγγραφῶν ἡ τοῦ κ. Καλοκαιρινοῦ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὰ τρία μέρη τῆς ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας τὰ διὰ τῆς προκηρύξεως καθοριζόμενα, περιλαμβάνει δ' ἐν ὅλῳ μετὰ καὶ τοῦ παραρτήματος σελίδας 345, ὧν 38 καταλαμβάνονται ὑπὸ εὐρετηρίων καὶ πινάκων. Ἐκτυπούμενον δὲ τὸ ὅλον ἔργον ἤθελε καταλάβει περίπου 180 σελίδας ὀγδόου σχήματος.

Ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου καὶ μόνου ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἔκτασις τοῦ ἔργου εἶνε μικρά. Ἀλλ' ἡ βραχύτης καὶ ἀνεπάρκεια τῆς ὕλης δὲν εἶνε τὸ μόνον αὐτοῦ κακόν. Ἀνάλογον

δὲ εἶνε καὶ τὸ ποιὸν τῆς συγγραφῆς. Ὁ συγγραφεὺς δυστυχῶς δὲν ἔχει ἱστορικὴν μόρφωσιν· διὸ οὔτε τὴν μέθοδον τοῦ ἐργάζεσθαι γινώσκει, συγγέιων πηγὰς καὶ βοηθήματα καὶ μὴ διαστέλλων τούτων τὰ κυριώδη καὶ τὰ ἐπουσιώδη, τὰ πρωτεύοντα καὶ τὰ δευτερεύοντα, οὔτε τὴν τέχνην τοῦ συστηματικῶς κατατάσσειν τὴν ὅλην ἐπίσταται. Μυθικῶν διηγήσεων καὶ ἱστορημάτων οὐδεμίαν ποιεῖται διάκρισιν, γεγονότα καίρια καὶ ἄσημα συμφύρει ἐπὶ τὸ αὐτὸ, στερεῖται δὲ τελείως τῆς ἱστορικῆς ἀντιλήψεως τῶν κατὰ χρόνους διαφορῶν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἱστορικὴ αὐτοῦ συγγραφή βρίθει συγχύσεων, πταισμάτων καὶ χασμῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παραλογισμῶν.

Μὴ ἔχων συνείδησιν τῆς διαφορᾶς πηγῶν καὶ βοηθημάτων, ἀλλ' εὐσυνειδήτως θέλων νάποδώσῃ τὸ *sum cuique*, προτάσσει ἐκάστου μέρους τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ τὴν Βιβλιογραφίαν, ἐν ἣ βλέπομεν συμφυρομένους ὡς συγγραφεῖς τὸν Ὅμηρον καὶ Πίνδαρον, τὸν Θουκυδίδην καὶ Ξενοφῶντα, τὸν Δημοσθένην καὶ Στράβωνα οὐ μόνον μετὰ τοῦ Ἀλ. Ῥαγκαβῆ καὶ τοῦ Σκαρλάτου Βυζαντίου, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Κρυγέρου καὶ τοῦ Buttman, τοῦ Ἰακώβου Δραγάτση, τοῦ Χαρ. Παπαμάρκου καὶ τοῦ Ἰωάννου Πετρῶφ, τοῦ Bädcker, ὃν πιστεύει συγγραφεῖα, καὶ τῶν διαφορῶν ἐκδοτῶν λεξικῶν Larousse, Bouillet, Dezhny. Κοινὰ λεξικά, διδακτικὰ βιβλία τῶν σχολείων συναναγράφονται ἐν τῇ Βιβλιογραφίᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν βιβλίων, ἐξ ὧν ὅπωςδὴποτε ἐσταχυολογήθητι. Δὲν ἀπαξιοῖ δ' ὁ συγγραφεὺς νάναγράψῃ ἐν αὐτοῖς καὶ αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς, Ἑλληνας τε καὶ ξένους, ὧν εὐλόγως ἢ καὶ ἄνευ λόγου παραλαμβάνονται χωρὶα εἰς τὴν συγγραφὴν. Οὕτω βλέπομεν μετὰ τῶν πηγῶν ἀναγραφόμενον τὸν Schiller, διότι ἐν ἀρχῇ τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Ἱστορίας παρατίθεται τὸ χωρίον αὐτοῦ τόδε «*Ἡ ἱστορία παρίσταται ὡς παγκόσμιον δικαστήριον, ἐν ᾧ κρίνονται αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ὧν οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες μετ' ἐγκωμίων παραπέμπονται εἰς τὴν ἀθανασίαν, οἱ δὲ τὰ φαῦλα*

πράξαντες εἰς αἰώνιον ἀνάθεμα» καὶ αὐτὸν τὸν Δάντην, διότι ἐν σ. 17 τοῦ Β' μέρους λέγονται τὰ ἐξῆς: «Οἱ δυστυχεῖς Θεσσαλοὶ ἐνθυμούμενοι τὸ εὐδαιμον παρελθὲν καὶ τοὺς πάλαι εὐτυχεῖς χρόνους ἦσαν ἤδη ἀπαρηγόρητοι, διότι, ὡς γνωστόν:

*Nessun maggior dolore
che ricordarsi del tempo felice
nella miseria*

(Dante. Divine Comédie. V. 121-123), ὅπερ μεθερμηνευόμενον σημαίνει:

«Δὲν φέρει ἄλλον πόνον
δριμύτερον εἰς τὴν ψυχὴν,
παρ' ὅσον ἢ ἐνθύμησις τῶν εὐδαιμόνων χρόνων
εἰς δυστυχίας ἐποχὴν». . *

Ἄλλως δὲ ἡ παρενθήκη τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἡ εἰς τὸν Δάντην μετὰ τῆς γαλλικῆς ἐπιγραφῆς Divine Comédie παραπομπὴ ἀρκοῦσιν εἰς χαρακτηρισμὸν τῶν τε ἐν ἀνοικείῳ τόπῳ παραθέσεων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἀνεπιστήμονος τρόπου τῶν παραπομπῶν. Οὕτω καὶ ἐν σ. 38 τοῦ Α' μέρους ἔχομεν τὴν σημείωσιν Thirwal 1 p. 437 praefectus. — ἐν σ. 21 τοῦ αὐτοῦ μέρους περὶ τῶν Τεμπῶν σημειοῦνται τάδε: «Γὰς θείας δὲ καλλονὰς αὐτῶν ἐξύμνησαν διὰ ἀσυλλήπτων περιγραφῶν: Αἰλιανὸς, Catullus, Θεόκριτος, Mezières, Fallmerayer, Fénelon, Vergilius κλπ.» Τοιαῦτα δ' εὐρίσκονται πάμπολλα ἐν τῇ συγγραφῇ. Αὐτόχρημα δ' ἀστεία εἶνε ἢ παράθεσις γαλλικῶν φράσεων πρὸς ἐπίδειξιν γλωσσομαθείας ἐν μέσῳ τῆς λόγου. Οὕτω π. χ. ἐν τῷ ἄλλως περιττῷ καταλόγῳ τῶν Ῥωμαίων αυτοκρατόρων ἐν σ. 57 τοῦ Α' μέρους «Δομετια-

* Ὁ Ὀδοιπόρος, Παν. Σούτσου. 1864.

νος (81-96). Domitien fit subir à Rome et à ses sujets le plus cruel despotisme. — ἐν σ. 58 τοῦ αὐτοῦ μέρους «Ἡλιογάβαλος (217-222), connu par ses cruautés, ses folies et ses débauches» — καὶ κατωτέρω «Κλαύδιος Β' (270), Excellent prince et bon général». — ἐν σ. 59 «καθελὼν τὸν Ἄρειον qui niait la consubstantialité du Fils avec le Père». — ἐν σ. 9 τοῦ Β' μέρους «Οἱ Σλαῦοι — Rameau ethnographique et linguistique de la famille indo-européenne.»

Ἡ διὰ μακρῶν ἀνάλυσις τοιοῦτου κατασκευάσματος θὰ ἦτο ὅλως περιττὴ. Εἴ τι ἐν μόνῳ τῷ Γ' μέρει ἀπεταμιεύθη χρῆσιμον ἐκ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας σημεῖωμα ἀποπνίγεται ἐν μέσῳ πελάγους ἀμεθοδίας, συγχύσεως καὶ ἀκρισίας. Οὔτε νὰ διορθώσωμεν ἐπιχειροῦμεν, ἐπειδὴ τὰ πάντα σχεδὸν δέονται διορθώσεως, οὔτε παρατηρήσεις νὰ πευθύνωμεν εἰς τὸν συγγραφέα, ἐπειδὴ τὰ παρατηρητέα θὰ ὑπερέβαινον τὸ μῆκος αὐτῆς τοῦ τῆς συγγραφῆς. Μίαν δὲ μόνον συμβουλήν ἀπευθύνομεν εἰς αὐτὸν, νὰ παραιτήσῃ τὴν συγγραφὴν ἄλλων ὁμοίων δῆθεν ἱστορικῶν βιβλίων ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἀποστείλῃ αὐτὰ εἰς ἄλλον ἱστορικὸν διαγωνισμὸν προκηρυσσόμενον ὑπὸ τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἴσως δὲ καὶ νὰ μὴ δημοσιεύσῃ, ὅπως μὴ γείνη ἀκούσιον ὄσμα ἀλιέως τινὸς μαργαριτῶν. τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐφιλοδοξήσαμεν ἡμεῖς ἐνταῦθα.

Ἀρκούμεθα δὲ μόνον παρέχοντες εἰς τοὺς ἀκροατὰς ὡς δείγμα τοῦ καλάμου τοῦ συγγραφέως δύο χωρία τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Ἴδου τίνα λέγει ἐν σ. 16 κ. ε. τοῦ Α' μέρους περὶ τοῦ Ὀλύμπου: «Εἰς τὴν γῆν ὑπῆρχεν ὁ Ὀλυμπος, τὸ μέγα ἐκεῖνο καὶ ὑψηλὸν ὄρος, ἐκ τῶν κορυφῶν τοῦ ὀποίου οἱ θεοὶ ἐπολέμουν ἄλλοτε κατὰ τῶν Τιτάνων. Τὸ ὄρος τοῦτο εἶνε τὸ μεγαλοπρεπέστατον πάντων τῶν ὄρέων τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὸ ὕψος αὐτοῦ εἶνε καταπληκτικόν (3000 μ.). Αἱ κορυφαὶ του ἐγγύζουσι τὸν Οὐρανόν. Μίαν ἡμέραν ὀλόκληρον ἔκαμεν ὁ Ἥφαιστος, ὅτε ἐρρίφθη ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ, νὰ φθάσῃ εἰς

τὴν γῆν! Ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ἕως εἰς τὸν Οὐρανὸν εἶνε πολὺ πλησίον καὶ ἕως εἰς τὴν γῆν δὲν εἶνε πολὺ μακρὴν. Ἔχει πολλὰς κορυφὰς καὶ πολλὰς καὶ μεγάλας κοιλάδας καὶ φάραγγας. Ἐδῶ συναθροίζονται τὰ νέφη, τὰ κατακλείοντα τὰς βροντὰς, τὰς ἀστραπὺς καὶ τοὺς κερανοὺς, καὶ ἀπ' ἐδῶ διασκορπίζονται εἰς τὸν Οὐρανὸν καὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Οἱ ἄνεμοι δὲν σείουσιν αὐτόν! Μεγαλοπρεπὴς τις ἡρεμία καὶ διαύγεια καὶ σιληπνότης αἰωνίως ἐπικρατεῖ ἐπ' αὐτοῦ. Ποῦ ἄλλοῦ λοιπὸν ἦτο καλλίτερον ὁ Ζεὺς νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν μεγάλην αὐτοῦ οἰκογένειαν; . . .

Ἐνθα δ' ὁ λόγος περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, παρεμβάλλονται σελίδες ὅλαι περὶ τῆς πτώσεως τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπίων θεῶν, αἵτινες ἄρχονται ὧδε: Ἐν ἔτει 754 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἐγεννήθη ὁ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ἀποτελῶν τὸ ὄριον μεταξὺ τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας ἐποχῆς Ἰησοῦς Χριστὸς, ὑποχωρησάντων τῶν Ὀλυμπίων θεῶν ὧδέ πως: Μίαν νύκτα χειμερινὴν ἀπέθανον οἱ ἀρχαῖοι θεοί. Ἦτο ψῦχος τὴν νύκτα ἐκείνην, ὁ οὐρανὸς εἶχεν ἀνοίξει τοὺς ἀσκοὺς τῶν νεφῶν του καὶ ἀφῆκε τὴν χιόνα νὰ πίπτῃ ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Ὁ Ἀπόλλων εἶχε καταφύγει πρὸ ὤρας πολλῆς εἰς τὸν Ὀλυμπόν. Ὁ Φαέθων ὁ ξανθὸς διφρηλάτης, εἶχε προσδέσει τὸ ἄρμα του πλησίον τῆς πύλης, ἐν ᾧ αἱ θυγατέρες του ἔρριπτον τροφὰς εἰς τοὺς πυρίπνους τοῦ ἵππου. Καίτοι ἡ ἡμέρα εἶχε σβεσθῆ, ἡ Ἐκάτη δὲν ἐξήρχετο εἰς τὸν οὐρανὸν, φοβουμένη τὸ ψῦχος. Ἡ Ἑστία, ἡ Ἄρτεμις καὶ ἡ Δητὼ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ δείπνου Οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἤρχισαν νὰ τρέμωσιν ἀπέλθετε, ἠκούσθη τότε μία φωνὴ ἠπία. Τὸ κράτος ὑμῶν ἔπεσεν. . . Ἴδου γὰρ ἐγεννήθη παιδίον νέον, ὁ πρὸ αἰώνων Θεός.

Μετὰ δὲ τὴν παράθεσιν τῶν νέων τούτων ἐκπτώτων Ὀλυμπιῶνων, οἵτινες δὲν εἶνε κἂν τοῦ Heine, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ παρελήφθησαν αὐτολεξεί ἐξ ἄρθρου Σπυρ. Πο-

ταμιάνου ἐν τῷ κατὰ τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1905 ὑπ' ἀρ. 358 φύλλῳ τῆς ἐφημερίδος Καιρῶν, ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθεῖ ἀμέσως κατόπιν λέγων: Τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην ἢ κοσμοκρατεῖρα Ῥώμη περιελάμβανε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ἴδου ὁ συγγραφικὸς τρόπος τοῦ κ. Καλοκαιρινοῦ.

Πολὺ δ' ἀνώτερον τοῦ προεξετασθέντος ἔργου εἶνε ἡ Θεσσαλίᾳς τοῦ κ. Ἀθανασίου Σπυριδάκι, ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν εἶνε ἄψογος, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ὑπεβλήθη δὲ ταύτης εἰς τὸν διαγωνισμὸν μόνον τὸ Α' μέρος, περιλαμβάνον «Τμημα Α' γενικὸν» καὶ «Τμημα Β' εἰδικόν».

Καὶ τὸ μὲν γενικὸν τμημα σύγκειται ἐκ δέκα κεφαλαίων, ἐχόντων τὰς ἐξῆς ἐπιγραφὰς καὶ ὑποδιαιρουμένων εἰς καθ' ἕκαστα α') Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Θεσσαλίας. — Ἱστορικαὶ μαρτυρίαι· β') Φυσικὴ ἄποψις τῆς Θεσσαλίας· γ') Ὀνομασίαι τῆς περὶ τὸν Πηνειὸν χώρας καὶ οἰκήτορες· δ') Μέρη Θεσσαλίας· Α' Φθιώτις. Β' Θεσσαλιώτις. Γ' Πελασγιώτις. Γ' (πάλιν) Ἑστιαιώτις· ε') Μαγνησία· ς') Ἴππικὸν Θεσσαλῶν ἄριστον· ζ') Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον· η') Ἑορταὶ ἐν Θεσσαλίᾳ· θ') Θρησκεία· ι') Βίος Θεσσαλῶν. Τὸ δὲ εἰδικὸν τμημα ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρας περιόδους, ἐπιγραφομένας ὡς ἐξῆς· α') Τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ἐν τοῖς μυθικοῖς χρόνοις· β') Τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις μέχρι τῆς Μακεδόνων ἐπικρατείας· γ') Τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ἐν τῇ Μακεδόνων ἐπικρατείᾳ· δ') Τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐπικρατείᾳ.

Ὁ συγγραφεὺς εἰργάσθη μετὰ φιλοπονίας ἀξίας ἐπαίνου, ὅπως περισυναγάγῃ παντοίαν ὕλην περὶ τῆς Θεσσαλίας ἰδίως ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, συμπληρώσῃ δ' αὐτὴν ἐκ τῶν ἐνόητων καὶ ἄλλοθεν. Ἀλλ' εἰς τοῦτο καὶ μόνον περιορίζεται ἡ εὐδοκίμησις αὐτοῦ. Ἄλλως δ' ἠστόχησε περὶ τε τὴν κριτικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ὕλης ταύτης καὶ τὴν μεθοδικὴν κατάταξιν τῶν ἱστορημάτων ὅσα περιέλαβεν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τὸ εὐ-

ρετικόν λεγόμενον μέρος εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ μόνον τοῦ ὅλου ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐρεύνη, πρὸς ταξινόμησιν δὲ καὶ χρησιμοποίησιν τῶν εὐρεθέντων ἀπαιτεῖται μέθοδος καὶ τέχνη, ἧς τὴν πείραν δὲν ἐπέδειξεν ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, οἷον ὑπεβλήθη εἰς τὸν διαγωνισμόν.

Εἶπομεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐφείσθη τοῦ κόπου νὰ περισυλλέξῃ τὰ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀναφερόμενα χωρία τῶν ἀρχαίων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐργασίαν τὰ περισυλλεχθέντα χωρία ἔπρεπε νὰ καθαρθῶσι κριτικῶς, νὰ καταχθῶσι κατὰ λόγον ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς σχέσεως, διακρινομένων τῶν ἀρχαιοτέρων ἀπὸ τῶν νεωτέρων, τῶν πρωτοτύπων ἀπὸ τῶν παραγώγων, τῶν ἀξιοπίστων ἀπὸ τῶν μὴ παρεχόντων ἐχέγγυα ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας. Ἔπρεπε ὁ ἔπειτα νὰ συσχετισθῶσι ταῦτα πρὸς τὰς λοιπὰς ἀλλοθεν εἰδήσεις, τὴν μελέτην τῶν τόπων καὶ ἀρχαιολογικῶν λειψάνων ἐν τῷ γεωγραφικῷ μέρει, τὰς ἄλλας πηγὰς, ἤτοι τὰ μνημεῖα, τὰς ἐπιγραφὰς, τὰ νομίσματα ἐν τῷ ἱστορικῷ, ταῦτά τε δὲ καὶ ἐκεῖνα νὰ μελετηθῶσιν ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰ γραφέντα καὶ ἐξευρεθέντα ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν. Ἐτέλος δὲ μετὰ τὴν τούτην ἐργασίαν ἔπρεπε νὰ ὀδηγήσῃ ἡ ἱστοριογραφικὴ τέχνη τὸν συγγραφέα εἰς τὴν καταγραφὴν τοῦ ἔργου ἐν δυνατῇ μὲν ἀναλογίᾳ τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν, ἐξαρτωμένη ἐν μέρει ἐκ τῆς ἐνίοτε τυχαίας ἀφθονίας ἢ ἀπορίας τῶν πηγῶν, δι' ἐπιτηδείου δὲ χωρισμοῦ τῆς ὕλης τῆς ἀνηκούσης εἰς τὸ κείμενον ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτὸ σημειώσεων καὶ τῆς μεθοδικῆς ἐν αὐταῖς ταξινομήσεως τῶν παραπομπῶν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ συγγραφεὺς ἐφρόντισε κυρίως μόνον περὶ τοῦ πρώτου πάντων μέρους, τῆς συναγωγῆς τῆς ὕλης ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ ἐν μέρει, ἀλλὰ μόνον ἐν μέρει, περὶ τῆς ἐξ ἄλλων πηγῶν συμπληρώσεως αὐτῶν, τὴν ὕλην δὲ ταύτην οὔτε κριτικῶς ἐκάθηρεν, οὔτε μεθοδικῶς ἐταξινόμησεν, ἀλλὰ συνεσώρευσεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, περιορισθεὶς ἐνιαχοῦ εἰς ἀπλῆν παράθεσιν τῶν διαφόρων χω-

ρίων τῶν ἀρχαίων. Καὶ ὑπάρχει μὲν ὡς πρὸς τοῦτο ἰκανὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ πρώτου τμήματος καὶ τοῦ δευτέρου, ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερον δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένον τῆς ἀμεθοδίας, λείπει δὲ ἀπ' αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ σπουδαιότατον, ἐν τοῖς πλείστοις ἢ παρακολούθησις τῶν περὶ τὰ ἱστορικὰ ἀθ' ἕκαστα μονογραφικῶν ἐρευνητῶν τῶν νεωτέρων, ἴσως ἔνεκεν ἀγνοίας ξένων γλωσσῶν, εἰ καὶ ὁ συγγραφεὺς σποραδικῶς παραθέτει παραπομπὰς τινὰς εἰς βιβλία ἀλλογενῶν.

Εὐθύς ἡ ἀρχὴ τοῦ γενικοῦ μέρους, δι' οὗ ἀρχεται τὸ ἔργον, θὰ δείξῃ ὡς ἐν παραδείγματι τὰ ἐλαττώματα, περὶ ὧν ἔγεινε λόγος ἀνωτέρω. Ἐχει δὲ αὕτη ὡδε, παραλειπομένων τῶν ὑπὸ τὸ κείμενον εἰς τοὺς ἀναγεγραμμένους συγγραφεῖς παραπομπῶν « Ἡ κατ' Εὐριπίδην σεμνὴ τοῦ Πηνειοῦ χώρα, κρητὶς δ' Ὀλύμπου καλλίστη, ἢ κατ' Ἀπολλώνιον πολυλήμιος γαῖα τῶν Πελασγῶν, ἐπαινοῖσι δὲ περὶδρομος οὖρεσιν, ἢ μάκαιρα Θεσσαλία κατὰ Πίνδαρον, τῆς γῆς ἡ ἀρίστη κατὰ Θουκυδίδην, ἢ εὐδαιμονεσιάτη χώρα κατὰ Στράβωνα, φήμην ἤκουσα, ὅτι ἔβριθεν ἐκ πλούτου καὶ εὐθαλοῦς εὐκαρπέας ». Ταῦτα μένουσιν ἀνανταπόδοτα, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν αὐτὰ ἠνωμένα μετὰ τῆς ἐπομένης παραγράφου ἐχούσης ὡδε « Ἡ Θεσσαλία τὸ πάλαι ὄντως ἀφθονον παρῆγε σῖτον, ὥστε οὐ μόνον πρὸς τροφήν ἐπῆρκει τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξαγωγή αὐτοῦ ἐγίνετο. Καὶ ὅτι μὲν ἡ Θεσσαλία ἦτο τῆς γῆς ἡ ἀρίστη, οὐ μόνον ποιηταὶ καὶ λογογράφοι μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ Πυθία ἀπὸ τρίποδος διαβεβαιουμένη ἐφθέγγετο »

« Γαίης μὲν πάσης τὸ Πελασγικὸν ἄργος ἄμεινον. »

« Ὅτι δὲ ἵπποι μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ ἦσαν ἀριστοί, οὐ μόνον ποιηταὶ καὶ λογογράφοι μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ χρησμὸς εἰς τοὺς Αἰγίεις ἐκδοθεὶς ἐξῆρεν »

« Ἴππον Θεσσαλικόν, Λακεδαιμονίαν δὲ γυναῖκα,
» ἄνδρας θ' οἱ πίνουσι ὕδωρ ἱερῆς Ἀρειθούσης »

» ἀριθμὸς δὲ βοῶν καὶ προβάτων καὶ αἰγῶν καὶ χοίρων τοσοῦ-
» τος, ὥστε ὅτε ὁ Ἰάσων ὁ Φεραῖος, ἐπερχομένων τῶν Πυ-
» θίων, παρήγγειλεν εἰς ἐκάστην πόλιν πάνυ μετρίως νὰ
» ἐτοιμάσωσιν ὡς εἰς Ουσίαν, ἐγένοντο εἰς αὐτὸν βόες μὲν ὄχι
» ὀλιγώτεροι τῶν χιλίων, τὰ δ' ἄλλα ζῶα ὑπὲρ τὰ δεκακισ-
» χίλια ». Τοιαύτης οὔσης τῆς χώρας αὐτῶν, οἱ Θεσσαλοὶ
» εὐδόκιμοι ἦσαν ἐν τοῖς Ἕλλησι καὶ ἐθαυμάζοντο ἐφ' ἵππικῇ
» τε καὶ πλούτῳ ».

Ἀντιγράψαντες τὴν ἀρχὴν ταύτην τοῦ βιβλίου ὡς ἔχει ἐν τῷ χειρογράφῳ πλὴν τῶν παραπομπῶν, παρατηροῦμεν, πρὶν ἀναλύσωμεν τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ποιεῖται κατὰ κόρον χρῆσιν τοῦ ὑπογραμμισμοῦ οὐσιαστικῶν τινῶν καὶ κυρίων ὀνομάτων, οὐχὶ πάντοτε τῶν καιρίων, ἄνευ τινὸς ἀνάγκης, καθιστῶν δυσχερῆ μᾶλλον ἢ εὐχερεστέραν, ὡς ἴσως ἐσκόπει, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Παρακολουθῶν δὲ τὰνωτέρῳ ὁ ἀναγνώστης θὰ συνίδῃ, ὅτι εἰκῆ ἄνευ τινὸς ἀλληλουχίας καὶ τάξεως εἶνε συνεσωρευμένα καὶ παρατεθειμένα τὰ περὶ τῆς φύσεως τῆς Θεσσαλικῆς χώρας χωρία τῶν ἀρχαίων ἐν ἀρχῇ, ἂν ὑποτεθῆ ἀναγκαῖα ἢ συσσωρευσις αὕτη. Ἡ σειρὰ τῆς παραθέσεως αὐτῶν οὔτε τοὺς χρόνους τῶν συγγραφέων ἔχει ὡς μέτρον, οὔτε λογικὴν τιν' ἀκολουθίαν ὡς βάσιν. Διὰ ταῦτα πρὸς τοῖς ἄλλοις οὐδεὶς λόγος ὑπῆρχε νὰ χωρισθῆ ἀπὸ τοῦ Εὐριπίδου τὸ τελευταῖον ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης παραγράφου χωρίον, ὑπερ ἄλλως μόνον ἐν τῇ παραπομπῇ δηλοῦται ὡς ἀνήκον εἰς τὸν ποιητὴν ἐκεῖνον, ἐν ᾧ κατὰ τὸ σύστημα τοῦ συγγραφέως πᾶσαι αἱ ἄλλαι πηγαὶ ἀνεγράφησαν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ παραγράφῳ προτάσσεται μὲν ἡ εἰδικωτέρα μνεία τῆς ἀφθόγου παραγωγῆς

σίτου, μαρτύρουμένης διὰ χωρίου τοῦ Ξενοφῶντος, ἣτις ἐπι-
καιρότατα θὰ ἠδύνατο ἐν τῇ σημειώσει νὰ στηριχθῆ καὶ δι' ἀρι-
θμῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν σημερινὴν παραγωγὴν, ἔπονται δὲ τὰ καθολικώτερα περὶ τῆς Θεσσαλίας ὡς ἀρίστης γῆς, τοῦ συγγραφέως ἐπάγοντος « Καὶ ὅτι μὲν ἡ Θεσσαλία ἦτο τῆς γῆς ἡ ἀρίστη, οὐ μόνον ποιηταὶ καὶ λογογράφοι μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ Πυθία. . . ». Ἀλλὰ ταῦτα ἐλέχθησαν ἤδη ἀμέσως ἀνωτέρῳ, παρατεθεισῶν καὶ τῶν λεπτομερειῶν, μόνον δὲ νέα, ἀτόπως χωριζόμενα ἀπ' ἐκείνων, εἶνε τὰ περὶ τῆς Πυθίας. Παραθέτων δὲ ταύτης τὸν φερόμενον χρησμὸν, παραπέμπει εἰς τὴν Θεσσαλίαν τοῦ κ. Ν. Γεωργιάδου, ὅπου εὑρεν αὐτὸν ἐν παρόδῳ ἀναφερόμενον ἄνευ παραπομπῆς, καὶ δὴ εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τούτου, τὴν τοῦ 1886, ἐν ᾧ ὑπάρχει νεωτέρα καὶ πληρεστέρα' ἀλλ' ἔπρεπε νὰ ἀναδράμῃ εἰς τὰς πηγὰς καὶ μνημονεύσῃ αὐτῶν. Τοῦ κ. Γεωργιάδου ἐπετρέπετο νὰ γείνη μνεία ἐνταῦθα, ἂν οὗτος τυχὸν ἐξ ἀνεκδότου κώδικος ἢ ἐξ ἀρχαίας ἐπιγραφῆς ὑπ' αὐτοῦ εὑρεθείσης τὸ πρῶτον ἐμνημόνευε τοῦ χρησμοῦ ἐκείνου. Προβαίνων δὲ περαιτέρῳ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰ περὶ ἵππων, ἐπαναλαμβάνει τὴν αὐτὴν καὶ ἀνωτέρῳ τυπικὴν φράσιν « ὅτι δὲ ἵπποι μὲν . . . οὐ μόνον ποιηταὶ καὶ λογογράφοι μαρτυροῦσιν, ἀλλὰ καὶ χρησμός. . . ». Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἐνταῦθα πολλὰ ἠδύνατο καὶ ἄλλα νὰ εἴπη σπουδαιότερα περὶ τῆς ἵπποτροφίας τῶν Θεσσαλῶν.

Ἡ δ' ἀμέσως μετὰ τὰνωτέρῳ παρατεθέντα γενικὰ περὶ τῆς Θεσσαλικῆς χώρας καθολικὴ ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἀτελῆς ὅλως εἶνε καὶ περιττή. Παραθέτομεν δὲ καὶ τούτου τοῦ κειμένου τὴν ἀρχὴν, ὅπως ἐπισυνάψωμεν ἀναγκαῖας τινὰς γενικὰς παρατηρήσεις, εἰς πολλὰ μέρη τῆς συγγραφῆς ἀναφερομένας.

« Καὶ μυθολογεῖται μὲν ὅτι τῆς μὲν Ἀργοναυτικῆς στρα-
» τείας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἰάσων, υἱὸς τοῦ Αἴσονος, ἐξ Ἴωλκοῦ,
» ἐν δὲ τῷ Τρωϊκῷ πολέμῳ ὁ ἀνδρειότατος πάντων τῶν Ἑλ-

» λήνων ἦτο ὁ Ἀχιλλεύς, υἱὸς τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος,
 » ἐκ Φθίας. Ἱστορεῖται δὲ, ὅτι ὁ μεγαλεπήβολος Ἰάσων ὁ Φε-
 » ραῖος ἦτο ὁ μέγιστος τῶν συγχρόνων του. . . .».

Τοιαῦται διακρίσεις μυθολογουμένων καὶ ιστορουμένων διὰ τῶν τυπικῶν μυθολογεῖται μὲν, ἱστορεῖται δὲ καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ τῆς συγγραφῆς ταύτης ἐκπερόμεναι δεικνύουσιν ἀδυναμίαν περὶ τὸ γράφειν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀτεχνίαν, θὰ ἠδύναντο δὲ νάποφευχθῶσιν, ἂν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελέγοντο τὰ μυθολογούμενα, καταλλήλως ἐκτιθέμενα ἐν συσχετισμῶ πρὸς ἄλλους ἑλληνικοὺς μύθους, ὅπου τοῦτο ἀναγκαῖον, καὶ κριτικώτερον ἐξεταζόμενα συμφώνως πρὸς τὰς ἐρεῦνας τῶν νεωτέρων.

Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐκθέσεως καὶ βεβαιώσεως διὰ τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν, ὃν ἠλέγξαμεν ἤδη συντόμως ἀνωτέρω, μεταχειρίζεται ὁ συγγραφεὺς καὶ ἐν τῷ γεωγραφικῷ μέρει τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, προστιθεμένων καὶ τῶν ἐκ τῶν μύθων διηγήσεων περὶ τῶν χωρῶν ἐκάστων. Οὕτως ἐν σ. 8 τοῦ Α' μέρους « Ἐκ τῆς Ὀθρυος μυθολογεῖται ὅτι ὠρμῶντο οἱ Τιτᾶνες » ἐν τῇ Τιτανομαχίᾳ », ἐν δὲ τῇ αὐτῇ σελίδι κατωτέρω « Μυθολογεῖται ὅτι οἱ Ἀλωεῖδαι ἠθέλησαν ἀνασπάσαντες τὴν Ὀσσαν ἐκ βάλθρων νὰ ἐπιθῶσιν ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, εἶτα τὸ Πήλιον ἐπὶ τῆς Ὀσσης, νομίζοντες, ὅτι θὰ εἶχον ἰκανὴν κλίμακα ν' ἀναβῶσιν εἰς τὸν οὐρανόν, τὰ δὲ μειράκια ἐκεῖν' ἀτάσθαλα ὄντα ἐτιμωρήθησαν. Ἔτι μυθολογεῖται ὅτι ἐκ τῶν ὀρέων τούτων, Πηλίου καὶ Ὀσσης, ὀρμώμενοι οἱ Κένταυροι ἔβλαπτον δι' ἵππασιῶν τὴν γῆν τῶν Θεσσαλῶν. Ὅθεν τὸ Πήλιον ἐκαλεῖτο ἔτι Κενταύρων ὄρος ἐκ τῶν οἰκούντων Κενταύρων ».

Ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς ἐκθέσεως μεταβάλλει τὸ γεωγραφικὸν μέρος εἰς ἀπλοῦν ψηφιδωτὸν ὀνομάτων καὶ ἀρχαίων χωρίων, διακοπτόμενον ὑπὸ τοῦ μονοτόνου μυθολογεῖται μὲν, ἱστορεῖται δὲ. Ἐντεῦθεν ξηραὶ καὶ ἥκιστα διδακτικαί, πολὺ δὲ

ὀλιγώτερον εὐχάριστοι εἰς ἀνάγνωσιν ἀποβαίνουσιν αἱ γεωγραφικαὶ περιγραφαὶ τοῦ συγγραφέως, ὅστις, καὶ ὅπου πειρᾶται νὰ ἐξαρθῇ, δὲν το κατορθώνει δυστυχῶς διὰ τε τὸ πομπολυγῶδες ὕφος καὶ τοὺς ἀφιλοκάλως ἐζητημένους ἀρχαϊσμούς, ὡς δύναται νὰ πείσῃ ἢ ἀνάγνωσις τῆς περιγραφῆς τῶν Τεμπῶν, καίτοι ἐν ταύτῃ ἐνέτεινεν ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις καὶ ἠγωνίσθη νάποφύγῃ τὸν ἀπὸ περιττῶν παραπομπῶν φόρτον. Ἔχει δὲ αὕτη ὡδε· « Τὰ δὲ Τέμπη, ἅτινα κατὰ τὸν μεσαῖωνα » Ἀυκοστόμιον ἐκαλοῦντο, ἐκτείνονται μεταξὺ τῶν ἀποτόμων » βράχων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν κλιτύων τῆς Ὀσσης, ἔχουσι » μῆκος μὲν τεσσαράκοντα σταδίων, 1 1/2 ὥρας περίπου, πλάτος δὲ ἔνθα μὲν ἑκατὸν ποδῶν, ἔνθα δὲ ὀλίγη πλειότερον. » Διὰ μέσου δὲ τῶν Τεμπῶν ρεῖ ὁ Πηνειὸς ποταμὸς ἡσύχως » καὶ βραδέως δίκην ἐλαίου, ποῦ μὲν εὐρυνόμενος, σχηματίζων » ζων χαρίεν νησιδριον, ποῦ δὲ στενούμενος καὶ συστελλόμενος, αἱ δὲ παρόχθιοι μικραὶ καταπράσιναι πεδιάδες μετριά- » ζουσι τὴν ἔκπληξιν τοῦ θεωμένου τοῦς ὑπερύθρους καὶ » ἀποτόμους καὶ ὑπερυψηλούς βράχους*. Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν » εἶναι ἡ μαγευτικωτάτη τῶν θέσεων τῆς Ἑλλάδος, χα- » ριστάτη καὶ ζωγραφικωτάτη διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν βλάστησιν, » ἣτις καλύπτει καὶ αὐτὰ τὰ πετρωδέστερα μέρη αὐτῆς. Ἡ » κοιλὰς τῶν Τεμπῶν ἔχει ποικίλας καὶ παντοδαπὰς διατριβὰς, » οὐχὶ ἀνθρωπίνης χειρὸς ἔργα, ἀλλὰ φύσεως αὐτόματα, εἰς » κάλλος φιλοτιμησαμένης ἐν τῇ γενέσει. Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν » ἐγένετο πρὸς τέρψιν πασῶν σχεδὸν τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ ἐκατέρωθεν πεφυκότα ὑψηλὰ δένδρα, σκιό- » εντα ὄντα, τῶν ὁποίων οἱ κλάδοι συμπλεκόμενοι σχηματίζουσι θόλους ἀμφιλαφεῖς ὑπεράνω τοῦ ποταμοῦ, καὶ πολλα- » κισ καταβαίνουσι μέχρι τῶν διαυγῶν αὐτοῦ ναμάτων, πολλὴν » ἀναψυχὴν παρέχουσι τοῖς βαδίζουσι καὶ τοῖς διατρίβουσιν. » Κρῆναι πολλαὶ διαρρέουσι καὶ νάματα ὑδάτων ἐπιρρέουσι

* Ἴδε καὶ κατωτέρω ταῦτά αὐτολεξεί.

» ψυχρῶν καὶ ἡδίστων πρὸς πόσιν. Κισσὸς δ' εὐθαλῆς ἔρπει
 » δίκην εὐγενῶν ἀμπέλων ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν δένδρων. Πολλή
 » δὲ σμίλαξ καλύπτει τοὺς ὑπερύθρους καὶ ἀποτόμους καὶ
 » ὑπερυψηλοὺς βράχους*. Τὸ πᾶν χλοάζει καὶ εἶνε τρόπον
 » τινὰ πανήγυρις τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀνθρώπου. Πτηνὰ δὲ
 » ἄδοντα εὐφραίνουσι τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ. Ὅσμαι δὲ ἡδίσται
 » τῶν ὀπτωμένων ἀμνῶν συμπαρομάρτουσι τοῖς βαδίζουσι καὶ
 » τοῖς πλέουσιν ».

Χαρακτηριστικώτατα τοῦ ἔθους τοῦ συγγραφέως, ἀρκου-
 μένου εἰς τὸν φορυτὸν τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων καὶ χωρίων καὶ
 τὴν συσσώρευσιν τῶν μυθολογικῶν διηγήσεων, ἥκιστα δὲ
 φροντίζοντος περὶ τῆς παρακολουθήσεως τῶν νεωτέρων ἐρευ-
 νῶν, εἶνε τὰ περὶ τῆς Θεσσαλίας ὡς λίμνης ἐν παναρχαίοις
 χρόνοις, ὅπου παρατίθενται μὲν πάνθ' ὅσα εἶπον, εἶκασαν ἢ
 ἐμυθολόγησαν περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου γεωλογικοῦ ζη-
 τήματος οἱ ἀρχαῖοι, προστίθενται δ' ἔπειτα μόνον τάδε ἄνευ
 οἰαςδὴποτε παραπομπῆς: « Παραπλησίαν γνώμην ἐκφέρουσι
 » καὶ νῦν οἱ γεωλόγοι, ὅτι ἡ κοιλάς τῶν Τεμπῶν ἐσχηματί-
 » σθη ἐν τῇ παρόδῳ τῶν χιλιετηρίδων διὰ τῆς διαβρωτικῆς
 » δυνάμεως τῶν ὑδάτων ». Καὶ πάλιν δ' ἀμέσως ἔπειτα ἐπ-
 ἀνέρχεται εἰς τὴν μυθολογίαν, ἐπάγων τάδε: « Ὁ δὲ Διόδωρος
 » ὁ Σικελιώτης μυθολογεῖ ὅτι τῆς πεδιάδος ἐπὶ πολὺν τόπον
 » λιμναζούσης ὁ Ἡρακλῆς διασκάψας τὰ κατὰ τὰ Τέμπη συν-
 » εχῆ ὄρη « καὶ κατὰ τῆς διώρυχας δεξάμενος πᾶν τὸ κατὰ
 » τὴν λίμνην ὕδωρ ἐποίησε τὰ πεδία φανῆναι τὰ κατὰ τὴν
 » Θετταλίαν παρὰ τὸν Πηνειὸν ποταμὸν ».

Οἷον δὲ τὸ γενικὸν γεωγραφικὸν μέρος, τοιαῦτα καὶ τὰ εἰ-
 δικά. Ὁ αὐτὸς φόρτος ἀρχαίων ὀνομάτων καὶ χωρίων, ἢ αὐτὴ
 συσσώρευσις μυθολογικῶν διηγήσεων. Κατανέμει δ' ὁ συγ-
 γραφεὺς εἰς τὰ καθ' ἕκαστα πλὴν τῶν ὑπὸ τὸ γνωστὸν ἤδη
 ἡμῖν μυθολογεῖται μὲν συμφυρομένων μυθολογημάτων ἐν τοῖς

* Ἴδε καὶ ἀνωτέρω ταῦτά αὐτολεξεί.

κατ' ἀντίθεσιν τούτων ἀναφερομένοις ἱστορεῖται δὲ παικίλα περὶ
 ἐκάστης γεωγραφουμένης χώρας καὶ πόλεως ἱστορήματα, ἅτινα
 οὔτε πλήρη εἶνε οὔτ' ἐν ἀλληλουχίᾳ ἐκφέρονται. Ἀλλὰ τὸ
 ἄτοπον εἶνε, ὅτι ταῦτα θὰ ἐπαναληφθῶσιν ἔπειτα ἐν τῷ οἰκείῳ
 μέρει τῆς ἱστορικῆς διηγήσεως, συνήθως πληρέστερα. Διὸ αὐ-
 τὸς ὁ συγγραφεὺς ἀναγκάζεται πολλάκις νὰ παραπέμψῃ εἰς τὴν
 μεταγενεστέραν ταύτην ἐπανάληψιν. Καὶ τὰ περὶ νομισμάτων
 δ' ἐκάστης τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων συλλήβδην ἐγκατασπείρον-
 ται εἰς τὸ Α' γενικὸν μέρος, χωρὶς νὰ παραλείπωνται καὶ ἐν
 τῷ δευτέρῳ.

Οὕτω τὸ Α' γενικὸν λεγόμενον μέρος εἶνε γεωγραφικὸν μὲν
 κυρίως, ἀλλ' ἅμα καὶ ἱστορικὸν, ἥκιστα δὲ γενικὸν, ἀφ' οὗ εἰ-
 δικὸς γίνεται ἐν αὐτῷ λόγος περὶ ἐκάστης πόλεως καθ' ἑαυτὴν.
 Ὑπὸ τοιαύτην δ' ἔποψιν πολὺ μᾶλλον γενικὸν ἔπρεπε νὰ ὀνο-
 μασθῆ τὸ δεύτερον μέρος, ἐν ᾧ ἀπὸ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς ἐξε-
 τάζεται ἢ καθ' ὅλου ἱστορία τῆς Θεσσαλίας.

Τοιαῦτα εἶνε τὰ ποτελέσματα τῆς περὶ τὴν σύνταξιν ἀμεθο-
 δίας τοῦ πρώτου μέρους. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων,
 ἥκιστα δικαιόσται ὁ ἀναγνώστης νὰ ναναμένη νὰ εὕρῃ ἐν τῇ συγ-
 γραφῇ ταύτῃ καθολικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς φύσεως τῆς Θεσ-
 σαλίας καὶ διάκρισιν τῶν τοπογραφικῶν γνωρισμάτων τῶν δια-
 φόρων αὐτῆς χωρῶν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ ἴδῃ ἐξηγουμέ-
 νην τὴν ἐκ τῶν φυσικῶν βρῶν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς ἐνοίκους τῆς
 χώρας καὶ συσχετισμὸν τῆς χώρας καὶ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ
 τὸν ἱποκράτειον καὶ ἀριστοτέλειον τρόπον. Καὶ αὐταὶ δ' αἱ
 περὶ τῶν καθ' ἕκαστον τοπογραφικαὶ γνώσεις καὶ παρατηρή-
 σεις καὶ τὰ ἐξ αὐτοψίας ἢ ἰδίων μελετῶν τοῦ συγγραφέως
 προστιθέμενα εἰς τὰρχαιότερον γνωστὰ συγχέονται καὶ ἀπόλ-
 λυνται λανθάνοντα ἐν μέσῳ τῶν ἀμεθόδως, πολλάκις δὲ καὶ
 συγκεχυμένως ἢ ἀπροσδιονύτως ἀνθολογηθέντων περὶ ἐκάστης
 χώρας ἢ πόλεως.

Τὸν αὐτὸν δ' ἀμέθοδον τρόπον τῆς ἐρεύνης καὶ ἐκθέσεως

βλέπομεν καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει, ἐν ᾧ πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἐν τοῖς μυθικοῖς καὶ ιστορικοῖς χρόνοις. Ἐν τῇ περιόδῳ τῶν μυθικῶν χρόνων εὐρίσκουμεν καὶ πάλιν ἐπαναλαμβανόμενα πλεῖστον ὅσα ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ Α' τμήματος ἤδη γνωστῶν ἡμῖν μυθευμάτων (μυθολογεῖται μὲν), προστίθενται δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ, τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τὸ συστηματικώτερον πραγματευομένου τὰ κατὰ τὴν Τιτανομαχίαν, τὸν Δευκαλίωνα καὶ τὴν Πύρραν, τοὺς Κενταύρους, τοὺς Ἀλκείδαι, τὸν Πειρίθου, τὸν Θησέα καὶ τὴν Κενταυρομαχίαν, τὸ γένος τοῦ Ἀδμήτου, οὐδὲ τῶν κατὰ τὸν Ἡρακλέα καὶ τὴν Ἀλκηστικὴν ἐξαιρουμένων, τὸν Πηλέα καὶ τὴν Θέτιν, τὴν εἰς Θεσσαλίαν στρατείαν τῶν Ἀμαζόνων, τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν καὶ τοὺς ἐκ Θεσσαλίας ἥρωας, ἰδίως δὲ τὸν Ἰάσονα καὶ τὴν Μήδειαν, τοὺς Θεσσαλοὺς ἐν τῷ τρωικῷ πολέμῳ καὶ ἰδίως τὸν Ἀχιλλέα, τὸν Πρωτεσίλαον καὶ τὸν Φιλοκτήτην, τὸν Ποδαλείριον καὶ Μαχάονα, τὸν Εὐρύπυλον καὶ τὸν Πολυποίτην. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ κρίνῃ αὐτὸς ἐκ τοῦ μακροῦ τούτου καταλόγου κατὰ πόσον πάντα ταῦτα εἶχον θέσιν ἐν ἱστορίᾳ τῆς Θεσσαλίας. Ἐπὶ δὲ καὶ τυπικὸς εἶνε ὁ τρόπος τῆς ἐκθέσεως καὶ τούτων τῶν μυθευμάτων. Ἀρκεῖ νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἕκαστον τῶν Θεσσαλῶν ἡρώων τῶν συμμετασχόντων τοῦ τρωικοῦ πολέμου παρέρχεται ὁ συγγραφεὺς ἀρχόμενος μονοτόμως ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νηῶν ὧν ἤρχε καθ' Ὅμηρον.

Ἴσως ἢ εἰδικὴ αὕτη Θεσσαλικὴ μυθολογία θὰ εἶχε πλείονα ἀξίαν, ἂν ἦτο καὶ πλήρης καὶ ἐπιστημονικώτερον ἐπραγματεύετο τὸ θέμα ὁ συγγραφεὺς· ἀλλὰ περιορίζεται ἐν ταύτῃ εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν παρ' ἀρχαίοις μυθολογουμένων, παραπέμπων εἰς τὰ σχετικὰ χωρία ἄνευ γνώσεως ἢ παραθέσεως τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν. Πλὴν δὲ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ποιεῖται μνησίαν μόνον τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Βαρίνου, τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Λεξικοῦ Ῥαγκαβῆ, τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ Μπάρτ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας Οἰκονομοπούλου. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν

ὑπὸ Καράλη μετάφρασιν τῆς Μυθολογίας τοῦ Deschamps φαίνεται ἀγνοῶν. Οὐδεὶς δὲ παρ' αὐτῷ λόγος περὶ νεωτέρων μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν συγγραφῶν γεγραμμένων ἐν ξέναις γλώσσαις. Ὁμοίως δ' ἐν οἷς συμπεριλαμβάνει περὶ εἰκόνων Κενταύρων, Λαπιθῶν καὶ ἄλλων καλλιτεχνικῶν παραστάσεων ἀναφερομένων εἰς τοὺς Θεσσαλικούς μύθους καὶ ἥρωας περιορίζεται εἰς παραπομπὰς εἰς ἀρχαίους συγγραφείς, οὐδὲ ποσῶς λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς νεωτέρας ἀνακαλύψεις καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴν κίνησιν.

Σχετικῶς δὲ πῶς καλλίτερα εἶνε τὰ κατὰ τὴν β' γ' καὶ δ' περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ μέρους· ἀλλὰ νοσοῦσι καὶ ταῦτα τὰς αὐτὰς νόσους, περὶ ὧν ἐλέχθησαν ἤδη τὰ δέοντα ὡς πρὸς τὰ προηγούμενα μέρη. Ὁ συγγραφεὺς, ἀγνοῶν τὴν νεωτέραν ἱστορικὴν φιλολογίαν καὶ μόνον ὀλίγα τῶν παρ' ἡμῖν μεταπεφρασμένων ξένων βιβλίων ἔχων ὑπ' ὄψιν, ὧν ἄλλως δὲν ποιεῖται πάντοτε τὴν προσήκουσαν χρῆσιν, καὶ περιοριζόμενος εἰς μόνους τοὺς ἀρχαίους συγγραφείς, κυρίως δὲ προσέχων εἰς μόνον τὰ καθ' ἕκαστα καὶ μερικά, λίαν ἀνεπαρκῶς καὶ ἀτέχνως συνδυάζει τὰ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν πρὸς τὰ καθολικώτερα γεγονότα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ καταπονεῖ τὸν ἀναγνώστην διὰ τῶν πολλῶν καὶ πολλάκις ἀσημάντων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπροσφυῶν ἢ ἀλλοτριῶν λεπτομερειῶν, μὴ ἔχων τὴν δύναμιν ἢ τὴν τέχνην νάναχθῇ εἰς τὰ καθολικώτερα καὶ οὐσιωδέστερα. Ἐνθυμίζει δ' οὕτω τὴν γνωστὴν γερμανικὴν παροιμίαν *vor lauter Bäumen den Wald nicht sehen*.

Ὁ τυπικὸς σχηματισμὸς τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὁ περιορισμὸς εἰς τὴν καθ' ἕκαστα ἐκθεσιν καὶ ἢ μὴ τελεία παρακολούθησις τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν δὲν κατέστησαν εἰς τὸν συγγραφέα αἰσθητὴν τὴν ἀνάγκην τῆς μελέτης πραγμάτων ἀναγκαιοτάτων ἐν ἔργῳ ἱστορικῷ πραγματευομένῳ τὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν Θεσσαλίαν. Οὕτως οὐτε ἐθνολογικὴν ἐρευναν περὶ τῶν ἀρχαίων Θεσσαλῶν ἐπιχειρεῖ, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τῶν Πετθαλῶν

μνημονεύων, οὔτε περί τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ συσχετισμοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑλληνικαῖς χώραις ποιεῖται λόγον οὐδένα παρὰ τὰ πολλὰ διδάγματα τῶν νεωτέρων ἀνασκαφῶν, οὔτε τὰ περί τῆς πολιτείας καὶ τῶν ἠθῶν τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῆς Θεσσαλικῆς τυραννίδος προσηκόντως καὶ κατὰ καθολικώτερον τρόπον πραγματεύεται, οὔτε τὴν ἐπιγραφικὴν ὕλην εὐρύτερον χρησιμοποιοεῖ, οὔτε εἰς τὰ περί τέχνης πρεπόντως ἐνδιατρίβει. Διὰ τούτους δὲ πάντας τοὺς λόγους τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀστοχεῖ τοῦ σκοποῦ, καὶ εἶνε μᾶλλον συναγωγὴ ὕλης ἀμεθόδως ἐκτεθειμένης ἢ πράγματι Θεσσαλικὴ ἱστορία, οἷαν εἶχε κατὰ νοῦν ὁ ἀγωνοθέτης.

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν ταύτην θεωροῦμεν ὅλως περιττὸν νᾶ εἰσελθῶμεν εἰς λεπτομερείας καὶ ἐπανορθώσωμεν ἀνακριθείας ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον. Τὰ πλημμελήματα τοῦ ἔργου εἶνε, ὡς ἀπεδείχθη, ριζικά. Διὰ τοῦτο οἱ κριταὶ ἐπαινοῦσι μὲν τὸν συγγραφέα διὰ τὸν ζῆλον μετ' οὗ ἐπελήφθη τῆς συναγωγῆς τῆς ὕλης, συνιστῶσι δ' εἰς αὐτὸν νᾶ συμπληρώσῃ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα τρόπον, νᾶ μεταπλάσῃ δ' ὅλως τὸ ἔργον συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ιστοριοδιφικῆς μεθόδου καὶ τῆς ιστοριογραφικῆς τέχνης, ἂν ἐπιθυμῇ νᾶ εὐδοκιμήσῃ πλείοτερον ἐν τῇ ἐπαναλήψει τοῦ διαγωνισμοῦ.

Τὸ δὲ τελευταῖον τῶν εἰς τὸν διαγωνισμὸν ὑποβληθέντων ἔργων εἶνε ἡ « Θεσσαλία ἐπὶ Τουρκοκρατίας » χειρόγραφον ἐκ 221 σελίδων εἰς σχῆμα 4^{ον}, σταλὲν ὑπὸ ἀνωνύμου καὶ φέρον τὸ ῥητὸν

*Γυρίζ' ὁ γέρο "Ολυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου
Μὴ μὲ μαλώνεις, Κισσαβε, βρὲ τουρκοπατημένε.*

Διαιρεῖται δὲ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τρία κεφάλαια, ἅτινα εἶνε Α' « Ἡ πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία » τῆς Θεσσαλίας (σ. 1-170). Β' « Τὰ σχολεῖα καὶ οἱ λόγιοι τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ

Τουρκοκρατίας » (σ. 171-203). Γ' « Ἐμπόριον Θεσσαλίας ἐπὶ Τουρκοκρατίας » (σ. 204-221).

Ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ περιλαμβάνονται αἱ ἐξῆς ὑποδιαιρέσεις: « Τὸ ὄνομα τῆς Θεσσαλίας καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆς. — » Πολιτικὴ Διοίκησις τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς » Τουρκικῆς κατακτῆσεως. — Κατάκτησις τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ » τῶν Τούρκων. — Ἀπόπειραι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Θεσσα- » λίας. — Ἐκκλησιαστικὴ Διοίκησις τῆς Θεσσαλίας. — Κατά- » στασις τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Ἐκκλησίας κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣ' » αἰῶνα. — Ἡ κατάστασις τῆς Θεσσαλίας ἐπὶ Σουλτᾶν Σου- » λευμᾶν. — Αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ μοναὶ καὶ ὁ μοναστικὸς βίος. — » Ἐπανάστασις τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης Διονυσίου. — » Κατάστασις τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν Κρητικὸν πόλεμον. — » Ἀλωσις καὶ καταστροφή τοῦ Βόλου ὑπὸ τῶν Βενετῶν. — » Σουλτᾶν Μεχμέτ ὁ Δ' ἐν Θεσσαλίᾳ. — Ὁ Μητροπολίτης Λα- » ρίσης Μακάριος συμπράττων μετὰ τῶν Βενετῶν πρὸς ἐπ- » ἀνάστασιν κατὰ τῶν Τούρκων. — Ὁ Λιβέριος Ἰερακάρης εἰς- » βάλλων εἰς Θεσσαλίαν. — Ἡ Θεσσαλία κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. » — Ὁ Τεπελενλῆς Ἀλῆ Πασσᾶς Διοικητὴς τῆς Θεσσαλίας. — » Ὁ Νικοτσάρας. — Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Εὐθυμίου Βλαχάβα. » — Ὁ Βελῆς υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ διοικητῆς τῆς Θεσσαλίας. » — Ὁ Μαχμούδ Δράμαλης διοικητῆς τῆς Θεσσαλίας. — Ἡ » ἐπανάστασις τοῦ 1821. — « Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854. — » Διοίκησις καὶ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Θεσσαλίας ὀλίγα ἔτη » πρὸ τῆς προσαρτήσεως. — Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878 ».

Ἐκ δὲ τῆς προτασσομένης τοῦ ἔργου Βιβλιογραφίας βλέπομεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν πάσας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς καὶ ξένας συγγραφὰς καὶ μονογραφίας, ἐξ ὧν ἠδύνατο νάρυσθῆ τὴν ἀναγκαίαν ὕλην. Ὀλίγα τινὰ παραλειπόμενα δύνανται νᾶ προστεθῶσιν ἐκ τῆς Νεοελληνικῆς γεωγραφικῆς φιλολογίας τοῦ μακαρίτου Ἀντ. Μηλιαράκη σ: 43 κ. ἐ., 123. Ἡ βιβλιογραφικὴ δ' αὐτοῦ περίληψις ἐξικνεῖται μέχρι

καὶ τῶν νεωτάτων περὶ Μετεώρων καὶ περὶ σιγιλλίων Θεσσαλικῶν μονῶν ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι δημοσιευμάτων τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς παρούσης ἐκθέσεως. Ὅπως δὲ παράδοξος εἶνε ἢ μὴ συμπερίληψις τῶν περὶ Ῥήγα τοῦ Βελεστινλῆ διαφόρων δημοσιευμάτων, καὶ μάλιστα τῶν τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτου, Αἰμιλίου Legrand καὶ τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς παρούσης ἐκθέσεως, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἢ ὅπως ἀδικοιολόγητος καὶ ἀσύγγνωστος ἐν τῇ προκειμένη συγγραφῇ παράλειψις παντὸς λόγου περὶ τοῦ Θεσσαλοῦ πρωτομάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων Θεσσαλῶν. Ὁμοίως δ' ἔπρεπε νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ περὶ τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τῶν Μηλεῶν ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Πανασσοῦ δημοσιεύσεις τοῦ κ. Ἁθαν. Παπαδοπούλου Κεραμέως, τὰ ἐν τῷ Γ' τόμῳ τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ Θεσσαλικά σημειώματα τοῦ αὐτοῦ, ἢ ἐν τῷ Ζ' τόμῳ πραγματεία τοῦ κ. Γιαννοπούλου περὶ τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος, ἀρχιεπισκόπου Λαρίσης καὶ τὰ περὶ τῶν Θεσσαλικῶν σχολῶν δημοσιεύματα τοῦ κ. Θεμ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως ἐν τῷ Ε' τόμῳ τῆς αὐτῆς Ἐπετηρίδος καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηνῶν. Περὶ δὲ τῶν μερῶν ἐκείνων τῆς Ἱστορίας τῆς τουρκοκρατουμένης Θεσσαλίας, ὅσα ὅπωςδὴποτε διαφωτίζονται ἐκ τῶν μεγάλων ἀρχείων τῆς Βενετίας, ἔλαβε μὲν ὑπ' ὄψιν τὰς δημοσιεύσεις τοῦ Horf καὶ Σάθα, ἀλλ' εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἤντλει αὐτὸς ἐξ αὐτῶν τῶν ἀκωνώτων Θησαυρῶν τῶν ἀρχείων ἐκείνων. Τοιαῦτα δὲ μέρη τῆς Ἱστορίας εἶνε πλὴν τῶν ἀρχῶν τῆς τουρκοκρατίας ἐν Θεσσαλίᾳ τὰ κατὰ τὴν ἄλωσιν καὶ καταστροφὴν τοῦ Βόλου ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἐν ἔτει 1655 καὶ τὰ κατὰ τὸν Λιβέριον Γερακάρην, εἰ μὴ καὶ τινὰ ἄλλα.

Ἐκ τοιούτων πηγῶν καὶ βοηθημάτων συλλέξας τὴν ὅλην αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς, μεθ' ἱκανῆς τέχνης κατέταξεν αὐτὴν καὶ ἀπῆρτισε συγγραφὴν, γεγραμμένην ἐν γλώσσει ρεοῦσῃ καὶ εὐχαρίστως ἀναγινωσκομένη καὶ πολλὰ ἐν εὐμεθόδῳ ταξινο-

μήσει διδάσκουσιν περὶ τῆς τουρκοκρατουμένης Θεσσαλίας, μετ' ἀξιαγάστου δὲ πλούτου πραγματευομένην τὰ ἐκ τῶν πρότερον σποραδικῶς γνωστῶν πηγῶν παραληφθέντα, οὐκ ὀλίγα δὲ παρέχουσιν τὰ ὅπως νέα. Καὶ δὲν εἶνε μὲν τὸ ἔργον ἀνεπίδεκτον βελτιώσεως τε καὶ συμπληρώσεων, ἰδίως ἐν τοῖς περὶ τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸν ιε' καὶ ις' αἰῶνα, ἐν τοῖς τῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν καὶ τοῖς περὶ τῆς παιδείας καὶ τῶν λογίων ἐπὶ τουρκοκρατίας, εἰς ἃ πρέπει νὰ συμπεριληφθῶσιν ἐκ μελέτης τῶν διαφόρων καταλόγων χειρογράφων καὶ οἱ Θεσσαλοὶ βιβλιογράφοι καὶ κτήτορες κωδίκων. Τὰ δὲ περὶ τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1821, 1854 καὶ 1878 οὐ μόνον ἐξ ἐπισήμων βίβλων, ἐξ ἐγγράφων ἀποκειμένων τυχόν ἐν δημοτικοῖς, κοινοτικοῖς καὶ ιδιωτικοῖς ἀρχείοις τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν δύνανται νὰ πλουτισθῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἀντιπαρατηρήσεις εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ προκαλέσωσιν ἐν τισιν, ἅτε ἀναφερόμενα εἰς γεγονότα τῶν νεωτάτων χρόνων, ἐν πολλοῖς στηριζόμενα εἰς διηγήσεις προφορικὰς ἢ ὑπομνήματα τῶν ἀμέσως συμμετασχόντων καὶ ἐνδιαφερομένων. Ἀλλὰ τινὰ μὲν τούτων, ἐν οἷς καὶ ἢ προσθήκη τῶν περὶ τοῦ Ῥήγα, δύνανται νὰ γείνωσι καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἔργου, τινὰ δὲ θὰ μελετηθῶσιν εὐρύτερον καὶ θὰ συζητηθῶσι καὶ θὰ συμπληρωθῶσι σὺν τῷ χρόνῳ μετὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ συγγραφεὺς ἐν τισὶ σημειώσει πρὸς τοὺς κριτὰς γράφει τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἐπιλιπὼν με χρόνος δὲν ἐπέτρεψε τὴν περαιτέρω ἐπεξεργασίαν τοῦ παρόντος ἔργου καὶ τὴν εἰς τὰ σχετικὰ μέρη ὑποσημείωσιν πολλῶν παραπομπῶν, ἅς ἐν ἰδιαιτέρῳ σημειωματηρίῳ διατηρῶ». Οὐχ ἦττον καὶ ὡς νῦν ἔχει τὸ ἔργον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιτυχῆς ἀπαρχὴ μεμελετημένης ἱστορικῆς ἐκθέσεως περὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, ἀνταποκρινομένης πρὸς τοὺς πόθους τοῦ ἀγωνοθέτου. Διὰ τοῦτο οἱ κριταί, γεραίροντες τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην τοῦ ἱστορικοῦ τούτου δοκιμίου, βραβεύουσιν αὐτὸ, εὐχόμενοι,

ὅπως ἐν τῇ ἐπαναλήψει τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ τὰ δύο πρότερα μέρη τῆς ἱστορίας τῆς Θεσσαλίας τύχωσιν οὐχ ἥττον εὐστόχου ἐπεξεργασίας.

Τοῦτ' αὐτὸ δ' εὐχόμεθα καὶ περὶ ἄλλων δύο διαγωνισμῶν, οὓς εἴμεθα εὐτυχεῖς ἀναγγέλλοντες σήμερον. Φιλόπατρις Μακεδῶν, φέρων ὄνομα πολλαχῶς συνδεόμενον πρὸς τὴν ἐν σύμπαντι τῷ οἴκῳ αὐτοῦ πατρῴζουσαν ιδέαν τῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας, ὁ κ. Δημοσθένης Χατζηλάζαρος, ὡς ἐλάχιστον φόρον ἀγάπης πρὸς τὴν πεφιλημένην εἰς αὐτόν τε καὶ σύμπαντα τὸν ἐλληνισμὸν μακεδονικὴν πατρίδα ἔγνω νὰ ἰδρύσῃ δύο διαγωνισμοὺς, ἱστορίας καὶ λαογραφίας τῆς Μακεδονίας, τελεσθησομένους ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ κριθησομένους ἀρχομένου τοῦ 1910. Τὸ δ' Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον, ἀποδεχθὲν τὴν πατριωτικὴν ἔμπνευσιν τοῦ εὐγενοῦς τῆς Μακεδονίας τέκνου, χαίρει, ὅτι ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ αἰθούσῃ τοῦ πανελληνίου τούτου ἰδρύματος θὰ δοθῇ μετὰ δύο ἔτη ἀφορμὴ νὰ στηριχθῶσι διὰ τῶν ἀναμφιλέκτων τεκμηρίων τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων τὰ ἀναμφισβήτητα δίκαια χώρας ἐλληνικωτάτης, ἣν συνδέουσι πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὰ μαρτύρια τοῦ παρελθόντος, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ πόθοι καὶ αἱ θυσίαι τοῦ ἐνεστῶτος.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ εἰσηγητῆς
Π. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ
Δ. ΠΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ ὑπὸ τοῦ πρυτάνειος τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀποσφραγισθὲν δελτίον τοῦ βραβευθέντος ἔργου α Θεσσαλία ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἢ περιεῖχεν ὡς ὄνομα συγγραφέως τὸ τοῦ κ. Βασιλείου Ι. Κάνδη, καθηγητοῦ τῆς τουρκικῆς γλώσσης.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ ΒΑΓΙΑΖΙΤ Β'.

Ἐν τῇ ἐμῇ πραγματείᾳ περὶ τῆς ἐλληνικῆς ὡς ἐπισήμου γλώσσης τῶν σουλτάνων δὲν συμπεριέλαβον ἐπίτηδες τὰ περὶ τοῦ Βαγιαζίτ Β', ἐπιφυλαχθεῖς νὰ πραγματευθῶ ἰδίᾳ τὰ κατὰ τὰ ἐλληνικὰ δημόσια γράμματα τοῦ σουλτάνου ἐκείνου¹ διὰ τε τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ ἔνεκα τῶν μέχρι τοῦδε ἀνεκδότων αὐτοῦ γραμμῶν, ἅτιν' ἀνευρῶν δύναμαι νὰ προσθέσω εἰς τὰ ἤδη γνωστὰ.

Βαγιαζίτ ὁ υἱὸς Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ἅμα τῇ ἀναρρήσει ἐν ἔτει 1481 ἔγνω νὰ γνωρίσῃ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ τὴν ἐπὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ ἀνάβασιν εἰς τὸν δόγην τῆς Βενετίας Ἰωάννην Μοτσηνίγον, αὐτὸν ἐκείνον, ὃν εἶδομεν εὐρισκόμενον ἐν ἀνταπεκρίσει καὶ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Βαγιαζίτ, τὸν Μωάμεθ². Διεβεβαίη δ' ὁ Βαγιαζίτ διὰ τοῦ ἐλληνιστῆ γεγραμμένου γράμματος τούτου τὸν δόγην περὶ τῶν εἰρηνικῶν αὐτοῦ διαθέσεων.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο τὸ γράμμα, ἀλλὰ καὶ ἑτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Βαγιαζίτ, ἀποσταλεῖσα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν δόγην τὸ αὐτὸ ἔτος 1481 καὶ ἀναφερομένη εἰς τοὺς ὅρους τῆς μεταξὺ τῆς Βενετίας καὶ τῆς Πύλης εἰρήνης ἣν διεπραγματεύθη ὁ ἀπεσταλμένος τῆς βενετικῆς πολιτείας Νικόλαος Κόκος, διασώζονται ἐν ἀντιγράφῳ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας³ καὶ ἐξεδόθησαν ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Miklosich

¹ Νέου Ἑλληνομνημῶνος Τόμ. Ε' σ. 73.

² Ἐνθ' ἔν σ. 72.

³ *Predellii Rogostii dei Commemoriali XVI.*

καὶ Müller¹. Εἶνε δὲ γεγραμμέν' ἀμφότερα ἐν γλώσση καθαρευούσῃ, ἀλλ' ἀπλή.

Ἄπ' ἐναντίας δὲ δύο ἄλλα ἔγγραφα τοῦ αὐτοῦ σουλτάνου, σταλέντα τὸ ἐπόμενον ἔτος 1482 καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὴν συνολόγησιν τῆς εἰρήνης τῆς διαπραχθείσης ὑπ' ἄλλου ἀπεσταλμένου τοῦ δόγη, τοῦ Ἀντωνίου Βεττούρη, εἶνε γεγραμμένα ἐν τῇ δημῶδει. Ἐν δὲ τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας σώζεται τοῦ μὲν πρώτου τῶν ἐγγράφων τούτων τὸ πρωτότυπον, φέρον τὸν τουρᾶν τοῦ σουλτάνου κεχρωσμένον χρυσοῦν, κυανοῦν καὶ πράσινον², ἀντίγραφον δὲ τοῦ δευτέρου³. Ὁμοίως δὲ τὸ ἔγγραφο, δι' οὗ ὁ Βαγιαζίτ παραχωρεῖ τῷ 1482 εἰς τὸν δόγην Μοτσενίγον τὴν νῆσον Ζάκυνθον, εἶνε γεγραμμένον ἐν τῇ δημῶδει⁴. Ἐν τῇ δημῶδει δ' ὁμοίως εἶνε γεγραμμένον γράμμα τοῦ 1499 ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν δόγην Αὐγουστίνον Βαρβαδίγον⁵. Ταύτης δὲ καὶ πάλιν ποιεῖται χρῆσιν ὁ σουλτάνος ἀργότερον τῷ 1500, ὅπως ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ δόγη Λεονάρδου Λορεδανοῦ νὰ διατάξῃ τὴν εἰς Τοῦρκόν τινα πλοίαρχον καλούμενον Ταούτην ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων ἅτινα εἶχον ἀφαιρέσει αὐτὸν βενετικά τινα πλοῖα⁶.

Ἀργότερον δὲ, τῷ 1502, πάλιν ἐν δημῶδει γλώσση ἀπαιτεῖ ὁ Βαγιαζίτ παρὰ τοῦ Λορεδανοῦ, ὅπως διατάξῃ τὴν ἀπολύτρωσιν Μουσουλμάνων τινῶν δουλωθέντων⁷.

Τοῦ αὐτοῦ δ' ἔτους εἶνε καὶ ἡ μακρὰ συνθήκη τῆς εἰρήνης τῆς ὁμολογηθείσης μεταξὺ τοῦ Βαγιαζίτ καὶ τοῦ αὐτοῦ δόγη Λορεδανοῦ. Ἐχομεν δὲ ταύτης τὸ πρωτότυπον, διασωζόμε-

¹ Acta et diplomata Τόμ Γ' σ. 309 κ. ε. 310 κ. ε.

² Miklosich-Müller Acta et diplomata ἐνθ' ἀν. σ. 312 κ. ε.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 312 κ. ε., 313 κ. ε.

⁴ Ἐνθ' ἀν. σ. 332 κ. ε.

⁵ Ἐνθ' ἀν. σ. 332 κ. ε.

⁶ Ἐνθ' ἀν. σ. 337 κ. ε.

⁷ Ἐγγραφοὶ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, σωζομένου ἐν τοῖς βενετικῶς ἀρχείοις, ἐκδομένον ὑπὸ Miklosich καὶ Müller ἐνθ' ἀν. σ. 344.

νον ἀτελές ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας καὶ γεγραμμένον ἐν τῇ δημῶδει γλώσση¹. Καὶ ὀκτῶ δὲ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Βαγιαζίτ, ὁμοίως γεγραμμένα ἐν τῇ δημῶδει καὶ ἀνερχόμενα εἰς τὰ ἔτη 1502-1504, σώζονται ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀρχείοις².

Ἄλλ' ἡ ἑλληνικὴ ὡς γλῶσσα ἐπίσημος καὶ διεθνὴς δὲν ἐχρησίμευεν ἐπὶ τοῦ Βαγιαζίτ εἰς τὴν Πύλην μόνον χάριν τῆς ἐπικοινωνίας αὐτῆς μετὰ τῆς Βενετίας. Ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μελίτης διεσώθη τὸ πρωτότυπον τῆς συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ τοῦ αὐτοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν τῆς Ρόδου Πέτρου D'Aubusson, ὁμολογηθείσης μὲν τῷ 1482, γραφείσης δ' ὁμοίως ἐν δημῶδει ἑλληνικῇ³. Ἀλλὰ καὶ ἕτερα ἑννέα πρωτότυπα ἔγγραφα τοῦ Βαγιαζίτ καὶ τοῦ D'Aubusson ἐσώθησαν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μελίτης καὶ ἐξεδόθησαν ἐξ αὐτῶν, ἀναφερόμενα εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ μεγάλου μαγίστρου περὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βαγιαζίτ, τοῦ Τζέμ, περὶ οὗ μακρὸς γενήσεται λόγος κατωτέρω⁴. Καὶ ἄλλοθεν δὲ γινώσκομεν, ὅτι τὰ πρὸς τὸν μέγαν μάγιστρον τῆς Ρόδου γράμματα τοῦ Βαγιαζίτ ἐγράφοντο ἑλληνιστί⁵. Ὁμοίως δ' ἡ ἑλληνικὴ ἐχρησίμευσε καὶ

¹ Ἐνθ' ἀν. σ. 344 κ. ε.

² Ἐνθ' ἀν. σ. 344, 344 κ. ε. 350 κ. ε., 353, 353 κ. ε., 355 κ. ε., 356, 357 κ. ε.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 318 κ. ε.

⁴ Sebastiano Paoli Codice diplomatico del sacro militare ordine Gerosolimitano, oggi di Malta. Ἐν Λούκκῃ. 1737 Τόμ. Β' σ. 419-438. Ἐντεῦθεν δ' ἐξεδόθησαν εἴτα μετ' αὐταπόλων διορθώσεων τῶν ἀνορθογραφῶν τῶν πρωτοτύπων ἀνευ νέας αὐτῶν ἀντιβολῆς ὑπὸ Σπυρ. Ζαμπιέλιου ἐν Πανδώρα Τόμ. Γ' (1855-6) σ. 565-571. Τελευταία δ' αὐτῶν ἐκδοσις εἶνε ἡ παρὰ Miklosich-Müller ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 320-332.

⁵ Ἴδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πέτρου D'Aubusson πρὸς τὸν πάπαν Ἀλέξανδρον Γ' τῆς 26 Ἀπριλίου 1794, ἐκδομένην ἐκ τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης Class. X eod. 177 ἐπιστ. 52 ὑπὸ Vladimir Lamansky (Secrets d'Etat de Venise. Documents extraits notices et études servant à éclaircir les rapports de la Seigneurie avec les Grecs les Slaves et la Porte Ottomane à la fin du XV et au XVI siècle. Saint-Petersbourg. 1884 σ. 290): Nudius tercius venit Rhodum orator quidem Magni Turchi, qui mihi detulit litteras, Greco sermone scriptas, quarum exemplar ad verbum una eum presentibus ad Vestram Sanctitatem destino, ut earum seriem intelligat.

εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Βαγιαζίτ μετὰ τῆς φλωρεντιακῆς πολιτείας. Καὶ δὲν περισώζεται μὲν ἔγγραφόν τι τοῦ σουλτάνου ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων εἰς τοὺς Φλωρεντίνους. Ἄλλ' ἔχομεν ὅμως τὰ διαπιστευτήρια τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει προξένου τῆς Φλωρεντίας Βενεδίκτου Στρότζη (1492), ἅτιν' ἀπευθύνονται *Τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἀνθέντῃ καὶ ὑψηλοτάτῳ κυρίῳ Παϊαζήτ Ὀτιμάνῳ Κωνσταντινουπόλεως, πάσης Ἀσίας καὶ Ῥωμανίας βασιλεῖ, αὐτοκράτορι, κυρίῳ εὐεργετικωτάτῳ*. Ὑπέγραψαν δὲ ταῦτα οἱ προστάται τῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ σημειοφόρος τοῦ δήμου τῶν Φλωρεντίνων (*gonfaloniere di giustizia*)¹. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶνε γεγραμμένον ἐν γλώσσῃ ἀρχαϊζούσῃ, καθ' ἃ καὶ ἄλλο δημόσιον γράμμα τῆς φλωρεντιακῆς πολιτείας, δι' οὗ συνιστᾶται εἰς τὸν αὐτὸν σουλτάνον Βαγιαζίτ Φλωρεντίνός τις ἔμπορος, ὁ Γεώργιος Βάρτωλος². Οὐδ' εἶνε τοῦτο παράδοξον. Οἱ ἄρχοντες τῆς Φλωρεντίας εὐκόλως ἠδύναντο τελευτῶντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος νὰ ἐπιστέλλωσι γράμματα γεγραμμένα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐλληνικῇ. Καὶ ταῦτα, διότι ἡ πόλις τῶν Μεδίκων ἦτο τῶν ἀκμαιοτάτων κέντρων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐν ᾧ ἠφθόουν οἱ γνῶσται καὶ θαυμάσται τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.

Οὐδ' ἀπηύθυνεν ἔγγραφα ἐλληνιστὶ γεγραμμένα πρὸς τὰς πολιτείας, μεθ' ὧν εὕρισκετο ἐν ἐπικοινωνίᾳ, μόνον αὐτὸς ὁ Βαγιαζίτ. Οὐχ ἦττον δ' αὐτοῦ ἐποιεῖτο χρῆσιν τῆς ἐλληνικῆς, ἐπιστέλλων ἐν τῇ δημόδει, ὁ μέγας βεζύρης τοῦ σουλτάνου, ὁ Ἀχμέτ, οὗ σώζονται πέντε γράμματα ἀποσταλέντα πρὸς τὴν βενετικὴν πολιτείαν³.

Ἄπαν τὸ πλούσιον τοῦτο ὑλικὸν τῶν χρόνων τοῦ σουλτάνου Βαγιαζίτ, ἀποτελοῦν φάκελον ὄλον δημοσίων γραμμάτων ἐλ-

ληνιστὶ γεγραμμένων, ἐξεδόθη, καθ' ἃ εἶδομεν, ὑπὸ τοῦ Miklosich καὶ τοῦ Müller.

Τὰ γράμματα δὲ ταῦτα, διασωζόμενα ὡς τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας, ἐξεδόθησαν μετὰ πολλῆς προσοχῆς κατὰ τοὺς ὑπὸ τῆς διπλωματικῆς κριτικῆς ἐπιβεβλημένους κανόνας. Ἀναγκαῖα δὲ μόνον καθίσταται ἡ διαστολὴ τῶν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν *Commemoriali* περιλαμβανομένων ἀντιγράφων, περὶ ὧν εἶπον ἤδη τὰ δέοντ' ἀλλαχοῦ⁴.

Ἄλλ' εἰς τὰ ἤδη γνωστὰ ἐλληνικὰ ἔγγραφα τοῦ Βαγιαζίτ προστίθενται νῦν καὶ ἕτερα πέντε, ἅτινα ἐκδίδω τὸ πρῶτον ἐνταῦθα. Ἀπευθύνονται δὲ ἅπαντα πρὸς τὴν παπικὴν αὐλήν, καὶ δὴ πρὸς τοὺς πάπας Ἰννοκέντιον Γ' καὶ Ἀλέξανδρον Γ' τὸν Βοργιαν.

Τούτων τὰ μὲν ὑπ' ἀρ. Α', Γ' καὶ Ε' εἶνε ἀντίγραφα τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, περιλαμβανόμενα ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. F 33 κώδικι τῆς ἐν Ῥώμῃ *Biblioteca Vallicelliana* φ. 165^α-168. Τὰ δὲ ὑπ' ἀρ. Β' καὶ Δ' σώζονται ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τῇ Ἀμβροσιακῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μεδιολάνου. Εἶνε δὲ ταῦτα γεγραμμένα ἐπὶ χάρτου παχέος κεχαρακωμένου. Καὶ τὸ μὲν Β' ἔχει τὰ γράμματα ἀτάκτως, ὅτε μὲν κάτωθεν τῶν κεχαρακωμένων γραμμῶν κατὰ τὰ ἐπιζόμενα καὶ παρὰ Βυζαντινοῖς, ὅτε δὲ καὶ ἄνωθεν αὐτῶν, τοῦ δὲ Δ' τὰ γράμματα εἶνε πυκνότερα καὶ κανονικώτερα ἢ ἐν τῷ Β' γεγραμμένα κάτωθεν τῶν κεχαρακωμένων γραμμῶν. Φέρουσι δ' ἀμφότερα ἄνω τὸν σουλτανικὸν τουρᾶν χρυσοῦν μετ' ἐρυθρῶν καὶ κυανῶν διακοσμήσεων. Συνηνώθησαν δ' ἀμφότερα εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν κώδικα (F. 247 inf.), οὗ τὸ μὲν φ. 2^α καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἐγγράφου Β', ἐπομένης ἐν φ. 3^α λατινικῆς αὐτοῦ μεταφράσεως, τὸ δὲ φ. 4^α ὑπὸ τοῦ Δ'. Ἀμφότερα δὲ τὰ χαρτῶα φύλλα 2^α καὶ 4^α εἶνε ἐπικεκολλημένα ἐπὶ περγαμνῆς. Ἐκδίδω δὲ ταῦτα ἀμετάβλητα, ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, κατὰ τε τὴν ὀρθογρα-

¹ Miklosich καὶ Müller *Acta et diplomata* Τόμ. Γ' σ. 333. Πρὸς Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Δ' σ. 191-2, 296.

² Miklosich καὶ Müller *Acta et diplomata* Τόμ. Γ' σ. 339.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 340-344

⁴ Ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Ε' σ. 73 κ. ε.

φίαν καὶ τὴν στίξιν πλὴν τῆς κεφαλαιογραφῆσεως τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ τῆς προσθήκης τοῦ ὑπογεγραμμένου ἰῶτα, ὅπερ λείπει ἐν τοῖς πρωτοτύποις χάρταις.

Α'

Σουλτάν Μπαγιαζίτ χάν Θεοῦ χάριτι μέγιστος βασιλεὺς βασιλέων καὶ αὐτοκράτωρ ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων, Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, τῶν Χριστιανῶν πάντων ὑπερέχοντι πατρὶ καὶ κυρίῳ κυρίῳ Ἰνοκεντίῳ θείᾳ προνοίᾳ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἄκρω ἀρχιερεὶ ἀξιοτάτῳ αἰέτας τὸ ὀφειλόμενον καὶ εὐνοϊκὸν μετ' εἰλικρινοῦς διαθέσεως. Μετὰ τὴν προσήκουσαν καὶ δικαίαν προσαγόρευσιν δηλοποιούμεν τῇ σῆ θειότητι, πῶς ἐμάθομεν παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως μεγάλου μαίστορος καὶ αὐθέντου τῆς Ῥόδου, ὅτι ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς εὕρισκεται νῦν αὐτοῦ. Ἔφερον γὰρ αὐτὸν οἱ ἄρχοντες τοῦ προρρηθέντος καρδινάλιου, οἵτινες καὶ φυλάττουσιν αὐτὸν νῦν ἐν Ῥώμῃ. Ἐδοξεν οὖν ἡμῖν τοῦτο καλὸν πάνυ καὶ ἐχάρημεν πῶς ἐκατήνησεν εἰς ὑμᾶς. Δηλοποιούμεν λοιπὸν διὰ τῶν παρόντων γραμμάτων ὑμῖν, πῶς ἡμεῖς εἶχομεν συμφωνίαν ἐξ ἀρχῆς μετὰ τοῦ ἀνωγεγραμμένου καρδινάλιου καὶ μεγάλου μαίστορος, ἵνα κατέχηται καὶ φυλάττεται παρ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ τρόπου καὶ τῆς συμφωνίας ἐκείνης ἣν ἐποιησάμεθα πρὸς ἀλλήλους, ἥτις, τηρουμένη παρ' ἀμφοτέρων καὶ μέχρι τοῦ νῦν, αἰτία γέγονε τῆς ἡμετέρας φιλίας. Νεωστὶ δὲ πάλιν ἐποίησάμεθα λόγον περὶ τῆς εἰρημένης συμφωνίας, καὶ ἐβεβαιώθη πάλιν αὕτη παρ' ἡμῶν, ὅπως μένη ὡς καὶ πρότερον· ὅπερ δὴ γράφομεν καὶ πρὸς τὴν σῆ θειότητα, θαρροῦντες ἕξειν αὐτὴν τὸ στέργον καὶ παρ' ὑμῶν ὡς μὴ ἀπέθουσαν. Οὐ χάριν ἐπέμψαμεν καὶ τὸν ἡμέτερον πιστὸν σκλάβον τὸν καπιτζήμπασι μας τὸν Μουσταφᾶν μεθ' ἐνός τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλιου καὶ μεγάλου μαίστορος, ἵνα δι' αὐτοῦ πληροφορηθέντες πῶς στέργετε καὶ ὑμεῖς τὴν προρρηθεῖσαν ἡμῶν συμφωνίαν αὐξάνη καθ' ἡμέραν ἢ ἡμετέρα φιλία. Ὅσα γοῦν ἀναγγεῖλη ὁ ἀποσταλεὶς παρ' ἡμῶν, ὁ πιστότατός μου σκλάβος ὁ Μου-

23. καρδινάλιου ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος καρδινάλεως

σταφᾶς ἔμπροσθεν τῆς σῆς μεγαλειότητος, δέξασθε ταῦτα ἀναμφιβόλως ὡς ἡμετέρους λόγους.

Ἐγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει Μαίῳ κῆ ἔτει τῇ ἀπὸ τῆς Ἰησοῦ γεννήσεως αὐῆ: -

Β'.

Σουλτάν Μπαγεζήτ χάν Θεοῦ χάριτι μέγιστος βασιλεὺς βασιλέων καὶ αὐτοκράτωρ ἀμφοτέρω τῶν ἡπείρων, Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης, τῶν Χριστιανῶν πάντων ὑπερέχοντι πατρὶ καὶ κυρίῳ κυρίῳ Ἰνοκεντίῳ· θείᾳ προνοίᾳ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἄκρω ἀρχιερεὶ ἀξιοτάτῳ· αἰέτας τὸ ὀφειλόμενον καὶ εὐνοϊκὸν, μεθ' ἐλέκρῆνοῦς διαθέσεως· μετὰ τὴν προσήκουσαν καὶ δικαίαν προσαγόρευσιν, δηλοποιούμεν τῇ σῇ κυριότητι πῶς δια να μανθάνομεν κατὰ τὸ παρὸν τὰ περὶ τῶν ὑγειῶν ὑμῶν ἄριστα καὶ να αὐξάνει καὶ σώως φυλάττητε ἢ ἡμετέρα φιλία ἐπέμψαμεν τὸν ἡμέτερον ἄνθρωπον τὸν τζαοῦς Κασίμην πρὸς τὴν σῆν μεγαλῴτητα· ἐδόκαμεν δὲ αὐτῷ καὶ ἀπὸ τὰ μια καὶ ἕρῳ. οἷα εἶχεν αναφέρειν πρὸς ἡμᾶς ὁ καπιτζῆ μπάσις καὶ ἀποκρισιάριος ἡμῶν καθὼν καιρὸν ἐγήρησεν ἀπαυτοῦ. Ἦλθεν γὰρ καὶ ἐδήλωσεν ἡμῖν, πῶς ὀρέγεται καὶ ἀγαπάτε καὶ πολλᾶ περὶ πολ-
λου ἔχεται τὰ ἕρᾶ καὶ θαυ[μα]στὰ πράγματα τοῦ θεῖου καὶ μεγάλου πρῶφῆτου Ἰησοῦ καὶ δεσπότη Χριστοῦ· ἡμεῖς δὲ χάριτι τοῦ παναγάθου Θεοῦ τεύεται πολλῶν αγίων τε καὶ πρῶφητῶν πράγματα ἔχομεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ χαζηνᾶ· ἐνεκεν τούτου πέμπομεν διὰ τοῦ ἀναγεγραμμένου Κασίμη πρὸς ὑμᾶς ἐκ τῶν θείων καὶ ἕρῶν ὡς ὀνομάζονται ἐν τοῖς Χριστιανοῖς πάθος τοῦ Χριστοῦ τὸν ζύφον ὃν οἱ ἀσεβεῖς Ἰουδαῖοι δι' αὐτοῦ ἐκέντεσαν λέγουσι τὸν Χριστὸν· ὡς καὶ ὁ Εὐαγγελιστῆς μέμνηται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λέγων ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντεσαν· εἶχομεν γὰρ αὐτῷ εἰς τὸ χαζηνᾶ ἀπὸ τὰ ἀγνώ-
τερα καὶ νῦν ἀπιστήλαμέν το ὑμῖν· λοιπὸν συνελθόντος δὲ τοῦ ἡρημένου Κασήμη τῇ ἡμῶν παρουσίᾳ, μὴ ἀργήσῃ αὐτοῦ ἀλλὰ ἄς βλεῖ

3. κωνσταντι^{νου}πόλει

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ ΤΟΜ. Β'.

(βλέπει; βλέπη;) καὶ τὸν ἐμὸν ἀδελφόν· καὶ ἐπανέλθόντος αὐτοῦ ἐνταῦθα διὰ ταχέως φέρεε ἡμῖν τὰ περὶ τῶν ὑγεειῶν ὑμῶν ἐξῆδιστα μαντάτα, καὶ εὐφραινόμεθα· ἔτι καὶ περὶ τῆς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ διαθέσεως δηλόστω ἡμῖν· ἀνεθέκαμεν αὐτῶν καὶ μερικοὺς λόγους
 5 ἕνα ἀναγγελεῖ αὐτὰ ἐνόπιον τῆς σῆς ἀρχιερατείας· ἐκεῖνα λέξει ἅπερ αὐτὸν προσετάξαμεν· μηνὶ Φεβρουαρίῳ κη ἐγράφη ἐν Κωνσταν-
 τίνου πόλει ἔτη ἀπὸ τῆς Ἰησοῦ γεννήσεως α' ὑ' ζ' β'ον· -

Γ'.

Σουλτάν Μπαγιαζήτ χάν Θεοῦ χάριτι μέγιστος βασιλεὺς βασιλείων καὶ αὐτοκράτωρ ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων, Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης,
 10 τῷ τῶν Χριστιανῶν πάντων ὑπερέχοντι πατρὶ καὶ κυρίῳ κυρίῳ Ἰνο-
 κεντίῳ θείᾳ προνοίᾳ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἄκρω ἀρχιερεὶ ἀξιωτάτῳ
 σέβας τὸ ὀφειλόμενον καὶ εὐνοϊκόν μετ' εἰλικρινοῦς διαθέσεως. Μετὰ
 τὴν προσήκουσαν καὶ δικαίαν προσαγόρευσιν δηλοποιοῦμεν τῇ σῇ ἀρ-
 χιερατείᾳ, πῶς ἐπέμψατε πρὸς ἡμᾶς μετ' ὃν κύριον Γεώργιον τὸν Που-
 15 τζάρδον τὸν ἀνεψιὸν σας γράμματα, ἅπερ ἐγράψατέ μας δι' αὐτῶν,
 τὸ πῶς ἔχομεν φιλίαν καὶ ἀγάπην καὶ οἱ ὄντες Χριστιανοὶ εἰς τὰ ἡμέ-
 τερα μέρη, βλέποντες τὴν καθημερινὴν αὐξήσιν τῆς ἡμετέρας φιλίας,
 p.166s ἐπίστευσαν καὶ αὐτοὶ καὶ || εὐφράνθησαν καὶ ἐκάθονταν ἀναπαυμέ-
 νοι· τῶρα δὲ ὡς ἠκούσθη, ὅτι ἡ κραταιότης σας μετ' ἄπειρα καὶ
 20 ὑπερβολικὰ φουσάτα ἐστρατεύσατε πρὸς τὰ μέρη τοῦ Αὐλῶνος, ἀκό-
 μη καὶ ἡ μεγάλη ἀρμάδα τῆς Πόλεως καὶ τοῦ Αὐλῶνος ἐξέβη ἐξω
 εἰς τὴν θάλασσαν, ἐδειλίασαν, καὶ ἐλάβασιν ἄκαιρην πρόληψιν, καὶ
 ἤλθασιν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀναγγείλασιν τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν διάθεσιν αὐ-
 τῶν. Ἡμεῖς γὰρ ἠξεύρομεν το πῶς αὐτοὶ πρόληψιν κενὴν ἐλάβασιν,
 25 διότι εἰς ἡμᾶς φανερώτατον ἔστι, ὅτι ὁ λόγος καὶ ἡ συμφωνία τῆς
 σῆς μεγαλειότητος βεβαία καὶ στερεὰ ἔστι ἀναμφισβόλως· ἀμμή διὰ
 νὰ πληροφορήσωμεν καὶ αὐτοὺς, ἀπιστεῖλαμεν τὸν προρρηθέντα ἀνε-

10. Τὸ Ἰνοκεντίῳ οὗτ' ἐνταῦθα οὗτ' ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐγγράφου Α' διώρθωσα εἰς Ἰνο-
 κεντίῳ, διότι οὕτω δι' ἑνὸς ν φέρεται γραφόμενον καὶ ἐν τῷ β' ἀρ. Α' πρωτο-
 τύπῳ γράμματι τοῦ σουλτάνου 12. τ σέβας 17. καθημερινὴν 21. ἀρ-
 μάδα 26. ἀμμή

ψιὸν σας πρὸς τὴν κραταιότητά σου, ἵνα βεβαιωθῶσι καὶ τοῦτοι, ἐμά-
 θομεν τὰ ἐξ ἀμφοτέρων ὅλα καλῶς. Λοιπὸν ἵνα γινώσκῃ ἡ σῆ ἀρχιε-
 ρατεία, ὅτι ὡς ἂν τὸ ὑπολαμβάνετε ἑσείς, οὕτως μένει τοῦ ἡμετέρου
 μέρους ἡ συμφωνία καὶ ἡ φιλία βεβαία || καὶ στερεὰ ἀναμφισβόλως· φ.167a
 μᾶλλον δὲ αὐξάνει καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ φυλάττω καὶ τηρῶ 5
 αὐτὴν τόσον, ὅτι δὲν στέργω ποτὲ νὰ γένη μέσον τῆς συμφωνίας μου
 τίποτε ἐναντίον αὐτῆς· ἀμμή ἐκείνοι οἱ περὶ τὰ μέρη σας ὄντες Χρι-
 στιανοὶ, ἔχομεν ἡμεῖς καὶ μετ' ἑνὸς ἀπ' αὐτοῦς συμφωνίας καὶ συν-
 θήκας, ὥστε γὰρ νὰ μηδὲν πράττουσι καὶ αὐτοὶ ἐναντίον αὐτῶν· ἡμεῖς
 ἄς τηροῦμεν καὶ φυλάττομεν αὐτὰς κατὰ τὴν συνθήκειάν μας, ὅχι ἀλ- 10
 λέως· τὸ δὲ στράτευμά μας τοῦ ἐφειμένου χρόνου, ἡ αἰτία καὶ ὁ σκο-
 πὸς τοῦτο ἦτον· ἦσαν εἰς τὴν Ἀρβανίτιαν Ἀρβανίταις ἄπιστοι καὶ
 ἀνυπόταγοι, καὶ ἐδιέβημεν ἐκεῖ διὰ νὰ τοὺς παιδεύσωμεν. Χάριτι
 τοῦ Θεοῦ γέγονε τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴν καρδίαν μας, καὶ ἤδη ἐπανελ-
 θήκαμεν πάλιν πρὸς τὰ βασίλεια ἡμῶν καὶ ἡ ἀρμάδα τοῦ Αὐλῶνος 15
 διὰ τοὺς εἰρημένους Ἀρβανίτας ἔγινεν, ὅχι ἄλλο· καὶ ἤδη ἐπλήρωσε
 τὸ ὑπηρετήμαν τῆς, καὶ ὤρισα καὶ ἐδόθη αὐτῇ λύσις, καὶ ἐγύρισεν
 εἰς τὸν τόπον τῆς || ὁ δὲ σκοπὸς καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀρμάδας τῆς Πό- φ.167a
 λεως ἔστι διὰ νὰ φυλάττουσι τὰ ἄκρα τῶν παρὰ Θεοῦ πεφυλαγμέ-
 νων τόπων μας ἀπὸ τοὺς κλέπτας καὶ κουρσαρίους τῆς θαλάσσης· 20
 ἕως καὶ τῶρα φυλάττουσιν αὐτὰ· δι' αὐτὸ τὸ ὑπηρετήμα ὤρισθη
 αὕτη ἡ ἀρμάδα, ὅχι δι' ἄλλο τίποτε. Λοιπὸν πρέπει καὶ ἡ παρ'
 ὑμῶν γινομένη φιλία καὶ συμφωνία νὰ τηρηθῇ καὶ φυλαχθῇ καὶ παρὰ
 τοῦ ἡμετέρου μέρους, ὥστε νὰ μηδὲν γένη τίποτε ἐναντίον τῆς συμ-
 φωνίας σας οὔτε καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου γίνεται· ἐτζη νὰ γνωρισθῇ. 25

Ἐδόθη ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἡμετέρας σουλτανικῆς ἐξουσίας ἐν τῷ Κιο-
 πριλῇ Αὐγούστου ιζ' ἔτι τῷ ἀπὸ τῆς Ἰησοῦ γεννήσεως αμ'ηβ'·

Δ'.

Σουλτάν Μπαγιαζήτ χάν Θεοῦ χάριτι βασιλεὺς μέγιστος καὶ αὐτο-
 κράτωρ ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων, Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης· τῷ τῶν
 Χριστιανῶν πάντων ὑπερέχοντι πατρὶ καὶ κυρίῳ, κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ· 30

ὅλα·

2. ἀμφοτέρων Α καλῶς 7. ἀμμή 8. ἀς διαγραφείσης εἶτα τῆς ὀξείας
 8. με 15 (καὶ 22). ἀρμάδα 16. αλλο 18. ἀρμάδας

θεῖα προνοία τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἀκρω ἀρχιερεὶ ἀξιωματικῶν σέ-
 βας τὸ ὀφελόμενον καὶ εὐνοϊκὸν μεθ' ἐλκρινουῶς διαθέσεως· μετὰ
 τὴν πρῶσῃκουσαν καὶ δικαίαν πρῶσαγόρευσιν δηλοποιούμεν τῇ σῇ
 μεγαλειότητι πῶς, ὁ πεπιστευμένος ἄνθρωπος τῆς σῆς ἀρχιερατικῆς
 5 κύρης Γεώργιος ὁ Ποτζάρδος ἐλθὼν ἐνταῦθα, ἔφερεν μανδάτον περὶ
 τῆς ὑμετέρας ὑγείας καὶ πῶς ἐγένου τῶν Χριστιανῶν πάντων ἰ προ-
 στάτης καὶ ἀκρος ἀρχιερεὺς τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, καὶ ἄλλα ἀπ'
 ὅσα ἀνεθήκατε αὐτῷ, ἐδηλοποίησεν ἡμῖν καλῶς. ἤρεσάν μας γοῦν
 πολλὰ καὶ ἐχάρημεν τὰ μέγιστα. Ἄμποτε γοῦν νὰ ὑγιαίνατε, με με-
 10 γαλεία καὶ με χαραῖς πάντοτε· ἔφερε δὲ καὶ τὴν τιμημένην γρα-
 φὴν τῆς σῆς ὑψηλότητος, ἣτις δελάθανεν ὡς ἀπὸ προσώπου τῆς σῆς
 ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας οὕτως· ὡς ἐπειδὴ μετὰ τοῦ πρὸ ἐμοῦ πάπα,
 ἦν μεταξὺ ὑμῶν φιλία καὶ ἀγάπη καὶ συμφωνία, ἐγενόμην δὲ νῦν καὶ
 ἐγὼ προστάγματι θεοῦ τῶν Χριστιανῶν πάντων προστατῆς, ὅς ἐστι
 15 καὶ μετὰξὺ ἡμῶν ἀγάπη τε καὶ φιλία· τὴν γὰρ οὕσαν πρότερον φι-
 λίαν καὶ συμφωνίαν, ἔστερξά την καὶ ἐγὼ· ἡ δὲ συμφωνία ἐκείνη
 ἔστιν αὕτη· ὅπως ἂν τὸν Τζέμην τὸν ἀδελφὸν τῆς σῆς ὑψηλότητος
 ὅστις θεοῦ θελήματι ἔστι νῦν εἰς τὴν ἡμετέραν φύλαξιν τε καὶ τήρη-
 σιν, νὰ φυλάττω αὐτὸν ἀσφαλῶς, εἰς τὴν ἡμετέραν πολιτείαν τε καὶ
 20 ἀρχήν· καὶ πρὸς ξένον τινὰ, νὰ μὴδὲν τον δείξω νὰ μὴδὲ δώσω τον
 καὶ ὡς ἐν βραχὺ μὴτε μέγ^α (=μέγα, μέγαν;) αὐθέν^ς (αὐθέντης; αὐ-
 θέντην;) μέτε μικρὸν ἢ ἄλλον τινὰ τὸν τυχόντα, δείξω ἢ δώσω αὐ-
 τόν· ἀλλὰ νὰ τηρῆτε καὶ φυλάττεται ὑπ' ἐμοῦ ἀσφαλῶς· πλὴν νὰ
 δίδετε ἡμῖν κατ' ἔτος τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας τὰ φλωρία διὰ τὰς
 25 ἐξόδους καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς σῆς ὑψηλότητος τοῦ Τζέμη·
 ὅποιαν συμφωνίαν ἐστερξά ἐγὼ ὁ τῶν Χριστιανῶν πάντων πάπας· καὶ
 στέρξω μέχρις οὗτου καὶ ὑμεῖς δίδετε τὰς συμπεφωνημένας ἐξόδους,
 δηλονότι νὰ δίδετε κατ' ἔτος τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας φλωρία διὰ
 τοὺς ἐξόδους καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ ἡρημένου ἀδελφοῦ ὑμῶν, καὶ ἐγὼ
 30 νὰ φυλάττω αὐτὸν, ὡς ἂν θέλετε ὑμεῖς· πλὴν νὰ ἤμεθεν καὶ ἡμεῖς
 πληροφορημένοι ἀφ' ὑμῶν εἰς τοῦτο· λέγω λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὅστις εἰμι
 προστάγματι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου βασιλεὺς πάντων τῶν Μουσουλ-
 μάνων καὶ κύριος γῆς τε καὶ θαλάσσης σουλτάν Μπαγιαζίτ χάν υἱὸς

* Ἡ λέξις πάντων ἀνωθεν μικρότεροις γράμμασι.

τοῦ σουλτάν Μουχάμμετ χάν ὅτι, τὴν συμφωνίαν καὶ τὴν φιλίαν
 ἐκείνην ἣν εἶχομεν ματὰ τοῦ πρῶτην πάπα, τὴν αὐτὴν φιλίαν καὶ
 συμφωνίαν, νὰ ἔχομεν καὶ μετὰ τῆς σῆς κυριότητος, ὅστις ὑπάρχεις
 τῶν Χριστιανῶν πάντων πατὴρ τε καὶ κύριος· δηλονότι νὰ στέρξωμε
 5 νὰ πέμπωμεν μετὰ τούτου τρόπου καθέκαστον χρόνον, τεσσαρά-
 κοντα χιλιάδας φλωρία διὰ τοὺς ἐξόδους καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ ἐμοῦ
 ἀδελφοῦ· καὶ ἐνόσω ἴστασθε ὑμεῖς εἰς τὴν προεῖρημένην συμφωνίαν τε
 καὶ ὑπόθεσιν, καὶ νὰ μὴδὲν γίνετῃ τῷ ἐναντίον τῆς ὁμολογῆμένης
 ὑποθέσεως, ὑπόσχομαι καὶ ἐγὼ νὰ μὴδὲν θελήσω νὰ ποιήσω ποτὲ
 εἰς τὴν σὴν κυριότητα ἢ εἰς τοὺς αὐτῇ ὑπὸ τεταγμένους τόπους τὴν
 10 τυχοῦσαν βλάβην· μόνον νὰ σώζετε μέσον ἡμῶν φιλία καὶ ἀγάπη·
 καὶ με θελημα ἐδέκον μας νὰ μὴδὲν πέμψωμεν τινὰ, νὰ ποιήσῃ βλά-
 βην εἰς τὴν σὴν κυριότητα ἢ εἰς τοὺς τόπους αὐτῆς· ἀμὴ νὰ δίδομεν
 το συμπεφωνημένον ἐκεῖνο διὰ τὰς ἐξόδους τοῦ ἀδελφοῦ μου· καὶ
 ἐπειδὴ ἴστερξασμεν ἀμφοτέρωθεν τὰς πρόλεχθέντας συνθήκας καὶ
 15 συμφωνίας δεῖ δὲ ταῦτα μεθ' ὀρκους βεβαιώσαι, κατὰ τὴν πάλαι
 συνήθειαν τῶν ἡγαγεμόνων ἐν τούτοις, πληροφορίας ἕνεκα τῆς ὑμετέ-
 ρας. Λοιπὸν ὁμνύομεν σοι, μα τὸν θεὸν τὸν μέγιστον ὃς ἐποίησε γῆν
 τε καὶ οὐρανούς καὶ πάντα τὰ ἐνδεχόμενα τοῦ εἶναι, πρῶνοήσας τὴν
 ζωὴν αὐτῶν κατὰ τὴν δέουσαν χρειαὴν αὐτῶν· ὅτι ἐνόσω μένει ἐν τῇ
 20 γενομένη παρ' ἡμῶν κοινῶς συμφωνίᾳ ἢ σῇ κυριότητι, μήτε ἀφ' ἡμῶν
 μήτε ἀπὸ τῶν ἡμετέρων πασιάδων μήτε ἀπὸ τινος ἄλλου τῶν ἡμῖν
 ὑπὸ τεταγμένων γενήσεσθαι τινὰ βλάβην πρὸς αὐτὴν ἢ πρὸς τοὺς
 αὐτῇ ὑπὸ τεταγμένους τόπους· ἀλλὰ ὑπόσχομεθα μένειν ἐν τῇ ἀνά-
 γεγραμμένῃ συμφωνίᾳ, δηλονότι νὰ πέμπωμεν καθέκαστον χρόνον
 25 ἐκεῖνο ὅπερ ἐσυμφωνήσαμεν, ἕνεκα τῶν ἐξόδων τῶν γινομένων εἰς τὸν
 ἐμὸν ἀδελφόν, καὶ ἄλλως νὰ μὴδὲν ποιοῦμεν· ὁμοίως καὶ ἡ σῇ με-
 γαλειότητι νὰ τηρεῖ τὴν αὐτὴν καὶ ὁμοίαν διάθεσιν, καὶ νὰ κατέχη
 καὶ φυλάττη τὸν ἐμὸν ἀδελφόν κατὰ τὴν συμφωνίαν, ἣν εἶπομεν·
 καὶ ἔτι νὰ τηρῆ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα ἡμεῖς ἐτάξαμεν νὰ τη-
 30 ροῦμεν πρὸς αὐτόν· ἐπέμψαμεν δὲ κατὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ συμπεφω-
 νημένον ἐκεῖνο· ἐνόσαντες καὶ τὸν ἡμέτερον πιστὸν ἄνθρωπον τὸν
 Κασήμην μετὰ τοῦ ἡρημένου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Ποτζαρδοῦ, καὶ
 πέμπωμεν πρὸς ὑμᾶς· πλὴν τὸ τὸ συμπεφωνημένον ἐκεῖνο τὸ ἀνω-
 35 θεν γεγραμμένον, νὰ το ἀφίνωσιν εἰς τὸ [ὕ]μέτερον Καστέλον Νόβον·

καὶ νὰ εὐρεθῆ πρῶτον μετὰ τῆς σῆς κυριότητος διὰ νὰ ἐμόσσετε καὶ ὑμεῖς ἐνόπλιον αὐτοῦ καὶ νὰ δώσετε πρὸς αὐτὸν ἀσφάλξαν γεγραμμένην εἰς τὰς γενομένας μεταξὺ ἡμῶν συμφωνίας, πληροφορίας ἕνεκά τε, καὶ ἡμετέρας· πέμψετε δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ἀνθρώπους καλοὺς διὰ νὰ παρ[αδω]΄σουσιν οἱ ἡμέτεροι πρὸς αὐτοῦς τὸ συμπεφωνημένον ἐκεῖνο. Ταῦτα γὰρ γράφομεν πρὸς ὑμᾶς. ἄμποτε δὲ νὰ ὑγιαῖνοι ἡ σῆ κυριότης καὶ μεγαλεία ἔχοι διὰ παντῶς. ἐδόθη ἐν τῇ Κωνσταντινου πόλει ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἡμετέρας σουλτανικῆς ἐξουσίας κατὰ τὸ ἀπό τῆς τοῦ Ἰησοῦ γεννήσεως α' ὑ' ζ' γ'ον ἔτος μηνί Ἀπριλίῳ ια΄η·

Ε'

10 Σουλτάν Μπαγιαζήτ χάν θεοῦ χάριτι βασιλεὺς μέγιστος καὶ αυτοκράτωρ ἀμφοτέρων τῶν ἡπείρων, Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης, τῶ τῶν Χριστιανῶν πάντων [ὑπερέχοντι] πατρί καὶ κυρίῳ, κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ, θείᾳ προνοίᾳ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἄκρῳ ἀρχιερεὶ ἀξιωτάτῳ σέβας τὸ ὀφειλόμενον καὶ εὐνοϊκὸν μετ' εἰλικρινοῦς διαθέσεως.

15 Μετὰ τὴν προσήκουσαν καὶ δικαίαν προσαγόρευσιν δηλοῦμεν τῇ σῇ ἄκρᾳ ἀρχιερατείᾳ, πῶς ἐδεξάμεθα παρὰ τοῦ παπᾶ Λινάρδου γραφὴν τῆς σῆς κυριότητος, καὶ ἐμάθομεν περὶ τῶν ὑγειῶν αὐτῆς, καὶ ἠυφράνθημεν τὰ μέγιστα. ἄμποτε δὲ νὰ ὑγιαῖνη ἡ σῆ μεγαλειότης ἐν ἀγαλλιάσει καὶ εὐφροσύνῃ αἰί: -

20 Ἐδόθη ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῇ αὐλῇ τῆς ἡμετέρας σουλτανικῆς ἐξουσίας κατὰ τὸ ἀπό τῆς Ἰησοῦ γεννήσεως α' ὑ' ζ' ἔτος μηνί Ὀκτωβρίου κ' η' .

Τὰ γράμματα ταῦτα εἶνε πολλοῦ λόγου ἀξία οὐ μόνον ὑπὸ τὴν γλωσσικὴν ἔποψιν ὡς προστιθέμενα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστολογραφίας τῶν σουλτάνων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν σπουδαιότητα. Ἄλλ' ὅπως αὕτη καταδειχθῆ, εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάσωμεν τὰς σχέσεις τοῦ Βαγιαζίτ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Τζέμ καὶ τὴν παπικὴν αὐλὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἰννοκεντίου Η' καὶ τὰ πρῶτα τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' Βοργία.

Ἡ κατάπληξις ἦν προεκάλεσεν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἢ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως μόνον μέχρι τινὸς ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ ληθάργου τὴν Δύσιν. Διὸ βλέπομεν τὰς προσπάθειάς τῶν παπῶν, ἀναλαμβάνοντων τὴν κήρυξιν σταυροφορίας, ἢ τελείως ναυαγούσας ἢ ἀνεπαρκῶς μόνον ἐπιτυγχανούσας, ἰδίως ἐπὶ τοῦ πάπα Καλλίστου Γ' (1455-1458). Πολὺ δὲ μᾶλλον τῶν ἐνεργειῶν τῶν παπῶν ἐν τῇ Δύσει ἢ ἐπικίνδυνος αὔξησις Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ ἐφάνη ἀναχαιτιζομένη ὑπὸ τῶν μεριμνῶν, εἰς ἃς ἐνέβαλλεν αὐτὸν ὁ Τουρκομάννος σοφῆς τῆς Περσίας Οὐζούν-Χασάν, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου Καΐτμπεη ὡς καὶ ὑπὸ τῆς δεξιότητος καὶ γενναιότητος, μεθ' ἧς ἀντεπεξῆλθε πρὸς τὰ τουρκικὰ ὄπλα ὁ μέγας μάγιστρος τῶν Ἰωαννιτῶν τῆς Ῥόδου Πέτρος d'Aubusson. Ἐν τούτοις δὲ ἡ ὑπὸ τοῦ Κυδίκ Ἀχμέτ πασσᾶ τῇ 11 Αὐγούστου 1480 ἐπελθοῦσα ἄλωσις τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ Ὑδροῦντος ἐφαίνετο παρασκευάζουσα δι' αὐτοῦς τοὺς ἐν τῇ Δύσει φίλους καὶ συμμάχους τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐχθρῶν τοῦ Μωάμεθ κινδύνους, οὓς ἀνεχαίτισε πρὸς ὦραν ὁ ἐπισυμβᾶς μετ' οὐ πολὺ, τῇ 3 Μαΐου 1481, αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Μωάμεθ, ἐν ᾧ παρεσκεύαζε τὴν ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἡγεσίαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ῥόδου.

Καὶ ἡ μὲν παρασκευαζομένη νέα κατὰ τῶν Τούρκων σταυροφορία τῆς Δύσεως ἐναυάγητε τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς διασπάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, τοῦτο δ' ἕνεκα τῆς ἀθαρσοῦς καὶ ἀλλοπροσάλλου πολιτείας τοῦ πάπα Δ' Σίξτου (1471-1484), ὃν ἤρκεσε νὰ ἐνθαρρύνῃ ἢ ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπαλλαγὴ τοῦ Ὑδροῦντος.

Ἄλλ' ὅ τι ἐφαίνετο μὴ δυναμένη νὰ κατορθώσῃ ἡ Δύσις ὑπὲρ ἑαυτῆς, ἀποκρούουσα ἀπωτέρους κινδύνους, ἐπήγαγεν ἀπροσδοκῆτως ἢ ἐν αὐτῇ τῇ Πύλῃ διχόνοια καὶ ὁ ἀδελφικὸς πόλεμος τῶν υἱῶν τοῦ Μωάμεθ. Ὁ Πορθητῆς θνήσκων εἶχε καταλίπει δύο υἱοὺς, τὸν Βαγιαζίτ καὶ τὸν Τζέμ. Καὶ κατέ-

λαβε μὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ τὸν θρόνον ὁ Βαγιαζίτ, ἀλλ' εἶχε ἐυλόγους ἀνησυχίας περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ Ἰζέμ, ὅστις εἶχε γεννηθῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 17 Δεκεμβρίου 1459 ἐκ μητρὸς ἀγνώστου τὸ ὄνομα, ὀρμωμένης δ' ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς Σερβίας, ἐξαδέλφης δὲ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Ματθαίου Κορβίνου¹. Ἡδὴ δὲ ζῶντος τοῦ πατρὸς ἔτυχεν ὁ Ἰζέμ πολλῆς αὐτοῦ εὐνοίας καὶ τιμῶν, ἀναδειχθεὶς μὲν μόλις δεκαέτης τῷ 1469 διοικητῆς τῆς Κασταμονῆς², ἔπειτα δ' ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν δεκαπέντε τῆς Καραμανίας³, τῷ δὲ 1468 λαβὼν τὴν ἐντολὴν τῆς διαπραγματεύσεως εἰρήνης μετὰ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῆς Ῥόδου⁴. Ἀμα δὲ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρὸς, ἀπροκαλύπτως ἀντέταξεν ὁ Ἰζέμ τὰς περὶ τῆς ἀρχῆς ἀξιώσεις αὐτοῦ εἰς τὸν δι' ὑποχωρήσεων πρὸς τοὺς γενιτσάρους καταλαβόντα τὸν θρόνον Βαγιαζίτ. Καὶ ἦτο μὲν πρεσβύτερος ὁ Βαγιαζίτ, ἀλλ' εἶχε γεννηθῆ ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς τοῦ Μωάμεθ, τοῦ Μουράτ· διὸ ὁ Ἰζέμ ἐθεώρει ἑαυτὸν ἔχοντα πλείονα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἅτε ὢν πορφυρογέννητος. Ἄλλως δὲ προφανῆς ἐνομίζετο ἔτι ζῶντος τοῦ Μωάμεθ ἢ πρὸς τὸν νεώτερον υἱὸν ἐπίδειξις μείζονος εὐνοίας, στηριζομένη τοῦτο μὲν εἰς τὴν μεγάλην πολυτεχνίαν τοῦ Βαγιαζίτ, τοῦτο δ' εἰς τὴν μεγαλειτέραν τόλμην καὶ γενναιότητα τοῦ Ἰζέμ⁵.

Πράγματι δ' ὁ Ἰζέμ εὐθὺς ἅμα τῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς Μωάμεθ, ἀθροίσας μικρὰν στρατιάν, ὤρμησεν ἐκ τοῦ Ἰκονίου, ὅπου διέτριβεν, ἐναντίον τῆς Προύσης, καὶ ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐν Ἀσίᾳ ὀθωμανικῆς πρωτεύουσας. Καὶ οἱ μὲν κάτοικοι καὶ ἡ φρουρὰ τῆς

¹ L. *Thuasne* Djem - sultan . . . d'après les documents originaux en grande partie inédits. Ἐν Παρισίοις. 1892 σ. 2.

² *Seadeddin* αὐτόθι σ. 4 ἐν σημ. 1.

³ Αὐτόθι σ. 11.

⁴ Αὐτόθι σ. 12 κ. ε.

⁵ Ἴδε τὰς μαρτυρίας τοῦ *Viateur*, τοῦ *Angiolollo* καὶ τοῦ *Caoursin* παρὰ τῷ *Thuasne* ἐνθ' ἀν. σ. 31 σημ. 1 καὶ 2.

Προύσης προθύμως προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἰζέμ, νικήσαντα σῶμα ἐκ διςχιλίων γενιτσάρων, προχείρως ἀποσταλὲν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ, καὶ ἀνέφξαν τὰς πύλας τῆς πόλεως εἰς τὸν νικητὴν. Ἀλλ' ἅμα τῇ κατ' αὐτοῦ προχωρήσει τοῦ ἀδελφοῦ ὁ Ἰζέμ προέτεινεν εἰς αὐτὸν συνδιαλλαγὴν, ἀρκούμενος εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἀσίας μὲ τὴν Προῦσαν ὡς πρωτεύουσαν καὶ ἀφίνων εἰς τὸν Βαγιαζίτ τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν κτήσεων. Ἀλλ' ὁ Βαγιαζίτ ἀπέκρουσε τὰς γενομένας προτάσεις, ἀπαντήσας εἰς τὴν πρεσβείαν τοῦ Ἰζέμ, ἧς ἡγεῖτο ἡ θεία τοῦ Μωάμεθ Σελδσοῦκ - χατοῦν, ὅτι δὲν ὑπάρχει συγγένεια μεταξὺ τῶν βασιλέων. Συγκροτηθείσης δὲ μάχης τῇ 22 Ἰουνίου 1481¹ παρὰ τὸ Γενισὲρ κατὰ τὰ βορειοανατολικά τῆς Προύσης μεταξὺ τῶν στρατιῶν τῶν ἀντιπάλων ἀδελφῶν ὁ Ἰζέμ, ἠττήθη, συντελεσάσης εἰς τὴν ἦτταν ταύτην οὐ μόνον τῆς γενναιότητος τῶν ὑπὸ τὸν Βαγιαζίτ ἀγωνισθέντων, ἀλλὰ καὶ τῆς προδοσίας τινῶν τῶν συμμαχομένων μετὰ τοῦ Ἰζέμ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔφυγεν ὁ ἠττημένος εἰς Ἰκόνιον, ἀλλὰ, διωκόμενος ὑπὸ τοῦ νικητοῦ κατὰ πόδας, ἐτράπη πρὸς νότον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ τέλος κατέφυγεν εἰς Κάϊρον πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου Καίτημπεην.

Καὶ τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς ἐφαίνετο, ὅτι ὁ Ἰζέμ, συμπράττων μετὰ τοῦ ἐκπτώτου ἡγεμόνος Καραμανίας Κασίμπεην, ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Βαγιαζίτ διακειμένου, ἐπωφελούμενος δὲ τὰς ὑπολοίπους ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ συμπαθείας καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ οὐκ ἄνευ ἐπιτυχίας τὸν πόλεμον πρὸς τὸν ἀδελφόν. Ἀλλ' ὅτε ταῦτα σκοπῶν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν νότιον Ἀσίαν, κρυπτόμενος εἰς τὰς δυσχωρίας τοῦ Ταύρου, κατεδείχθη μετ' οὐ πολὺ, ὅτι τὰ

¹ Ἡ ἡμερομηνία αὕτη εὑρηται παρὰ τῷ *Hammer* Geschichte des osmanischen Reiches. Ἐν Πίστη. 1828 Τόμ. Β' σ. 256 καὶ *Zinkeisen* Geschichte des osmanischen Reiches. Ἐν Γώθα. 1854 Τόμ. Β' σ. 477. Ἀλλ' ἴδε *Thuasne* ἐνθ' ἀν. σ. 37 σημ. 2.

πράγματα μετετρέπησαν, καὶ ἠναγκάσθη, πειθόμενος εἰς τὸν Κασίμπεην, νὰ τραπῆ νέας ὁδοῦς, ἐπιζητῶν τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ διὰ συνεννοήσεως πρὸς τὸν D'Aubusson. Ἐπλευσε λοιπὸν εἰς τὴν Ῥόδον, ἀφ' οὗ μετὰ προηγηθείσας διαπραγματεῦσεις ἐβεβαιώθη περὶ ἀσφαλείας καὶ φιλοξένου ὑποδοχῆς. Ἄλλ' ἐν τούτοις παρὰ τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν τιμητικωτάτην καὶ μεγαλοπρεπῆ ὑποδοχὴν ὁ Τζέμ. δὲν ἔτυχε τῆς προσδοκωμένης παρὰ τῶν Ῥοδίων ἱπποτῶν βοηθείας ἐναντίον τοῦ Βαγιαζίτ. Ἐξακολουθουσῶν δὲ τῶν πρὸς τοῦτον περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων τῶν Ἰωαννιτῶν, ὁ D'Aubusson ἔκρινεν ἐπιβαλλόμενον νὰ πείσῃ τὸν Τζέμ., ὅπως μεταναστεύσῃ εἰς τινὰ τῶν ἐν Γαλλίᾳ κτήσεων τοῦ τάγματος, παραδίδων εἰς τὸν μέγαν μάγιστρον ἔγγραφον, δι' οὗ ὠμολόγει, ὅτι ἀπήργετο εἰς τὴν Γαλλίαν αὐτοπροαιρέτως καὶ μετὰ θερμᾶς αὐτοῦ παρακλήσεως πρὸς τὸν D'Aubusson καὶ καθιστάνων αὐτὸν πληρεξούσιον, ὅπως διαπραγματευθῆ τὰ καθ' ἑαυτὸν μετὰ τοῦ σουλτάνου. Οὕτω δὲ πράγματι ὁ Τζέμ. ἀπέπλευσεν ἐκ Ῥόδου τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1482, τριάκοντα καὶ πέντε ἡμέρας μετὰ τὸν εἰς τὴν νῆσον κατάπλουν.

Ἐν αὐτῷ τῷ συμφέροντι τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν ἐνέκειτο ἀντὶ τῆς συνδιαλλαγῆς τοῦ Τζέμ. καὶ τοῦ Βαγιαζίτ πολὺ μᾶλλον ἢ ἐξακολουθήσεις τῆς εἰς τὸν σουλτάνον ἐπισείσεως τοῦ ἀδελφοῦ ὡς φοβήτρου. Διὸ πλὴν τῆς μετ' οὗ πολὺ, τῆς 7 Δεκεμβρίου 1482, ὑπογραφείσης ὀριστικῆς συνθήκης μεταξὺ τοῦ Βαγιαζίτ καὶ τοῦ D'Aubusson ὠμολογήθη αὐθημερὸν ἰδίᾳ συμφωνία περὶ τοῦ Τζέμ. (Τζητζήμη, Ζιζήμη), καθ' ἣν ὁ μὲν μέγας μάγιστρος ἀνέλαβε νὰ διαφυλάττῃ καὶ διατηρῆ αὐτὸν κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε μηδεμίαν νὰ ὑφίσταται ἀνησυχία τοῦ Βαγιαζίτ¹, ὁ δὲ σουλτάνος ὑπεχρεώθη νὰ στέλλῃ καθ'

¹ Νὰ ἔχη πᾶσα ζωὴν καὶ φύλαξιν, διὰ νὰ λείπουν τὰ σκάνδαλα καὶ ὀχλησες, κατὰ ποῦ θέλει ἢ καθαρὰ φιλία καὶ ἢ ἀληθινὴ εἰρήνη εἰς τὴν ζωὴν μας, κατὰ τὸν ὅρον ἡμῶν ὁποῦ ἐβάλαμεν εἰς τὸ καλὸν τέλος τῆς ἀγάπης, νὰ μηδὲν ἔχη ἢ

ἕκαστον ἔτος τὴν πρώτην Αὐγούστου χάριν συντηρήσεως τοῦ Τζέμ. ὠρισμένον ποσόν¹. Τὰ χρήματα δὲ ταῦτα λέγονται ἐν τῇ συνθήκῃ καὶ δυοὶ μεταγενεστέροις ἐγγράφοις τοῦ D'Aubusson² ἀνερχόμενα εἰς τεσσαράκοντα καὶ πέντε χιλιάδας χρυσῶν βενετικῶν δουκάτων· τὸ αὐτὸ δὲ ποσὸν ἀναγράφει καὶ ὁ σύγγραφος ἐν Ῥώμῃ διαμένων ἀντιπρόσωπος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Γουλιέλμος Caoursin³. Ἄλλ' ἄλλαι πηγαί, ὡς οἱ Ἰταλοὶ χρονογράφοι Μαρῖνος Σανούτος καὶ Lettera⁴, ἀναγράφουσι μόνον τεσσαράκοντα χιλιάδας δουκάτων, καθ' ἃ καὶ τὰ τρία τελευταῖα τῶν εἰς τὰ κατὰ τὸν Τζέμ. ἀναφερομένων ἐγγράφων τοῦ D'Aubusson, χρονολογούμενα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς συνθήκης, τὸ 1482 καὶ τὸ ἐπόμενον 1483⁵. Ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον συνεφωνήθησαν πράγματι 43000, εἶτα δὲ μετὰ βραχὺ δι' ἄγνωστον ἡμῖν λόγον τὸ ποσὸν περιορίσθη εἰς 40000, ὅσα καὶ τὰργότερον, καθ' ἃ θέλομεν ἰδεῖ, εἰς τοὺς πάπας ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ στελλόμενα χάριν συντηρήσεως καὶ φυλάξεως τοῦ Τζέμ. Ἐκ μυστικῆς δὲ ἴσως συμφωνίας παραλαβῶν μαρτυρεῖ ὁ ιστοριογράφος τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Bosio⁶, ὅτι τῶν ἀρχῆθεν συμφωνηθέντων 45000 δουκάτων τὰ μὲν 35000 ὠρίσθησαν χάριν συντηρήσεως τοῦ Τζέμ., τὰ δὲ 10000 ἐπεφυλάχθησαν εἰς τὸν μέγαν μάγιστρον χάριν ἰδίου

ἀδελφία σου ἐμπόδιον ἢ ζημίαν διὰ τὴν ἀφορμὴν αὐτοῦ, οὔτε στερεάς οὔτε θαλάσσου ἔνεκεν τούτου κατὰ τὸ ἔγγραφον τῆς συνθήκης, ἀπαλλασσόμενον τῶν ἐν αὐτῷ ἀνορθογραφῶν. Miklosich-Müller ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 321. Ζαμπέλιος ἐν Πανδώρα Τόμ. Γ' (1855-6) σ. 567.

¹ Miklosich-Müller ἐνθ' ἀν. σ. 321, 323. Ζαμπέλιος ἐνθ' ἀν. σ. 567-8.

² Miklosich-Müller ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 323, 325. Ζαμπέλιος δ', σ' ἐν Πανδώρα Τόμ. Γ', σ. 568-9.

³ De celeberrimo foedere cum Thureorum Rege Bagyazit per Rhodios inito ἐν τῷ τοῦ Johannis Burchardi Diarium ἐκδ. Thiasne Τόμ. Α' σ. 544.

⁴ Μαρῖνου Σανούτου σ. 1244. Lettera σ. 231 παρὰ τῷ Zinkeisen Geschichte des osmanischen Reiches Τόμ. Β' σ. 482 σημ. 1.

⁵ Miklosich-Müller ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 329, 330. Ζαμπέλιος η' καὶ θ' ἐν Πανδώρα Τόμ. Γ' σ. 570-1.

⁶ Istoria della sacra religione di San Giovanni Gierosolimitano. Ἐν Ῥώμῃ. Ἐκδ. 6'. 1621-1632. Τόμ. Α' σ. 544.

ὀφέλους (in utile suo particolare). Ταῦτα δ' ἐπαναλαμβάνονται καὶ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ περιηγητοῦ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος Breidenbach¹. Λέγεται δὲ περὶ τῶν χρημάτων τούτων ἐν τοῖς ἐγγράφοις τοῦ D'Aubusson, ὅτι ἐστέλλοντο διὰ ταῖς ἐξόδοις καὶ βλέπησιν (ἢ βλέπησαν ἢ βλεπωσύνην) ἢ διὰ τροφήν καὶ βλεπωσύνην ἢ δι' ἐξόδοις καὶ τροφήν καὶ βλεπωσύνην τοῦ Τζέμ.

Ἀπελθὼν δὲ ὁ Τζέμ ἐκ Ῥόδου ἀπέβη τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1482 εἰς Βιλλαφράγκαν τῆς Σαβαυδίας, καὶ, ἐξ αὐτῆς ἀχθεὶς τὴν ὑστεραίαν εἰς Νίκαιαν, μετὰ τετράμηνον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμονὴν ἤρχισε μεταφερόμενος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τῆς Σαβαυδίας τὸ πρῶτον καὶ τῆς Γαλλίας ἔπειτα ὑπὸ τὴν φύλαξιν ἀντιπροσώπων τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν δίκην αἰχμαλώτου, ἔφ' οὗ μάλιστα χρόνου ἐστερήθη δολίως ἀρχομένου τοῦ 1484 τῶν ἐξ Ἀσίας ἀκολουθησάντων αὐτῷ τριάκοντα συνοδῶν, ἀπαχθέντων εἰς Ῥόδον. Διῆλθον δὲ οὕτως ἑπτὰ ὄλα καὶ ἡμισυ διὰ τὸν Τζέμ ἐπώδυνα καὶ περιπετειώδη, ἐν μέρει δὲ μεστὰ μυθιστορικῶν ἐπεισοδίων ἔτη. Κατὰ τὸν μακρὸν δὲ τοῦτον χρόνον ὁ μὲν Βαγιαζίτ, εἰρηνεύσας μετὰ τῆς Βενετίας, ἐπειράθη μάτην νὰ πείσῃ αὐτήν, ὅπως ἀναλάβῃ αὐτὴ ἀντὶ τοῦ D'Aubusson τὴν φρούρησιν τοῦ Τζέμ χάριν μείζονος ἀσφαλείας², αὐτὸς δὲ ὁ Τζέμ εἰς παντοίας προέβη ἀποπειράς φυγῆς ἢ ἀλλοίας ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοὺς Ἰωαννίτας αἰχμαλωσίας, πολλοὶ δὲ τῶν Εὐρωπαίων ἡγεμόνων, ἰδίως δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Ματθαῖος Κορβίνος καὶ ὁ τῆς Νεαπόλεως Φερράνδος, ἐπεδίωκον παντὶ σθένει τὴν ἀπόκτησιν τοῦ Τζέμ, ὅστις θὰ ἦτο δι' αὐτοὺς κεφάλαιον πολῦτιμον πρὸς προαγωγὴν τῶν ἰδίων συμφερόντων ἀπέναντι τοῦ Βαγιαζίτ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἀντίπαλος τοῦ Φερράνδου πάπας Σίξτος Δ' ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1484 νὰ φιλοδοξῇ τὰπὸ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κρατήσεως τοῦ Τζέμ προς-

δοκώμενα πολιτικά ὠφελήματα. Ὁ δὲ D'Aubusson, ὃν ἄλλως ἐσαγήνευον τὰ γενναῖα φύλακτρα τοῦ σουλτάνου χάριν τοῦ ἀδελφοῦ, ἐφ' ὅσον μὲν εὐωδοῦτο ἢ μετὰ τοῦ Βαγιαζίτ συνθήκη, ἐπιτρέπουσα τὴν ἀκώλυτον ἐξάσκησιν τῶν συμφερόντων τοῦ τάγματος τῶν Ῥοδίων ἱπποτῶν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Μεσογείου ἀπὸ τῆς τουρκικῆς θαλασσοκρατίας, πάντοτε παρενέβαλλεν ἐμπόδια εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἱπποτικῶν κτήσεων ἀπομάκρυσιν τοῦ Τζέμ, μᾶλλον δ' ἐφαίνετο κλίνων μέχρι τινὸς εἰς παραχώρησιν τοῦ Τζέμ πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου, φοβούμενον πόλεμον παρὰ τοῦ Βαγιαζίτ, καὶ εἰς τοῦτον δ' ὁμοῦς ἠρνήθη ἔπειτα νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀλλ' ὅτε ὁ Βαγιαζίτ περιῆλθεν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου Καΐτμπεην καὶ ὁ D'Aubusson ἤρχισεν ὑποπτέων ἐνδεχομένην ἐπίθεσιν τοῦ Βαγιαζίτ ἐναντίον καὶ τῆς Ῥόδου, μετὰ θαρραλεωτέρας ἀποφάσεως ἐτράπη ὁ D'Aubusson εἰς τὴν σκέψιν τῆς παραδόσεως τοῦ Τζέμ εἰς τὸν διάδοχον τοῦ Σίξτου πάπαν Ἰννοκέντιον (1482-1492), προτιθέμενον νὰ κηρύξῃ σταυροφορίαν κατὰ τοῦ Βαγιαζίτ. Ἐκτοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν εἰρηνεύσιν τῶν δύο σουλτάνων ἐξηκολούθησαν ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι αἱ ἐνέργειαι τοῦ πάπα καὶ κατέληξαν τέλος μετὰ μακροτάτας διαπραγματεύσεις, τὴν ἐπίλυσιν πολλῶν δυσχερειῶν καὶ τὴν ἐπίτευξιν μεγίστων ἀνταλλαγμάτων, παραχωρηθέντων ὑπὸ τοῦ πάπα εἰς τὸν μέγαν μάγιστρον καὶ τὸ τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν, εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰννοκέντιου ὑπερευδοκίμησιν ἀπάντων τῶν λοιπῶν ἀνταπαιτητῶν τοῦ Τζέμ. Ἐφθασε δὲ τέλος οὗτος τῇ 13 Μαρτίου 1489 εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου ἔγεινε δεκτὸς πανηγυρικῶς καὶ ἐν μεγάλῃ πομπῇ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ διατριβὴ τοῦ Τζέμ πᾶν ἄλλο ἦτο ἢ ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας αἰχμαλωσίας, μᾶλλον δὲ πικροτέρα αὐτῆς συνέχεια. Ὁ δυστυχὴς ἀδελφὸς τοῦ Βαγιαζίτ ἐξηκολούθει χρησιμεύων χάριν τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως ὡς φόβητρον τοῦ σουλτά-

¹ Παρὰ *Thiasne* ἐνθ. ἀν. σ. 87 ἐν σημ.

² *Thiasne* ἐνθ. ἀν. σ. 106. Πρὸς σ. 125.

νου. Καὶ ἡ μὲν διάσπασις καὶ ἀντιζηλία τῶν Ἑσπερίων ἡγεμόνων ἤγε τὸν Τζέμ εἰς τὸν κίνδυνον ἐπανελημμένων ἀποπειρωῶν φόνου αὐτοῦ, ἡ δ' ἐπελθοῦσα ἀποτυχία τῆς σχεδίαζομένης ὑπὸ τοῦ Ἰννοκεντίου σταυροφορίας προσήγγιζε τὸν πάπαν πρὸς τὸν σουλτᾶνον καὶ καθίστανε βαρυτέραν μὲν τὴν ὁμηρείαν, ὁσημέραι δὲ ὑπὸ νέους ὄρους ἐπικίνδυνον τὴν ἐν Ἰταλία διαμονὴν αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις δὲ ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου 1490 ἡ λύπη τοῦ Ἰννοκεντίου ἐπὶ τῇ προφανεῖ ἀποτυχίᾳ τῆς ἐνώσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων χάριν ἀντιτάξεως αὐτῶν ἐναντίον τοῦ Βαγιαζίτ εἶχε κλονήσει αἰσθητῶς τὴν ἄλλως ἐπισφαλῆ αὐτοῦ ὑγίειαν. Μετ' οὐ πολὺ δ' ἠγγέλοη ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μὲλλουσα ἔλευσις ἀπεσταλμένου τοῦ σουλτᾶνου, τοῦ Μουσταφᾶ, ὅστις καὶ ἀφίχθη πράγματι εἰς Ῥώμην τῇ 30 Νοεμβρίου, φέρων ἐπιστολὴν τοῦ Βαγιαζίτ. Ῥητῶς δ' ἀναγράφεται, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἦτο γεγραμμένη ἑλληνιστὶ καὶ ὅτι μεταφρασθεῖσα λατινιστὶ ἀνεγνώσθη μεγάλη τῇ φωνῇ ὑπὸ τοῦ διερμηνέως. Προστίθεται δὲ περὶ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι ἐν αὐτῇ ἔλεγεν ὁ σουλτᾶνος, ὅτι ἐχαιρέτιζε τὸν πάπαν καὶ παρεκάλει αὐτὸν νὰ κρατήσῃ ἐν Ῥώμῃ τὸν Τζέμ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους τοὺς ὁμολογηθέντας μετὰ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῆς Ῥόδου. Πρὸς τοῦτο δ' ἀπέστειλε τὸν πιστὸν δοῦλον Μουσταφᾶν, ὅπως βεβαιωθῇ, ὅτι ὁ πάπας ἔστεργε τὴν προρρηθεῖσαν συμφωνίαν χάριν αὐξήσεως τῆς μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ῥώμης φιλίας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἥς ἡ ἀνακοίνωσις ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῶν περὶ τοῦ Τζέμ συνεννοήσεων μεταξὺ τοῦ Ἰννοκεντίου καὶ τοῦ Μουσταφᾶ, ὅστις ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐν Ῥώμῃ παρουσίας αὐτοῦ εἶδε προσωπικῶς καὶ αὐτὸν τὸν Τζέμ καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι οὗτος ἔζη καὶ ἐκρατεῖτο ἀσφαλῶς ἐν τοῖς ἀνωτέροις δώμασι τοῦ Βατικανοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα, ἦτο γνωστὴ μέχρι τοῦδε μόνον ἐν λατινικῇ μεταφράσει. Καὶ παρὰ μὲν τῷ Baluze¹, τῷ Hartmann

¹ Miscellanea Τόμ. Α' σ. 517 παρὰ *Thiasne* ἐνθ' ἀν. σ. 277 σημ. 1.

Schedel¹ καὶ τῷ Angiolello² φέρει ἡμερομηνίαν 20 Μαΐου, παρὰ δὲ τῷ Sigismondo de Conti³ 17 Μαΐου. Ἡ ἐπιστολὴ δὲ αὕτη εἶνε προφανῶς αὕτη ἐκείνη, ἥς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἐξέδωκ' ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. Α' ἐκ τῆς Vallicelliana τῆς Ῥώμης, ἐν ἣ ἔχομεν ἀντίγραφον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ἴσως διωρθωμένου ἐν τισιν ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν, καθ' ἃ καὶ αἱ ὑπ' ἀρ. Γ' καὶ Ε' ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ περισωζόμεναι, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς παραβολῆς αὐτῶν πρὸς τὰ πολὺ ἀνορθογραφότερα πρωτότυπα γράμματα τοῦ Βαγιαζίτ τὰ περισωθέντα μὲν ἐν τῇ Ἀμβροσιακῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μεδιολάνου, ἐκδοθέντα δ' ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. Β' καὶ Δ'. Ἐκ δὲ τοῦ τέλους τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου κειμένου τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαγιαζίτ πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον τῆς σταλείσης διὰ τοῦ Μουσταφᾶ γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε φερομένη ἡμερομηνία ἡ κυμαινομένη μεταξὺ τῆς 17 καὶ 20 Μαΐου δὲν ἔχει ὀρθῶς, ἀλλ' αὕτη ἐγράφη πράγματι τῇ 28 Μαΐου 1490.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ἡ πρεσβεία τοῦ Μουσταφᾶ δὲν ἤρκεσεν, ὅπως ἀποκαταστήσῃ τελείως εἰρηνικὰς σχέσεις μεταξὺ τοῦ Ἰννοκεντίου καὶ τοῦ σουλτᾶνου Βαγιαζίτ. Ἀποδειχθεῖσα ἀνεπιβίβητος τῶν Ῥοδίων ἱπποτῶν ἐν τῷ ζητήματι τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸν Τζέμ, σὺν τοῖς ἄλλοις δὲ παλινοφθία τις τοῦ Μουσταφᾶ, κατὰ τούτους βεβαιώσαντος, ὅτι ὁ Βαγιαζίτ προσέφερεν εἰρήνην εἰς ἅπαντας τοὺς Χριστιανούς ἡγεμόνας, ἐν ᾧ οὗτος κατόπιν διετείνετο, ὅτι προέκειτο μόνον περὶ τοῦ μεγάλου μαγίστρου τῆς Ῥόδου, τῆς παπικῆς αὐλῆς καὶ τῆς Βενετίας κατὰ θάλασσαν, ἐψύχραναν τὸν Ἰννοκέντιον, ὅστις ἀπέμπεψε τὸν Μουσταφᾶν ἄπρακτον, εἰπὼν, ὅτι τὴν πρὸς τὸν Βαγιαζίτ ἀπάντησιν οὐκ ἔστελλεν εἰς αὐτὸν κατόπιν. Ἐν δὲ τῇ

¹ Ἐν τῷ Μοναχείῳ κώδικι C. I. M. 716, 128 a καὶ 6 παρὰ *Thiasne* ἐνθ' ἀν.

² Ἐν τῇ Ἑθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων Ἰταλ. κώδ. 1238 φ. 176 παρὰ *Thiasne* ἐνθ. ἀν.

³ Τόμ. Β' σ. 23 παρὰ *Thiasne* ἐνθ' ἀν.

ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἧς τὸ πρωτότυπον ἦτο πιθανῶς γεγραμμένον λατινιστὶ καὶ ὄχι ἑλληνιστὶ, ὁ πάπας ἔγραφεν, ὅτι εἶχε δεχθῆ εὐμενῶς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ σουλτάνου καὶ ἀκούσει τὰς εἰρηνικὰς αὐτοῦ προτάσεις, ἀλλ' ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ γνωρίσῃ αὐτὰς εἰς ἅπαντας τοὺς Χριστιανούς ἡγεμόνας. Τούτων οἱ ἐν Ῥώμῃ παρευρισκόμενοι πρέσβεις παρέστησαν εἰς τὴν ἀκρόασιν τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸν Μουσταφᾶν, ὅπως γνωρίσωσι τὰ κατ' αὐτὴν εἰς τὰς ἰδίας κυβερνήσεις καὶ ζητήσωσι τὴν γνώμην αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀπάντησις αὐτῇ ἀπῆτει ἀναγκασίως χρόνον τινά, ὁ πάπας ἔδωκεν ἄδειαν ἀναχωρήσεως εἰς τὸν Μουσταφᾶν, ὅπως μὴ ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ περιμένῃ μακρόν. Ἐβεβαίω δ' ὁ Ἰννοκέντιος ἐν τέλει τὸν σουλτᾶνον περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ παρουσίας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Τζέμ, ὃν ὁ Μουσταφᾶς εἶχεν ἰδεῖ ὑγιῶς ἔχοντα ἐν Ῥώμῃ¹.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν περὶ τοῦ Τζέμ, ἅτινα πάντα συμπεριέλαβεν εἰς τὴν ἤδη πολλάκις ἀνωτέρω μνησθεῖσαν εἰδικὴν συγγραφὴν αὐτοῦ ὁ Γάλλος *Thuasne*², μετὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην τοῦ Μουσταφᾶ ἐγένετο λόγος περὶ τῆς ἐν ἔτει 1492 ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ εἰς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον ἀποστολῆς τῆς λόγξης δι' ἧς εἶχε κεντηθῆ ὁ Κύριος. Ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Βενετοῦ χρονογράφου *Spanugino*³ ἦτο γνωστὸν, ὅτι εἰς τὸν πάπαν ἀπέστειλεν ὁ σουλτᾶνος ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίων λειψάνων τὸν κάλαμον, ἐφ' οὗ εἶχε τεθῆ ὁ σπόγγος τοῦ ὄξους δι' οὗ ἐποτίσθη ὁ ἐσταυρωμένος Ἰησοῦς, τοῦτον τὸν

¹ *Sigismondo de' Conti* Τόμ. Β' σ. 25-26 παρὰ *Thuasne* ἐνθ' ἄν. σ. 283.

² Πρὸ τοῦ *Thuasne* ἐκτός τῶν ἱστοριογράφων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους *Hammer* καὶ *Zinkeisen* καὶ τῶν ἱστορησάντων τὰ τῆς μεσαιωνικῆς Ῥώμης καὶ τῶν παπῶν *Reumont*, *Gregorovius* καὶ *Pastor*, ἰδίως προσοχῆς εἶχεν ἀξιώσασιν τὰ κατὰ τὸν Τζέμ ὁ Ῥώσος *Βλαδίμηρος Lamanski*, κλειστά ὅσα ἐκδοὺς περὶ αὐτοῦ ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Βενετίας (*Sucrels d'Etat de Venise*. Ἐν Πετρούπολει 1884 σ. 208-214, 217-230, 245, 246, 248, 252-258, 256-259, 261-263, 272, 274-276, 278, 279, 281, 287, 290, 292, 293, 744, 767).

³ Σελ. 71 παρὰ *Hammer* ἐνθ' ἄν. σ. 274.

σπόγγον καὶ τὴν λόγξην δι' ἧς ἐκεντήθη, ὅτι δὲ τὰ ἅγια ταῦτα λείψανα ἐπτάλησαν διὰ τοῦ αὐτοῦ Μουσταφᾶ, ὃν εἶχεν ἀποστείλει ὁ Βαγιαζίτ πρὸς τὸν πάπαν τῷ 1490. Ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη ἐξελέγχεται ἀνακριδῆς ὑπὸ τῶν ἄλλων περὶ τῆς πρεσβείας ταύτης εἰδήσεων, ἐν αἷς γίνεται λόγος μόνον περὶ τῆς λόγξης¹. Συγχρόνως δὲ μανθάνομεν, ὅτι ὁ σουλτᾶνος ἐπεχείρει κινήσεις κατὰ θάλασσαν, αἵτινες ἐφαίνοντο μὲν ἀπευθυνόμεναι κατὰ τῆς Ῥαγούζης, ἐδικαιολογοῦντο δὲ ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν λυμαιομένων τὰ τουρκικὰ πελάγη πειρατῶν².

Ἡ ἀγία λόγξη ἔγεινε δεκτὴ ἐν Ῥώμῃ πανηγυρικῶς ὑπὸ τοῦ πάπα καὶ τῶν καρδινάλιων, ἐν μέσῳ ζωηροτάτης συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ ἀχθεῖσα τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν *Santa Maria del Popolo*, ἐκεῖθεν δ' εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον³. Ὁ δὲ πρέσβυς τοῦ Βαγιαζίτ, παραστὰς πρὸ τοῦ Ἰννοκεντίου, παρέδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ σουλτάνου, εἶτα δὲ διὰ τοῦ διερμηνέως Γεωργίου Ποτζάρδου ἐξέθηκεν εἰς τὸν πάπαν, ὅτι ὁ σουλτᾶνος ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν δι' αὐτοῦ τὴν ἀγίαν λόγξην καὶ παρεκάλει, ὅπως ὁ ἀπεσταλμένος αὐτοῦ ἴδῃ αὐτὸς τὸν Τζέμ καὶ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως κατόπιν⁴.

Ἀλλ' ἐν ἀπάσαις ταύταις ταῖς εἰδήσεσιν ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυσις ἕνεκα τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνενώσεως δύο πρεσβειῶν τοῦ πάπα. Τὰ δὲ γεγονότα σαφηνίζονται καὶ ἰεπανορθοῦνται ὑπὸ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης τῶν ἀνωτέρω ἐκδοθεισῶν ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βαγιαζίτ⁵. Πράγματι ὁ δεύτερος πρέσβυς τοῦ σουλτάνου ὁ σταλεὶς εἰς Ῥώμην δὲν εἶνε ὁ Μουστα-

¹ *Thuasne* ἐνθ' ἄν. σ. 296 κ. ἐ.

² Αὐτόθι σ. 297.

³ *Thuasne* ἐνθ' ἄν. σ. 298 κ. ἐ.— *Pastor* *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters*. Freiburg. 1899 Τόμ. Γ' ἐκδ. γ' καὶ δ', σ. 238.

⁴ *Thuasne* σ. 299 κ. ἐ.

⁵ Τούτων ἡ δευτέρα εἴρηται ἐκδομένη λατινιστὶ παρὰ τῷ *Baluze* (*Miscellanea*. Ἐν Παρισίῳ. 1678 Τομ. Α' σ. 651) καὶ *Sigismondo de' Conti* Τόμ. Β' σ. 27.

φᾶς, ἀλλὰ τις ἄλλος, ὁ Τζαοὺς Κασίμης. Οὗτος εἶνε ὁ εἰς Ῥώμην κομίσας τὴν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ ἐπιστολῇ τοῦ Βαγιαζίτ τῆς 20 Φεβρουαρίου 1492 μνημονευομένην ἀγίαν λόγχην. Ἄλλως δὲ μανθάνομεν ἐκ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι τὸ κειμήλιον τοῦτο ἦτο τῶν ἀγίων ἐκείνων λειψάνων, ἅτιν' αὐτὸς ὁ πάπας εἶχε ζητήσῃ παρὰ τοῦ καπετὰν πασσᾶ, ὅτε οὗτος εὕρισκετο ἐν Ῥώμῃ. Εἶνε δὲ οὗτος βεβαίως ὁ Μουσταφᾶς, εἰς ὃν ἡ ἐπιθυμία τοῦ πάπα ἐκείνη ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1490 πρεσβείαν αὐτοῦ εἰς Ῥώμην.

Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἡ παρὰ τοῦ Ἰννοκεντίου αἰτηθεῖσα δωρεὰ δὲν εἶχε τι τὸ πρωτοφανές, οὐδὲ τότε πρῶτον ὁ Βαγιαζίτ ἐποιεῖτο χάριν ἐπιτυχίας τῶν ὑπ' αὐτοῦ σκοπούμενων χρῆσιν ἀγίων λειψάνων, ἐκ τῶν περιελθόντων εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς δώρων πρὸς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας. Οὕτως ἤδη τῷ 1484 εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὸν μάγιστρον τῶν ἐν Ῥόδῳ ἵπποτῶν τὴν δεξιὰν χεῖρα Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἣτις ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε φυλασσομένη παρὰ τοῖς Ἰωαννίταις ὡς τὸ πολυτιμότεον τῶν κειμηλίων¹. Καὶ ἀργότερον δὲ τῷ 1489 ὑπεσχέθη διὰ πρεσβείας εἰς τὸν νεαρὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον Η' ἅγια λείψανα, ἐν οἷς παραδόξως εὕρισκομεν καὶ αὐτὴν τὴν ἀγίαν λόγχην τὴν μετὰ τινα ἔτη ἀποσταλεῖσαν εἰς Ῥώμην².

Ἄλλ' ἐν τῷ γράμματι ἐκείνῳ τοῦ Βαγιαζίτ τῷ γραφέντι κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1492 καὶ συνοδεύοντι τὴν ἀποστολὴν τῆς ἀγίας λόγχης τῆς κομισθείσης διὰ τοῦ κατὰ Μάϊον τοῦ

¹ *Marin Sanuto* Diarii παρὰ *Muratori* (Rerum Italicarum Scriptores Τόμ. KB') σ. 1236.— *Hammer* Geschichte des osmanischen Reiches in Europa. Ἐν Πέστη, 1828 Τόμ. Β' σ. 269.— *Zinkeisen* Geschichte des osmanischen Reiches in Europa. Ἐν Γῶτῳ. 1854 Τόμ. Β' σ. 483 καὶ σημ. 2.

² *Thiasne* ἐνθ' ἄν. σ. 218. Ὁ *Hammer* ἐνθ' ἄν. σ. 272 παριστάνει τὰ ἅγια ταῦτα λείψανα, ἃν δὲν ποιεῖται εἰδικὴν μνείαν, ὡς σταλέντα πράγματι εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Περὶ δὲ τῶν ἐν σεραγιῷ φυλασσομένων ἀγίων λειψάνων καθ' ὅλου ἴδτε *Hammer* ἐνθ' ἄν. Τόμ. Δ' σ. 456.

αὐτοῦ ἔτους εἰς Ῥώμην ἀφιχθέντος πρέσβεως τοῦ σουλτάνου οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων δουκάτων τῶν ἀποσταλέντων χάριν συντηρήσεως τοῦ Τζέμ, καθ' ἃ ἰσχυρίζεται ὁ ὑποδιάκονος Burchard¹. Ἐχοντες δ' αὐτὸ τὸ ἐν τῇ Ἀμβροσιακῇ βιβλιοθήκῃ ἀποκείμενον πρωτότυπον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ σουλτάνου, φέρον καὶ τὸν τουρᾶν αὐτοῦ, δυνάμεθα νὰ διαψεύσωμεν ἐν τούτῳ τὸν Burchard. Ἀλλὰ ὅεν εἶνε ὁμοίως ἀπίθανον, ὅτι, καίπερ οὐδεμιᾶς γινομένης ἐν τῇ ἐπιστολῇ μνείας περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ποσοῦ ἐκείνου, ὁ Κασίμης εἶχε προφορικὴν ἐντολὴν νάνακοινώσῃ τὰ περὶ αὐτῆς ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ἐμπιστευτικὰ περὶ Τζέμ. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ λεγομένων ἔτι καὶ περὶ τῆς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ διαθέσεως δηλώσει ὑμῖν· ἀνεθέκαμεν αὐτὸν καὶ μερικὸς λόγους, ἵνα ἀναγγελεῖ ἐνώπιον τῆς σῆς ἀρχιερατείας· ἐκεῖνα λέξει ἅπερ αὐτὸν προσετάξαμεν. Δικαιούμεθα δ' ἄλλως νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι διὰ τῆς προφορικῆς ταύτης ἀνακοινώσεως μόνον ἀπλὰι ὑποσχέσεις ἐδίδοντο περὶ ἀποστολῆς τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων δουκάτων, βλέποντες τὸν σουλτάνον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Valori καὶ μετὰ τινα εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ πάπα ἀποστολὴν τοῦ Γεωργίου Ποτζάρδου ἀρνούμενον νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὰ χρήματα ἐκεῖνα².

Τοιαυτ' ἀποδεικνύονται ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τοῦ Βαγιαζίτ τὰ πράγματι συμβάντα κατὰ τὴν πρεσβείαν τοῦ Κασίμη. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ, ὅσα αἱ φραγκικαὶ πηγαὶ συνδέουσι πρὸς ταύτην τὴν πρεσβείαν, καὶ αἱ δικαιολογίαι τοῦ σουλτάνου περὶ τῶν κινήσεων τοῦ στόλου αὐτοῦ ἀνήκουσιν εἰς μεταγενέστερον χρόνον. Καὶ δὴ ταῦτα εὕρισκομεν τὸ πρῶτον ἐν τῇ τρίτῃ τῶν ἀνωτέρω ἐκδοθεισῶν ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βα-

¹ Diarium ἐκδ. *Thiasne*. Ἐν Παρισίοις. 1883-5. Τόμ. Α' σ. 486.

² *Valori* παρὰ *Thiasne* σ. 301 σημ. 3.

γιαζίτ πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον, ἥτις ἐγράφη ἐν τῷ Κιο-
πριλῆ τῇ 17 Αὐγούστου 1492.

Καὶ ὁ μὲν Ἰννοκέντιος δὲν ἐπέζησε νὰ λάβῃ ταύτην τὴν
ἐπιστολὴν, ἀποθανὼν ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκδοσιν αὐτῆς,
τὴν νύκτα τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.
Ἀλλὰ πάντως ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἅτε ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν
Ἰννοκέντιον ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ πάπα, παρεδόθη εἰς τὸν διά-
δοχον αὐτοῦ, ὅτε ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Βαγιαζίτ ἔφθασεν εἰς
τὴν Ῥώμην μετὰ τινὰς μῆνας.

Διεδέχθη δὲ τὸν Ἰννοκέντιον ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Γ' ὁ ἐκ
τοῦ οἴκου τῶν Βοργιῶν περιβόητος πάπας καὶ πατὴρ τῆς
Λουκρητίας. Μετῆλθε δ' οὗτος πρὸς τὸν Βαγιαζίτ τὴν αὐτὴν
καὶ ὁ προκάτοχος πολιτείας. Καὶ δὴ ὁ Τζέμ ἐξηκολούθησεν
ἐπιτηρούμενος ἀυστηρῶς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον κατῴκει ἐν τῷ
βατικανικῷ μεγάρῳ· ἔπειτα δὲ, ἐπειδὴ ὑπῆρχε φόβος, ὅτι θάπε-
πειρᾶτο νὰ ποδράσῃ ἐκ Ῥώμης, ἐνεκλείσθη ἐπὶ ἀυστηροτέρᾳ φυ-
λάξει εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἀρχαγγέλου (Castel Sant' Angelo).
Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ διεπραγματεύετο ὁ πάπας μετὰ τῆς
Βενετίας καὶ τοῦ Μεδιολάνου τὴν καθομολόγησιν συμμαχίας
ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Εἰς ταῦτα δὲ τὰ γεγονότα, ὧν τὰ καθ' ἕκαστα παραλεί-
πομεν ἐνταῦθα, ἀποφεύγοντες τὴν μακρηγορίαν, ἐπιρρίπτει
νέον φῶς τὸ τέταρτον τῶν ἀνωτέρω ἐκδοθέντων ἐγγράφων.
Ἐἶνε δὲ τοῦτο ἐπιστολὴ τοῦ Βαγιαζίτ ἐν πρωτοτύπῳ διασω-
θεῖσα ἐν τῇ Ἀμβροσιακῇ βιβλιοθήκῃ, γραφεῖσα δὲ τῇ 11 Ἀπρι-
λίου 1493 καὶ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν πάπαν Ἀλέξανδρον.

Μανθάνομεν δ' ἐκ ταύτης, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἅμα τῇ
ἀναρρήσει ἀναγγεῖλαι αὐτὴν εἰς τὸν σουλτάνον διὰ τοῦ προ-
μνησθέντος ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰννοκεντίου Η', τοῦ Γεωργίου Πο-
τζάρδου, παραδόντος γράμμα τοῦ πάπα, οὗ τὸ περιεχόμενον
ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Βαγιαζίτ. Διὰ τοῦ γράμ-
ματος τούτου ὁ Ἀλέξανδρος ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐπιθύμει τὴν διατή-

ρησιν τῆς μεταξὺ Ῥώμης καὶ Τουρκίας φιλίας τῆς ὑφισταμέ-
νης ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ προκατόχου. Ὅρος δὲ τῆς φιλίας ταύ-
της καὶ συμφωνίας ἦτο κατὰ τὸ γράμμα ἐκεῖνο τοῦ Ἀλεξάν-
δρου ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἀσφαλοῦς φυλάξεως καὶ τηρήσεως
τοῦ Τζέμ, ὃν ὑπεχρεοῦτο ὁ πάπας εἰς μηδένα νὰ δείξῃ ἢ παρα-
δώσῃ, μήτε μέγαν αὐθέντην μήτε μικρόν. Ὡς ἀντισῆκωμα
δὲ τῆς τοιαύτης φυλάξεως καὶ τῶν ἐξόδων τῆς συντηρήσεως τοῦ
Τζέμ ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ παρέχων ὁ Βαγιαζίτ τὸ κεκα-
νονισμένον ποσὸν τεσσαράκοντα χιλιάδων φλωρίων κατ' ἔτος.

Ἐπαναλαμβάνων δ' ὁ σουλτάνος ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπιστολῇ τὸ
γράμμα τοῦτο τοῦ πάπα μετὰ τῶν ῥηθέντων ὄρων, ἐπιφέρει, ὅτι
ὑπισχνεῖται τοῦτο μὲν νὰ παρέχῃ ἔτησίως τὸ ποσὸν ἐκεῖνο,
τοῦτο δὲ νὰ μηδὲν θελήσῃ νὰ ποιήσῃ ποτὲ εἰς τὴν σὴν κυ-
ριότητα ἢ εἰς τοὺς αὐτῇ ὑποκειμένους τόπους τὴν τυχοῦσαν
βλάβην. Τοὺς δὲ ὄρους τούτους τῆς ἀμοιβαίας συνθήκης βε-
βαιώνει ὁ σουλτάνος καὶ ἐνόρκως διὰ τῆς ἐπιστολῆς.

Τοιαύτη, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ γράμματος τοῦ σουλτά-
νου, ἡ μεταξὺ τοῦ πάπα καὶ τοῦ Βαγιαζίτ ὁμολογηθεῖσα συν-
θήκη. Ἀλλ' ἐπειδὴ μόνος ὁ σουλτάνος εἶχεν ὁμόσει τὴν τήρη-
σιν αὐτῆς, μετὰ τοῦ εἰς Ῥώμην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπι-
στρέφοντος Ποτζάρδου συναπεστάλη ὡς πρέσβυς τοῦ Βαγιαζίτ
ὁ Κασίμης ὁ γνωστὸς ἤδη ἡμῖν ἐκ τῆς ἀποστολῆς τοῦ 1492.
Ἐδόθη δ' εἰς αὐτὸν, ὡς διδάσκει ἡμᾶς ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ, ἡ ἐν-
τολὴ νὰ δεχθῇ τὸν ὄρκον τοῦ πάπα καὶ ἔγγραφον αὐτοῦ βε-
βαίωσιν περὶ τηρήσεως τῶν συμπεφωνημένων. Ἐπεμψε δὲ ὁ
σουλτάνος διὰ τοῦ Κασίμη καὶ τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας φλω-
ρίων. Ἀλλ' αὗται ἔμελλον νὰ κατατεθῶσιν ἐν Καστελνόβῳ.
Μόνον δὲ μετὰ τὴν ἐνώμοτον ὑπὸ τοῦ πάπα ἐπικύρωσιν τῆς
συνθήκης ἔμελλον νὰ παραληφθῶσι τὰ ἐν τῷ Καστελνόβῳ
ἐναποτεθειμένα χρήματα εἰς ἀποστελλομένους ἐμπίστους τοῦ
πάπα¹.

¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 166 κ. ε.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βαγιαζίτ, ἐξ ἧς διδασκόμεθα πάντα ταῦτα, ἦτο μέχρι τοῦδε παντελῶς ἄγνωστος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ παραδόσει. Ἐγινώσκωμεν δὲ μόνον περὶ πρέσβευς τοῦ σουλτάνου, ἀφιχθέντος εἰς τὴν Ῥώμην τῇ 11 Ἰουνίου 1493¹, ὅστις βεβαίως οὐδεὶς ἄλλος εἶνε ἢ ὁ Κασίμης, ἀναχωρήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαγιαζίτ τῆς φερούσης ἡμερομηνίαν 11 Ἀπριλίου. Περὶ τοῦ πρέσβευς δὲ τούτου προσθέτει ὁ Burchard², ὅτι ἔφερε καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας δουκᾶτων πρὸς ἀπότισιν τῶν ὀφειλομένων χάριν συντηρήσεως τοῦ Τζέμ. Καὶ διαμφισβητεῖ μὲν ὁ Thuasne³ τὴν ἀλήθειαν τῆς μαρτυρίας ταύτης, στηριζόμενος εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Φλωρεντῖνος Valori⁴, ἐπιστέλλων πρὸς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ, οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν χρήματος κομισθέντος ὑπὸ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ σουλτάνου, λέγει δὲ μόνον περὶ μικρῶν τινῶν δώρων προσενεχθέντων ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν πάπαν⁵. Ἄλλ' ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαγιαζίτ γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Burchard εὗρισκετο ἐν τῷ δικαίῳ, διότι πράγματι ὁ Κασίμης ἔφερε χρήματα χάριν τοῦ Τζέμ. Ἡ μόνη δὲ διαφορὰ εἶνε, ὅτι τὸ ποσὸν συνίστατο μόνον εἰς τεσσαράκοντα χιλιάδας δουκᾶτων, μίαν δὴλα δὴ ἔτησίαν δόσιν.

Ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου⁶ σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου πρὸς τὸν Βαγιαζίτ, γραφείσα λατινιστῇ καὶ φέρουσα τὴν ἡμερομηνίαν δεκάτης πρό Ἰουλίῳν καλανδῶν (decimo Kl. Julii), ἧτοι 22 Ἰουνίου 1493. Ταύτην δ' ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Thuasne⁶ ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα.

¹ Thuasne ἐνθ' ἀν. σ. 314.

² Diarium Τόμ. Β' σ. 78.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 315.

⁴ Valori πρὸς τοὺς Otto di pratica ἐν τῷ τῆς Φλωρεντίας Archivio di Stato (Class. X, Dist. 6 ἀρ. 9 σ. 336).

⁵ Ἐπ' ἀρ. O. L. M. 716, φ. 128^v - 129^a.

⁶ Ἐνθ. ἀν. σ. 433 κ. ε.

Responsio summi Apostolici ad Turcorum Imperatorem.

Alexander Episcopus servus servorum Dei Illustri Sultano Baiazit Cham, veneracionem divini nominis et amorem. Vidimus libenter oratorem tue Celsitudinis Chasum ad nos cum literis suis destinatum; quem hilariter et honorifice suscepimus. Grato animo intelleximus quaecumque per ipsum et literas nobis tua Sublimitas significavit que de statu et assumptione nostra plurimum nobis congratulantur, quoniam deus omnipotens supra merita nostra ad apicem summi apostolatus et christianorum omnium principem sublimare dignatus est. Non dubitamus hujusmodi assumptionem nostram ex divina dispositione cum summa omnium concordia subsecutam, etiam Majestati tue fuisse per jocundam. Nos igitur omnia in Deum, honorum omnium auctorem referentes, valde letificavit ista tue Celsitudinis gratulacio quam putamus ex bonivola in nos menti proficisci; et valde letamur quod lumen tue Benivolentie ad nos usque splendierit, romanamque Ecclesiam omnium Ecclesiarum matrem in persona nostra tua Potencia honorare voluerit; cui et nos de ipsius valetudine et statu in Domino pariter gaudemus; divinamque majestatem oramus ut spiritum veritatis suique timoris atque amoris tue Celsitudini infundat. Quoniam vero prefatus orator ad declarandam tuam in nos benivolentiam obtulit Majestatem tuam ad omnia nobis grata et beneplacita semper fore promptissimam. Agimus et gracias hujusmodi oblationes acceptantes, eandem Celsitudinem tuam in Domino hortamur et summo affectu oramus, si nobis gratificari cupiat, ut ab omnium christianorum damnis et molestationibus penitus absteineat et eos ubique quietos permittat: hoc est quod exposuimus, quod peroptamus; sic enim mutua inter nos benivolentia servabitur. Et tua Majestas quam ad honorem et veneracionem Dei diligimus opere adimplebit que orator suus de propensa in

nobis voluntate ipsius amplioribus verbis obtulit Ziziminum Sultanum fratrem tue Potentie etiam nobis commendavit: sciat illum apud nos asservari et ita tractari ut nihil Sibi desit Quem prefatus orator visitavit et alloquutus est nomine tue Potentie, quoniam sic fuimus contenti pro complacentia tue Majestatis. Datum Rome apud Sanctum Petrum anno Incarnationis dominicie 1493. Decimo Kl. julii Pontificatus nostri anno secundo.

Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τὸ παπικὸν τοῦτο γράμμα εἶνε ἢ ἀπάντησις τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' εἰς τὴν ἀπὸ 11 Ἀπριλίου ἐπιστολὴν τοῦ Βαγιαζίτ. Ὁ δ' ἐν αὐτῷ μνημονευόμενος πρέσβυς τοῦ σουλτάνου (orator) Chasum εἶνε ἀναμφηρίστως ὁ Κασίμης, οὗ τὸ ὄνομα παρεφθάρη εἶτ' ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Μονάχου εἶτε καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πρωτοτύπῳ τῷ ἐξελθόντι ἐκ τῶν παπικῶν γραφείων. Ὁμοίαν δὲ παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος τούτου εὐρίσκουμεν καὶ παρὰ τῷ Burchard¹, καλοῦντι αὐτὸν Cassinon².

Ἐν τῷ γράμματι δὲ τούτῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' βλέπομεν τὸν πάπαν ἀποδεχόμενον μὲν τὰ εἰς αὐτὸν διαβιβασθέντα συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει καὶ βεβαιούντα περὶ τῶν εἰρηνικῶν αὐτοῦ διαθέσεων, παρακαλοῦντα δὲ θερμῶς νὰ μὴ βλάβη τοὺς Χριστιανούς καὶ καθήσυχάζοντα περὶ τῆς ἀσφαλοῦς φυλάξεως τοῦ Ἰζέμ (Ziziminum Sultanum). Περὶ πάντα λοιπὸν συμφωνεῖ ἢ ἀπάντησις πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαγιαζίτ. Μόνον δὲ οὐδεὶς γίνεται ἐν αὐτῇ λόγος περὶ τῆς παραλαβῆς τῶν ἀποσταλέντων χρημάτων, περὶ ὧν πιθανῶς ἐδόθη ἰδία ἀπόδειξις εἰς τὸν Κασίμην.

Κατὰ ταῦτα τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ πάπα δικαιούμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν ζητουμένην ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ διὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀπριλίου ἀσφάλειαν γεγραμμένην εἰς τὰς γενο-

¹ Diarium Tόμ. Β' σ. 206 κ. ε.

² Οὐδεμία ἀνάγκη νὰ ταυτίσωμεν τοῦτον πρὸς τὸν Mohammed Cassam, οὗ γίνεται συχνὴ μνημὴ ἐν τοῖς Diarii τοῦ Μαρίνου Πλανούδου, καθ' ἃ μετὰ τινος διαταγμῆς προτείνει ὁ *Thiasne* ἐνθ' ἀν. σ. 337 σημ. 2.

μένας μεταξὺ ὑμῶν συμφωνίας¹. Ὁ δὲ ὄρκος, ὃν ἀπῆτει ὁ σουλτάνος, ἐδόθη βεβαίως ἐνώπιον τοῦ Κασίμη κατὰ τὰ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ ἀξιούμενα νὰ ὁμόσετε καὶ ὑμεῖς ἐνώπιον αὐτοῦ².

Αἱ σχέσεις τοῦ Βαγιαζίτ καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' καὶ αἱ περὶ τοῦ Ἰζέμ συνεννοήσεις δὲν ἔπαυσαν, ὡς εἰκὸς, καὶ μετὰ τὴν πρεσβείαν ἐκείνην τοῦ 1493. Καὶ τοῦ μὲν πάπα ἀντιπρόσωπος ἐξηκολούθησε νὰ εἶνε ὁ Γεώργιος Ποτζάρδος, τοῦ δὲ σουλτάνου ὁ Κασίμης³. Ῥητῶς δὲ μανθάνομεν, ὅτι τῷ 1494 ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ εἰς Ῥώμην τέσσαρες ἐπιστολαί, περὶ ὧν μαρτυρεῖται ὠρισμένως, ὅτι ἦσαν γεγραμμέναι ἑλληνιστὶ καὶ ὅτι ἔφερον ἐπὶ τῆς ἐπικεφαλίδος χρυσοῦν τὸν τουρᾶν τοῦ Βαγιαζίτ, καθ' ἃ καὶ τὰ δύο πρωτότυπα αὐτοῦ γράμματα τὰ περισωθέντα ἐν τῇ Ἀμβροσιακῇ βιβλιοθήκῃ. Μαρτυρεῖ δὲ ὁ Burchard καὶ ὅτι ὁ Ἰάνος Λάσκαρις, διατρίβων τότε ἐν Φλωρεντία, ὅπου εἶχεν ἐκδώσει πρὸ μικροῦ διὰ τοῦ τύπου τὴν Ἀνθολογίαν τοῦ Μαξίμου Πλανούδη⁴, ὑπηγόρευσε τὴν κατὰ γράμμα μετάφρασιν τῶν ἐπιστολῶν τούτων εἰς τὸν νοτάριον Φίλιππον de Patriarchis, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀμμοχώστου Ἀλοῦσίου Πίκου καὶ τινος Μαρκέλλου Κωνσταντινουπολίτου, γραμματέως τοῦ πρίγκιπος τοῦ Σαλέρνου⁵.

Καὶ ἡ μὲν μετάφρασις ἔγεινε πάντως εἰς τὴν λατινικὴν ἢ δὲ μαρτυρία τοῦ Burchard περὶ τοῦ Ἰάνου Λασκάρως ὡς μεταφραστοῦ δίδει εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ἄλλοτε συνήθως, εἰ μὴ πάντοτε, εἰς Ἑλληνας λογίους τῶν ἐν Ἰταλίᾳ διατριβόντων ἀνέθετεν ἢ παπικὴ αὐλὴ τὴν μετά-

¹ Ἴδε ἀνωτέρω σ. 166, 2.

² Ἴδε ἀνωτέρω σ. 166, 1.

³ Burchard Diarium Tόμ. Β' σ. 206 κ. ε. Πρὸς. *Thiasne* ἐνθ' ἀν. σ. 337.

⁴ Πράγματι ἡ Ἀνθολογία τοῦ Πλανούδη ἐξεδόθη ἐν Φλωρεντία ὑπὸ τοῦ Ἰάνου Λασκάρως παρὰ τῷ Λαυρεντίῳ d'Alora τῇ 11 Ἀυγούστου 1494. Ἴδε *Legrand* Bibliographie hellénique... aux XV^e et XV^e siècles. Ἐν Παρισίοις. 1884. Τόμ. Α' σ. 29.

⁵ Burchard Diarium Tόμ. Β' σ. 208 κ. ε.

φρασιν τῶν ἑλληνιστῶν γεγραμμένων ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν. Ἦτο δὲ τοῦτο ἀναγκαῖον, διότι ὑπῆρχε μὲν ἤδη διαδεδομένη ἐν Ἰταλῖα παρὰ τοῖς λογίοις ἢ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ τῆς ἀρχαίας καὶ ὄχι τῆς καθωμιλημένης, ἐν ἣ ἐγράφοντο συνήθως τὰ ἔγγραφα τῶν σουλτάνων¹.

Καὶ τοιαῦται μὲν αἱ τρεῖς πρῶται τῶν ἀνωτέρω ἐκδοθεισῶν ἑλληνικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βαγιαζίτ. Ἡ δὲ τετάρτη ἐγγραφή μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, φέρει δὲ χρονολογίαν 20 Ὀκτωβρίου 1490. Ἀλλ' ἡ χρονολογία αὕτη δὲν ἔχει ὀρθῶς, ἐπειδὴ ἡ ἐπιστολὴ ἐπέμφθη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Γ', ὅστις δὲν ἦτο ἀκόμη πάπας τὸ ἔτος ἐκεῖνο. Κατὰ ταῦτα τὸ γράμμα τοῦτο εἶνε πάντως μεταγενέστερον τοῦ 1492· ἀλλ' ἀγνοοῦμεν τὴν μονάδα τοῦ ἔτους τὴν προσθετέαν εἰς τὸ αὐτὸ (=1490) τῆς ἐπιστολῆς τοῦ σουλτάνου.

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μανθάνομεν, ὅτι ὁ πάπας ἔστειλε νέαν πρεσβείαν πρὸς τὸν σουλτάνον. Ἀπεσταλμένος δ' αὐτοῦ ταύτην τὴν φορὰν δὲν ἦτο ὁ Ποτζάρδος, ἀλλὰ τις παπᾶ Λινάρδος, περὶ οὗ δὲν γινώσκόμεν τι πλέον. Καὶ τὸ περιεχόμενον δὲ τοῦ γράμματος ἐκείνου τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' δὲν γίνεται δῆλον ἐκ τῆς βραχείας εἰς αὐτὸ ἀπαντήσεως τοῦ Βαγιαζίτ. Ἀγνοοῦμεν κατὰ ταῦτα ἂν καὶ αὕτη ἡ πρεσβεία τοῦ πάπα ἀνεφέρετο εἰς τὰ κατὰ τὸν Τζέμ. Δὲν εἶνε ὁμοίως τοῦτο ἀπίθανον, ἂν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι πλέον ἢ ἅπαξ, καθ' ἃ εἶχομεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδωμεν, κατὰ τὰς συνεννοήσεις τῆς παπικῆς αὐλῆς καὶ τῆς Πύλης περὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βαγιαζίτ ὁ σουλτάνος καὶ οἱ πάπαι γράφοντες πρὸς ἀλλήλους δὲν ἐξεμυστηρεύοντο τὰ πάντα ἐγγράφως, ἀλλ' οἶονεῖ πτοούμενοι ἐπεφύλασ-

¹ Πέμπτη τις ἐπιστολὴ τοῦ Βαγιαζίτ, γεγραμμένη λατινιστῶν τῆ 12 ἢ 15 Σεπτεμβρίου 1494 καὶ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν πάπαν Ἀλέξανδρον, δι' ἧς ὁ σουλτάνος προέτινε διαρρηθῆναι εἰς αὐτὸν νὰ ποιηθῇ ἐκπαθὴν ὁ Τζέμ ἐπὶ ἀμοιβῇ τριάκοντα χιλιάδων δουκῶν, θεωρεῖται μὲν γνησία ὑπὸ τοῦ *Thomashe* ἐνθ' ἂν. σ. 338 κ. ε.· ἀλλ' ὁ *Pastor*, ἐνθ' ἂν. σ. 328 κ. ε. ἐν σημ., διὰ μακρῶν πειρᾶται νὰ ποδείξῃ, συμφωνῶν μετ' ἄλλων ἑρευνητῶν, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶνε ὑποβολιμαία.

σὸν τινα καὶ εἰς προφορικὰς τῶν ἀμοιβαίων πρεσβείων ἀνακοινώσεις. Τοῦτο δὲ πολὺ μᾶλλον δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ Λινάρδου, ἥτις βεβαίως δὲν θὰ εἶχε σκοπὸν μόνον τὴν ἀνακοίνωσιν περὶ τῶν ὑγειῶν τοῦ πάπα, ὡς θὰ ἠδύνατό τις τὸ πρῶτον νὰ πιστεύσῃ ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώσεως τῆς πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἀπαντήσεως ἐκείνης τοῦ Βαγιαζίτ. Οὕτως οὐδόπως παράδοξον νὰ ὑπῆρξεν ἴσως καὶ ὁ παπᾶ Λινάρδος τῶν μυστικῶν ἐργατῶν τοῦ περιβοήτου πάπα τῶν ἀγαγόντων εἰς τὸ μυστηριώδες καὶ τραγικὸν τέλος τοῦ Τζέμ.

Περὶ δὲ τοῦ τραγικοῦ τούτου τέλους καθ' ἑαυτὸ οὐδὲν ἔχω νέον ὑλικόν. Ἐφ' ὅσον δὲ δὲν προσέρχονται νέαι πηγαί, ὀφείλομεν νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τὰς τελευταίας περὶ αὐτοῦ ἐρεῦνας. Ἰξ' αὐτῶν δὲ γίνεται ἐπαρκῶς σαφές, ὅτι ὁ πάπας Ἀλέξανδρος ἐξηκολούθησεν εὐρισκόμενος καὶ τὸ ἐξῆς εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν Βαγιαζίτ καὶ ὅτι, ἐπικειμένου τοῦ κινδύνου τῆς εἰς Ῥώμην εἰσβολῆς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Η', ὅστις ἐλέγετο θέλων νὰ παγάγῃ τὸν Τζέμ καὶ μεταχειρισθῇ αὐτὸν χάριν σταυροφορίας ἐναντίον τοῦ Βαγιαζίτ, ἔγεινε σχέψις καὶ περὶ προλήψεως τοῦ κακοῦ τούτου διὰ προώρου φόνου τοῦ Τζέμ. Τέλος δὲ εἶνε γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὴν εἰσέλασιν τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ῥώμην τῆ 31 Δεκεμβρίου 1494 ὁ Ἀλέξανδρος ἠναγκάσθη νὰ ἐκχωρήσῃ τὸν Τζέμ εἰς τὸν νικηφόρον βασιλέα. Ὁ δὲ ἀτυχὴς ἀδελφὸς τοῦ Βαγιαζίτ ἠκολούθησε τὸν Κάρολον κατὰ τὰς περαιτέρας αὐτοῦ εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν στρατείας, ἕως μετὰ τινα βραχείαν ἀσθένειαν ἐν Καπύη ἀπέθανεν αἰφνης τῆ 25 Φεβρουαρίου 1495 πρὸς μεγάλην ἐνδόμυχον χαρὰν τοῦ Βαγιαζίτ, ἀπαλλαγέντος τοῦ ἐπικινδύνου ἀδελφοῦ.

Αἱ πλείσται τῶν μεσαιωνικῶν πηγῶν, καθ' ἃ καὶ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν πολλοί, τὸν αἰφνίδιον τοῦτον καὶ ἀπροσδόκητον θάνατον τοῦ Τζέμ πιστεύουσι προελθόντα ἐκ δηλητηριώσεως προκληθείσης ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε ἀσφαλές. Τὸ ζήτημα μένει ἄλυτον. Ὁ δὲ

τελευταῖος ιστοριογράφος τοῦ Τζέμ, ὁ Γάλλος *Thuasne*, περιορίζεται ἐν τέλει τοῦ περὶ τῶν συμβάντων τούτων λόγου εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν λεχθέντων ὑπ' ἀρχαιοτέρου αὐτοῦ συμπολίτου, τοῦ *de Bougy*, εἰπόντος τάδε: *Du reste, comme on l'a dit, la réputation d'Alexandre VI est faite; un forfait de plus ou du moins n'y saurait rien changer*¹.

Ἐν μιᾷ τῶν ὠραίων ζωγραφιῶν τοῦ *Pinturicchio* τῶν κοσμοῦσῶν τὰ ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ Βατικανοῦ δώματα τοῦ Βοργία (*Appartamento Borgia*), τῆ παριστανούση τὴν ἐνώπιον τοῦ Ῥωμαίου αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ ὑπεραπολογία τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπὸ τῆς μεγαλομάρυρος Αἰκατερίνης (*Disputa di Santa Caterina*), μετὰ τὰς προερεύνας τοῦ *Schmarsow*², τοῦ *Thuasne*³ καὶ τοῦ *Steinmann*⁴ νεώτατοι ἐρευνηταί, ὁ *Ehrle* μετὰ τοῦ *Stevenson*⁵, ὁ *Venturì*⁶ καὶ ὁ *Pastor*⁷ ἀνεγνώρισαν πρὸς τῆ εἰκόνι τοῦ τελευταίου τῶν Παλαιολόγων Ἀνδρέου, τοῦ υἱοῦ τοῦ δεσπότη Πελοποννήσου Θωμᾶ, τὴν μεγαλοπρεπῆ μορφήν τοῦ ἀρρενωποῦ Τζέμ, καὶ ἠδυνήθησαν νὰ συνταύτισωσι τὴν εἰκόνα ταύτην τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βαγιαζίτ πρὸς διαφόρους σχεδιογραφίας ὁμοίως παριστανούσας αὐτὸν καὶ ἐν εὐρωπαϊκοῖς

¹ *Thuasne* ἐνθ' ἀν. σ. 363-375. Τὰς γνώμας περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Τζέμ ὡς φυσικοῦ ἴδε παρὰ τῷ *Pastor* ἐνθ' ἀν. σ. 353 κ. ἐ.

² *Bernardino Pinturicchio in Rom.* Ἐν *Stuttgarter*. 1882 σ. 39 κ. ἐ.

³ *Gentile Bellini et sultan Mohammed II.* Ἐν *Parisi*. 1888 σ. 38 κ. ἐ.

⁴ *Bernardino Pinturicchio in Rom.* Ἐν *Stuttgarter* 1882 σ. 39 κ. ἐ.—*Pinturicchio.* Ἐν *Bielefeld* καὶ *Leipzig*. 1898 σ. 68 κ. ἐ.

⁵ *Les fresques du Pinturicchio dans les salles Borgia du Vatican.* Ἐν *Ῥώμῃ*. 1898 σ. 68 κ. ἐ.

⁶ Ἐν τῷ περιοδικῷ *L'arte.* Ἐν *Ῥώμῃ*. Τόμ. Α' (1898) σ. 32-43. Ὁ *Gustavo Frizzoni* (*Repertorium für Kunstwissenschaft* redigirt von *Henry Thode* und *Hugo von Tschudi*) Τόμ. ΚΑ' (1898) σ. 284 κ. ἐ., ἐν ἄρθρῳ ἐπιγραφομένῳ *Zu den vermeinten Zeichnungen Pinturicchios für das Appartamento Borgia*, ἀντεπεξερχόμενος πρὸς τὸν *Venturì*, διεκδικεῖ τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν *Pinturicchio* ἀποδιδόμενα σχεδιαγραφήματα ὑπὲρ τοῦ *Gentile Bellini*, εἰς ὃν καὶ κοινῶς ἀποδίδονται. Ἄλλως δ' ἀποδέχεται, ὅτι τὰ σχεδιογραφήματα ταῦτα εἶνε μεταγενέστερα ἀντίγραφα κατὰ τὰ τοῦ *Bellini*.

⁷ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 538.

μουσείοις ἀποκειμένας¹. Οὕτως ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέρας ὁ τε βίος καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Τζέμ διαφωτίζονται πληρέστερον καὶ ἡ μυθιστορία τοῦ βίου αὐτοῦ μεταβάλλεται ὁσημέραι μᾶλλον εἰς ἱστορίαν. Χαίρω δὲ, ὅτι τὰ ἐμὰ εὐρήματα δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι δίκην ἄλλων ψηφίδων εἰς τὴν τελειοτέραν συμπλήρωσιν τῆς πολυχρώμου ταύτης εἰκόνας. Ἐκφράζω δὲ τέλος ἐνταῦθα τὴν ἐλπίδα, ὅτι, ὡς ἀνευρέθησαν αἱ τέσσαρες ἑλληνικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Βαγιαζίτ, αἵτινες ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνά χειρας μελέτην, οὕτω δὲν εἶνέ ἀπίθανον νὰ εὐρεθῶσιν ἡμέραν τινὰ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Τζέμ. ἑλληνικαὶ ἐπιστολαί. Πράγματι δ' ἑλληνιστὶ ἦτο γεγραμμένη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Τζέμ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Τζελεπῆ ἢ πεμφθεῖσα ἀπὸ Πατάρων τῆς Λυκίας διὰ τοῦ Ἑλληνοσθητικῆς Δημητρίου Σοφριανοῦ τῆ 3 Φεβρουαρίου 1478 πρὸς τὸν μέγαν μάγιστρον τῆς Ῥόδου Πέτρον *d'Aubusson*, ἧς ἰταλικὴν μετάφρασιν ἐξέδωκεν ὁ *Bosio*². Πιθανῶς δ' ἑλληνικὴ ἦτο καὶ ἡ διὰ τοῦ αὐτοῦ Σοφριανοῦ εἰς τὸν Τζέμ σταλεῖσα ἀπάντησις τοῦ *D'Aubusson*, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μεταχειριζομένου εἰς τὰς διεθνεῖς αὐτοῦ σχέσεις, καθ' ἃ εἶδομεν ἀνωτέρω³. Ἐξέδωκε δὲ καὶ ταύτης ἰταλικὴν μετάφρασιν ὁ *Bosio*⁴. Ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλαι ἐπιστολαὶ τοῦ Τζέμ καὶ Τζελεπῆ πρὸς τὸν *D'Aubusson* μνημονευόμεναι ἢ καὶ ἐκδιδόμεναι ὑπὸ τοῦ *Bosio* ἰταλιστὶ⁵ ἦσαν γεγραμμέναι ἐν πρωτοτύπῳ ἑλληνιστὶ.

¹ Καὶ ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἀρχαγγέλου (*Castel Sant'Angelo*) εἶχε ζωγραφῆσαι ὁ *Pinturicchio* τὸν Τζέμ. Ἄλλ' ἡ τοιχογραφία ἐκείνη ἢ παριστάνουσα αὐτὸν κατεστράφη ἔκτοτε, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ αἱ κοσμοῦσαι τὸ φρούριον ἐκεῖνο. Ἴδε *Schmarsow* ἐνθ' ἀν. σ. 64.

² *Istoria della sacra religione di San Giovanni Gerosolimitano.* Τόμ. Β' σ. 378. Πρὸς τὸν *Thuasne* ἐνθ' ἀν. σ. 13 κ. ἐ.

³ σ. 157.

⁴ Ἐνθ' ἀν. σ. 379.

⁵ Ἐνθ' ἀν. σ. 382 κ. ἐ. Πρὸς τὸν *Thuasne* ἐνθ' ἀν. σ. 14-16.

ΜΟΝΩΔΙΑΙ ΚΑΙ ΘΡΗΝΟΙ ΕΠΙ Τῆ ΑΛΩΣΕΙ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Τὸ μέγα γεγονός τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καίπερ προβλεπομένης ἕνεκα τῆς ὁσημέραι προϊούσης ἐκπτώσεως τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς ἀλήκτου ὀρμῆς τῶν Τούρκων, ὑπῆρξε τοιοῦτον, ὥστε κατεπλάγη ἐπ' αὐτῷ ἢ τε Ἑβρα καὶ ἢ Ἑσπερία. Ἐντεῦθεν δὲ πολλοὶ ὑπῆρξαν οἱ περιγράφαντες τὰ κατ' αὐτὴν ἕκ τε τῶν κατ' αὐτὴν παραστάτων καὶ τῶν παρ' ἄλλων μαθόντων, Ἕλληνές τε καὶ Ἑσπέριοι. Πλὴν δὲ τῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσι Δούκα, Φραντζῆ, Χαλκοκονδύλη καὶ Κριτοβούλω περιγραφῶν ὑπάρχουσι σποράδην καὶ ἄλλαι τοιαῦται περιγραφαί, ἐκθέσεις, ἐλεγεία καὶ ὑπομνήματα ὑπὸ Ἑλλήνων, Βενετῶν, Γενουησιῶν καὶ ἄλλων Ἰταλῶν, Ἀρμενίων, Ῥώσων, Πολωνῶν καὶ Τούρκων.

Εἰς δὲ τὴν περισυλλογὴν ἀπασῶν τῶν πηγῶν τῆς ἀλώσεως εἰς ἓν σύνταγμα πρῶτος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν ὁ Delhier, συμπεριλαβὼν καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Horf παραχώρηθέντ' ἀπόγραφα. Τὸ δὲ σύνταγμα τοῦτο τῶν πηγῶν συμπεριελήφθη εἰς τοὺς τόμους XXI μέρ. α' καὶ β' καὶ XXII μέρ. α' καὶ β' τῶν Monumenta Hungariae Historica τῶν ὑπὸ τῆς ἐν Βουδαπέστη οὐγγρικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐκτυπωθέντων¹. Καὶ ἐξετύπωσε μὲν ταῦτα ἡ Ἀκαδημία ἐκείνη, ἀλλὰ δὲν ἐξέ-

¹ Ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Β' σ. 431 σημ. 2.—Πίνακα τῶν ἐν τῷ συντάγματι τούτῳ περιλαμβανομένων πηγῶν εὕρισκει προχείρως ὁ ἀναγνώστης παρὰ τῇ Πασπάτῃ (Πολιορκία καὶ ἄλωσις Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν Ἀθήναις. 1890 σ. 16-31). Ἴδε καὶ *Krumbacher* Geschichte der Byzantinischen Litteratur σ. 311 σημ. 6 (ἑλλ. μεταφρ. *Σωτηριάδου* Τόμ. Α' σ. 629 κ. ε.).

δωκεν ἕνεκα τῶν πολλῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς εὕρισκομένων ἄλλων σφαλμάτων¹.

Ἄλλ' ἡ συλλογὴ αὕτη, ἣτις διὰ τούτους τοὺς λόγους πρέπει νὰ τύχη δευτέρων φροντίδων, δὲν εἶνε κἂν πλήρης. Ἐκ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ παραλειπομένων ἀνέγραψε μὲν ἤδη ὁ Πασπάτης τὸν Διπλωματικὸν κώδικα τῶν Ταυρο-λιγυστικῶν ἀποικιῶν (Codice diplomatico delle Colonie Tauro-Liguri) τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀμεδαίου Vigna ἐκδοθέντα ἐν Γενούῃ τῷ 1868². πολὺ δὲ πλείονα ὑπέδειξεν ἢ καὶ ἀπήνησεν κατόπιν ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Βουκουρεστίου καθηγητῆς κ. N. Jorga³. Ἄλλας δὲ τινὰς πηγὰς, ἰδίως τουρκικάς, ἐσημείωσεν ὁ Rambaud⁴. Μεταξὺ δὲ τῶν ἔργων, ἅτινα κατέλιπε θνήσκων ὁ κόμης Παῦλος de Riant, ὑπῆρχε καὶ βιβλιογραφία περὶ τῆς ἀλώσεως μετὰ καὶ διαφόρων ἀντιγράφων⁵.

Εἰς τὰς πηγὰς δὲ ταύτας προσθετέον

α') τὴν ὑπὸ τοῦ Γοδοφρείδου Langen περιγραφὴν τῆς ἀλώσεως τὴν περιλαμβανομένην ἐν τῷ κώδικι τῆς ἐν Giessen Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης, ἣς πιστὸν καὶ λίαν ἐπιμεμημένον ἀντίγραφον ἀπέστειλέ μοι προθυμότατα ὁ ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ βοηθός, διδάκτωρ κ. Οὐγὼν Herding⁶.

¹ Εἰς τοὺς κώδικας τῆς μεταξὺ τῶν κειμένων τούτων διηγήσεως Λεονάρδου Μυτιλήνης τοῦ Χίου προσθετέον καὶ τὸν ἐν τῇ Biblioteca Comunale τῆς Περουσίας 721 (I 115) παρὰ *Mazzatinti* (Inventari dei manoscritti delle biblioteche d'Italia Τόμ. Ε' σ. 184).

² Ἴδε *Revue de l'Orient Latin* Τόμ. Α' (1893) σ. 11.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 31.

⁴ *Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XV siècle. Troisième série.* Ἐν Παρισίαις. 1902 σ. 280-341 (καὶ ἐν τῇ *Revue de l'Orient Latin* τοῦ αὐτοῦ ἔτους).

⁵ Ἐν τῇ τοῦ *Lavisse* καὶ *Rambaud* *Histoire générale du IV^e siècle à nos jours.* Ἐν Παρισίαις. 1894 Τόμ. Γ' σ. 865 κ. ε.

⁶ Τὸ χειρόγραφον εἶνε κατὰ τὰ ἐπισταλέντα μοι ὑπὸ τοῦ κ. Herding τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ περιόλου αἰῶνος, ἀλλ' εἶνε ἀντίγραφον ἄλλου κώδικος, γραφέντος τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, καθ' ᾧ σημειοῦται ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ φύλλῳ ὑπὸ τοῦ κτήτορος. Ἡ δὲ ἄνω δεξιὰ γωνία τοῦ πρώτου φύλλου εἶν' ἐσχισμένη καὶ ἀντικατεστάθη δι' ἄλλου χάρτου, ἐφ' οὗ τρίτη τις χεὶρ συνεπλήρωσε τὰ λείποντα. Ἡ αὐτὴ δὲ τρίτη χεὶρ ἔγραψεν

β') νέας τινὰς πηγὰς, ὧν ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ κ. Edwin Pears¹.

γ') ἑσα περὶ τῆς ἀλώσεως περιλαμβάνονται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 418 ἐν τῇ Ἑθνικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βελιγραδίου χειρογράφου σερβικῶ βίῳ τοῦ Σκενδέρβει, οὗ ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ κ. Mijatovich².

δ') τὴν Oratio ad Nicolaum V. pont. Max. de urbis Constantinopoleos jactura et captivitate, ἐκδομένην ὑπὸ τοῦ Agostini³.

ε') τὴν Expugnatio Constantinopolitana edita per Ivanum ad illustrem dominum Federicum Montisferrati Urbini ac Durantis comitem ἐν τῇ Biblioteca Capitolare del Duomo τῆς

αὐτοῦ καὶ τὸ σημεῖωμα Edita jam sunt duo haec Mss. φαίνεται δὲ, ὅτι καὶ ταῦτα παρέλαβεν ὁ γράφας ἐκ τοῦ ἀποσχισθέντος τεμαχίου τοῦ κώδικος. Καὶ προσθέτει μὲν τέλος ὁ κ. Herding, ὅτι ἀγνοεῖ ποῦ ἐξεδόθη ἡ περιγραφή αὕτη. Ἄλλ' οὐχ ἦτορον ἔχομεν ἐκδομένην αὐτὴν ἐν σπανιωτάτῳ, εἰς μόνον ἐξήκοντα ἀντίτυπα ἐκτετυπωμένων τεύχευ καὶ ὡς ἐκ τούτου σχεδὸν ἀγνώστῳ, οὗ τὴν ἐπιγραφὴν ἀνακοινώνει ὁ Zinkeisen (Geschichte des osmanischen Reiches. Ἐν Ἀμβούργῳ. 1840 Τόμ. Α' σ. 823 ἐν σημ. 1. "Ἔχει δὲ αὕτη ὁδὸς: De capta a Mehemethe II Constantinopoli Leonardi Chiensis et Godofridi Langi narrationes sibi invicem collatae. Accessere Isidori Cardinalis e duplici monumento Epistolae et Ducae super urbe capta deletione Christianorum in Oriente imperio Monodia. Recensebat et notis illustrabat I. Barl. L'Esuy, Doctor Sorbonicus Abbas Praemonstrati. Lutetiae Parisiorum, Sumptibus Illust. Dom. D. Caroli Stuart Equitis avarali, Magnae Britanniae Legati apud Regem Christianissimum. 1823. Εἰς σχῆμα 1ον. Προσθέτει δ' ὁ Zinkeisen, ὅτι ἀφορμὴν πρὸς τὴν ἐκδοσιν ταύτην ἔδωκε κώδιξ ἀγορασθεὶς ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ φέρων μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Γοδοφρείδου Lange, ἀλλὰ μετ' ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν ἀποδειχθεὶς ὅτι περιεῖχεν ἐπεξεργασμένον τὸ κείμενον Λεονάρδου τοῦ Μυτιλήνης. Ὅποια ἡ σχέσηις τοῦ ἡμετέρου ἀντιγράφου πρὸς τὴν ἐκδοσιν ταύτην δὲν δύναται νὰ γινώσκω ἐφ' ὅσον δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν τὸ σπανιώτατον ἔντυπον. Ἄλλως δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ ἀναπεπληρωμένου τεμαχίου τοῦ κώδικος τοῦ Giessen σημείωσις ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐκδοσις प्राγενεστέρα τῆς τοῦ 1823.

¹ The Destruction of the Greek Empire and the Story of the Capture of Constantinople by the Turks. Ἐν Λονδίνῳ. 1903 σ. XIII κ. ε.

² Constantine the Last Emperor of the Greeks or the Conquest of Constantinople by the Turks. Ἐν Λονδίνῳ. 1892 σ. 41 κ. ε.

³ Ἐν ταῖς Notizie istoriche critiche intorno la vita degli scrittori Veneziani. Ἐν Βενετίᾳ. 1752 Τόμ. Α' σ. 218.

Νοβάρρας ἐν τῷ κώδικι ὑπ' ἀρ. 122 (CXIV). Ἀποτελεῖται δ' ἐκ φύλλων ἑξ καὶ εἶνε γεγραμμένη ἐπὶ περγαμηνῆς τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα¹.

ς') τὰς βουλγαρικὰς διηγήσεις περὶ τῆς ἀλώσεως².

ζ') τὰ ἐκ τοῦ XIX τόμου τοῦ Liber Secretorum τῶν βενετικῶν ἀρχείων ἔγγραφα τὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ Vasi³.

η') τὴν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Παδούης (τίνι;) ἀνέκδοτον ἱστορίαν τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἀλώσεως, γεγραμμένην ὑπὸ τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρισκομένου Βενετοῦ βαΐλου, ἂν ἔχη ὀρθῶς ἡ μαρτυρία τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου⁴.

θ') τὴν ἐκθεσιν τοῦ Γουνθέρου⁵.

Καὶ ἄλλαι δὲ πηγαί, διαλανθάνουσαι με ἴσως, πρέπει πιθανῶς νὰ προστεθῶσιν εἰς τὰς ἀνωτέρω σημειωθείσας.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν περιγραφῶν καὶ ἐκθέσεων περὶ τῆς ἀλώσεως ὑπάρχει καὶ οὐ μικρὸς ἀριθμὸς μονωδιῶν καὶ θρῆνων.

Γνωστοὶ δὲ εἶνε μέχρι τοῦδε πλὴν τῶν ἐν διαφόροις παραλλαγαῖς σωζομένων δημοτικῶν ἀσμάτων περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁶ οἱ ἐξῆς ἔμμετροι θρῆνοι ἑλληνιστί.

Α') Τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Ἀνάκλημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 2873 κώδικι τῆς ἐν Παρισίοις Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης ἐξ ἑκατὸν δέκα καὶ ὀκτώ ἀνομοιοτελεύτων στίχων, ἐκδοθὲν ἐκ τοῦ κώδικος ἐκείνου τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τοῦ

¹ *Mazzatinti* Inventari dei Manoscritti delle biblioteche d'Italia. Ἐν Forlì. 1896 Τόμ. Γ' σ. 97.

² Ἴδε *Miletic* ἐν τῷ *Sbornik za narodni umutvore nija, pauka i Kriznina*. Ἐν Σοφίᾳ. Τόμ. IB' (1895) σ. 399-462.

³ Le siège et la prise de Constantinople ἐν τῇ *Revue historique* Τόμ. IG' σ. 14.

⁴ Ἔσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος. Κερκύρα. 1852 σ. 570 ἐν σημ.

⁵ Guntheri Alemanni scholastici de expugnatione Constantinopolitanae. Ἐν Γενεύῃ. 1876.

⁶ Πέντε τοιαῦτα εὐρηγνται ἐκδομένα παρὰ τῷ *Dethier* ἐν τοῖς *Monumenta Hungariae Historica* Τόμ. XXI, μέρ. α' σ. 391-399, ὧν τέσσαρα μὲν ἐκ τοῦ Passow, ἐν δ' ἐκ τῆς τοῦ Σ. Ἰωαννίδου ἱστορίας καὶ στατιστικῆς Τραπεζοῦντος. Ἄλλ' ἡ συλλογὴ δύναται νὰ ποθῆ πολὺ πληρεστέρα.

Legrand¹, ἐπ' ἐσχάτων δὲ πολὺ ὀρθότερον ὑπὸ τοῦ ἐν Βενετία ἀρχιμανδρίτου κ. Ἀγαθαγγέλου Ἐηρουχάκη².

Β') Τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Ἀλωσις Κωνσταντινουπόλεως ἢ Θρηῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως* ἐκ χιλίων τεσσαράκοντα τεσσάρων στίχων ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 2909 κώδικι τῆς ἐν Παρισίοις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης σωζόμενον ποίημα τὸ πρότερον οὐκ ὀρθῶς προσγραφόμενον εἰς τὸν Ἐμμανουὴλ Γεωργιλλᾶν³.

Γ') Τὸ ἐκ στίχων 744 ποίημα τοῦ μεγάλου λογοθέτου Ἰέρακος τὸ γραφὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος καὶ ἐπιγραφόμενον *Διὰ τὴν τῶν Τούρκων βασιλείαν*, ἐκδεδομένον ἐκ κώδικος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου τάφου ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Σάθα⁴ καὶ τοῦ Delhier⁵.

Δ') Ὁ ἀνώνυμος Θρηῆνος τοῦ ἐκ Σερραῶν παπᾶ Συναδίνου, συνιστάμενος ἐκ στίχων 160, γραφεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος καὶ ἐκδοθεὶς ὑπ' ἐμοῦ ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 133 κώδικος τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Κουτλουμουσίου⁶.

Ε') Ὁ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1238 Παρισιακῷ κώδικι ἀνέκδοτος ἔμμετρος Θρηῆνος.

Σ') Ὁ ἐκ τοῦ Ὁξωνιακοῦ Miscell. 302 καὶ τοῦ Μαρκιανοῦ Cl.VII cod. 43 διαλογικὸς ἔμμετρος Θρηῆνος ὃ ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ

¹ Collection des monuments pour servir à l'étude de la langue néo-hellénique. Nouvelle série. Ἐν Παρισίοις, 1875. Τεύχ. ε' σ. 85-100. Ἴδε περὶ αὐτοῦ Krumbacher ἐνθ' ἀν. σ. 840 κ. ἐ. (ἐλλ. μεταφρ. *Σωτηριάδου* Τόμ. Γ' σ. 113 κ. ἐ.).

² Ὁ Κρητικὸς πόλεμος (1645-1669). Ἐν Τεργέστη, 1908 σ. 39 κ. ἐ.

³ Ἐξεδόθη ὑπὸ *Ellissen* (Analekten der mittel- und neugriechischen Literatur. Ἐν Λειψία, 1857 Μέρ. Γ'), W. Wagner (Medieval Greek texts σ. 141 κ. ἐ.) καὶ Legrand (Bibliothèque grecque vulgaire. Ἐν Παρισίοις, 1880 Τόμ. Α' σ. 169 κ. ἐ.). Τὴν εἰς τὸν Γεωργιλλᾶν ἀπόδοσιν διημφισβήτησαν ὁ *Ellissen* ἐνθ' ἀν., ὁ *Egger* (L'Hellénisme en France. Ἐν Παρισίοις, 1869 Τόμ. Α' σ. 439 ἐν σημ.), ὁ *Σπυρ. Π. Λάμπρος* (ἐν Ἐστία τοῦ 1886 Τόμ. ΚΒ' σ. 822), ὁ κ. Γ. Χατζιδάκις (ἐν Byzantinische Zeitschrift Τόμ. Γ' τοῦ 1894 σ. 581 κ. ἐ.) καὶ ὁ κ. Krumbacher ἐνθ' ἀν. σ. 840 (ἐλλ. μεταφρ. *Σωτηριάδου* Τόμ. Γ' σ. 111 κ. ἐ.).

⁴ Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης Τόμ. Α' (1882) σ. 243-268.

⁵ Ἐν τοῖς Monumenta Hungariae Historica Τόμ. ΚΑ', μέρ. α. σ. 357-390.

⁶ Ἐν τῇ Ἐστία Τόμ. ΚΒ' (1886) σ. 823 κ. ἐ.

κ. Krumbacher¹.

Ζ') Ὁ συγγενὴς πῶς πρὸς τοὺς ἀνωτέρω *Εἰς τὴν Ἑλλάδος καταστροφὴν Θρηῆνος* τοῦ Κερκυραίου Ἀντωνίου Ἐπάρχου, ἐκδοθεὶς τὸ πρῶτον ἐν Βενετία τῷ 1544², ἀνατυπωθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα³.

Ἡ δ' ἔμμετρος «Μονωδία ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς δυστυχούς Ἑλλάδος» τοῦ Ματθαίου Καρυοφύλλη⁴, γραφεῖσα ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, εἶνε μᾶλλον κακολογία κατὰ τῶν μὴ ἐνωτικῶν Γραικῶν. Σώζονται δὲ ταύτης ἀντίγραφα δύο διὰ διαφόρων γεγραμμένα χειρῶν ἐν τῷ Βαρβερινῷ κώδικι 279 (II, 100) τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ ἐν φ. 150^a - 152^b καὶ 152^a - 156^b.

Ἄλλόγλωσσοι δὲ Θρηῆνοι σώζονται οἱ ἑξῆς:

Η') Ἀνωνύμου Lamento di Costantinopoli ἐκ κώδικος ἀνήκοντος εἰς τὸν Λατῖνον ἱερέα Ἰωσήφ Ἀντωνέλλην, ἐκδεδομένον ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Medin καὶ Frati⁵ καὶ συγκείμενον ἐκ τετραστίχων πεντακοσίων εἴκοσι καὶ πέντε. Ἀρχεται δὲ ὁ ἰταλικὸς οὗτος Θρηῆνος διὰ τοῦ στίχου Dogliase il cielo et ogni Cristiano.

Θ') Lamento di Costantinopoli ὑπὸ τοῦ Frate Bernardino Cingolano, Θρηῆνος ἐν τισὶ κώδιξι προσγραφόμενος εἰς τὸν Prete Maffeo Pisano, ἐκ τῶν κωδίκων Magliabecchianus XXV, 616 καὶ VII, 1184, Asburnham 1137, Maruccellianus C 265, Vati-

¹ Ein dialogischer Thronus auf den Fall von Konstantinopel ἐν Sitzungsberichte der philos.—philol. und hist. Classe d. Kgl. Bayerischen Akademie der Wissenschaften 1901 σ. 329 κ. ἐ. (καὶ ἐν τεύχει ἰδίᾳ ἐκτυπωθέντι).

² Legrand Bibliographie Hellénique... aux XV^e et XVI^e siècles. Ἐν Παρισίοις, 1884. Τόμ. Α' σ. 259 κ. ἐ.

³ Νεοελληνικὴ φιλολογία. Ἐν Ἀθήναις, 1868 σ. 163 κ. ἐ. Ἴδε περὶ αὐτοῦ καὶ *Σπυρ. Π. Λάμπρος* ἐν τῇ Ἐστία Τόμ. ΚΒ' (1886) σ. 824 κ. ἐ.

⁴ Ἴδε περὶ αὐτοῦ *Δοσίθεος* ἐν Τόμῳ Ἀγάπης Προλεγ. σ. 19 καὶ *Ἀνδρόνικον Δημητρακόπουλον* ἐν Περὶ ὁμήκων καὶ διορθώσεων εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα. Ἐν Λειψία, 1874 σ. 48 κ. ἐ.

⁵ Lamenti storici dei secoli XIV, XV e XVI. Ἐν Βονωνία, 1888. Τόμ. Β' σ. 121-146.

canus Reg. 1108 καὶ ἐξ ἐντύπου τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης ὑπ' ἀρ. Miscellanea 1541, II ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Medin καὶ Fratī¹. Σύγκριται δ' ἐξ ἐνενήκοντα καὶ ἐννέα ὀκταστίχων στροφῶν καὶ ἄρχεται διὰ τοῦ στίχου Con lagrime piangendo a raccontare. Τῶν κωδίκων τούτων ὁ Μαρουκελλιανὸς κατ' ἐπισταλὲν μοι σημείωμα τῆς διευθύνσεως τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἔχει πλείστας ἕσας διαφορὰς ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Καὶ αὕτη δὲ ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ εἶνε διάφορος: Piangendo e richordando a lagrimare².

I) Ἐμμετρος Θρήνος ἰταλιστὶ ὑπὸ Μιχαήλ della Vedova τοῦ ἐκ Πόλας, οὗ μόνον τὸ πρῶτον μέρος εἶχεν ἐκδοθῆ τὸ κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ Archivio storico per Trieste, Istria e il Trentino³, εἶτα δ' ἐξεδόθη καὶ τὸ ὅλον ὑπὸ τοῦ Medin καὶ Fratī⁴

¹ Ἐνθ' ἀν. σ. 151-193. Κατὰ τὸν Θρήνον τοῦτον (σ. 172) ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κωδίκων ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἀλωσιν εἰς 60000, ἅπαντες δ' ἔγειναν παρανάλωμα τοῦ πυρός ἢ τοῦ ὕδατος.

Et era si gran numero adunato
Di tanti libri e d'ogni gran valore;
Ben sessanta migliaia era il volume,
Tucti furono arsi e bulati nel fiume.

Κατ' ἄλλας δὲ μαρτυρίας τὰ βιβλία ἀνήρχοντα εἰς 120000. Ἴδε Ad Nicolaum V pont. Max. Oratio ἐκδ. Agostini ἐν ταῖς Notizie istoriche critiche intorno la vita degli scrittori Veneziani. Ἐν Βενετίᾳ. 1752 Τόμ. Α' σ. 218. Πρὸς. Medin ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 193. Πρὸς. Hodius De Graecis illustribus. Ἐν Λονδίνῳ. 1742 σ. 192. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ μνημονευμένη, ὡς ἀνέκδοτος ἐν τινι Καρτολιανῷ κώδικι τοῦ Βρεττ. μουσείου epistola ad papam Nicolaum V τοῦ Laurens Quirinus εἶνε πιθανῶς ἡ ἀνωτέρω ἐν σ. 192 ὑπ' ἀρ. δ' Oratio. Ἀξιόλογος δ' εἶνε ἡ περὶ τῶν κατα τὴν ἀλωσιν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀρπαχθέντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως βιβλίων μαρτυρία τοῦ Ἀρμενίου ἱερέως Ἀβραάμ κατὰ μετάφρασιν τοῦ Alischian, διαφέρουσαν ἐν τούτῳ τῆς τοῦ Brussel. Καὶ δὴ ὁ Ἀβραάμ, ποιούμενος μεταξὺ τῶν λαφύρων μνησθὲν «εὐαγγελίων κεκαλυμμένων δι' ἀργύρου καὶ κεκοσμημένων ὑπὸ ἀριστουργημάτων τῆς γλυπτικῆς» (πιθανῶς μάλλον τορευτικῆς) προσθέτει ἔπειτα: «Ἀπήγαγον μεθ' ἑαυτῶν μέχρι τῆς Ἀγκύρας βιβλία ἀπειράριθμα, ἅτινα ὑπῆρξαν τὸ ἀντικείμενον τοῦ θαυμασμοῦ τῶν Μουσουλμάνων τῶν βλέπόντων αὐτά. Καὶ ἠγόρασαν μὲν ἅπειρα αὐτῶν τὰ χριστιανικὰ ἔθνη, ἀλλὰ τὰ πλείστα ἔμειναν παρὰ τοῖς Τούρκοις». Ἴδε Monumenta Hungariae Historica Τόμ. KB' μέρ. β' σ. 240.

² Ἴδε περὶ τοῦ Θρήνου τούτου καὶ Jorga ἐνθ' ἀν. Τόμ. D' σ. 337.

³ Τόμ. I' τεύχ. 3-4.

⁴ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. B' σ. 197 κ. ἐ.

ἐκ τοῦ κώδικος 578 τῆς Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης τῆς Παδούης, τοῦ ὑπ' ἀρ. 403 τοῦ Seminario τῆς Παδούης καὶ τοῦ Κανονικιανοῦ 203 τῆς ἐν Ὁξωνίῳ Βοδληϊανῆς βιβλιοθήκης¹. Τοῦ Θρήνου τούτου προηγείται πεζὸς πρόλογος, ἐπιγραφόμενος μὲν λατινιστὶ Querimonia captivae urbis Constantinopolitanae, ἀλλὰ γεγραμμένος ἰταλιστὶ καὶ ἀρχόμενος διὰ τῶν λέξεων Non cum pochissime lacrime, pietà et dolore. Τὸ δὲ ποίημ' αὐτὸ, συγκείμενον ἐκ στίχων ἑξακοσίων εἴκοσι πέντε, ἄρχεται διὰ τοῦ στίχου Qual spirito gentil, qual renna o mano².

IA) Ἀνέκδοτος εἰσῆγε ἐν τῷ κώδικι 1720 τῆς ἐν Φλωρεντίας Ἰνκαρδιανῆς βιβλιοθήκης, ἧς ἐλάχιστά τινα μέρη ἐξέδωκεν ὁ Jorga³.

IB) La complainte de Constantinople composée par Jean Molinet et envoyée aux nobles Chrestiens. Ἐξεδόθη ἄνευ δηλώσεως τόπου καὶ χρόνου. Περιλαμβάνεται δὲ ὁ γαλλικὸς οὗτος Θρήνος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν La complainte de Grèce καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Molinet Les Faicts et Diets, ἐκτυπωθέντι τῷ 1531 ἐν Παρισίοις⁴.

IC) Θρήνος ἀρμενικὸς, γραφὴς πιθανῶς τῷ 1453 ὑπὸ τινος Ἀβραάμ, συγκείμενος ἐκ στίχων ἑκατὸν ἐνενήκοντα ὀκτώ καὶ ἐκδοθεὶς ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Delhier⁵. Ὑπάρχουσι δὲ τοῦ Θρήνου τούτου τρεῖς μεταφράσεις εἰς τὴν

¹ Ἴδε περὶ τοῦ Θρήνου τούτου καὶ Jorga ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 340 κ. ἐ.

² Ἄλλος κώδιξ τοῦ αὐτοῦ Θρήνου, διαλαθὼν τὸν Medin καὶ Fratī, ἀναγράφεται παρὰ τῷ Mazzatinti (Inventari dei Manoscritti delle biblioteche d'Italia. Ἐν Forlì. 1894 Τόμ. Δ' σ. 178) ὡς σωζόμενος ἐν τῇ Biblioteca Classense τῆς Ραβέννης ὑπ' ἀρ. 126. Εἶνε δὲ χαρτῶος τοῦ 16 αἰῶνος. ὁ δὲ Θρήνος καταλαμβάνει ἐν αὐτῷ τὰ φ. 92-101, ἐπιγραφόμενος ὡς Michaelis a Vidua Polensis de exordio holim florentissime et inclite urbis Constantinopolitane rittimi ad sachrau regiam maiestatem serenissimi regis Aragonum Ravene die XII madii MCCCLVIII.

³ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 340 κ. ἐ.

⁴ Graesse Trésor des livres rares. Ἐν Δρέσδῃ. 1863 Τόμ. Δ' σ. 569.

⁵ Monumenta Hungariae Historica Τόμ. KB', μέρ. α' σ. 915-933.

γαλλικὴν, ἢ τοῦ Brosset¹, ἢ τοῦ Εὐγενίου Boré² καὶ ἢ τοῦ Ἀρμενίου πατρὸς Alischan³.

ΙΔ) Σλαβικὸς θρῆνος, ἀναγραφεὶς τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ἐν Μακάρσκα τῆς Δαλματίας ὑπὸ τοῦ Φραγκισκανοῦ μοναχοῦ Ἀνδρέου Kadcih Miossich καὶ μεταφρασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς ἰταλικούς στίχους, ἐκδοθέντας ὑπὸ τοῦ Medin καὶ Frati⁴. Ποιητὴς δ' αὐτοῦ λέγεται ὁ Σλάβος ἀοιδὸς Milovan. Ἐκ δὲ τῆς ἰταλικῆς μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν κροατικὴν καὶ ἐξεδόθη ἐν Ζαγραβίᾳ (Agram) τῷ 1862⁵.

ΙΕ) Carmen saphicum de jactura urbis Constantinopolis ἀνέκδοτον ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 96 κώδικι τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου⁶.

ΙϚ) Carmen de desolacione civitatis Constantinopolitanae facta per Turcos anno Domini 1453 ἀνέκδοτον, οὗ τὴν ἀρχὴν μόνον καὶ τὸ τέλος ἐξέδωκεν ὁ Jorga ἐκ τοῦ φ. 219 τοῦ λατινικοῦ κώδικος 3586 τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης⁷.

ΙΖ) Λατινικὸς ἀνέκδοτος καὶ ἀνεπίγραφος θρῆνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει, σωζόμενος ἐν τῷ φ. 127⁶ τοῦ ὑπ' ἀρ. 519 κώδικος τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης, γραφέντος τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ὑπὸ H. Schedel⁸.

Μονωδίαὶ δὲ πεζαὶ ἐπὶ τῇ ἀλώσει περιεσώθησαν αἱ ἐξῆς:

¹ Ἐν τῇ Histoire du Bas - Empire ὑπὸ Lebeau - Martin ἐν Τόμῳ ΚΑ' σ. 305 κ. ἐ.

² Ἐν τῷ Journal Asiatique τοῦ 1735, ἐν τῷ τεύχει τοῦ Μαρτίου.

³ Monumenta Hungariae Historica Τόμ. ΚΒ', μέρ. 6' σ. 225 κ. ἐ.

⁴ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Β' σ. 127 κ. ἐ.

⁵ Andrije - Kasica - Miosica, razgovor ugodni, naroda slovinskaja. Ἴδε ἀνάλυσιν αὐτοῦ ἐν τοῖς Monumenta Hungariae Historica Τόμ. ΚΒ' μέρ. 4. σ. 1173 κ. ἐ. Πρὸς Jorga ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 336.

⁶ Ἴδε περὶ αὐτοῦ Nuove memorie dell' Istituto di corrispondenza archeologica 1865 Τόμ. Β' σ. 550 κ. ἐ. — Jahrbücher der preussischen Kunstsammlungen Τόμ. Θ' (1888) σ. 102. — Πρὸς Jorga ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 335.

⁷ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 335.

⁸ Catalogus codicum latinorum bibliothecae regiae Monacensis. Ἐκδ. 6'. Ἐν Μονάχῳ. 1894 Τόμ. Α' σ. 146.

I) « Ἀνδρονίκου Καλλίστου μονωδία ἐπὶ τῇ δυστυχεῖ Κωνσταντινουπόλει », περιλαμβανομένη ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1774 κώδικι τῆς Παρισιακῆς βιβλιοθήκης, ἐξ οὗ ἐξεδόθη σφαλερώτατα ὑπὸ τοῦ Migne¹. Μέρος δ' αὐτῆς ἀνεῦρον σωζόμενον καὶ ἐν τῷ Παλατίνῳ κώδικι 428, φ. 72^α· 75^β, ἀναγραφόμενον ἐν τῷ οἰκείῳ καταλόγῳ μόνον διὰ τῶν ἐξῆς: Monodia in Constantinopolin initio ac sine mutila².

II) « Τοῦ νομοφύλακος Ἰωάννου διακόνου τοῦ Εὐγενικοῦ μονωδία ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς μεγαλοπόλεως », σωζομένη ἀνέκδοτος ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. Suppl. 678 κώδικι τῆς Παρισιακῆς βιβλιοθήκης ἐν φ. 115^α· 118^α.

III) Μανουήλ τοῦ Χριστωνύμου μονωδία ἐπὶ τῇ ἀλώσει ἀνέκδοτος, ὑπὸ διαφόρους ἐπιγραφὰς σωζομένη ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 11270 κώδικι τῆς ἐν Βρυξέλλαις Βασιλικῆς βιβλιοθήκης καὶ ἐν τῷ κώδικι 8 τῆς ἐν Οὐψάλη τῆς Σουηδίας Ἀκαδημίας. Μέρος δ' αὐτῆς ἀνεγνώρισα καὶ ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι 2077³. Ἄγνωστον δ' ἂν τὸ Χριστώνυμος εἶνε πραγματικὸν οἰκογενειακὸν ἐπίθετον τοῦ γράψαντος, ὃν γινώσκωμεν ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ ἐκ λόγου τινὸς εἰς τὴν Θεοτόκον, σωζομένου ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι 2135, φ. 75^α - 90^β.

IV) Ματθαίου Καμαριώτου ἀνεπίγραφος μονωδία ἐπὶ τῷ πατρὶ καὶ τοῖς δεινοῖς τῆς ἀλώσεως. Ταύτην, σταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλά εἰς τὸν Μαρτίνον Κρούσιον, ἐξέδωκεν οὗτος ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ⁴, ἐξ ἧς παραλαβὼν ἀνετύπωσεν ὁ Migne⁵.

V) Ἡ ἐν φ. 232⁶· 233⁶ τοῦ ὑπ' ἀρ. 2075 κώδικος τῆς

¹ Ἑλληνικῆς Πατρολογίας Τόμ. ΡΞΑ' σ. 1131-1142.

² *Henr. Stevenson senior* Codices manuscripti Palatini graeci bibliothecae Vaticanae. Ἐν Ῥώμῃ. 1885 σ. 278.

³ Ὁ Omont (Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale. Ἐν Παρισίῳ. 1888 Τόμ. Γ' σ. 190) λέγει: Anonymi monodia de OP. a Turcis expugnata.

⁴ φ. 76-83.

⁵ Ἑλληνικῆς Πατρολογίας Τόμ. ΡΞ' σ. 1059-1069.

Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων ἀνώνυμος μονωδία, ἀνέκδοτος οὖσα. Ταύτην ἀνέγραψεν ὡς ἔργον τοῦ Ἰωάννου Εὐγενικοῦ ἐν τῷ Εὐρετηρίῳ τῶν ἐν Παρισίοις ἐλληνικῶν κωδίκων ὁ κ. Οmonl¹ ἔνεκα τοῦ λόγου, ὅτι ὁ κωδιξ εἶνε γεγραμμένος τῷ 1439 χεiri τοῦ Εὐγενικοῦ.

VI) Ἡ ἐν φ. 74²-80² τοῦ ὑπ' ἀρ. Suppl. gree 681 κώδικος τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Παρισίων, γεγραμμένου τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, ἀνέκδοτος μονωδία, ἔργον οὖσα ἀδήλου συγγραφῆως.

VII) Ὁ ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι Suppl. gree 467, φ 191^ο-193^ο Ὁρῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις καὶ ἐν τῷ κώδικι Πολλάνη 39 (Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης ἀρ. 2414) εὑρηται ἐν σ. 283-284 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Τὸ πότε ἐπάροθη ἡ Κωνσταντινοῦπολις*³. Περιέχεται δ' ἐν αὐτῷ παράδοσις περὶ τῆς ἀλώσεως καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου ἀγνωστος μέχρι τοῦδε καὶ μὴ περιεχομένη εἰς τὰς ἄλλως πλουσιωτάτας Παραδόσεις τοῦ κ. Πολίτου⁴.

Πεπλανημένως δ' ἐνομίσθησαν μονωδίαὶ ἢ Ὁρῆνοι εἰς τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τὰ ἐξῆς:

α) Anonymi lamentatio de CP. a Turcis expugnata ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι 2005 φ. 327^α κ. ἐ. Ὁ Ὁρῆνος οὗτος, ὃν ἔχω ἀντιγεγραμμένον ἐκ τοῦ κώδικος τούτου, γραφέντος τῷ 1447 ὑπὸ Μανουὴλ Βουλλωτοῦ⁵, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὄχι τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ἃ διὰ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς ἐδήλωσεν ὁ κ. Οmonl⁵.

β) Ἡ ἐν φ. 180 κ. ἐ. τοῦ κώδικος D a 33 τῆς ἐν Δρέσδη Βασιλικῆς βιβλιοθήκης πραγματεία ἢ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν « Περὶ πῶς ἐπῆρεν ὁ σουλτάν Μειμέτης τὴν Κωνσταντινούπο-

λιν»¹. Ὡς ἐπίσθην μελετήσας τὸν κώδικα τοῦτον τὸν παρέλθόντ' Αὐγουστον ἐν Βερολίῳ, τὸ ὡς ἄνω ἐπιγραφόμενον εἶνε τεμάχιον τῆς ἐν τῷ κώδικι περιλαμβανομένης Χρονικῆς ἐκδόσεως². Καὶ συμφωνοῦσι μὲν καθ' ὅλου τὰ ἐν τῷ κώδικι τούτῳ περὶ τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως ἐκτιθέμενα πρὸς τε τὴν Χρονικὴν ἔκθεσιν καὶ τὸν Ψευδοδωρόθεον, καθ' ἃ ἄλλως καὶ τὰ ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι Suppl. gree 467, ἀλλὰ λείπει ἀπ' ἐκείνων ἢ ἐν τούτῳ καὶ τῷ κώδικι Πολλάνη παράδοσις περὶ τῆς Παναγίας, ἣν ἴδ' ἐκδιδομένην κατωτέρω ὑπ' ἀρ. 6.

Ὁμοίως δὲ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλωσιν ὁ ἐν τῷ Βιενναίῳ κώδικι Theol. graecus 304 (Nessel) Ὁρῆνος « Εἰς τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως » ὁ ἀρχόμενος διὰ τοῦ στίχου *Ἡ μεγαλόπολις ἡ βασιλεια μέγ' ἄρε βρούχημα*³. Τὸ αὐτὸ ποίημα, περιλαμβανόμενον καὶ ἐν τῷ κώδικι 280 τῆς ἐν τῷ Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Διονυσίου, ἐπιγράφεται ἐν αὐτῷ « Εἰς τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρ' Ἰταλῶν ».

Τέλος δὲ προσθετέοι εἰς τὰνωτέρω κείμενα δύο χρησιμοὶ περὶ τῆς ἀλώσεως γεγραμμένοι ἐν τῇ δημῳδαί ὑπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ πρωτονοταρίου Ἀρσενίου Μαρκέλλου καὶ σωζόμενοι ἐν τῷ Μαρκιανῷ Cl. XI cod. 32.

Τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφέντων κειμένων ἐκδίδω κατωτέρω ὑπ' ἀριθμοὺς 1-9 τὰς ὑπ' ἀρ. I-VII πεζὰς μονωδίας πλὴν τῆς IV καὶ τοὺς ὑπ' ἀρ. Δ', Ε' καὶ ΙΖ' ἐμμέτρους Ὁρῆνους. Τὰ κείμενα ταῦτα εἶνε πάντα ἀνέκδοτα πλὴν τῆς Μονωδίας τοῦ Ἀνδρονίκου Καλλίστου, ἧς τὴν νέαν ἔκδοσιν ὑπέλαβον ἀναγκαιοτάτην ἔνεκα τῶν πολλῶν σφαλμάτων τῆς ἐκδόσεως τοῦ Migne, καὶ τοῦ Ὁρῆνου τοῦ παπᾶ Συναδινου, ὃν ἄνευ τῶν δια-

¹ Schnorr v. Carolsfeld Catalog der Handschriften der k. öffentlichen Bibliothek zu Dresden. Ἐν Λειψίῳ. 1882 Τόμ. Α' σ. 204.

² Πρὸλ. Spyr. P. Lambros Ecthesis Chronica and Chronicon Athenarum. Ἐν Λονδίῳ. Ἐκδ. Methuen. 1902.

³ Lambecius Comment. de augustissima bibliotheca Caesarea Vindobonensi ἐκδ. Kollar Τόμ. Β' σ. 361. Πρὸλ. Krumbacher Geschichte der byzantinischen Litteratur σ. 385 κ. ἐ. (ἐλλ. μεταφρ. Στοιχηγιάδου Τόμ. Α' σ. 783).

¹ Ἐνθ' ἀν. Τόμ. Γ' σ. 188.

² Ἴδε Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Δ' σ. 365

³ Τόμ. Α' σ. 20 κ. ἐ. Τόμ. Β' σ. 651-683.

⁴ Ἴδε Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Δ' σ. 303.

⁵ Ἐνθ' ἀν. σ. 177.

φόρων γραφῶν τοῦ κώδικος εἶχον ἐκδώσει ἐν τῇ Ἑστία.

Μετὰ δὲ τὰς μονωδίας ταύτας καὶ τοὺς θρήνους ἐθεώρησα ἐπίκαιρον νὰ ἐκδώσω ἐν τέλει ὑπ' ἄρ. 10-13 καὶ τὰ ἐξῆς κείμενα: α') ἀνέκδοτον βραχεῖαν ἰταλικὴν ἔκθεσιν περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τοῦ κώδικος V F II τῆς ἐν Νεαπόλει βιβλιοθήκης Brancacciana, γεγραμμένου ὑπὸ διαφόρων χειρῶν τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα· β') σημεῖωμα βιβλιογράφου περὶ τῆς πολιορκίας γεγραμμένον ἐν τῷ κώδικι Vaticanus graecus 163 ἐν φ. 233^a, τοῦ ιε' αἰῶνος, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐκγραφέν ἐν κώδικι III-B-26 τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Νεαπόλεως, φ. 146^a, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα, καὶ ἐκδοθὲν οὐκ ἄνευ πταισμάτων ἐξ ἐκείνου μὲν τοῦ κώδικος ὑπὸ τοῦ Neumann¹, ἐκ τούτου δὲ ὑπὸ τοῦ Cygillus²· γ') σημεῖωμα περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περιλαμβανόμενον ἐν φ. 68^b-69^a τοῦ Plut. LXX eod. 15 τῆς Λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης, ἐν τῷ κώδικι Alatiiana CXLVIII ἄρ. 28 τῆς ἐν Ῥώμῃ βιβλιοθήκης Vallicelliana καὶ ἐν τῷ Gr. B, 138 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Ταυρίνῳ Ἀθηναίου, μετὰ συνεχείας ἄλλου σημειώματος, γραφέντος ἐν τῷ αὐτῷ Λαυρεντιακῷ κώδικι ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου καὶ κακῶς ἐκδεδομένου ὑπὸ τοῦ Bandini³· συνεσχέτισα δὲ τοῦτο πρὸς τὸ σημεῖωμα τοῦ ὑπ' ἄρ. 701 κώδικος τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονῆς Ἀγίου Παντελεήμονος· δ') ἐπιστολὴν περὶ τῆς ἀλώσεως γραψάνταν λατινιστὶ ἀπὸ Κρήτης τῇ 11 Ἰουνίου (1453;) ὑπὸ τοῦ Παύλου de Dotis καὶ περιλαμβανομένην ἐν φ. 126^b-127^a τοῦ ὑπ' ἄρ. 519 λατινικοῦ κώδικος τῆς ἐν Μονάχῳ Βασιλικῆς βιβλιοθήκης, γραφέντος τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα.

¹ Griechische Geschichtschreiber und Geschichtsquellen in zwölften Jahrhundert. Ἐν Λειψία. 1888 σ. 102.

² Codices graeci manuscripti R. bibliothecae Borbonicae. Ἐν Νεαπόλει 1832 Τόμ. Β' σ. 330.

³ Catalogus codicum . . . bibliothecae Mediceo-Laurentianae Τόμ. Β' σ. 676.

1*

Μονωδία κῦρ Ἀνδρονίκου τοῦ Καλλίστου
ἐπὶ τῇ δυστυχῇ Κωνσταντινουπόλει.

Αἰ, αἰ, καὶ τοῦτ' ἄρ' ἐχρῆν ταῖς τῶν Ἑλλήνων προστεθῆναι κοιναῖς συμφοραῖς τὰ τε προλαβόντα πάθη λίαν νικᾶν καὶ μηδ' εἰς νοῦν ἐμβαλεῖν ἔσσεσθαι ποτε μείζον, εἰ γοῦν τοιοῦτον ὄλωσ' ἔόν. Ὁ γὰρ μόνον εἶχομεν ἀπολειφθὲν ἀγαθὸν καὶ πρὸς ὃ προσεδόκα πᾶς ὁ τῶν Ἑλλήνων ἔσμός, τοῦτο δυστυχῶς ἀφῆρέθη νῦν ἀφ' ἡμῶν, ἄλλους 5 γὰρ ἡμᾶς ἐμπλήσαν καὶ δεινῆς συμφορᾶς, καίτοι, κἂν εἰ παρῆσαν ἄλλα πολλὰ, πρὸς ἅπερ εἰκὸς ἀφορᾶν, τοσοῦτόν ἐστι τὸ παρὸν ὡς ἀποκρύπτειν τὰ πάντα καὶ κατόπιν ἔαν. Νῦν γὰρ ἡ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων ἔστία, ἡ διατριβὴ τῶν Μουσῶν, ἡ τῆς ἐπιστήμης ἀπάσης διδάσκαλος, ἡ τῶν πόλεων βασιλεὺς ἑάλω, φεῦ, χερσὶν ἀσεβῶν. Εἰ μὲν 10 οὖν κατακλυσμὸν τουτὶ φαίη τις ἄν, οὐκ οἶμαι παραστῆσαι τὸ τοῦ πάθους ἄλλῃ δεινόν. Ἐκείνῳ μὲν γὰρ συμβάντι ἀπώλετ' ἂν ἅπαν καὶ λόγος ἦν οὐδεὶς ἔτι, οὐδ' ἂν ἔπαθέ τι κακὸν ὁ κρατῶν ὑπὸ τοῦ χειρονος· τῷ δὲ συμβάντι νυνὶ περίεστιν ὄραν μυρία δεινὰ καὶ λόγον νικώμενον ἀλογίᾳ καὶ ἰλίγγου πάντα καὶ ζάλης μεστὰ καὶ κατακλυ- 15 σμὸν ἀληθῶς ἐφιστάμενον ταῖς ψυχαῖς.

* Περιλαμβάνεται ἐν τῷ κώδικι 1774 τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Παρισίων, φ. 345a-353b, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα τελευταῖον. Πλὴν τῆς ἐν τῷ πρώτῳ φύλλῳ ἐπιγραφῆς τὰ μὲν ἐμπρόσθια φύλλα ἅπαντα φέρουσιν ἄνω ἐπιγραφὴν Μονωδία, τὰ δὲ ὀπίσθια ἐπὶ τῇ Κωνσταντινουπόλει. Μέρους δὲ τῆς ὅλης μονωδίας, τὸ ἀπὸ τῶν λέξεων ἀπάντων ἔσμός ἐν σ. 205, 12-13, 8 μέχρι τῶν λέξεων καὶ τις ἦν ἄγών ἐν ἐκείνοις φιλοτι ἐν σ. 210, 1 περιλαμβάνεται καὶ ἐν τῇ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ κώδικι Palat. 428, φ. 72a-75b, γεγραμμένῳ τὸν αὐτὸν αἰῶνα. Διαστέλλω δ' ἐν ταῖς οἰκείαις σημειώσεσι τούτου τοῦ μέρους μόνον τὸν μὲν Παρισιακὸν κώδικα διὰ τοῦ Π, τὸν δὲ Παλατινὸν διὰ τοῦ Ρ. Ἐξεδόθη δ' ἡ μονωδία αὕτη ἐκ τοῦ αὐτοῦ Παρισιακοῦ κώδικος ὑπὸ τοῦ Migne ἐν Ἑλληνικῆς Πατρολογίας Τόμῳ ΣΙΑ' σ. 1131-1142, ἀλλ' ἐθεώρησα περιττὸν νὰ αναγράψω τὰς παρ' αὐτῷ παραναγνώσεις, παραλείψας λέξεων ἢ διαφορὰς περὶ τὴν στίξιν, πλείστας οὔσας καὶ καθιστανούσας τὴν ἔκδοσιν ἐκείνην ἀχρηστον παντελῶς.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ Κωνσταντινουπόλει 1. ἄρ 7. ἀφορᾶν τοσοῦτον
ἐστὶ 8. ἀποκρύπττον διωρθωμένον εἰς ἀποκρύπτε τα πρόσθετον χειρὶ
νεωτέρᾳ 11. τίς 14. ὄραν 15. ἀλλὰ;

Ὅσα τοίνυν τῆς τοῦ σώματος λώβης κακίων ἢ τῆς ψυχῆς καὶ ὅσα τὸ κακῶς ζῆν τοῦ μὴ ζῆν, τοσαύτη τὸ νῦν ἐπεικωμάσαν δεινὸν ὑπερέχει κατακλισμοῦ. Εἰ δ' ἡλίου τις φαίη φθορὰν καὶ σκότος κοινόν, οὐδ' οὕτως ἀξίως ἐτραγωδήσεις τὴν ξυμφορὰν οὐ μόνον ὅτι τὸ μὲν αἰσθητοῦς ἢ μόνους ἔβλαπτεν ἂν ὀφθαλμοῦς, τὸ δὲ τοὺς τῆς ψυχῆς μὲν προσεχῶς, ἐπομένως δὲ καὶ τοὺς τοῦ σώματος, ἀλλ' ὅτι καὶ κρεῖττον ἐμοὶ δοκεῖ πάντη τὰς αἰσθήσεις πεπηρῶσθαι τὸν ἐν μέσῳ πολλῶν παρόντα δεινῶν, ὡς ἂν ἄγευστος ἢ τῶν τηλικούτων παθῶν ἢ κεκτῆσθαι αὐτὰς ὑγιεῖς καὶ ἀντιλαμβάνειν ἐκείνων, ἃ πάσης ἐστὶν ἀηδίας μεστά. Νῦν γὰρ ὁ κακὸς βλάπτει τὸν ἀρείονα φῶτα μύθοισι σχολιοῖς ὀνοτάζων, αἰδῶς δὲ καὶ νέμεσις ὡς ἀληθῶς προλιπόντ' ἀνθρώπους ἐς Ὀλυμπον ἴζεσθον, τὰ δὲ λείπεται ἄλγεα λυγρὰ, κακοῦ δ' οὐκ ἔσεται ἀλαλή. Εἰ μὲν ἀληθῶς ἀνθρωπος πάλαι γέγονεν ὑπὸ πάθους ὄρνις ἢ δένδρον ἢ λίθος, μᾶλλον μὴν ἐχρῆν πάντας τοῦτο παθεῖν, ὅσον καὶ μείζων ἢ ξυμφορὰ. Εἰ δὴ ψεῦδος ἐκείνα, ὡς καὶ πολλὰ τοῖς τῶν μύθων ἄλλα πατράσιν ἐρρέθη, ἀλλὰ νῦν ἐχρῆν γενέσθαι, ὡς ἂν τῆ τοῦ πάθους ὑπερβολῇ συνεξυφαίνοιτο καὶ τινὰ τέρατα θαυμαστὰ ἐκπλήττοντα πᾶσαν ὄρασιν τε καὶ ἀκοήν, ὃ δὴ καὶ γεγονέναι νομίζω πλὴν καθ' ὅσον ὁ μὲν μῦθος τὴν φύσιν μόνον ἀλλάσσει ἐκείνων, τὸ δὲ δάκρυον ἔχειν φησί· νῦν δ' ἀντιστρόφως ἢ μὲν φύσις ἐστὶν ἀνθρώπων καθάπερ ἦν, τὸ δὲ δάκρυον ἀφῆρέθη πάντη μετὰ τοῦ λόγου, πολλῆς ἐπιτεθείσης ἀναισθησίας ταῖς τῶν πάθει κατειλημμένων ψυχαῖς. Οὕτω γὰρ τότε πολὺ φῶς ἀμαυροῦν οἶδε τὰς ὄψεις ὃ τε βαρὺς κτύπος πλήττειν τὰς ἀκοάς. Καὶ νῦν λοιπὸν ἢ ψυχῆ, τῷ πάθει ὡς περ τινὶ τάφῳ κρυφθεῖσα, οἷον ἀναισθητον δρᾶ τὸ σῶμα. Οὕτω τοίνυν τοῦ δεινοῦ πεφυκότος μεγίστου, ποῖαν μὲν ῥήξω φωνὴν ἐξαρκούσαν αὐτῷ, εἴπερ δεῖ λέγειν; πῶς γὰρ ἀρκέσει μοι φωνὴ μία καὶ γλῶττα καὶ χεῖρες ἀπλῶς ἢ κοπτομένῳ τε καὶ βοῆς τὸν ἀέρα πληροῦντι; τίς δὲ θρῆνος οὐ νῦν ἀσθενῆς ἐστὶ πρῶτον καὶ τῆς ὑποθέσεως χείρων; Πῶς δ' αὖ χρήσασθαι τῇ σιγῇ δυνηθῶ, κἂν ἀσφαλές

2. τονῦν ἐπισκωμάσαν 3. τις 8. ἢ 9. ἀηδείας ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀηδίας 10. Νῦν γὰρ κτλ. "Ἴδε Ἑσίοδου" Ἔργ. Ἡμ. στ. 193 κ. ε., 256. "Ἴδε καὶ ἐν τέλει τῶν ἐνταῦθα ἐκδομένων μονωδιῶν. 12-13. ἔσεται 15. μείζον 22. κατειλημμένων 23. εἶδε 25. ὡς περ τινὶ 26. τοῖς νῦν ποῖαν 28. χεῖρας ἀπλῶς τὴν ἀέραν 30. χεῖρον

τοῦτο δοκῆ τοῖς πολλοῖς, μὴ δόξας ἀδικεῖν οὐ τὴν ἐνεγκοῦσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅλους αὐτούς, οἷς καὶ δεξιοῦσθαι χρὴ τὴν δωρησαμένην καὶ πάντα τὸν τῶν Ἑλλήνων ἔσμον, οἷ συμθεροῦνται φθαρείσῃ· ἐῷ δὲ λέγειν ναοὺς καὶ θήκας ἀγίων καὶ ἱερά σκεύη καὶ οἰκοδομὰς καὶ φαιδρότητας σὺν χρηστῷ βασιλεῖ καὶ συγγενέσι καὶ φίλοις, ὧν ἕκαστον πρὸς τίνα θρῆνον ἂν οὐκ ἐκίνησε, μὴ ὅτι γε πάντα συλλήβδην τὸν μὴ τὴν διάνοιαν πάντη πεπηρωμένον.

Φεῦ οἷαις ἀπορίαις ἐμπεριείλημμαι, οἷοις διευθύνω κακοῖς ἐμαυτὸν, οἷαις ὁ λόγος ἐντυγχάνει ταῖς συμφοραῖς. Πλὴν ἀλλ' εἰ μὲν ἦν ἰσχύσαι τινα κατ' ἀξίαν δρᾶσαι τὸν θρῆνον, ἤγουν τῆς ἀξίας ἐγγύς, λόγον ἂν εἶχεν ἡμῖν ἢ παραίτησις, ἀδυνατοῦσι πρὸς τοῦτο. Ἐπεὶ δὲ οὐδ' Ὀρφεὺς εἰ παρῆν, οὐδ' Αἰσχύλος, οὐδ' ὁ τῶν τραγωδῶν ἀπάντων ἔσμος ἰσχυσεν ἂν, ἀλλ' ἠττητο πάντη Πυγμαῖός τις φανεί παραβαλλόμενος Ἡρακλεῖ, δοκεῖ κάμοι τοῖς πένησι λόγοις χρησάμενον ἐπὶ ξένης ὄντα θρηνῆσαι τὴν ἐμαυτοῦ καὶ κοινήν ξυμφορὰν.

Τί λοιπὸν οὕτω πλάττω τοὺς λόγους, ἀλλ' οὐκ ἀνιαρὰν ἐκπέμπω φωνὴν, οἷαν εἰκὸς ἐν τοῖς τοιοῦτοις κακοῖς; Τί μὴ τὰς χεῖρας ἐκτείνων μετ' οἰμωγῆς τύπτω μὲν τὰ στήθη καὶ τέμνω, τοῖς ὄνουξι δὲ ξαίνω τὰς παρειὰς καὶ πᾶττομαι τέφραν καὶ κόνιν καὶ τίλλω τὰς τρίχας, ὡς ἂν μὴ μόνον πάσχη ψυχῆ, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα τῷ μεγέθει τῆς ξυμφορᾶς;

Φεῦ, ὦ βασιλεῖς τῶν πόλεων καὶ πατρίς, ἥτις ἐκ τοιαύτης ἀξίας δούλειον ἤμαρ εἶδες, ὡς πράττεται κακῶς ὅσον περ πάλαι καλῶς. Ἀντισηκῶσας δὲ σε δαίμων τις φθονερός φθείρει τῆς πάροιθεν εὐπραξίας παραχωρήσει θεοῦ, ἀχρηστίαν κατεγνωκότος ἡμῶν. Ἄλλως γὰρ οὔτε τύχην ἂν τις εἴποι τοῦ παρόντος αἰτίαν κακοῦ, διανοίας οὔσαν ἀνάπλασμα, οὔθ' ὁ φθονερός δαίμων, κἂν φύσει τυγχάνη σφόδρα

1. δοκεῖ 3. φθορήσῃ 4. θήκας 6. συλλήβδην 9-10. ἰσχύσαι τινὰ 10. δρᾶσαι ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος δρᾶσαι 12. εἰ ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος εἰ τραγωδῶν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τραγωδιῶν 13. πυγμαῖός τις P: πυγμαῖος τις Π 14. κάμοι P: κάμοι Π

16. ἀνιαρὰν Π: ἀνιαρὰν P 17-18. ἐκτείνων P: ἐκτείνω Π 18. τύπτω μὲν P: τύπτομαι Π 21. ξυμφορᾶς Π: συμφορᾶς P 23. ἤμαρ Π: ἡμαρ P 23-24. ἀντισηκῶσας Π: ἀντιδικῶσας ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀντισηκῶσας P 24. τις P: τις Π 27. τυγχάνη ἔγραψα: τυγχάνη ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τυγχάνει: τυγχάνει Π

βάσκανος καὶ κακοποιός, τοσοῦτον ἂν ἴσχυσε καθ' ἡμῶν, ἀλλ' ὡσπερ τοῦ φωτός οὐκ ἀξίους ἐστερηθῆσθαι τούτου χρεῶν, οὕτω δὴ καὶ παντὰς ἀγαθοῦ, ὧν ἓν καὶ πρῶτον ἦν τῶν παρ' ἡμῖν ἢ τῶν πόλεων μεγίστη καὶ βασιλῆς. Νῦν γὰρ ἐντυχόντες μυρίοις, οἷς οὐδέποτε εἰσόμεθα 5 πάντως, ὡς οἱ κακοὶ γνώμασι τάγαθὸν χεροῖν ἔχοντες οὐκ ἴσασι πρὶν τις ἐκβάλῃ. Νῦν γὰρ οὐ μόνον ἢ τῶν Ἑλλήνων πληθὺς ἀνήκεστον δυστυχίαν περιβαλεῖται, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν οἷς νῦν μέλει μικρὸν οὐδὲν οὐδὲν ἦττον ἐσονται κατηρεῖς οὐ κατ' ἡμᾶρ οὐδ' ἐνῆμαρ, ἀλλ' ἕως ἂν ὕδωρ τε νάη καὶ δένδρεα μακρὰ τεθήλη καὶ τοσοῦτ' ἄλλων 10 ὄσφ καὶ πλέον ζητῶνται τῶν αὐτῆς ἀγαθῶν. Ἴδία μὲν γὰρ ἐστὶ τῶν Ἑλλήνων ἢ πόλις ἦν, κοινῇ δὲ πᾶσι παρείχε τὰ ταύτης καλὰ καὶ πᾶσιν ἀπλῶς καθειστήκει μήτηρ, τροφός, ἀνάπαυλα, παντοίων χορηγός ἀγαθῶν.

Φεῦ, ὦ βασιλῆς τῶν πόλεων, ὦ δυστυχία τοῦ γένους κοινή, ὦ λύπη 15 μέχρις ὅστων διήκουσά τε καὶ μυελῶν, ὦ κάλλη καὶ μεγέθη ναῶν, ὦ τεῖχη καὶ μήκει καὶ πλάτει τῶν ἄλλων ἐξηρημένα' ὦ μουσεῖα τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Στοᾶς κάλλει μὲν ὑπερφέροντα, τῇ σοφίᾳ δὲ μηδὲν διαφέροντα. Ὡ λιμὴν ἠδὺς μὲν πρώην καὶ εὐτυχῆς ταῖς ναυσί, φ.347 αὖν δὲ δυστυχῆς καὶ τῆς || Σκύλλης οὐδὲν διεννηοχῶς. Ὡ Ῥώμη 20 νέα, γεγηρακυῖα δὲ τῷ βάρει καὶ πλήθει τῶν συμφορῶν, ποῦ σου νῦν τὰ καλὰ; Ποῦ μὲν ὁ θεϊότατος βασιλεὺς, ὀξύτερον μὲν Θεμιστοκλέους ὄρων, ἠδῖον δὲ τοῦ Νέστορος ὀμιλῶν, σωφρονέστερος δὲ Κύρου, δικαιότερος δὲ Ῥαδαμάνθυος, ἀνδρειότερος δὲ Ἡρακλέους; Ποῦ δ' ὁ τῆς ἐκκλησίας ὠραϊσμός, ὃ τε θεῖος ἀρχιερεὺς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν εὐθύς

2. τοῦ Π: τοῦς Ρ 4. ἐντυχόντες Ρ: ἐντυγχόντες Π 5. οὐκ ἴσασι ἔγραφα: οὐκ ἴσασι Π: οὐκ ἴσασι Ρ 5-6. πρὶν τις Ρ: πρὶν τις Π 6. οὐ Π: οὐ πρόσθετον κατόπιν Ρ 7. οἷς ἔγραφα: εἰς Ρ: εἰς εἰς Π

8. οὐ Ρ: λείπει Π κατ' ἡμᾶρ Π: κατῆμαρ Ρ ἐνῆμαρ ἔγραφα: ἐνῆμαρ Π: ἐννήμαρ Ρ 9. τε ἔγραφα: τὲ ΠΡ τεθήλη Ρ: τεθήλη ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τεθήλη Π 10. ζητῶνται Ρ: ζητοῦνται Π 11. ἑλλήνων Π: ἑλλήνων Ρ πᾶσι ἔγραφα: πᾶσα ΠΡ 12. ἀνάπαυλα Ρ: ἀνάπαυλα ἐπομένου κενοῦ ὡσεὶ πέντε γραμμάτων Π 15. μυελῶν Ρ: συνελῶν Π 16. μήκει Π: μήκει ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος μήκει Ρ 18. διαφέροντα Ρ: ὑπερφέροντα Π λιμὴν ἔγραφα: λιμὴν ΠΡ 19. διεννηοχῶς ἔγραφα: διεννηοχῶς Π: διεννηοχῶς Ρ 22. νέστορος Π: νέστωρος Ι' 23. δ' ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος δὲ Ρ: δὲ Π 24. ἐκκλησίας Π: ἐκκλησίας Ρ μετ' αὐτὸν Π: μεταυτὸν Ρ

καὶ ὁ λοιπὸς ἱερός χορός; Ποῦ δὲ σεμνεῖα καὶ παρθενῶνες καὶ ἡ τῶν μοναχῶν κοσμιότης ἢ καὶ ἀγγέλοις ἐφάμιλλος; Ποῦ δὲ τὸ βουλευτήριον σὺν τοῖς βουλευταῖς, ἐν οἷς τί μὲν δέον ὃ οὐχ ὠράθη, τί δ' ὃ ῥηθὲν οὐκ εὐθέως ἐπράχθη; Τίνας δὲ δημηγόρους οὐ παρέτρεχον ὀμιλοῦντες, νῦν μὲν πάλαι τε καὶ μάλα λιγέως, νῦν δὲ νιφάδεσιν ἰοικότα χει- 5 μερήσοι; Τὸ δὲ κριτήριον ποῦ, πάντα μὲν τὸν Σόλωνος νόμον καὶ Πλάτωνος κατόπιν ἀφέν, ἐπιστήμη δὲ μᾶλλον ὠραϊσμένον πλείστη καὶ τοῖς ἐκ τοῦ πνεύματος λόγοις, οἳ δὴ καὶ πειθοῦς ἀπάσης καὶ σοφίας εἰσὶν ἰσχυρότεροι; Ποῦ δ' ὁ λοιπὸς ἔσμός τῶν λογάδων, οἳ μὲν σοφία κεκοσμημένοι, οἳ δὲ λοιποῖς ἀγαθοῖς οἷς πολιτεία κοσμεῖται τε 10 καὶ συνίσταται; Ἄμοιρος μὲν γὰρ ἦν οὐδεὶς τινος ἀγαθοῦ, πᾶς δὲ πρὸς ὅπερ εἶχε καλὸν ὑπ' ἄλλου μὲν οὐδενός ἠττάτο, ἐνῖκα δὲ πάντας τοὺς βουλευομένους συμπλέκεσθαι καὶ πάντας λοιπὸν ὁμοῦ τοῖς τῶν λογάδων ἐχρῆν ἠττάσθαι καλοῖς. Ποῦ δὲ τὸ τῶν λόγων κράτος, ὅπερ ἦν ἀκμάζον ἐν σοί; Ποῦ τῆς γραμματικῆς ἢ τέχνης, ἢ τὴν γλῶσσαν ἐξελληνίζει καὶ πάσης ἀηδίας καθίστησι καθάραν; Ποῦ δὲ τῆς ῥητορικῆς τὸ πυρίπνου, οὐδὲν ἦττον ἄπτον τοῦ τῆς Χιμαίρας πυ- 15 ρός; Ποῦ δὲ τὸ τῆς διαλεκτικῆς || κράτος, σοφισμα μὲν πᾶν ἀπορ- φ.347 ρίπτον, μόνος δ' ἐχόμενον ἀληθείας καὶ τῆς εὐθύτητος; Ποῦ δὲ φυσικὰ προβλήματα καὶ ζητήσεις καὶ λύσεις τὴν ἕξιν ὑπερβαίνοντα καὶ 20 διαιρέσεις καὶ μουσικῆς ἀναλογίαι καὶ φθόγγοι καὶ γεωμετρίας σχηματισμοὶ καὶ λόγοι καὶ ἀστέρων αἰτίαι καὶ θέσεις καὶ δρόμοι, ὡς πολλὰ

1. λοιπὸς Π: λοιπὸς ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος λοιπὸς (;) Ρ 2. κοσμιότης ἔγραφα: κοσμιώτης ΠΡ 3. τοῖς βουλευταῖς ἔγραφα: ταῖς βουλευταῖς Ρ: ταῖς βουλαῖς Π ὠράθη ἔγραφα: ὄραθη ΠΡ 3-4. ὃ ῥηθὲν ἔγραφα: ὃ ῥηθὲν Π: ὄραθὲν Ρ 4. εὐθέως Π: ευθέως Ρ 5. πάλαι Π: παῦλος Ρ τε ἔγραφα: τὲ ΠΡ νιφάδεσιν Π: νιφάδεσις Ρ 6. κριτήριον Π: κρητήριον Ρ πάντα ἔγραφα: πάντων ΠΡ τὸν Ρ: τῶν Π Σόλωνος ἔγραφα: σόλωνος ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος σόλωνος ΠΡ νόμον Ρ: νόμων Π 7. ἀφέν Π: ἀψ' ἐν Ρ πλείστη Ρ: πλῆστη Ρ 9. δ' Ρ: δὲ Π 10. κοσμεῖται τε ἔγραφα: κοσμεῖται τὲ ΠΡ 11. οὐδεὶς τινος ἔγραφα: οὐδεὶς τινός ΠΡ 15. ἀκμάζον Ρ: ἀκμάζων Π 16. ἐξελληνίζει ἔγραφα: ἐξελληνίζειν ΠΡ καθίστησι Π: καθίστησι Ρ 17. ἠττον Π: ἠττον Ρ χιμαίρας ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος χειμαίρας Π: χειμαίρας Ρ 18-19. ἀπορρίπτον ἔγραφα: ἀπορρίπτον Π: ἀπορρίπτον Ρ 19. δ' Ρ: δὲ Π 20. προβλήματα Ρ: ἀντὶ τοῦ προβλήματα εἶχεν ἀρχίζει γράφων (ζητήματα) Π ἕξιν Π: ἕξιν Ρ 22. καὶ θέσεις Ρ: λείπουσι Π

μέν τῶν παλαιῶν τοὺς ἐν τῇ Πόλει χρόνῳ φθαρέντας ἠνωρθωκένας, οὐκ ὀλίγα δὲ και προστεθεικένας και μέχρι νῦν ὄρασθαι σωζόμενα; Ποῦ δὲ τὸ τῆς θεολογίας κράτος και τῆς πρώτης φιλοσοφίας, ὡς εἶναι στήλην ὀρθοδοξίας τοὺς λόγους ἐκείνων και δογμάτων ὀρθότητα και πηγὴν, τοῦ δὲ πρακτικοῦ τῆς σπουδῆς μέρους οὐ τοῖς **, ὡς εἶναι τούτους εἰκόνα τινὰ ταῖς ιδέαις, μεμορφωμένων τῶν ἀρετῶν; Ἐν τούτοις δὲ πᾶσι πρώτος ἦν * ὁ τῆς σοφίας πηγὴ και τῶν ἡμετέρων λόγων καθηγεμών, ὅς οὐδενὸς ἀμφοῖν τοῖς φιλοσόφοιν ἐλάττων ἦν, φαίην δ' ἂν ὅτι και μείζων.

10 Μῆκει μὲν οὖν ἡ Πόλις πάσας τὰς ἐφ᾽ ἄπλῶς ὑπερεῖχε, κάλλει δὲ και τὰς τῆς ἐσπέρας· τείχη δ' οὕτως ἰσχυρὰ και τοῖς ἐναντίοις ἀνένδοτα οὐκ ἂν εὔροιτό τις συγκρινόμενα πρὸς αὐτά. Ἦν μὲν γὰρ ἡ τάφρος εὐθὺς και πλάτει και βᾶθει και πλίνθοις ὀπτοῖς καταχυρωμένη, ποταμὸς τις ἄλλος τοῖς παριοῦσι δοκοῦσα, τείχος δὲ εὐθὺς μετ' 15 αὐτὴν ἰσχυρὸν, εὔρει τε και ὕψει στερρὸν, ἕτερον δὲ μετ' αὐτὸ, μείζον τοῦτο πολὺ, ὥστε και θαυμάζειν ποιοῦν ταῖς ἀτενίζουσι πρὸς αὐτό. Ποῦ δ' ἂν ἴδοις νεῶς τοσοῦτους κάλλει τε και μεγέθει τοὺς ἀπανταχοῦ γῆς νικῶντας λίθοις τε και κίονι και ψηφίσι και χροαῖς και ποικιλίαις παντοδαπαῖς; Ποῦ δὲ λιμένα τοσοῦτον ἐξεύροις περι- 20 λαμπρὰ, ποῦ δὲ βασιλείων και οἰκων οἰκοδομᾶς και φαιδρότητας; ποῦ δὲ στοῶν θέσιν και ὁδῶν τάξιν και λουτρῶν ποικιλίαν; ποῦ δὲ

1. ἠνωρθωκένας ἔγραφα: ἀνηρθωκένας P: ἀνηρωκένας Π 4. στήλην Π: στίλην P 5. οὐ τοῖς ἀνευ χάσματος κατόπιν ΠP 6. μεμορφωμένων ἔγραφα: μεμορφομένων ΠP 7. ἦν P: ἦν οὐδενὸς σημειώματος ἐν τῇ φᾶ ἀνταποκρινόμενου εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον Π 8. καθηγεμών Π: καθηγεμών P 9. μείζων Π: μείζων ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος μείζων P 11. ἰσχυρὰ Π: ἰσχυρὰς P 12. εὔροιτό τις συγκρινόμενα Π: εὔροιτο τις συγκρινόμενα P 13. ὀπτοῖς ΠP: γραπτέον ὀπταῖς; 13-14. καταχυρωμένη Π: καταχυρωμένη P 15. εὔρει Π: εὔρει P (και 17, 18). τε ἔγραφα: τὲ ΠP στερρὸν ἔγραφα: στερρὸν ΠP 17. ἴδοις ἔγραφα: ἴδεις P: ἴδης Π 18. ἀπανταχοῦ Π: ἀπανταχοῦ P ψηφίσι ἔγραφα: ψηφίσι ΠP χροαῖς ἔγραφα: χροαῖς Π: χροῖς P 19. ποικιλίαις P: πικιλίαις Π τοσοῦτον Π: τὸ τοσοῦτον P ἐξεύροις ἔγραφα: ἐξεύρης P: εὔροις Π 19-20. περικαλλῆ ἔγραφα: περικαλλῆ ΠP 20. ἐπιτήδειον ἔγραφα: ἐπιτήδιον ΠP 21. οἰκοδομᾶς Π: οἰκοδομᾶς P φαιδρότητας Π: φεδρότητας P

νοσοκομεῖα και γηροκομεῖα και πτωχοτροφεῖα, ὧν ἡ Πόλις πολλὴν ἐποίει σπουδὴν; ποῦ δὲ ἰππόδρομον και ὅσα περι ἐκείνον ἀγάλματα; ποῦ δ' ὠνίων πράσιν και κέρδος ἐμπορῶν; Ἡ γὰρ θέσις τῆς Πόλεως πάντ' ἐποίει ῥᾶστα και πρόχειρα. Ταύτην γὰρ μόνην ἀμφοτέραις ἂν εἶδες δεξιουμένην ἠπειροῖς.

Εἶχε μὲν ἡ Εὐρώπη, ἐγγυτάτω δ' ἦν ἡ Ἀσία και τοσοῦτον αὐτῆς ἀπέειχε ὅσον τὸ πλάτος ἐστί τοῦ πορθμοῦ, μονονουχί δὲ και πάσχουσα ἦν και τοῦ πορθμοῦ καταβοῶσα μεγάλως ὡς διείργοντος ταύτην ἐκείνης· πλὴν ἤδετο πάλιν τὴν Πόλιν ὀρῶσα μᾶλλον οὕτως εὖ διατιθεμένην, και τὴν ἠδονὴν ἐκείνης και ἰδίαν ἐποίει. Και μὴν και τὰ διττὰ 111 πελάγη, ἡ τε Προποντις και ὁ Πόντος, οὐκ ὀλίγην παρείχον τῇ Πόλει τὴν ἀφθονίαν, και ὁ τόπος παμφόρος τις και εὐγεως ὡς οὐδεὶς ἄλλος. Πεδιάς γὰρ ἅπαν ἐστί τὸ χωρίον, ὄρεσι τε περιεχόμενον και ποταμοῖς ἀρδευόμενον και λίμναις πλείσταις πεποικιλμένον, ὥστε πανταχόθεν ἀφθονία παρῆν τῇ Πόλει. Ἐν δ' ἐπὶ πᾶσιν ἐρῶ, ὅτι πᾶς 15 τις ἐλθὼν ἐν ταύτῃ και χρόνον διατρίψας συχνὸν ἢ και παιδιόθεν τραφεῖς ἐν ἐκείνῃ και τῶν ταύτης ἐμπλησθεὶς ἀγαθῶν, ὅτε του χάριν τῆς πόλεως ἐξῆι, εὐθὺς ἐν ἐπιθυμίᾳ ταύτης ἦν, ὡς περ μηδὲ γευσάμενος ὄλωσ, και στρέφεσθαι λοιπὸν ἦν ἀνάγκη και ὄραν πρὸς αὐτὴν, μέχρις ἂν ὁ τόπος ἐδίδου· ἐδίδου [δὲ] ἄχρι πολλοῦ. Ἐρχόμενοι δὲ τι- 20 νες πρὸς τὴν Πόλιν, ἔτι σταδίους ἀπέχοντες οὐκ ὀλίγους, ἐζήτουν μὲν ἀπὸ πάντων, μία δὲ || κοινὴ διήγησις πᾶσιν ἦν τὰ τῆς Πόλεως ἀγα- 3135

2. ἐποίει Π: ἐποίη P ἐκείνον P: ἐκείνον μετὰ διάσθεσιν τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος κείνων μέλαντος μόνον τοῦ ἐ Π 3. πράσιν Π: πράσιν P κέρδος Π: κέρδους P 4. πάντ' P: πάντα Π ῥᾶστα ἐκ τοῦ γραφέντος ῥᾶστα Π: ῥᾶστα P 5. ἠπειροῖς Π: ἠπειροῖς P 6. εὐρώπη Π: 111

εὐρώπη P 7. μονονουχί ἔγραφα: μονοχι τοῦ ἀνωθεν 111 γραφέντος νεωτέρᾳ χειρὶ Π: μονοχί P 8. διείργοντος Π: διείρχοντος P 9. διατιθεμένην Π: διατιθεμένην P 11. προποντις Π: προποντις P 12. παμφόρος ἔγραφα: παφόρος P: καρποφόρος Π τις ἔγραφα: τις ΠP 13. ἄλλος Π: λείπει P 15. ἐπὶ πᾶσιν Π: ἐπιπᾶσιν P 16. τις P: τις Π παιδιόθεν Π: παιδόθεν P 17. του ἔγραφα: τοῦ ΠP 18. εὐθὺς P: εὐθὺς ἐκ τοῦ εὐθὺς Π ἐν ἐπιθυμίᾳ Π: ἐνεπιθυμίᾳ P μηδὲ ἔγραφα: μηδὲ P: μηδε Π 19. ὄραν P: ὄραν Π 20. δὲ προσέθηκα: λείπει ΠP 21. ἐζήτουν P: ἐζήτων Π 22. ἀπὸ πάντων P: ἀπάντων Π

θα, καὶ τις ἦν ἀγὼν ἐν ἐκείνοις φιλοτιμουμένοις τίς ἂν εἴποι πλείω
θατέρων μέχρις ἂν εἰσιούσῃ τὴν Πόλιν καὶ τοῖς ἐκείνης κάλλεσι φαι-
δρυνθεῖσιν ἅπαν μὲν λυποῦν καὶ σκυθρωπάζον ἀπῆν, ἡδονὴ δὲ τις
πλείστη τὰς αἰσθήσεις αὐτῶν ἐνεπίμπλη, ἡδίσταις δεσμοῦσα τούτους
5 πειραῖς. Εἴποι δ' ἂν τις, αὐτὴν παρεικάζων πρὸς τὴν οὐράνιον σφαι-
ραν, ἡλίον μὲν τὸν περικαλλῆ νεῶν, τὴν τοῦ θεοῦ κεκτῆσθαι Σοφίαν,
σελήνην δὲ τὸν τῶν ἱερῶν φοιτητῶν, ἀστέρας δὲ τοὺς λοιποὺς θεῖους
νεῶς καὶ τᾶλλα πρὸς ἄλλο τι μέρος αὐτῆς ἐφαρμοζων, ἐν ἧ καὶ θεὸς
ἀληθῆς ὑμνεῖτο καὶ τὸ τῆς πίστεως ἦν ἀκραιφνές καὶ οὐδὲν ἦν θεῖον
10 δόγμα, ὃ μὴ παρ' αὐτῶν διητᾶτο καλῶς.

Ἄλλ' οἴχεται ταῦτα πάντα, καὶ δούλη, φεῦ, ἡ βασιλὶς ἐγεγόνει.
Ἦ πῶς ἂν τις ἐτραγωδήσῃ τὸ πάθος; Ἡμέρα μὲν ἦν, σκότος δὲ
καὶ ζόφος τῇ Πόλει, πόλεμος δ' ἔρρει τῇ Πόλει σφοδρὸς ἕκ τε τῆς
ἡπείρου καὶ τῆς ὑγρᾶς, ὃ δ' ἀσεβῆς μηχαναῖς βάλλει τὸ τεῖχος
15 καὶ πίπτει κατὰ γῆς πολλαχόθεν, ὄρμαξ δὲ κατὰ τῆς πόλεως χεῖρα
ἐπάγων βαρεῖαν. Οἱ δὲ γενναίως ἀνθίστανται κατ' αὐτοῦ. Καὶ πί-
πτει μὲν εὐθύς ὁ θεϊότατος βασιλεὺς καὶ τῶν ὑπηκόων πολλοὶ σὺν
αὐτῷ, ἔπειτα δὲ, βαβαί, δοριάλωτον πᾶσαν λαβῶν, κτείνει τε καὶ
λεηλατεῖ καὶ ζωγρεῖ. Ἀνοιμώζειν δεῖ τοιγαροῦν καὶ κωκυτοὺς ἐκπέμ-
20 πειν ἐκ μέσης ψυχῆς καὶ πρὸς τοῦδαφος καλινδεῖσθαι καὶ νικᾶν πάντα
νόμον θρήνων ὑπὲρ τῆς ξυμφορᾶς.

Ἦ κυρία τῶν πόλεων, πῶς ἠνέσχου ζυγὸν ἐπιθεῖναι δουλείας τῷ
p.349a σῶ τραχῆλῳ; || Ἦ θεϊότατε βασιλεῦ, πῶς, οὕτω φιλόφρωνος ὢν καὶ
πάντα τρόπον φιλοφροσύνης ὑπὲρ τοῦ γένους οὐκ ἀμελήσας ποιεῖν,
25 νῦν ἠνέσχου καταλιπεῖν ἡμᾶς εἰς δυστυχίαν καὶ δουλείαν τοσαύτην
ἀνερματίστους τε ὅλως καὶ τῇ γῆ τηρουμένους καὶ τοῖς σκοπέλοις;
Ἦ λογάδων ἔσμός πῶς ἠνέγκατε τοὺς ὁμογενεῖς ἐκλιπεῖν καὶ καρδίαις

1. ἐκείνοις Π: ἐκείνης P Μετὰ τὰς λέξεις ἐκείνης φιλοτιμὸν δὲν σώζεται
ἡ συνέχεια ἐν τῷ P 3. σκυθρωπάζων 4. ἐνεπίπλα ἡδύσταις
5. Τὸ εἰ τοῦ σφαιραῖς κατὰ διόρθωσιν ἄλλου γράμματος ἀδιαγνώστου 8. νεοῦς
τ' ἄλλα ἄλλο ἐφαρμοζων ἐκ τοῦ ἐφαρμόζων 9. ἀκρεφνές
13. ἐκ τὲ 15. χεῖραν 16. γενναίως ἐκ τοῦ γεννέως, ἐν δὲ τῇ ᾠῃ
ἐπαναλαμβάνεται γενναίως 18. δοριάλωτον ἔγραψα: δορυάλωτον τὲ
ἐκ τοῦ τὰ 20. καλινδοῦσθαι 26. ἀνερματίστους τὲ οὐδενὸς ἀνταποκρι-
νομένου εἰς τὸ σημεῖον ἐν τῇ ᾠῃ

τοσαύταις ἐνεῖναι βέλος δριμύ; Ἦ ἱερῶν ὁμήγουρις καὶ τῶν μοναχῶν,
πῶς οὐκ ἐξεπέμψατε χεῖρας ἐκτενεῖς πρὸς θεὸν ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἡμῶν;
ἢ δεδράκατε μὲν πᾶν ὅσον εἰκός, ἔδει δὲ τοῦτο γενέσθαι τρόποις οἷς
οἶδεν ἢ τοῦ θεοῦ σοφία, ἢ καὶ τὸν Παύλου νοῦν ὑπερβαίνει, ἀλλὰ
καὶ ἰλιγγίᾳ πρὸς αὐτὴν ἀπίδειν. Ἦ πολιτεία πᾶσα ἐμπορικὴ τε καὶ 5
τεχνικὴ, ποῦ νῦν ἴσχεσθε, τὴν ἐρωμένην ἀφέντες; Ἦ γυναῖκες δυσ-
τυχεῖς οἷαις ἐνεπέστετε συμφοραῖς, τέκνα μὲν ἐκ τῶν μαστῶν ἀρπα-
ζόμενα βλέπουσαι, πατέρας δὲ, νυμφίους κτεινομένους ὀρῶσαι καὶ
ἀδελφούς; Ἦ σχέτλιοι γέροντες, οἷον ἐφθάσατε τέλος. Ἦ κακοδαί-
μονες νέοι οἷω θανάτῳ περιπεπτώκατε, ἄκροισ δακτύλοις μόνον γευ- 10
σάμενοι τῶν καλῶν καὶ ὅσον χεῖλα μὲν τ' ἐδίηεν, ὑπερώνη δ' οὐκ
ἐδίηεν. Ἦ Σοφία θεία, νεῶς οὕτω καὶ οἶκος θεοῦ, πάντων ὅσοι κατὰ
πόλεις εἰσὶν ὑπερτεροῦσα νεῶν, ποῦ νῦν σου ἡ ὠραιότης, ποῦ ἡ εὐ-
πρέπεια, ποῦ τὸ κάλλος, ποῦ τῶν λίθων αἱ διαύγειαι, ποῦ τῶν ψηφί-
δων αἱ παικίλιαι, τίς τὴν ἱεράν σου ἐντὸς τελέσει μυσταγωγίαν, τίς 15
τὰς ἱεράς ὠδὰς ἀναπέμψῃ τῷ θεῷ; Ἦ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος
νεῶς ἱερός, δεύτερος εὐθύς μετ' ἐκείνον, καὶ σοῦ τὸ λαμπρὸν καὶ χά-
ριεν οἴχεται. Οὐκέτι τὰς ἱεράς ἐν σοὶ ψήφους συνοδικῶς ἐπισκέψονται,
οὐκέτι διδάσκουσιν ἐν σοὶ ὑποβαλοῦμεν τὰς ἀκοάς. Ἦ λοιποὶ ναοὶ
τοῦ θεοῦ οἱ περὶ πᾶσαν τυγχάνοντες Πόλιν || ἀστέρες ἀντικρυς λάμπον- p.349b
τες ἄλλοθεν ἄλλοι, ποῦ νῦν ὁ κόσμος ὑμῶν, ποῦ τελεταί, ποῦ πανη- 21
γύρεις; Ἦς ἐμιάνητε, ὡς κατεχράνθητέ τε καὶ καταχραίνεσθε ποσὶν
ἀσεβῶν. Ἦ θεῖαι εἰκόνες καὶ ἱερά πάντα σκεύη καὶ κόσμος αὐτῶν,
οἷαις βεβήλοις χερσὶν ἐνεπέστετε. Ἦ σοροὶ τῶν ἁγίων καὶ θῆκαι, οἷαις
ἀσεβέσιν ἀνδράσι σπαράγματα κείσεσθε. 25

Βαβαί τῶν κριμάτων σου, Χριστέ. Φεῦ τῆς ἀνοχῆς σου. Ἐγενόμεθα
νῦν ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε οὐκ ἦρχες ἡμῶν, καὶ παρεδόθημεν πικροτάτῳ
τυράννῳ καὶ ἀσεβεῖ, ἡμεῖς τε ὁ ἱερός σου λαὸς καὶ πᾶς ὁ τόπος ὁ ἅγιος.

Βούλομαι τὰ πρώην ἀναλογίσασθαι προσόντα καλὰ τῇ Πόλει λόγῳ

3. δε 5. πολιτία 6. εἰ ἴσχεσθε οὐδενὸς ἀνταποκρινομένου εἰς τὸ σημεῖον ἐν
τῇ ᾠῃ 7. ἐνεπέσεται 8. ὀρῶσαι 9. ἐφθάσεται 11. ὑπερώνη οὐ-
δενὸς ἀνταποκρινομένου εἰς τὸ σημεῖον ἐν τῇ ᾠῃ 22. καταχραίνεσθε ἐκ τοῦ κατα-
χραίνεσθαι 25. ἀνδράσι σπαράγματα 27. ἀπαρχῆς 29. τοσπρώην

πρόσθην οὐδενὸς ἀνταποκρινομένου εἰς τὸ σημεῖον ἐν τῇ ᾠῃ

βραχεῖ καὶ παραθεῖναι τοῖς νῦν, ἵνα μᾶλλον ἐκτραγωδήσω τὴν ξυμφορὰν. Ἐκεῖνα μὲν οὖν κτίσις ἀνδρῶς ἱεροῦ· ἐκεῖθεν γὰρ ἄρξομαι, τὰ πρὶν ἀφείδαι καὶ θαύματα γεγονότα, καθάπερ ἱστορίαι φασίν· ἐκείνου μὲν κατ' ἀντικρὺ τῆς δυστυχουῦς ταύτης κτίζειν διανενοηκότος, ὀρνί-
 5 θων δὲ τοὺς λίθους ἐκεῖθεν ἀφαρπαζόντων καὶ πρὸς τὸν νῦν διακομιζόντων, καὶ συνόδων ὅσαι ὄραι συγκρότησις ἱερῶν θεῶν δογμάτων περὶ καὶ θεὸς ὑμνούμενος ἀληθῆς καὶ τελεταὶ καὶ μυστήρια καὶ δικαιοσύνη καὶ νόμοι καὶ μουσεῖα καὶ λόγοι καὶ ἐπιστῆμαι καὶ τέ-
 10 χναι καὶ δογμάτων ἀκριβεία καὶ νεψὶ καὶ σοροὶ καὶ εἰκόνες ἀγίων καὶ ἱερά σκεύη καὶ κόσμος καὶ τάξις καὶ μυσταγωγοὶ καὶ μύσται καὶ σεμνεῖα καὶ παρθενῶνες καὶ καλλοναὶ καὶ παιδρότητες καὶ βασιλεὺς χρηστός σὺν ἀγαθοῖς ὑπηκόοις. Τὰ δὲ νῦν, οἰμοὶ, ἀσεβῆς δυνάστης σὺν ὑπηκόοις ὁμοίοις καὶ σκότος καὶ ζόφος σὺν ἀσελγείᾳ καὶ ἱερέων ἀταξία σὺν ἀκοσμίᾳ καὶ σκευῶν ἀρπαγὴ καὶ ὕβρις εἰκόνων καὶ σοροὶ
 15 διασπώμεναι καὶ νεψὶ βεβηλούμενοι καὶ δόγμα θεῖον πᾶν σιωπώμενον καὶ ἄλογια καὶ ἀμουσία σὺν ἀδικίᾳ καὶ ἀνομίᾳ καὶ δαιμόνων ὄργια καὶ συναγωγὴ πονηρὰ κηρύττουσα τὴν ἀσεβείαν καὶ βαρβάρων ὠμότης καθ' ἡμῶν φερομένη νεανικῶς, οὐκ ἀληθῆ θεὸν λατρεύειν ἡμᾶς σὺν γέλωτι λέγουσα, φεῦ, καὶ φθορὰ παντελής. Ἄρ' οὐ κατὰ διάμε-
 20 τρον ἐναντίως τοῖς πρώην τὰ νῦν; Τοῦ χάριν τὰ νῦν, ὦ βασιλεῦ τοῦ παντός; Ἱερειῖας παρίτω βοῶν Οὐ μόνον ἐκηρύκευσας τοὺς σοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ ρίζας ἀφῆκες ποιεῖν, καὶ ταύτας μεγίστας, ὡς καὶ καταφαγεῖν ἡμᾶς, τὸν ἀμπελῶνα τὸν σὸν, καὶ πατεῖν οὐκ ἀφῆκες πόδας πραέων τὴν σὴν ἱεράν ἀύλην, ἀλλὰ πατήσουσιν αὐτὴν ἐχθρῶν
 25 ἐχθίστων πόδες καὶ ἀσεβῶν. Ἄλλὰ περὶ τούτων καὶ πεφιλοσοφήκασι, εὖ οἶδ' ὅτι, πολλοὶ καὶ νῦν οὐχ ἤττον δράσουσι τοῦτο, τῆς συμφορᾶς οὐκ ἐώσης τὸν νοῦν αὐτῶν ἠρεμεῖν. Ἐγὼ δὲ φαίην ἂν ὡς Μακάριοι νῦν οἱ τεθνηκότες, ἐλσεινοὶ δὲ οἱ ζῶντες καὶ θρηνητῶν ἄξιοι. Καὶ τὸ τῆς Γραφῆς δὲ προσθήσω· Μακάριαι αἱ κοιλίαι αἱ οὐ συλλή-
 30 ψονται καὶ μαστοὶ οἱ οὐ θηλάσουσιν. Ἡ γὰρ οὐχ οὕτως ἂν τις εἰκό-

1. βραχὺ 8. λόγοι μετὰ τὴν λέξιν νόμοι διαγεγραμμένην 11. σεμνεῖα διαγραφέντος τόνου ἐπὶ τοῦ δὲ 12. ὑπηκόοις διαγραφέντος τόνου ἐπὶ τοῦ ἢ 14-15. σωροὶ διασπώμεναι 16. ὄργια 17-18. ὠμότης 19. καταδιάμετρον 21. ἐκηρύτευσας 22. ἀφῆκε 26. δράσουσι 29. μακαρία 30. μαστοὶ οὐ θηλάσουσιν

τως πρὸς θεὸν οἰκονομήσαι ζώντων τε καὶ τεθνηκότων περὶ, τῶν μὲν τοῦ μακαρίου τυχόντων τέλους, ὃ καὶ τέλος εὐρὸν μακαρίζεται παρὰ Σόλωνι Κροίσου μᾶλλον πολὺν χρυσὸν κεκτημένου, ἄκροισ μὲν δακτύλοις τοῦ κακοῦ γευσαμένων, θανόντων δὲ εὐθύς, θνητῶν πεφυκότων καὶ τοῖς πρώτοις νῦν ἐνδιατριβόντων καλοῖς, ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πατρίδος θανόντων, ἡμῶν δὲ τῶν ζώντων γευσαμένων μὲν τοῦ δεινοῦ μέχρι κόρου καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲ βίον ἐλκόντων ὀδυνηρὸν καὶ δακρύων ἀνάμεστον, χλεύην μὲν λαβόντων καὶ εἰρωνείαν καὶ τιθα-
 10 σμούς παρὰ πάντων, ὡς βαρβάρων δὲ μεταξὺ περιπατούντων τόπων καὶ τὸ τέλος ἡμῶν ἀγνοούντων, τίνας ἂν τις τύχοι θανάτου. 11

Ἄγε δὴ λοιπὸν, ὦ δυστυχεῖς Ἕλληνες, εἰς τοσοῦτον δεινὸν κατενηνεγμένοι, ἡμᾶς αὐτοὺς θρηνήσωμεν, εἰ δοκεῖ, τοὺς ζῶντας. Ἡ ὦ Ζεῦ 12
 γέροντες τάλανες, ποῦ δὴ τὰς ἐλπίδας ἔχετε, πάσης ἀγαθῆς ἀγκύρας ἀφαιρεθείσης; Ἡ που πτώμα κείσεσθε πᾶσι καὶ γέλως, καὶ δάκρυα χύσετε πλείστα, ὥστε καὶ πεπληρωθῆσθε τοὺς ὄπας, ἀνύσετε δὲ μηδὲν
 15 ἢ τὸ κεκτηθῆσθαι μὲν δυστυχεστάτην τὴν πολιάν, κακοδαιμονέστατον δὲ τὸ γῆρας. ὦ σκέτλιοι νέοι, τίς ὑμῖν χαριεῖται κατωρθώκοσιν ἢ παιδεύσει καλῶς ἀμελοῦντας; Ὁ μὲν γὰρ κοινὸς ἡμῶν προμηθεὺς ἀπώλετο φεῦ. Ἀλόγοις πάντως ἐπιτηδεύμασι χρώμενοι τὸν ἐξῆς μο-
 20 γηρῶς διανύσομεν βίον, ἐρέται τινὲς ὄντες ἢ σκαπανεῖς καὶ θῆτες. ὦ παῖδες ἄθλιοι, οἳ τε νῦν ὄντες καὶ ἐσόμενοι, τίς ὑμᾶς θρέψει καὶ παιδαγωγήσει καὶ τὸ δέον διδάξει, τῆς κοινῆς τροφῆς καὶ διδασκά-
 25 λου φθαρθείσης; Συβῶται πάντως ἔσεσθε καὶ βουκόλοι, καὶ πέτρας καὶ ὄρη καὶ κρημνοὺς ἔχετε πόλιν. ὦ δυστυχεῖς γυναῖκες, ἂντ' ἐλευθέρων μὲν ἔσεσθε δοῦλαι, ἀλλάξετε δὲ τὸ ἄρχεῖν τοῦ ἀρχεσθαι καὶ μα-
 30 θήσεσθε πάντως ὑφαίνειν καὶ σαίρειν καὶ τελευταῖον τὰ ὑμέτερα λέχη χρανοῦσιν ἄνδρες δοῦλοι, ἡξιωμένα πρῶτον λογάδων. ὦ λογάδες, τῶν χυδαίων νῦν οὐδὲν διεννηχοῦτες. ὦ στρατιῶται, οὐς ἐφοβοῦντο πρῶτον πολλοὶ, νῦν δὲ πιεζόμενοι παρὰ πάντων. ὦ γεωργοὶ κακο-

1. οἰκονομίσθη 3. πολὺν μετὰ πολλὰ διαγεγραμμένον 4. γευσαμένου 10. τύχη 13. ἔχετε 14. ἀφαιρεθείσης 17. ἡμῖν κατορθώκοσιν 18. προμηθεὺς 20. διανύσομεν ἐκ τοῦ γραφέντος διανύσωμεν ἔρεται

21. ὑμᾶς ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἡμᾶς 22. παιδαγωγήσει ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος παιδαγωγήσει 23. ἔσεσθαι 24. ἔχει 25. ἐν τῷ τελευταίῳ ἀντὶ τοῦ πρώτου εἶχε γραφῆ τὸ πρῶτον ἄλλο γράμμα 27. χρανοῦσιν 28. στρατιῶται

δαίμονες, ἐκ τοῦ προχείρου νῦν ἔσται πᾶσιν ὑμᾶς ἀδικεῖν καὶ γεωργή-
 τεσθε ξένοις ἀλλ' οὐχ ὑμῖν. Ὡς πληθὺς τεχνιτῶν, ἀπόλοιτ' ἂν τὰ
 ὄργανα νῦν ὑμῶν, οὐκ ἔχοντες ὅποι χρήσεσθε τούτοις. Ὡς δυστυχεῖς
 ἔμποροι, ποῦ νῦν ἀφόβως τὰς ἐμπορίας ποιήσεσθε; Οἷς γὰρ ὑπῆρχε
 ἢ παρὰ πάντων αἰδῶς καὶ θάρρος, νῦν ἀντιστρόφως ἔσται παρὰ σφῶν
 ὕβρις καὶ φόβος. Ὡς ἱερέων καὶ μοναχῶν χορὸς, τί ποτε πείσεσθε νῦν;
 351a Παρὰ τίνος ἢ ἔξετε τὰς τιμᾶς, τὰς εὐλογίας, τὸ περιπατεῖν εὐσεβῶς,
 τὸ βαίνειν ὀρθῶς, σφαλέντες δὲ παρὰ τίνος λήψεσθε τὰς ἐπιτιμίας,
 ἀποροῦντες δὲ παρὰ τίνος ἔξετε λύσιν, τίνα δὴ ποτ' ἔχοντες κεφα-
 10 λήν, πῶς δ' ἂν ἀπαιτούμενοι δοίητε λόγον περὶ τῆς ὑγιοῦς ὑμῶν δό-
 ξης; Ἀπόλετο τὸ ὑμέτερον καύχημα, ἡ κεφαλὴ, ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ κη-
 δεμῶν. Ἡ που πᾶς χρηστός ἀφήσει τὸ ἱερατεύειν, οὐ βουλόμενος
 παίζειν ἐν οὐ παικτοῖς, καθεδεῖται δὲ καθάπῃ τις ἰδιώτης, πονηροὶ
 δ' ἀνθρωποὶ τινες καὶ γόητες ἀρπάσσουσι βιαίαις χερσὶ τὴν ἱερὰν ἀγι-
 15 στείαν, πλανώμενοι καὶ πλανῶντες, τὸ τῆς Γραφῆς φάναι, καὶ διὰ
 τοῦτο ἀφρονεῦσουσι πλείστοι ποιμένες, καὶ διαφθεροῦσι τὸν τοῦ Χρι-
 στοῦ ἱερὸν ἀμπελῶνα, ὑπὲρ οὐ προήκατο τὴν θείαν αὐτοῦ ψυχὴν.

Φεῦ τῆς ἀνηκέστου ξυμφορᾶς, φεῦ πληγῆς πληγῶν βαρυτάτης,
 φεῦ ξίφους τὰς τῶν Ἑλλήνων ἐκκεντοῦντος καρδίας, φεῦ τῆς κοινῆς
 20 ἀποφράδος, φεῦ ἀφανισμοῦ παντελοῦς, φεῦ πυρετοῦ τὰ πάντων κατα-
 φρονοῦντος σώματα, φεῦ ἰλίγγου καὶ σκοτομήνης τὰς πάντων σείον-
 τος κεφαλὰς. Νῦν ὄντως τὸ ζῆν ἀηδῆς, νῦν ὄντως θανεῖν χρῆ, ὅτε
 κακία μὲν πᾶσα τὴν γῆν ἐμπιπλά, δικαιοσύνη δ' ἀπεστιν. Ἐκκλι-
 νοῦσι γὰρ πάντες καὶ ἀχρεῖοι γενήσονται καὶ οὐδεὶς ἔσται ποιῶν χρη-
 25 στότητα, οὐδὲ μέχρις ἐνός νῦν πράγματα πάντα κατὰ τὸν φάμενον
 οὕτως ἔσται καὶ νυκτομαχία τις δεινὴ.

Ἄλλ', εἰ δοκεῖ, ζητήσωμεν ἥτις ἡμῖν ἐλπίς περὶ τοῦ μέλλοντος.
 Φεῦ σιγάτε ὄντως τοιγαροῦν ἡμῖν ἐλπίς οὐδεμία τυγχάνει. Νῦν οὖν
 αἰτεῖν χρῆ θανεῖν, κάγῳ πρὸ πάντων τοῦτο ζητῶ. Τί γὰρ καὶ δρᾶ-

1-2. γεωργήσεσθαι 2. ὑμῖν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἡμῖν τεχνι-
 τῶν 3. Ἐν τῇ ᾠφ ὠραῖον 4. τὰς 5. αὐτῶν ἀλλ' ἐν τῇ ᾠφ γρ' σφῶν
 6. πείσεσθε 7 (καὶ 8, 9). παρατίνος ἔξεταί 9. ἔξετε δέλιποτ'
 13. τίς 14-15. ἀγιστίαν πλανώμενοι 18. ἀνικέτου 21-22. σείον-
 τος 26. τίς 28. σιγάτε οὐδενός ἀνταποκρινομένου εἰς τὸ σημεῖον ἐν τῇ ᾠφ
 29. ἀττεῖν. Παρὰ δὲ τῷ Μίγνο ὄλωσ παραλείπεται κάγῳ προσιάντων

σεις, ὦ τάλας Ἀνδρόνικε; Ποῦ πορευθῆς, εἰς ποῖαν πόλιν, ἢ ὑπὸ φ.3516
 ποίῳ κυρίῳ παρατείνας ἰδίους καὶ φίλους, τίσι χρήσῃ καθηγεμόσι
 τοῦ λόγου; Ὡς δυστυχοῦς ἐμῆς βιοτῆς. Ὡς πικρὰς ὀρφανίας.
 Ὡς τροχὲ χρόνε, ὅταν βάραθρον φέρων κατήνεγκας. Ὡς συγγενεῖς
 καὶ καθηγεμόνες καὶ φίλοι, πῶς ὑπεμείνατέ με τὸν ὑμέτερον φίλον 5
 καταλιπεῖν; Ἄλλ' ἄρατέ με ταχέως σὺν ὑμῖν ἄρατε καὶ μὴ μέλ-
 λετε. Μισῶ γὰρ τὸ φῶς, τὸν ἀέρα, αὐτὸ τὸ ζῆν. Ὡς θάνατε, θάνατε,
 νῦν μ' ἐπίσκεψαι μολῶν. Ὀλβιος γὰρ οἶτος ἐκεῖνος, ὅς οὐκ ἤλθεν εὐ-
 τυχεοῦσι, κληθεῖς δ' εὐθὺς ἔβη δυστυχεοῦσι βροτοῖς. Ὡς πόσα δυσ-
 πραγέοντα ἀποστρέφει οὔασι κωφοῖς, κλύειν δ' οὐκ ἐθέλει πενθαλέα 10
 δάκρυα.

Ὡς Ῥώμη θεία, τί ποτε δράσεις, τῆς θυγατρὸς γενομένης δούλης;
 Ὡς μακαριώτατε πάτερ, πῶς οἶση τηλικούτον κακόν; Ὡς καὶ σὺ,
 θειότατε πάτερ, πολὺ καὶ τὰς τρίχας καὶ τὰς φρένας ποιμὴν τῆς
 οὐκέτ' οὔσης, πῶς χρήσῃ σαυτῷ τῆς φήμης ἐλθούσης ἢ που γόον ὄρ- 15
 νιθος οἰκτρὰς ἀηδοῦς οὐχ ἤσης, ἀλλ' ὄξυτόνους μὲν ᾠδὰς θρηνήσεις,
 χειρόπληκτοι δ' ἐν στέρνοις πεσοῦνται δοῦποι καὶ πολιτὰς ἀμύγματα
 χαίτας;

Ὡς Πελοπόννησος δυστυχῆς, νῦν σὺν τοῖς δυσὶν αὐταδέλφοις τοῦ
 κλεινοῦ βασιλέως θρηνήσετε καὶ πέμψετε κοπιετοῦς, αἷμα μᾶλλον, ἀλλ' 20
 οὐ δάκρυον ἐκ τῶν ὀμμάτων ἐκπέμποντες, τῆς βασιλίδος φθαρείσης
 καὶ περὶ ὑμῶν οὐκ ἔχοντες ἐλπίζειν οὐδὲν καλόν.

Ὡς θειοτάτη καὶ μεγίστη πόλις τῶν Ἑνετῶν, τί δράσετε, νῦν τῆς
 ἀδελφῆς ὑμῶν καὶ φίλης φθαρείσης; Ποῦ νῦν αἱ τριήρεις ὑμῶν καὶ
 νῆες τὸν Εὐξείνιον εἰσπλέουσαι πόντον προσορμιοῦνται, φιλοφρονηθῆ- 25
 σονται δὲ παρὰ τίνων, ὥσπερ προσῆκεν; ἢ Ἀπότροπος πάντως ὁ λι- φ.352a
 μὴν ὑμῖν ἔσται καὶ Σκύλλα καὶ Χάρυβδις.

Ὡς φίλοι Κρήτες, τί πάθωμεν νῦν, τῆς πικρὰς ὀρφανίας ἐπεισελ-
 θούσης ἡμῖν; Τύψωμεν ἡπὸ τὰ στήθη καὶ ξανοῦμεν τὰς παρειὰς καὶ
 τὰ σπλάγχνα τῇ θλίψει δράσομεν ἀηδίας μεστὰ καὶ τὸν πάντα χρό-

1. πορευθεῖς 3. ὦ ὦ 7. Ἴδε Σοφοκλ. Αἰαντα 854. 8. ἐπί-
 σκεψε 8-9 Ἐν τῇ εὐτυχεοῦσι ἀντὶ τοῦ ο εἶχε γράψει τὸ πρῶτον σ καὶ ὄξειαν
 διαγραφείσαν 13. οἶση ἐκ τοῦ οἶσει 15. ἢ τοῦ Ἴδε Σοφοκλ. Αἰαντα 692.
 19. πελοπόννησος 20. κλεινοῦ 21. Ἐν τῇ ᾠφ ὠραῖον 23. ἐνε-
 τῶν δράσεται 25. εὐξείνιον ἐκ τοῦ γραφέντος εὐξυνον 27. χάρι-
 βδις 28-29. ἐπισελοούσης 29. τύψωμεν

νον διάξομεν ὡς τινες ἡμιθνεῖς, ἔλκοντες βίον ὀδυνηρόν καὶ θανάτου μηδὲν διαφέροντα.

Ὡ πικρᾶς ἀλγηδόνος. Ὡ φαγεδαίνης κατεσθιούσης τὰ σώματα πάντων. Νῦν χορεῖται κατηφείς τῶν ἀγγέλων, νῦν ἡ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου θεία ψυχὴ σὺν πᾶσι τοῖς χοροῖς τῶν ἁγίων ἀηδῖαν περιβαλεῖται καὶ σκυθρωπάσει. Πείθομαι γὰρ καθάψασθαι καὶ τοῦτο τὸ πάθος. Νῦν οὐρανὸς ἀκαλλῆς· νῦν ἥλιος ὀλοφύρεται· νῦν σελήνη μελαίνεται· νῦν ἀστέρες οἰμώττουσι· νῦν ὁ ἀήρ ζοφοῦται· νῦν ἡ γῆ κλονεῖται καὶ στένει· νῦν ἡ θάλασσα κυματοῦται καὶ φρίσσει καὶ δυσχεραίνει τῷ πάθει· νῦν ὄρη καὶ βουνοὶ καὶ νάπαι καὶ πεδιάδες καὶ ποταμοὶ συμπάσχουσι· νῦν δένδρα καὶ θάμνοι καὶ πόαι μακραίνονται καὶ δακρύουσι· νῦν στρουθία πάντα γοερὸν τι μέλος καὶ θρηνώδες ἐκπέμπουσι· νῦν τὸ τῶν χερσαίων ζώων γένος, γοερῶς μυκώμενα, τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πάθους δεικνύουσι· νῦν τοῖς βράχεσιν ἰχθύς κτύπον δρῶντές τινα ἐμφαίνουσι δυσχεραίνειν τῷ πάθει. Δεῖ γὰρ ταῖς μεγίσταις συμφοραῖς πάντα κόσμον συμπάσχειν καὶ κατηφῆ τυγχάνειν καὶ σκυθρωπόν, ὡς περ κάπυ τῷ πάθει γέγονε τοῦ δεσπότου. Τοῦτο γὰρ ἐγὼ μετ' ἐκεῖνο δευτέρον τάττω, πλὴν καθ' ὅσον τὸ μὲν τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου προσίμιον ἦν, τὸ δὲ τῆς συντελείας, ὡς εἰκάζειν ἔστιν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, κἂν μὴ τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς ὄρωνται φ.3526 τοιαῦτα σημεῖα, ἥ ἀχρηστίας χάριν ὃ τι πλείστης ἡμετέρας τυγχάνει. Τοῖς γὰρ ἀχρείοις ὅλως ἀνθρώποις οὐ σημεῖα φαίνεσθαι δεῖ, ἀλλ' αὐτὸ τὸ τέλος εἰκὸς ἀθρώπον ἐφίστασθαι.

Φεῦ τῆς ἀνελπίστου ξυμφορᾶς. Πᾶν μὲν ἂν τις ἤλπισε μᾶλλον ἢ τοῦτο παθεῖν, κἂν ἡ μάντις ἢ θεία μοῖρα κινούμενος προεῖπεν ἡμῖν, οὐκ ἀκινδύνως ἂν ἀπηλλάγη. Φεῦ νῦν ὄντως πρῶτον ἔγνω παθῶν ὑπὸ συμφορᾶς καὶ οὐκ ἰσχύω τῷ πάθει φιλοσοφεῖν. Νῦν πρῶτον οἶδα ὅτι δύναται πάθος καὶ νοῦν θολαίνειν καὶ λόγον οὐκ ἔαν προῖέναι καὶ λιθώδη τινὰ τὸν ἀνθρώπον δρᾶν. Νῦν τὰς τραγικὰς πεφίληκα Μούσας, αἱ δὲ με παριστάνουσαι πείθουσιν οἰμωγὰς ἐκπέμπειν καὶ κωκυ-

1. Ἀντὶ τοῦ ἡμιθνεῖς γραπτέον ἡμιθνεῖς ἢ ἡμιθνηῖτες; ἔλκοντες
3. ὦ ὦ 5. θεία 8. οἰμώττουσι 9. ἀήρ 10. θάλασσα 11. παιδιάδες
12. συμπάσχουσιν τοῦ ἢ διαχυθέντος τῷ δακτύλῳ 13. δρῶντες τινὰ
14. καθόσον 15. προσίμιον πρόσθετον κατὰ συνέχειαν ἐν τῇ φφ 16. ἀχρείοις
17. θεία 18. ἀκινδύνος παθῶν 19. Ἐν τῇ φφ ὥραϊον 20. εἶα 21. δρᾶν

τοὺς καὶ ὀλολύζειν πικρῶς. Φεῦ τίς Δαίδαλος νῦν με πτερώσας πρὸς τὴν Πόλιν ἀπάξει καὶ στρέψει πάλιν ταχέως; Βούλομαι γὰρ ἰδεῖν, ἀλλ' οὐ προσμείναι τὸ μὲν ἵνα περιχυθῶ τοῖς παιδικοῖς καὶ κειμένοις, τὸ δ' ἵνα μὴ πολὺν ὄρω χρόνον ἂ μηδ' ἐπαίειν ἰσχύω. Φεῦ νῦν ἱστορῆσαι πᾶσαι καὶ μῦθοι καὶ παροιμίαι σιγήσονται πάντως, οἷς χρώμενος πᾶς τις τὸ συμβαῖνον ἐκείνῳ κακὸν ἐδήλου, ἐντεῦθεν δὲ ῥᾶπτα τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κακοῦ δηλώσει. Ἐάλω μὲν γὰρ καὶ Τροία, ἀλλὰ δικαίως, ὑπὲρ ὑβριστοῦ δειλοῦ μαχομένη καὶ οὔτε τοσαύτη καὶ προσέτι βάρβαρος ὑφ' Ἑλλήνων· Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ μυρίων οὔσα ποιῶν ἀξία, δεσποτικὸν δρᾶσα φόνον καὶ Παλαιστίνης ἄρχουσα μόνον· Βαβυλῶν, ἀλλ' οὐ τοσαύτη τὴν φήμην, οὐδ' ἐκ περάτων ἄρξασα μέχρι περάτων, εἰ καὶ τὸν περίβολον εἶχε μέγαν· Ῥώμη, ἀλλ' οὐν ἐλπὶς παρὰ τῆς θυγατρὸς ἐκλυθῆναι, ὃ δὴ καὶ καλῶς ποιῶν ἠκολούθησε. Τὴν δὲ ἐξ ἐσπέρας ἄρξασαν μέχρις ἑώρας, ἥ κάλλει δὲ νικῶσαν ἀπάφ.353α σας, ἀρεταῖς δὲ παντοίαις κεκοσμημένην, ἀδικουσαν δὲ μηδένα, ἀδικουμένην δὲ πλείστα, ὑπὸ βαρβάρου κατενηνέχθαι καὶ μηδὲ ἐλπίζειν ἀναστήσεσθαι πάλιν, τοῦτο δὴ συμφορὰ συμφορῶν καὶ πάθος πάθους καὶ λύπη λύπης ἐμπεριεκτικὴ ἀπάντων. Ἐφθείρετο μὲν οὖν ἡ τῆς πόλεως ἀρχὴ πάλαι καὶ κατεσμικροῦτο καὶ μηδαμόθεν ἐβοηθεῖτο· νῦν δὲ κατέπεσε πᾶσα καὶ γέγονεν ὡς περ ἂν εἴ τις σῶμα καλὸν λαβῶν, κόπτοι μὲν πρῶτον τὰ ἄκρα, τὸ τελευταῖον δ' αὐτὴν τὴν κεφαλὴν κατενέγκοι· ἢ καθάπερ μέγα δένδρον ἀποθερίζει μὲν πρῶτον τοὺς κλάδους, ἔπειτα δὲ τὴν ῥίζαν· ἦν δ' ἂν ταύτῳ εἴπερ εἰλήφει τὴν πόλιν πρὶν ἀφαιρεθῆναι τὸ κράτος, ὡς περ εἰ καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνοι ἀνθρώπου καὶ τὴν ῥίζαν τοῦ δένδρου πρὶν ἐκκοπῆναι τὰ μέλη τε καὶ τοὺς κλάδους, καὶ τὸ αὐτὸ πάσῃ γῆ καὶ πόλει ὅπερ ἀνθρώπῳ καὶ δένδρῳ κεφαλὴ τε καὶ ῥίζα.

Ἄγε δὴ λοιπὸν πᾶς ὅστις αἰσθησὶν ἔχει τοῦ πάθους, ἔστι δ' οὐδεὶς ὅς μὴ τοῦτο πάσχει, ξυναυλίαν ὀδυρώμεθα τὴν κοινὴν πατρίδα τε καὶ τροφόν, οἱ γέροντες τὴν γηρακομοῦσαν, οἱ νέοι τὴν φιμοῦσαν τὰς

3. περιχυθῆ 4. μηδ' 6. τίς 13. ποιῶν ἐκ τοῦ ποιῶν 15. ἀδικουσα 16. μηδὲ 17. δὲ 20. γέγονεν ἐκ τοῦ γέγωνεν εἰποῖς
21. κόπτει 22. κατενέγκει ἀποθερίζει 23. ταύτῳ 24. τ' ἀνθρώπου
25. τὸ 28. Ἐν τῇ φφ ἢ ἐπίλογος 29. τὲ

ἀλόγους ὀρμὰς τῆς ψυχῆς, οἱ παῖδες τὴν παιδεύουσαν ἀγαθῶς, αἱ
 γυναῖκες τὴν σωφρονοῦσαν, οἱ ἄρχοντες τὴν τιμῶσαν, οἱ στρατιῶται
 τὴν στρατηγόν, οἱ γεωργοὶ τὴν δικαιοσύνην, οἱ τεχνῖται τὴν χρωμέ-
 νην ὑμῖν, οἱ ἔμποροι τὸ κέρδος, οἱ πλείοντες τὸν λιμένα, οἱ ὁδοιπόροι
 5 τὴν ἀνάπαυλαν, οἱ πένητες τὴν πορίζουσαν, οἱ πτωχοὶ τὴν τρέφου-
 σαν, οἱ αἰχμάλωτοι τὴν ρύουσαν, οἱ ὄρφανοὶ τὴν μητέρα, αἱ χῆραι
 φ. 3536 τὴν προστατίν, οἱ ἱερεῖς τὴν ὁδηγόν, οἱ μοναχοὶ τὴν εὐκοσμίαν, || οἱ
 ἐν λόγοις τὴν πρὸς πᾶσαν ἐπιστήμην εὐθύνουσαν, οἱ πάντες τὴν πᾶσι
 πλουσιῶς διδοῦσαν τὰς ἡδονάς. Ὡς πικρὰς ἀλγηδόνας· ὦ πικρὰς
 10 ὀμίχλης τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀπάντων ἐπιπεσοῦσης· ὦ φήμης διερχομένης
 πάντα τὸν κόσμον καὶ πληρούσης ἅπαντα ζάλης καὶ ἀηδίας καὶ σκό-
 τους.

Νῦν θρηνήσουσιν Ἴταλοὶ, νῦν οἱ Κέλτοὶ κλαύσουσι, νῦν Γαλάται
 καὶ Βρετανοὶ, νῦν Γερμανοὶ καὶ Ἰλλυριοὶ καὶ Θράκες καὶ Παῖονες·
 15 νῦν Ἰβηρες ἀνοιμώξουσι· νῦν Ἰνδοὶ σκυθροπάσουσι· νῦν γένος ἅπαν
 καὶ ἡλικία πᾶσα καὶ νῆσοι καὶ ἡπειροὶ κατακόψονται. Ὁ γὰρ ἅπας
 κόσμος αἰεὶ τὴν παλαιὰν τιμὴν μετ' ἐπιεικείας ἀπεδίδου τῇ πόλει.
 Οἶμαι δὲ καὶ τὸν πικρὸν δυνάστην λυπηθῆναι μικρὸν γοῦν, τὴν καλ-
 λονὴν ὀρώντα τῆς πόλεως φθειρομένην καὶ τὴν τερπνότητα. Ἡ γὰρ
 20 τῆς δυστυχίας ὑπερβολὴ πρὸς οἶκτον οἶδε πολλάκις καὶ τοὺς ἐχθίστους
 κινεῖν. Νῦν οὖν καιρὸς ἔστιν ὅπῃν τινα σμικροτάτην εὐρεῖν καὶ κλει-
 σθῆναι ταύτης ἐντὸς ἀσφαλῶς καὶ θρηνεῖν καὶ κλαίειν διὰ παντός.
 Τοῦτου γὰρ οὐτ' ἦν οὐτ' ἔσται χαῖρον κακόν.

4. ὑμῶν ὁδοιπόροι 5. ἀναπαύλαν 6. ρύουσαν μητέρα 7. προ-
 στατίν 8. οἱ οἱ 9. ὦ ὦ 10. ὀμίχλης ὦ 14. βρετανοὶ θράκες
 15. Ἰβηρες 18. μικρὸν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος μικρὸν 18-19. κα-
 λωνὴν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος καλωνὴν 19. Ἐν τῇ ὄψι γνωμικόν
 22. διαπαντός

2*.

Τοῦ νομοφύλακος Ἰωάννου διακόνου τοῦ Εὐγενικοῦ
 μονωδία ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς μεγαλοπόλεως.

ὦ Χριστέ βασιλεῦ, οἶμοι, ὦ Χριστέ βασιλεῦ τῶν ὄλων, ὦ περὶ ἧς
 ἡεδοξασμένα ἐλαλήθη τοῦ μεγάλου βασιλέως θεοῦ πόλις. Πάναγνε
 θεομήτορ, ποῦ ἡ σὴ μεγαλῶνυμος καὶ πολυπόθητος πόλις; ποῦ ὁ
 τῆς γῆς ὀφθαλμός, τὸ τοῦ γένους ἔρεισμα, τῆς οἰκουμένης τὸ ἄγαλμα;
 Οἶμοι. Εἶτα καὶ τολμῶ λέγειν; ἔπειτα καὶ τὸ δεινὸν ἐξαγγέλλειν;
 5 Καὶ πῶς οὐκ ἐξέστην τοῦ νοῦ; Καὶ πῶς ἰσχύω φθέγγεσθαι καὶ ζῆν
 ἀνέχομαι καὶ πῶς ἔτι φέρω καὶ πνεῖν καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ φῶς ὄραν;

ὦ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἔφοροί τε καὶ φύλακες, ἱερῶν ἀγγέλων
 πληθὺς, πῶς τὴν φρουρὰν ἐκλελοίπατε; ὦ πόσον τὸ τῶν ἡμετέρων
 ἀσεβημάτων, ἡλικὸν τὸ τῶν ἀνομημάτων πλῆθος, ὃ τὴν ἡμετέραν
 10 παρεμβολὴν, ὃ τὴν τῶν ἀγίων ἐπίσκεψιν, ὃ πρὸ ὑμῶν τὴν θεῖαν ἡμῶν
 ἀποστῆσαν πρόνοιαν ἔτοιμον ἡμᾶς ἐκδέδωκε θήραμα τοῖς ἀπ' ἀρχῆς
 ἀνθρωποκτόνοις δαίμοσι καὶ δι' αὐτῶν τοῖς παλαμναίοις ἐχθροῖς. ὦ
 θεοῦ μερίς, ὦ Χριστοῦ κληρονομία, οἶον πεπόνθαμεν; Τίς δώσει τῇ
 κεφαλῇ μου ὕδωρ ἢ μάλλον θαλάσσης ἄλας καὶ τῇ κεφαλῇ μου πη-
 15 γὴν ἢ τὸ πλεον ποταμοὺς ἀενάους δακρύων, καὶ κλαύσομαι τὴν θυ-
 γατέρα Σιών ὅσον ἄξιον; ὦ Χριστοῦ σφαγὴ καὶ φρικτὸς ὑπὲρ ἡμῶν
 θάνατος καὶ δεσποτικὸν πανάγιον αἷμα καὶ τροπαιοφόρον ὄπλον,
 σταυρὲ τίμιε.

Ἦλθε πάντα ὀρών, πῶς ἠνέσχου τοσοῦτον ἰδῶν, πῶς, εἰ μὴ κατέ- 20
 γνωσ ἀειφυγίαν σαυτοῦ καὶ τὸν ἅπαντα αἰῶνα σκότῃ καὶ μυχοῖς γῆς
 καὶ ἀφανείᾳ σεαυτὸν παρεδίδους, ταῦτό γοῦν οὐκ ἐπεπόνθεις οἶον ἐπὶ
 τῷ σωτηρίῳ πάθει μεσοῦσης ἡμέρας δίκαιόν τι πληρῶν κακουμένοις

* Περιλαμβάνεται ἐν τῷ κώδικι Suppl. græc 678 τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Πα-
 ρισίων, φ. 115^a-118^a, γεγραμμένῳ τὸν 15^o αἰῶνα. Ἐν τῷ κώδικι τετραγραμμένη ἡ τάξις
 τῶν φύλλων, ἀναγνωστέων κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν 115^a-6, 117^a-6, 118^a-6, 118^a.

δ.
 Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ: μονο 1. περὶ τῆς 5. ἐξαγγέλλειν 6. ζεῖν 9. ἐκλοί-
 πατε ὦ 12. ἀπαρχῆς 16. ἀενάους 20. ἰδῶν 22. ταυτό

καὶ τοῖς Χριστοῦ μέλεσι δηλῶν τῇ οἰκουμένη τὸ πάθος καὶ κηρύττων
τῇ κτίσει τὴν συμφορὰν καὶ περιαγγέλλων τῷ σχήματι τὸ δεινὸν καὶ
τῇ οἰκείᾳ ζοφώσει τὴν τῶν ψυχῶν ἡμῶν σκοτομήνην ἐκτραγωδῶν;
Ἄλλ' ὑπὲρ μὲν τοῦ πάλαι Ἰσραὴλ τοσαύτην ὑπακοὴν ἐνεδείξω, τῷ
5 τοῦ Ναυῆ συμμαχῶν, ὡς καὶ τῆς φορᾶς καὶ τοῦ δρόμου στῆναι καὶ
πρὸς τὴν συγκοπὴν τῶν ἐναντίων τοσοῦτόν τι συμβαλέσθαι, ἐνταῦθα
δὲ τοῖς ἐχθροῖς ἔφανατος τοῦ Χριστοῦ καθ' ἡμῶν, τοῖς ἐναντίοις ἤστρα-
ψας κατὰ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς οὐκ ἔφριξας, οἰμοι, τῷ
πάθει ἢ τί ποτε ἀνέσχες μέλλων ὄψεσθαι τοσαῦτα κακά; Τί μὴ ἔδο-
10 κνηθῆ τὸ πᾶν; Πῶς οὐ συνέπεσεν οὐρανός; Πῶς οὐκ ἐσεισθη πᾶσα
15 γῆ; || Πῶς οὐκ ἐσχίσθησαν καὶ νῦν πέτραι; Μνήματα ἀνεψύχθη, σώ-
ματα ἀγίων ἠγέρθη καὶ πρό καιροῦ.

Ὡ πάντα ἰδὼν καὶ παθὼν καὶ ἀκούσας ἐγὼ, ὦ δύσμορος, ἐφυλατ-
ταμην ἐς τόδε καιροῦ ὀψόμενος, θρηνήσων, πενθήσων τὴν κοινήν
15 συμφορὰν. Πῶς οὐ καταράσομαι τὴν ἡμέραν ἐν ἣ ἐγενήθη πολλῶ
τοῦ Ἰώβ δικαιότερον;

Εἶτα καὶ πῶς οὐ διέστης ἡμῖν, ὦ γῆ, ἢ πῶς ἔτι καὶ νῦν οὐ διί-
στασαι; ἐν' ἐπειδὴ θεία καθ' ἡμῶν ἐξενήνεκτο ψῆφος, πατεῖν τὴν αὐ-
λήν μου οὐ προσθήσεσθε, μηδὲ τῆς ἄλλοσε λοιπὸν μηδ' ἐρήμου καὶ
20 ἀοικήτου μηδὲ πετρῶν ἠλιβάτων μηδ' ἠστινοσοῦν ἀπλῶς, ἀλλὰ σκότου
καὶ ἀφανείας καὶ μυχῶν Ἄδου καὶ ἀπωλείας ὤμεν ἄξιοι. Οὐρανέ,
τάς πύλας διαπετάσας, δέχου καὶ τὰς ἡμετέρας πρὸς ταῖς τῶν κατα-
σφαγόντων ψυχαῖς, ὡς οὐκέτι ζῆν οὐδεὶς οὐδὲ πρὸς βραχὺ φέρομεν.
Τίσιν ὀφθαλμοῖς καὶ βλέπειν ἀνεχόμεθα, ποίοις ἀκούειν ὡσί, μυκτῆρσι
25 δὲ τίσι καὶ οἶψ τῷ ἄσθηματι τοῦ ἀέρος σπᾶν, γλώττη δὲ ποίᾳ καὶ
χειλεσιν οἷοις διάραντες πρὸς ὕμνον Θεοῦ χρησόμεθα; χερσὶ δὲ τίσιν
ἀλλήλους δεξιωσόμεθα; Ἐσκοτίσθημεν· κατεβροντήθημεν· ἐκπεπνεύ-
καμεν· ἀπνηνέωθημεν· κατεψύχημεν· οὐδὲν τῶν ἐκνευρισμένων καὶ
καθ' ἀπαξ ἀπεγνωσμένων ἀπέχομεν. Ὅρη, πέσετε ἐφ' ἡμᾶς· οἱ βου-
30 νοὶ καλύψατε ἡμᾶς· ἢ τοῦ Κυρίου προαναφώνησις Μακάριαι αἱ μὴ

2. κτίσει ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος κτήσει τὸ σχήματι 4. τοσαύ-
την 6. τοσοῦτον 12. προκαιροῦ 13. ἀκούσας 15. ἢ
17-18. δι' ἴστασαι 18. ἐξενεκτο 19 (καὶ 20). μὴδὲ (καὶ 20). μὴδ'
20. ἀπλῶς 23. ζῆν ἐκ τοῦ τὸ ποῖτην γραφέντος ζεῖν 24. οφθαλμοῖς
25. ποία ἐκ τοῦ ποίοις 28. ἀπνηνέωθημεν 29. καθάπαξ

τεκοῦσαι στεῖραι καὶ μαστοὶ εὐδαίμονες οἳ οὐκ ἐθήλασαν. Καὶ τί γὰρ
ἔμελλον, χάριμα τοῖς ἀσεβέσι καὶ ἡμῖν ὄνειδος;

Δότε μοι, πηγαὶ καὶ λίμναι καὶ ποταμοί, δάκρυον ὅποσον καὶ βού-
λομαι. Εἰ δὲ καὶ θρόμβοις αἵματος, εἰ δὲ καὶ σταλαγμοῖς τισι φόνου
θρηνεῖν ἐνῆν καὶ συγγράφειν τὸ δεινὸν, οὐκ ἂν οὐδ' οὕτω τι προσῆκον
5 ὦμην τῇ συμφορᾷ πληροῦν. Νάματα διειδῆ καὶ πότιμα λειμῶσι καὶ
παραδείοις ἐμφαιδρυνόμενα Μερᾶς ἀπάσης καὶ θαλαττίου παντός
πικρότερον νάετε, τὴν ἡμετέραν ἐκδηλοῦντα πικρίαν ἢ μηκέτι τερ-
πνοῦ τινος ἀξίους ἡμᾶς παριστῶντα. Ἀέρος χύσις, τῶν πρώτων ἡμῖν
αἰσθήσεων ὁ πορθμεύς, μήτε ὄψει πρὸς θεῶν, μήτε ἀκοῇ πρὸς φωνάς,
10 μήτε ὀσφρήσει πρὸς εὐωδίαν τινὰ συνεπικούρει, ἀλλὰ συσκοτίσθητι
τοῖς ἐξορωμένοις καὶ συνεκρώθητι τοῖς νενεκρωμένοις καὶ συμφοθήθητι
τοῖς διαφθαρεῖσιν.

Οὐρανέ καὶ τὸ αἰθέριον σῶμα, τί τὸν τῶν ἀστέρων || περιφέρεις 117α
χορόν; τί τὴν ἀκάματον ἐπὶ διαμόνη τῶν ὄλων ἀνύεις στροφὴν τε 15
καὶ δίνησιν, τοῦ καὶ καλλίστου τῶν ὄντων ἐξαιρεθέντος ἐκ γῆς ἢ ὅτι
τάχα τὸ κακὸν τέλος ἐγγύς, μένεις ἔτι δουλεύων τῇ φθορᾷ καὶ συστε-
νάζων ἡμῖν; Κρεῖττον ἦν κατακλυσμῶ ἢ πρηστῆρσι παραδοθῆναι ἢ
τὴν γῆν διαιρεθῆσαν συσχεῖν καὶ πανώλεις ἡμᾶς αὐτῷ πατρίδος ἐδά-
φει γενέσθαι, ὃ πάλαι συχνὰ πόλεις πεπόνθασιν, ἢ ζῶντας τοιοῦτον
20 ἰδεῖν καὶ παθεῖν καὶ τοῖς ἐχθροῖς τῆς πίστεως καταπαίζεσθαι. Τί μὴ
ἐξέτεμεν ἡμᾶς δρεπάνη τις πετομένη καὶ ῥομφαία ἐστιλβωμένη; τί
μὴ κατέσφαξεν ἡμᾶς ἢ πικρῶς κατεσθίουσα καὶ ἢ ἐν τῷ οὐρανῷ μά-
χαιρα, σφάζειν, ἐξουθενεῖν, ἀτεκνοῦν κελευομένη, ἕως σαρκῶν καὶ μυε-
λῶν καὶ ὀστέων μὴ φειδεσθαι, εἰ τοῦτο ἦν ἡμῖν ἅπαν ἢ τῶν ἀσεβῶν; 25

Οἰμοι ποῖόν σου πρῶτον ἀποκλαύσωμαι, χρυσῆ μεγαλόπολις πόλις,
τί δεύτερον θήσωμαι τῶν καλῶν, τί δὲ τρίτον πενήσω καὶ τί τέταρ-
τον καὶ πέμπτον ἢ τί πολλοστὸν καὶ ἐφ' ἐξῆς λογίσωμαι; Τὸν μέγι-
στον νεῶν, τὸν ἐπὶ γῆς οὐρανόν, τὸν ἄλλον παράδεισον ἢ τὴν τῶν
λοιπῶν ἀγλαίαν ἢ τὴν πανταχόθεν περιλάμπουσαν καὶ διήκουσαν 30

1. στῆραι οἳ 5. θρηνεῖν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος θρη... 6. διειδῆ
ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος διειδῆ 9. τινός 10. ἀκοῇ φωνᾶς
12. συνεκρώθητι νενεκρωμένοις ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος νεκε-
κρωμένοις 16. ἐξαιρεθέντος 25. ἢ 26. ποῖον ἀποκλαύσωμαι
27. θῆσο 28. λογίσομαι

ἀστραπήν καὶ τὸ ἑκασταχόσε κάλλος οἶά τινος ἀρχαίας νύμφης καὶ βασιλίδος κὰν τῆ ρυτίδι παραφαινόμενον; ὦ τρισάθλιον γένος ἡμεῖς, οἶον πεπόνθαμεν. ὦ θεοῦ πρόνοια, ὦ κριμάτων ἄρρητον βάθος. ὦ πᾶτερ καὶ λόγε θεοῦ καὶ θεέ, ἐδάκρυσας μὲν ἐπὶ τῆ πάλαι Ἰερουσα-
 5 λήμ, ἀτενίσσας αὐτῆ καὶ προειδώς τὰ ἐπ' αὐτῆ κακά· ὁ πάντα εἰδώς τὴν δεινὴν ἐπέπθησας καταστροφὴν, ὁ συμπαθῆς προσελαύνων αὐτῆ. Ἐνταῦθα δὲ, τίς ποτε λόγος ἐν οὐρανῷ; Πῶς καθ' ἀπαξ ἐγκατέλιπες ἡμᾶς ὁ αἰεὶ ὑπὲρ ἡμῶν παράκλητος; Ποῦ οἱ θησαυροὶ τῆς εὐσπλαγ-
 χνίας τῆς σῆς; Ποῦ ἐκενώθη τὸ τῆς μακροθυμίας ἀνεξιχνίαστον πέ-
 10 λαγος; Πῶς ἔθου εἰς παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι κίνησιν κεφαλῆς ἐν τοῖς λαοῖς; Πῶς οὐδεμία φειδῶ, εἰ μὴ γοῦν δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ γε διὰ τὸ ὄνομά σου, ἵνα μὴ βεβηλωθῆ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅπερ ἀνομοῦντι πάλαι διὰ προφήτου τῷ Ἰσραὴλ ἐπηγγείλω;

ὦ δίκαιε Κύριε, παρακαλέσαι μὲν τὸν πατέρα τότε μικρὸν πρὸ
 15 τοῦ πάθους καὶ παραστῆσαι σοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων ῥαδίως ἐξόν, ὁ ἀγαθὸς παρητήσω, πληρώσω ἄρα τὰς γραφὰς καὶ
 1176 θριαμβεύσω τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν || κατεργα-
 σόμενος. Ἐνταῦθα δὲ, τίς ἡ ἀπαραίτητος ψῆφος; Πόθεν ἡ τοσαύτη καθ' ἡμῶν ὀργή, ἡ πρὸ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως κατάπτωσις καὶ πρὸ
 20 τῆς συντελείας τοῦ κρατίστου τῶν φαινομένων καταστροφὴ καὶ πρὸ τῆς κρίσεως κρίσις καὶ πρὸ τῆς μελλούσης αἰωνίου κολάσεως οὐδὲν ἀμείνων ἐκείνης; ὦ πικροῦ ποτηρίου πλήρους ἀκράτου δικαίου θυ-
 μοῦ. ὦ βελῶν τοῦ ἀπαθοῦς, ἐξεργασθέντων τοῖς καιομένοις ἡμῖν. ὦ μυστηρίου φρικτοῦ φρικτῆ καὶ δύσλυτος ἢ καὶ ἀθεράπευτος κρυφιοῦτος.
 25 ὦ χριστῶνυμον φύλον ὡς φύλλον ἤδη καὶ ἄνθος καταρρυθὲν ἢ ὡς φῶς χρυσοῦς λυχνίας ἀποσβεσθὲν, ἅγιον ἔθνος ἐκδεδομένον τοῖς ἐναγέ-
 σιν ἔθνεσι, βασιλείον ἱεράτευμα οὐκέτι χριστιανικῶς βασιλευόμενον. Ἴδου ἀφείθη ὁ οἶκος ἡμῶν ἔρημος. Νῦν ἐξεδόθη τοῖς κυσὶ τὰ ἅγια, φεῦ, οἱ μαργαρίται τοῖς χοίροις καὶ χοίρων ἀμέλει χεῖροσι διὰ τοὺς
 30 ἀναξίους, διὰ τοὺς οὐδὲν κτηνῶν, ὡς ἔοικε, πολιτευομένους ἄμεινον.

5-6. ἰλημ 6. προσελαύνων ἀνωθεν δ' αὐτοῦ χειρὶ νεωτέρᾳ ἀποδιώκων
 7. καθάπαξ 15. παραστῆσαι 18. ἀπαραίτητος ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον
 γραφέντος ἀπαρέττος 22. ἐκείνης ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἐκείνοις
 24. δύσλυτος ἀνωθεν δ' αὐτοῦ χειρὶ νεωτέρᾳ δύσκολον νὰ ληθῆ 28. ἴδου

Οἱμοι, διὰ τὸ ἔργα ἔθνων ἐπιδείκνυσθαι παρεδόθημεν τοῖς ἔθνεσι διὰ τὸ μηδὲν ἐλάττω τῶν Ἰουδαίων ἐκείνων τολμᾶν εἰς διαρπαγὴν ἐξεδόθημεν. Οἱμοι, νεῦρον σιδηροῦν ὁ τράχηλος ἡμῶν, σκληροὶ τῷ ὄντι καὶ ἀπερίτμητοι τῆ καρδίᾳ καὶ τῷ φρονήματι. Ποσάκις ἐπατάχθη-
 5 μεν, καὶ οὐ συνήκαμεν. Ποσάκις ἐμαστιγώθημεν, καὶ οὐκ ἐπεστρέ-
 ψαμεν. Αὐθις πατρικῶς ἐπαιδεύθημεν, καὶ οὐκ ἐσωφρονίσθημεν. Πάλιν διαφόρως πληττόμενοι, τοῖς αὐτοῖς ἐπεμένομεν. Οὐκ ἔδει παιδα-
 γωγεῖσθαι ἡμᾶς ταῖς μυρίαῖς συνεχέσι πληγαῖς, λοιμοῖς καὶ λιμοῖς καὶ σεισμοῖς καὶ ἐμπρησμοῖς καὶ πυκναῖς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομαῖς καὶ λεηλασίαις, προαναφωνοῦσι καὶ ἀπειλοῦσιν ἡμῖν ὁ πεπόνθαμεν;
 10 Οὐκ ἔδει σωφρονίζεσθαι τῷ κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην ὑποδείγματι, τῷ κατὰ τὸν ἐν Πελοποννήσῳ πρώην ἰσθμόν. τῷ τῶν Λημνίων κακῷ, πλεῖν ἢ τὰ πάλαι τούτοις ὑμνούμενα; Ἐὼ γὰρ Ἰλλυριῶν καὶ Τριβαλλῶν καὶ Παιόνων καὶ Κυπρίων καὶ Γότθων καὶ Λεσθίων ὅσους ἐν ἠπείρῳ, ὅσους ἐν νήσοις, ὅσους ἀπανταχοῦ γῆς μυρίους ἀνδραποδισμούς.
 15

ὦ μέχρι τοῦ νῦν σεπτὸν, ἱερὸν καὶ ἀγγελικὸν σχῆμα, ἐν πάσῃ προδέδοσαι τοῖς μαιφόνοις βλασφημίᾳ. ὦ ἱερωσύνης μυστικῆς δύ-
 ναμῆς. ὦ τῆς ἐκκλησίας μυστήρια. ὦ τὰ σεμνὰ Χριστιανοῖς ὡς ἡμαύρωται, ὡς κατηθάλωται, ὡς ἠχρεῖώται διὰ τὴν ἀναξιοῦτητα ἡμῶν. Ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς· ὄνειδος ὄντως ἐγενήθημεν τοῖς
 20 γείτοσιν ἡμῶν, μυκτηρισμὸς καὶ χλευασμὸς τοῖς κύκλῳ ἡμῶν.

Τί πλέον θρηνήσω, τὰ κοινὰ ἢ τὰ οἰκεῖα κακά; ὦ πικροῦ πίν-
 θους ἐκείνου, || κατὰ κορυφὴν τὴν Πόλιν ὄλην ἐπιλαβόντας. Περιέβα-
 116α λον ἀλλήλους οἱ μιᾶς οἰκίας, οἱμοι· περιεπτύσσοντο τὰ λοιπῶν τοὺς φιλτάτους. ὦ τέκνων μητέρες ἀθλίων ἄθλια. ὦ νήπια καταρρη-
 25 γνύμενα, τῶν μητέρων ἐξηρητημένα. ὦ νέων ἀκμὴ ἀπανθήσασα, γη-
 ραιῶν σεμνότης ἀτιμασθεῖσα, ἐλεεινὴ βρεφῶν ἡλικία, τῶν μαζῶν ἀποσπώμενα. ὦ ἡ πικρῶς θερισθεῖσα πληθὺς καὶ ἡ περιλειφθεῖσα πικρότερον. ὦ παρθένων ὄψις καὶ τῶν ὑπὸ ζυγὸν ὄση κοσμία μὴ λίχνους καὶ περιέργοις ὄψεσι μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι παντελῶς ἄθικτος,
 30

3. σκληροὶ ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος σκληροὶ τῶν ὄντι β. οὐκ ἐσω-
 φρονίσθημεν 12. κακῶν 13. ἰλλυριῶν τριβαλλῶν 17. ἱερωσύνης
 23. κατακορυφὴν 24. τὰ λοιπῶν ἀνωθεν δ' αὐτοῦ χειρὶ νεωτέρᾳ μικρὰ
 παιδία 25. καταρρηγνύμενα 27. ἀτιμασθεῖσα ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέν-
 τος ἀτιμασθεῖσα 28. περιέφθεῖσα 29. ὑποζυγόν 30. πᾶση

οἴους ἀλάστορας ἐφ' ὑμᾶς εἶδετε. Οἴμοι· οἶα πομπῆ, οἶω θριάμβω ἐταμειύεσθε. Φεῦ τῆς ὕβρεως, φεῦ τῆς ἀνοχῆς τοῦ θεοῦ.

ὦ παντάνασσα Θεοτόκε, κυρία τῶν ὅλων κτισμάτων, ὑπὲρ λόγον ἠγιασμένη καὶ ὑπὲρ ἔννοιαν ἀμόλυντε θεοκυῆτορ καὶ ὑπὲρ φύσιν ἀει-
 5 πάρθενε γύναι, τί τοσοῦτον κατέγνωσ τῶν ἀθλίων γυναικῶν, αἷς ἀνά-
 στόμα διὰ παντός τὸ σὸν πολυύμνητον ὄνομα; Ὑπὲρ τὸ ἐν ῥίσι πνεῦμα
 καὶ ὑπὲρ τὴν ἐν καρδίᾳ ζωὴν ἢ σὴ μνήμη καὶ μεγάλη ἢ πρὸς σὲ πίστις
 καὶ μετὰ τὸν ἀπορρήτως ἐκ σοῦ τεχθέντα σωτῆρα σωτῆρ καὶ πο-
 10 λιούχος καὶ μετὰ τὸ κόσμου καθάρσιον αἶμα ἢ σὴ χάρις καὶ σκέπη
 καὶ ἢ διὰ σοῦ τῆς ἀγίας εἰκόνας τῆς σῆς. Πῶς οὐκ ἐφείσω τῶν ὁμο-
 φίλων; Πῶς ἀπεκλείσαμέν σου τὰ φιλόκωπα σπλάγχνα; Τοῦτο ἦν
 ἄρα τῶν Βλαχερνῶν ὁ περιώνυμος καὶ πάγκαλός σου ναός, ὑφ' ἡμῶν
 αὐτῶν, φεῦ, τῶν ἀθλίων ἐμπρησθεῖς. Ἀπέλιπες ἄρα καὶ τὴν Πόλιν
 ἤδη καὶ τοὺς νεώς ἔκτοτε, τὴν ἐσομένην ἀκοσμίαν προγνοῦσα ἢ καὶ
 15 τὸ ὑπερφυῶς ἡμῶν τάχα βδελυζαμένη φιλομόχθηρον. Ἄλλ' ὁ μὲν σὸς
 υἱός καὶ θεός ἡμῶν οὐδέ τὴν μοιχαλίδα ποτὲ προσαχθεῖσαν αὐτῷ
 συμπαθεία κατέκρινεν, ἀλλὰ καὶ τὴν μετὰ μύρου πόρνην προσεδέξατο
 καὶ τὴν Χαναναίαν κατελεήσας τὴν πίστιν αὐτῆς ὑπὲρ τὴν τοῦ
 Ἰσραὴλ τεθαύμακεν. Ἐπὶ δὲ ταύταις οὐδεὶς οἶκτος, οὐδὲν οὐδαμῶ-
 20 θεν ἔλεος;

ὦ σοφία καὶ ἀρετὴ καὶ σεμνείων πλῆθος καὶ κάλλος καὶ λόγου
 ταμιεῖα καὶ παιδείας ἀφορμαὶ καὶ φιλοσοφίας ἑκατέρας ἀποθῆκαι καὶ
 βίβλων ἐσμός, ὅσαι τε ἐν Ἑλλάσι καὶ τῆς ἕξω μοίρας καὶ ὅσαι διδα-
 σκάλων θεολόγων φιλοπονία. ὦ σκευῶν μυστικῶν καὶ ἀθεάτων τοῖς
 25 πολλοῖς. ὦ ἱερῶν λειψάνων ὡ εἰκόνων ἀγίων κατὰ γῆς ῥιπτουμένων
 καὶ πατουμένων καὶ τοῦ ἑαυτῶν ἀφηρημένων κόσμου σὺν γέλωτι.
 Φεῦ τῶν ἀδύτιων, φεῦ τῶν θείων μυστηρίων. Πῶς φρίζω, πῶς σου,
 Χριστέ, θαυμάσω τῆς μακροθυμίας τὸ ἄπειρον; ὦ θυσιαστηρίων
 φ. 1166 ἀψάυστων, οἷς ἐπηλάλαξε λυσοῶδες στόμα καὶ βέβηλον, ἥπου καὶ ἐχό-
 31 ρευσε καθ' ἱερῶν ἀγίων βάρβαρος ἐναγῆς, καὶ ἐπὶ τον μέγαν ναόν,

1. οἴους 4. ὑπερφύσιν 5. γύναι 5-6. ἀναστόμα διαπαντός
 6. τοσόν 8. τῶν 14. ἔκτοτε ἔγραψα: ἐκ τούτου τῆς τελευταίας συλλαβῆς
 διορθώσεως εἰς τότε ἀλλὰ μὴ διαγραφέντος τοῦ προηγουμένου τοῦ 19. τε-
 θαύμακεν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τεθαύμασεν ἐπὶ ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον
 γραφέντος ἐπεὶ 24. κάλος 23. τὲ 29. ἥπου

φρίζον ἤλιε, ἢ πικρὰ καὶ μιὰ καὶ δύσφημος ἐξερράγη βοή, καὶ ἐν
 τόπῳ ἀγίῳ τὸ τῆς ἐρημώσεως καὶ νῦν ἔστη βδέλυγμα.

Βαβαὶ τῆς ἐμῆς συμφορᾶς. Φεῦ τῆς τῶν πολλῶν ἀπανοίας. Ἀπέ-
 γνωσταὶ τὰ τῆς πίστεως. Ἀπέγνωστα τὰ καθ' ἡμᾶς. Ὡς ἐγγύς ἢ
 τοῦ ἀποστάτου τυραννίς· ὡς εἰς πλάνην καὶ τοῖς ἐκλεκτοῖς κίνδυνος. 5
 ὦ πῶς προφέρειν ὅλως ἀνέχομαι τὸ δεινόν; Τίς ποτε τοσοῦτον ἐξε-
 δέχεται κακόν; Τίς τοσαύτην προσεδόκησε συμφορὰν; Ἀκούσας πρῶ-
 τον ἐπὶ πολὺ διηπίστουν καὶ ληρεῖν καὶ παραπαίειν ὁ μάταιος καὶ
 βλασφημεῖν ᾤμην τοὺς λέγοντας ἢ ἀδύνατα ἀπαγγέλλειν, ὥσπερ ἂν
 εἴ τις τὸν οὐρανὸν ἐπιδραμεῖν ἔλεγε τὸν παλαιὸν ἀποστάτην σὺν τοῖς 10
 ὑπ' αὐτὸν δαίμοσι καὶ τὴν ἀγγελικὴν πατρίδα, τὴν νοεράν ἐκείνην
 καὶ ἀπαθῆ καὶ ἄυλον κατοικίαν, τὴν οὐράνιον Ἱερουσαλήμ, ἐξανδρα-
 ποδιπάμενον, ἐλεῖν καὶ σφαγῆς δὴ τινος καὶ σιμάτων καὶ θροῦ καὶ
 ἀκοσμίας τὰ ἐκείσε πληρῶσαι. ὦ πικρᾶς ἡμέρας, ἐν ἣ τοσοῦτον ὤφθη
 τῇ κτίσει κακόν· ὡς ἀπόλοιτο ἐκείνη δικαιοτέρον ἢς ὁ δίκαιος κατη- 15
 ράσατο, μὴ λογισθεῖν ἐν ἡμέραις αἰῶνος, εἴη δὲ θεῶ καὶ ἀνθρώποις
 ἐπικατάρατος. Πάλαι μὲν καρδίαν τινὰ σεισθῆναι καὶ σαλευθῆναι τῆς
 θείας ἀκούω προτρεπομένης Γραφῆς καὶ ἀποστεῖλαι μὲν ἐφ' ᾧ παρ-
 ελθεῖν τὰς θρηνοῦσας καὶ πρὸς τὰς σοφὰς ἐφ' ᾧ φθέγγασθαι, ρυθῆναι δὲ
 ἐξ ὀφθαλμῶν ὕδωρ καὶ τὰ βλέφαρα καταγαγεῖν δάκρυα, τοὺς βουνοὺς 20
 τε λαβεῖν κοπετόν καὶ τὰ ὄρη θρῆνον. Ἐγὼ δὲ νῦν μὴ σεισθῆναι μηδὲ
 σαλευθῆναι μηδὲ φρίζαι καὶ τρομάξαι φημί μόνον καὶ συσταλῆναι,
 ἀλλὰ καὶ περιρραγῆναι καρδίας ἀπάσας καὶ ἐκραγῆναι χρεῶν εἶναι
 τῶν σπλάγχνων ἐκ δεινοπαθείας ἐσχάτης καὶ πάσαν κτίσιν εἰς ἓν γε-
 νομένην θρηνεῖν, οἷόν τινος νεκροῦ γεγονότος τοῦ καλλίστου τῶν ἐν 25
 τῇ κτίσει καὶ χολὴν πικρίας καὶ τινὰ μελαντηρίαν ἀποσταλάττειν
 καὶ θρόμβους ἰδρώτων καὶ ψικάδας αἱματοέσας ἢ μᾶλλον κρουνοὺς
 ὅλους ἐξ ἄκρας ἀγωνίας ἀπὸ παντός σώματος. Τοσοῦτο τῆς συμφορᾶς
 τὸ μέγεθος καὶ τοιούτων ἢ καὶ μειζόνων ἐτι παθημάτων καὶ ὀδυρμῶν
 30 δεόμενον.

ὦ θεοστεφῶν βασιλείων μέγιστε καὶ φιλοχριστότατε Κωνσταντίνε

4. τῆς ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τοῖς 8. ἐπιπολύ 13. ἐλεῖν
 18 (καὶ 19). ἐφῶ 21 (καὶ 22). μηδὲ συσταλῆναι ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέν-
 τος σπσταλῆναι 26 κτίσει ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος κτήσει 29. πα-
 θημάτων κατὰ διορθωσιν ἐξ ἀδιαγνώστου νῦν ἄλλης τὸ πρῶτον ἀρχῆς τῆς λέξεως

ἰσαπόστολε, ὁ μετὰ τὴν καλὴν ἐπίγνωσιν τῆ Χριστοῦ κληρονομία
 συναυξηθεὶς καὶ πρῶτος αὐξήσας ταύτην εἰς δύναμιν, ἧπου μέγαν
 γόον ἦρας ἐν οὐρανοῖς

... προφητικῶς εἰπεῖν ὡς μὲν ἔργον ἀκρατῶς . . ὥσης βαρβαρικῆς
 5 δεξιᾶς· καὶ οἱ μὲν γεγόνασιν, οἱ δὲ ἔσονται, οἱ δὲ πανταχοῦ γῆς περι-
 αλῶμενοι τοὺς οἰκειοτάτους ἰχνηλατοῦντες καὶ τὰ φίλτατα, εἰ ἄρα
 καὶ τὸδ' ἐξὸν, λύτροις ἀναληψόμενοι, διεσπαρμένοι καὶ διερριμμένοι
 καὶ αὐτοί, λαὸς οὕτως οἰκουμένης ξένοι καὶ πάροικοι.

Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ὡς ἀπὸ θεᾶς πικρᾶς ἐρχόμεναι, πρῶτην
 10 κεκοσμημέναι ὡς ὁμοίωμα ζῶν, αἱ ἐφ' ἑαυτὰς ἤδη καὶ τὰ τέκνα ὑμῶν
 κλαύσασαι τε καὶ κλαίουσαι καὶ διὰ βίου κλαύσουσαι, τί δὴ χρεῶν
 λέγειν ὑμῖν ἀμηχανῶ, τί δὲ εὐξασθαι δεινῶς ἀπορῶ. Ἰάχα δὴ ἄμει-
 νον εἰ μὴ πτηνουμέναις ὑμῖν τὸ τοῦ μύθου καὶ γοερόν τι καὶ διωλύ-
 γιον ἀδούσαις, ἀλλ' ἀποδενδρουμέναις καὶ λιθουμέναις σιγῇ σὺν ἡμῖν
 15 καταρρεῖν δι' αἰῶνος τὸ δάκρυον· ὃ δὴ πάλαι παθεῖν ἐνίας ἐπὶ μεγί-
 σταις συμφοραῖς λέγεται.

3 *

Μανουήλ τοῦ Χριστωνύμου
 Μονωδία ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἰμοι τίς δώσει μοι πτέρυγας ὡσεὶ περιστερᾶς καὶ καταπαύσομαι
 πετασθεὶς καὶ τῇ κεφαλῇ μου πηγὰς δακρύων καὶ κλαύσομαι τὴν οὐ-
 κέτ' οὕσαν Σιών, λέγω δὴ τὴν πρότριτα Πόλιν ἐξαφανισθεῖσαν ἡμῶν;
 Ἄρα σιγῇ τὸ πάθος καλύψω, ὡς περ οἱ ἐξ ἀφανοῦς ἐπὶ τοῖς μεγίστοις
 καταπλαγέντες τὴν αἴσθησιν καὶ τὸ λοιπὸν ἐνεοὶ γεγονότες, ἢ χρήσο- 5
 μαι τῇ γλώττῃ πρὸς ὄδυρμούς καὶ τὰ εἰκότα τῷ καιρῷ μονωδήσω;
 Ἄλλὰ τὸ μὲν πρῶτον παντός καὶ τῶν ἀψύχων μᾶλλον ἢ τῶν λόγου
 μετεληφότων ἐστὶ, καὶ εἴθε μετὰ τὴν ἀφόρητον ἐπενεχθεῖσαν ἡμῖν
 συμφορὰν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ ταύτης τὴν ἡμετέραν εἰς τὴν τῶν ἀψύ-
 χων μετηλλάξαμεν φύσιν. Τοῦτ' ἄν ἦν, οἴμαι, καὶ δίκαιον καὶ 10

* Σώζεται ὁλόκληρος ἐν τῷ κώδικι 11270 τῆς ἐν Βρυξέλλαις Βασιλικῆς βιβλιοθή-
 κης, φ. 90^a-95^a, αἰῶνος 15' (B) καὶ ἐν τῷ ἐλληνικῷ κώδικι 8 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς
 ἐν Οὐφάλλῃ τῆς Σουηδίας Ἀκαδημίας, φ. 138^b-146^a, αἰῶνος 16' τελευτῶντος (O). Ἐν
 δὲ τῷ Παρισιακῷ κώδικι 2077, φ. 257^a-259^b (Π) σώζεται μόνον μέρος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς
 μέχρι τῶν λέξεων οἱ τληπαθεῖς ἡμεῖς . . . (*Ἴδε κατωτέρω σ. 236,5), μεθ' ἧς ἐν τῇ
 κάτω ᾠῃ χειρὶ νεωτέρᾳ λείπει τάκλ. Ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ἡ ψιλὴ σχηματίζεται
 πολλάκις ὡς δασεῖα.

Ἐπιγραφή: Μανουήλ τοῦ χριστωνύμου [μονωδία ἐπὶ τῇ κεκοσμημένῃ μετὰ
 τῆς ἀνω ᾠῆς] ἀλώσει τῆς κωνσταντινουπόλεως νεωτέρᾳ χειρὶ B: Τοῦ σο-
 φωτάτου καὶ λογίου καὶ διδασκάλου κύρ μανουήλ τοῦ χριστωνύμου
 μονωδία ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκῆτῳ ἀλώσει τῆς κωνσταντινουπόλεως O:
 Μονωδία ἐπὶ τῇ δυστυχεστάτῃ (ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος δυστυχεστάτῃ)
 κωνσταντινουπόλει Π

1. τίς BO: τίς 1-2. καταπαύσομαι πετασθεὶς OΠ: πετασθή-
 σομαι καὶ καταπαύσω B 3. πρότριτα BΠ: πρότριτα O 4. σιγῇ
 BΠ: σιγῇ O ἐξ ἀφανοῦς Π: ἐξαφανοῦς BO ἐπὶ τοῖς OΠ: ἐπιτοῖς B
 5. τὸ λοιπὸν OΠ: τολοιπὸν B 6. μονωδήσω ἔγραφα: μονωδήσω
 BOΠ 7. πρῶτον OΠ: πρῶτον ἐστὶ B 8. μετεληφότων OΠ: μετ-

ειληφότων B ἐπενεχθεῖσαν BO: ὑπενεχθεῖσαν Π. 9. πρὸ ταύτης
 BΠ: προταύτης O 10. μετηλλάξαμεν ἔγραφα: μετηλλάξαμεν BO: μετ-
 ηλλάξαμεν τοῦ α πρὸ τοῦ ξ ἀντικαταστήσαντες τὸ πρότερον γραφέν λ Π ἄν Π:
 λείπει BO

3-4. Τὸ μὲν ἀρχαιογράφων κείμενον τελευτᾷ κολοβόν μετὰ τοῦ τέλους τοῦ φ. 116^b,
 ἐν δὲ φ. 118^a ἔπεται ἀκέφαλον τὸ τέλος, γεγραμμένον χειρὶ τοῦ Μηναῖ Μηνωίδου

4. . . ὥσης τῶν πρὸ αὐτοῦ κεκαλυμμένων ὑπὸ κηλίδος μέλανος 6. εἰ ἄρα εἰ
 ἄρα 7. τὸδ' διερριμμένοι 14. καταρρεῖν

προσῆκον καὶ τῆς πολλῆς καὶ ἀφορήτου συμφορᾶς ἄξιον, ἵνα μήτε πείραν ἐλάβομεν τῶν ἀπροσδοκῆτων καὶ ἀνυποίστων δεινῶν, μήτε τοσαύτας ὑφιστάμεθα τὰς ὀδύνας ὅσας δὴ νῦν ὑφιστάμεθα, πάσης τομωτέρας μαχαίρας, μέχρις ὁστέων χωρούσας καὶ μυελῶν καὶ μη-
 5 δὲν ἀπολεῖψαι ἡμᾶς ἀπειλούσας, ἕως ἂν ἐν τοῖς ζῶσι καταλεγώ-
 μεθα. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον τοιοῦτον καὶ οὕτως ἔχον ἐστίν. Τὸ δὲ γε
 δεύτερον οὐ μίας γλώττης οὐδὲ τοσοῦτου στόματος δεῖται, ἀλλ' εἰ γε
 δυνατόν ἦν ἅπαντας εἰς ἓν συνελθόντας μίαν μὲν γλῶτταν, ἐν δὲ
 στόμα γενέσθαι, γοερὸν ἀνακρουομένους γε μέλος, οὐδ' ἂν οὐδ' οὕτω
 10 τὰ εἰκότα ὠφθῆμεν μονωδῆσαντες. Νῦν δὲ τίς ἂν φανείην ἐγὼ μίαν
 γλῶτταν, καὶ ταῦτα νωθρὰν, κεκτημένος, ὅτε καὶ πάντων εἰς ἓν συν-
 ελθόντων οὐδὲν ἂν ἦν γεγονός;

Ἔγωγε πρᾶγμα ἄπιστον καὶ μετὰ τὴν πείραν. Πάντα γὰρ ἂν προσε-
 δοκήσαμεν μᾶλλον ἢ τὸ νῦν ἡμῖν ἐπελθόν, καίτοι καὶ ἅ καθ' ἑκάστην
 15 ὑφιστάμεθα οὐδὲν ἀλλότρια τῶν ἐκ πολιορκίας κακῶν. Τὸ δὲ νῦν
 ἡμῖν ἐπελθόν πᾶσαν ὑπερβολὴν ὑπερβάλλει τῶν δυσχερῶν καὶ ζῆν
 οὐκέτ' ἀναπείθει τοὺς γε ζῆν εὐγενῶς ἠρημένους. Νῦν μὲν γὰρ ὑψηλαὶ
 τῶν πονηρῶν τε καὶ ἀκολάστων φατρίαί, ταπεινοὶ δ' ἡμεῖς καὶ γένος
 ἅπαν Ἑλλήνων καὶ ὁ λοιπὸς χριστώνυμος τοῦ Κυρίου λαός.

20 Ἔγωγε πῶς ἠνεσχόμεθα τοιοῦτον ἔργον ἰδεῖν καὶ μὴ πρὶν εἰς τέλος ἐλ-
 θεῖν τοῦ ζῆν ἀπηλλάγημεν εὐγενῶς; Ἐχρῆν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐλευθέ-

1. πολλῆς ΒΠ: πολλῆς Ο 2. ἀνυποίστων Β: ἀνοϊπίστων Π: ἀνυπί-
 στῶν Ο 3. τοσαύτας ΟΠ: τοσαύτας ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τοσαῦ-
 τας Β ὀδύνας ΟΠ: ὀδύνας Β 4. χωρούσας Β: χωροῦσας ΟΠ 4-5. μη-
 δὲν Ο: μὴδὲν Π: μηκετ' Β 5. ἀπολεῖψαι ΟΠ: ἀπολειψῆν Β καταλε-
 γώμεθα ΒΠ: καταλεγωμεθα Ο 7. τοσοῦτου ΒΠ: τοσοῦτου Ο 8. συνελ-

θόντας ΒΟ: συνελθόντες Π 9. ἀνακρουομένους γε ΟΠ: ἀνακρουόμε-
 νον Β 10. μονωδῆσαντες Π: μονοδῆσαντες ΒΟ φανείην ΒΠ: ὠφα-
 νείην Ο 12. γεγονός Β: γεγονώς ΟΠ 13. πρᾶγμα Β: πράγμα ΟΠ
 μετὰ ΒΟ: μετὰ Π 14. ἐπελθόν ΒΟ: ἐπελθόν Π καθ' ἑκάστην ἔγραφα:
 καθ' ἑκάστην ΒΟΠ ἀλλότρια Β: ἀλλότρια ΟΠ 15. πολιορκίας Β: πολιορ-
 κίας ΟΠ 16. ἐπελθόν ΒΠ: ἐπελθόν Ο ὑπερβάλλει ΒΠ: ὑπερβάλλει Ο

18. φατρίαί ΒΠ: φατρίαί Ο ταπεινοὶ ΒΟ: ταπεινοὶ ἐκ τοῦ τὸ πρῶ-
 τον γραφέντος ταπεινοὶ Π 19. χριστώνυμος Β: χριστόνυμος Ο: χρῆστό-
 νυμος Π 20. ἠνεσχόμεθα Π: ἠνεσχόμεθα Ο: ἀνεσχέθημεν Β ἰδεῖν
 ΒΠ: ἰδεῖν Ο 21. τοῦ ΒΠ: τὸ Ο ἀπηλλάγημεν ΒΠ: ἀπηλάγημεν Ο
 ἐχρῆν ΒΠ: ἐχρῆν Ο

ρους ἡμᾶς γεγονότας καὶ τῆς ἐλευθερίας πᾶσι παρεκτικούς ἐλευθέρως
 ἀποθανεῖν πρὶν ἢ ταῦτα συμβῆναι. Νῦν δ' οὐκ οἶδ' ὅπως καὶ ζῶμεν
 ἡμεῖς καὶ τοῖς ζῶσι συναριθμούμεθα, εἴτε τῷ σφοδρῷ τοῦ πάθους
 καταπλαγέντες καὶ οἶον οὐκ εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίζοντες· φιλεῖ γὰρ ἡ
 φύσις ἐν τοῖς μεγίστοις ἀμφισβητεῖν· εἴτε θεόθεν ἡμεῖς ἐξ ἀφανοῦς
 5 δεδέγμεθα τὴν ὑπομονὴν, ἢ ὑποφέροντες τῶν ἡμαρτημένων ἐξάλειψιν
 ἐκλαμβάνωμεν ἢ δίκην ἴσιν τοῖς ἐπταισμένοις ἡμεῖς ἀποτίσωμεν. Τὸ
 γὰρ ἀπλῶς οὕτως ἀποθανεῖν οὐ κολαζομένων μᾶλλον ἢ περ ἐλευθερου-
 μένων ἐστὶ, τὸ δὲ μετὰ πολλὴν ὀδύνην θανεῖν τοῦτ' ἐστὶν ὄντως ἀπει-
 κτὸν καὶ ὁ συμβῆναι τοῖς κακῶς ποιούσιν εὐχόμεθα.

Ἔγωγε σεισμὸς πᾶσαν κατασεισας τὴν γῆν καὶ ἔτι δονουμένην κατα-
 λιπὼν, μᾶλλον δὲ τὰ μὲν κατασεισας, τὰ δὲ ἤδη καταβαλεῖν ἀπει-
 λῶν, εἴπερ μὴ συγκαταδέβληται τὰ πάντα καὶ τῇ Πόλει συνέφθαρται.
 Ἔγωγε πῦρ οἶον ἀπ' οὐρανοῦ καταπεσὸν καὶ πᾶσαν καταφλέξαι τὴν γῆν.
 Ἔγωγε ζόφωσις καὶ σκοτόμηνα, ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῖν τὸν ἥλιον ἀποκρύψασαι
 15 καὶ τὰ πάντα σκότους καὶ κατηφείας πληρώσασαι. Ἔγωγε τῶν πάλαι πλη-
 γῶν ἀδομένων ἀφορητοτέρα καὶ βαρυτέρα. Ἔγωγε πάντων καὶ λεγομένων
 καὶ γενομένων κακῶν κορωνίς. Ἔγωγε λαίλαψ πυρώδης, ἥτις ἐξελίκησας
 πάντα καὶ κατετέφρωσας καὶ παγκόσμιον ἐπήνεγκες κίνδυνον, καὶ
 νῦν τὰ πάντα ὡς περ τι χάος, ἐκ μέσου γεγεννημένων τῶν ἀγαθῶν.

1. ἐλευθέρους-παρεκτικούς Β: λείπουσιν ΟΠ 2. πρὶν ἢ ΟΠ: πρὶν ἢ Β
 3. ἡμεῖς ΟΠ: λείπει Β 5. ἐξ ἀφανοῦς ΒΠ: ἐξαφανοῦς Ο 6. ὑπο-
 φέροντες ΒΟ: ὑποφέρωντες Π ἡμαρτημένων ΟΠ: ἡμαρτημάτων Ο
 7. ἐκλαμβάνωμεν ΒΠ: ἐκλαμβάνομεν Ο ἴσιν ΒΠ: ἴσιν Ο 9. πολ-
 λὴν ὀδύνην ΒΠ: πολλὴν ὀδύνην Ο 10. εὐχόμεθα ΒΠ: ευχόμεθα Ο
 11. ὡ ἔγραφα ἐνταῦθα τηρῶν τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κώδικος Π ἐνταῦθα καὶ ἀπάντων
 τῶν κωδίκων κατωτέρω: ὡ ΒΟ σεισμὸς ΟΠ σεισμὸς Β 11-12. καταλι-
 πὼν Β: καταλειπὼν Ο: καταλοιπὼν Π μὲν ΒΟ: μὲν Π δὲ ΒΟ δὲ Π
 13. τὰ ΟΠ: λείπει Β 14. ἀπ' ΒΠ: ἐξ Ο καταπεσὸν ΒΠ: καταπε-
 σὼν Π 15. σκοτόμηνα ἐπὶ τοσοῦτον ΟΠ: σκοτόμηνα ἐπὶ τοσοῦ-
 τον Β ἀποκρύψασαι ΒΟ: ἀποκρύψασα Π 16. πληρώσασαι ΒΟ:
 πληρώσασα Π 17. πάντων ΒΟ: πάντα Π λεγομένων Β: λεγομέ-
 νων ΟΠ 18. γενομένων Β: γεννομένων Π λαίλαψ Β: λαίλαψ Π:
 λαίλαψ Ο ἐξελίκησας ἔγραφα: ἐξηλίκησας ΟΠ: ἐξηλικμῖσας ἐκ τοῦ
 τὸ πρῶτον γραφέντος ἐξηληκμῖσας Β 19. ἐπήνεγκες ἔγραφα: ἐπήνεγ-
 κας ΒΟΠ κίνδυνον Β: τέφρωσιν ΟΠ 20. ὡς περ ἔγραφα: ὡς περ ΒΟΠ
 τι Β: τις Ο: τίς Π χάος ΒΠ: χάος Ο γεγεννημένων ΒΟ: γεγεν-
 νημένων Π

Τίς ποτε τοιοῦτον εἶδεν ἢ ἀκοῇ παρεδέξατο; Γέγονε μὲν ἴσως καὶ κατ' ἄλλας ἀνάστασις πόλεις, καὶ πολλοὶ τῆς βαρβαρικῆς πεπειραντο καὶ γνώμης καὶ χειρὸς, καὶ οὐχὶ πρῶτον ἀφ' ἡμῶν ἤρξατο τὸ δεινόν. Ἄλλ' ἢ πόλεως μιᾶς ἢ φθορὰ ἢ γένους ἐνός ἢ μηδὲ τούτου παντός ἢ ὅτουδ' ἄποτε ἔτυχεν, καὶ τὸ λυποῦν παρ' ἐκείνοις εἶχε παραμυθίαν τινὰ, ἢ τῶν πλείστων τοῦ γένους ἀδουλώτων ἀπολειφθέντων, ἐξ ὧν τὰ τῆς ἐλευθερίας τοῖς δουλωθεῖσιν ἠλπιζέτο, ἢ κατὰ γένη δεδουλωμένων, ἐν μόνον ἐχόντων ὀδύρεσθαι, τὴν τῆς πατρίδος ἀνάστασιν καὶ τὸ δούλους ἐξ ἐλευθέρων γεγεννημένους φανῆναι. Τὰ δ' ἄλλα πάντα καὶ συνημμένοι καὶ συνδουλεύοντες ἦσαν καὶ πατὴρ υἱέσι καὶ μήτηρ παισὶ καὶ συγγενῆς συγγενεῖ, καὶ ὅπερ ἢ συμφορὰ λυπεῖσθαι παρείχε, τοῦτο τὸ συνεῖναι παρεμυθεῖτο, μήτηρ τε τὴν συμφορὰν ὀρμῶσα θρηνεῖν τῶν παιδῶν αὐτῇ παρόντων παρεμυθεῖτο καὶ οἷον παραψυχὴν τοῦ πάθους ἐλάμβανεν καὶ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων ἔξω οὐδαμῶς καθειστήκει, λυπουμένη μὲν, ὡς εἰκός, τοῖς παροῦσι, τοῖς δ' ἐλπιζομένοις εὐφραينوμένη. Ἐνταῦθα δὲ οὐ τοιοῦτόν τι παραμυθίας, οὐδὲ μιᾶς πόλεως ἢ φθορὰ, οὐδὲ γένους τοσούτου οὐδ' οἷον ἂν τις ῥαδίως ὑποφέρειν ἰσχύσειεν, ἀλλ' οἷον πάσης εἰπεῖν τῆς οἰκουμένης φθορὰ, ὅσῃ μὴ κεκλήρωνται βάρβαροι.

1. ποτε ΒΟ: ποτέ Π ἀκοῇ Β: ἀκοῇ ΟΠ γέγονε Β: γέγονεν ΟΠ
2. πόλεις ΟΠ: πόλις Β τῆς βαρβαρικῆς ΒΠ: τοῖς βαρβαρικοῖς Π
3. οὐχὶ ΒΠ: οὐχὶ Ο 4-5. ἢ μηδὲ (μηδὲ Π) τούτου παντός ΒΠ: λείπουσιν Ο 5. ὅτουδ' ἄποτε Π: ὅτου δ' ἄποτε Ο: οὔτινος Β παρ' ἐκείνοις ΒΠ: παρεκείνοις Ο εἶχε Β: εἶχεν ΟΠ 6. πλείστων ΒΟ: πλείστων Π 7. ἐξ ὧν τὰ τῆς (τατῆς Ο)—ἠλπιζέτο ΟΠ: λείπουσι Β γένη ΒΟ: γένη Π 8. ὀδύρεσθαι ΒΠ: ὀδύρεσθαι Ο 9. ἐξ ΒΟ: λείπει Π ἐλευθέρων ΒΠ: ἐλευθέρων Ο γεγεννημένους ΒΟ: γεγεννημένους Π
10. συνημμένοι ΒΠ: συνημμένοι Ο 11. συγγενῆς συγγενεῖ ΒΟ: συγγενῆς, συγγενεῖ Π λυπεῖσθαι ΟΠ: λύπην Β 12. μήτηρ τε ΟΠ: καὶ μήτηρ Β συμφορὰν ὀρμῶσα ΒΠ: συμφορὰν ὀρμῶσα Ο 13. αὐτῇ Β: αὐτῇ Π: αὐτῆς Ο παρόντων παρεμυθεῖτο Ο: παρόντων προστιθέντος ἐν τῇ ᾧ δια παραπεμπτικῶν σημείων τοῦ παρεμυθεῖτο Π: παρόντων καὶ ψελλιζόντων παρεμυθεῖτο ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος παρεμυθεῖτω Β οἷον Β: λείπει ΟΠ 14-16. καὶ τῶν—εὐφραينوμένη ΟΠ: λείπουσι Β 15. καθειστήκει ἔγραφα: καθιστήκει Π: καθ' ἰσθῆκει Ο 16. τοιοῦτόν τι Π: τοιοῦτον τι ΒΟ παραμυθίας ΟΠ: λείπει Β 17. οὐδὲ μιᾶς ΒΠ: οὐδεμιᾶς Ο τοσούτου ΒΠ: τοσούτου Ο οἷον ΒΠ: οἷον Ο 19. φθορὰ ΒΟ: φθορὰ Π μὴ ΒΠ: μὴ Ο

Οὕτως πάντα ἄνω καὶ κάτω μία ἡμέρα πεποίηκεν, καὶ λέλειπται δὴ τὰ πάντα οἷονεῖ τι σῶμα κείμενον ἄψυχον, ψυχῆς ἀπούσης, ἢ πρότερον αὐτὸ καὶ κινεῖσθαι καὶ κοσμεῖσθαι παρείχεν, ἢ, τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἐναπελείφθη τὰ πάντα ὡςπερ τι σῶμα κινούμενον μὲν ἴσως καὶ ζῶν, ἐστερημένον δὲ φωτός, οὐ μὴ παρόντος τὸ ζῆν ὀδύνη καθέστηκεν. Τοιοῦτος ὀφθαλμὸς τῆς οἰκουμένης ἐκκέκοπται. Τοιαύτην μεταβολὴν ἐν τοῖς πράγμασιν ἠνεγκεν ἢ τῶν ἡμερῶν ἀποφράς. Τοιοῦτον κάλλος ὁ χρόνος ἐνέγκας, ὡςπερ τινὰ κόσμον ἐν κόσμῳ, αὐθις τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἐπίδεδειγμένος ἀπέκρυψεν καὶ τὰ πάντα συνέκρυψεν, καὶ εἶθε τελείως συναπέκρυψε πάντα καὶ συνηφάνισεν καὶ μὴ κακῶς εἶναι παρέλειψεν. Ποῦ γὰρ δίκαιον πόλεις τὰς ἄλλας εἶναι τε καὶ καλεῖσθαι, τῆς Πόλεως ἐκ μέσου γεγεννημένης, ἢ Πόλις ἔλαχεν ὄντως καλεῖσθαι καὶ τὸ τῆς πόλεως ἐσέμνυνεν ὄνομα; Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τοῦνομα πόλεων οὐχ ἠδονῆς ἐπλήρου τὰς ἀκοῆς ἀκουόμενον ταύτης δὲ τοῦνομα πρότερον ἀκουσθὲν οὐκ ἔστιν ὄντινα πάσης οὐκ ἔλυσεν ὀδύνης καὶ συμφορᾶς, ἥτις αὐτὸν ἔτυχεν ἔχουσα. Νῦν δ' οὐκ ἔστιν ὅστις οὐ θανατᾶ πρὸς τὴν ἀκοῆν καὶ δακρύων ἐμπορεῖται τοὺς ὀφθαλμούς. Οἷον γὰρ, εἰ, ἡλίου καταπεσόντος, τᾶλλα ἦν ἀφανῆ καὶ ὁ κόσμος οὗτος ἄκοσμος ἦν ἡλίου μὴ ὄντος τοῦ καὶ τοῖς ἄλλοις τὸ λάμπειν διδόντος, τοιοῦτον καὶ τῇ κτίσει πάση τῆς Πόλεως ἐξαφανίσθαις συμβέβηκεν, καὶ νῦν πάντα ἐν σκοτοδινίᾳ καὶ κατηφείᾳ πολλῇ.

2. οἷονεῖ ΒΟ: οἷονεῖ Π ἢ ΒΟ: ἢ Π 4. ἐναπελείφθη ΒΟ: ἐναπελείφθη Π τὰ πάντα ΒΠ: ταπάντα Ο ὡςπερ ΒΟ: ὡςπερ Π
5. ὀδύνη ΒΠ: ὀδύνη Ο 6. οἰκουμένης ΒΠ: οἰκουμένης Ο ἐκκέκοπται ΒΠ: ἐκκέκοπτε Ο 7. ἀποφράς Π: ἀποφράς ἐν δὲ τῇ ᾧ ἄνω χειρὶ νεωτέρᾳ ἀποφράς *nefastus dies* Β: ἀποφράς ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀποφράς Ο 8. ὡςπερ τινὰ ἔγραφα: ὡςπερ τινὰ ΒΟΠ 9-10. συνέκρυψεν ΒΟ: συνέκρυψε Π 11. πόλεις Β: λείπει ΟΠ εἶναι Π: εἶναι ΒΟ
12. ἢ Β: ἢ ΟΠ 13. ὄντως ΒΠ: οὕτως Ο καὶ τὸ τῆς πόλεως ἐσέμνυνεν ὄνομα Β: τῶν (διωρθωμένου εἰς τῆς Ο) πόλεως ἐκ μέσου γεγεννημένης ἢ πόλις καὶ τὸ τῆς πόλεως ἐσέμνυνεν ὄνομα ΟΠ 14. πόλεων ΟΠ: λείπει Β οὐχ Β: οὐχ' ΟΠ 15. πρότερον Β: πρότερον Π: πρῶτερον Ο οὐκ ἔστιν ΒΠ: οὐκέστιν Ο 18. εἰ ἡλίου ΒΟ: ἡλίου Π τᾶλλα Β: τ' ἄλλα ΟΠ ἦν ΒΟ: ἦν ἡλίου Π 18-19. καὶ-ἦν ἐν τῇ κειμένῳ ΟΠ: πρόσθετα ἐν τῇ ᾧ δια παραπεμπτικῶν σημείων ÷|÷ Β 19-20. τοῦ—διδόντος ΒΠ: λείπουσιν Ο τὸ Π: τῶ Β 21. σκοτοδινία ἔγραφα: σκοτοδύνια Π: σκοτοδύνια Β: σκοτοδυνία Ο κατηφεία ΒΠ: κατηφία Ο

Ἔγω, πῶς φέρω τὸ πάθος καὶ τῆ γλώττῃ προσφέρω, οἶονε τι κύμ-
βαλον ἀλαλάζων, καὶ μὴ τὴν ψυχὴν ἀποτίθημι; Οἴχεται μὲν οὖν ἡ
Πόλις, οἴχεται, φεῦ, καὶ τὰ πάντα συνέφθαρται, λόγος, παιδείσεις
καὶ ὁ λοιπὸς κύκλος τῶν ἀγαθῶν. Τίνος μὲν οὐκ ἐν πᾶσιν εἶχε τὸ
5 κράτος καὶ τίσιν οὐ τύπος καὶ κανὼν ἦν ἀρετῆς; Λέγω δὲ οὐκ εἰς
τὸν πάλαι χρόνον ἀνάγων, ὅτε πασῶν ἀσυγκρίτως ἐκράτει, μᾶλλον δὲ
ὅτε πασῶν εἶχε τὸ κράτος. Τότε γὰρ οὐχ ὅτι μόνον πασῶν πᾶσιν
ἐκράτει, ἀλλ' ὡς περ ἀπὸ πηγῆς καλλιρροῦ ἐξ ἐκείνης εἰς πάσας ἔρρει
τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὸ κοσμεῖσθαι πᾶσαι παρ' ἐκείνης εἶχον, καὶ, εἴπερ
10 ἦν αὐτῇ βουλομένη μηδὲν τι τῶν ἑαυτῆς δεδωκέναι τοῖς πᾶσιν, πάντα
ἦν ἀκαλλῆ καὶ τὸ πόλεις μόνον ὀνομάζεσθαι εἶχον, ὡς περ ἀλόγων
ζώων ἀγέλαι συνόντες καὶ διαιτώμενοι. Νῦν δὲ καὶ δοῦσα τὰ παρ'
ἑαυτῆς πᾶσι καὶ αὐξήσασα, ὅτε μᾶλλον εἰς γῆρας ἦλθεν καὶ πᾶσι
τρόποις ὡς εἰπεῖν πεπαλαίωται, οὐδ' οὕτως ἀπέλιπεν τοῦ τὰ παρ'
15 ἑαυτῆς πᾶσι διδόναι καὶ πάσαις ἐκ τῶν αὐτῆς κοσμοῦσα, πρώτη καὶ
μήτηρ πασῶν εἶναι ὑπερκειμένη· ἀλλ' ἦν ὡς περ τις στέφανος χαρί-
των, ἐκ πάντων κεκοσμημένη τῶν ἀγαθῶν, οἶονε τὰς ἀπαρχὰς
ἔχουσα πάντων ἐξ ὧν τὸ νικᾶν καὶ δι' ὧν τὸ κεκοσμηθῆναι καὶ πεποι-
κίλθαι συνέβαινε. Τίνος μὲν οὐκ ἐν λόγοις ἐκράτει τοσοῦτον καὶ παρ'
20 ἀκμῆν ὅσον οἱ λογικοὶ τῆς ἀλόγου φύσεως; Μᾶλλον δ' αὐτῇ καὶ μόνῃ
τροφὸς καὶ μήτηρ τοῦ λόγου καὶ καθαρῶς ἦν Ἑλλάς, οὐκ ἀλλοτρίως

1. Ἔγω ἔγραφα: ὦ ΒΟΠ πάθος ΒΠ: παθος Ο προσφέρω ΟΠ: προ-
φέρω Β οἶονε τι Β: οἶον εἰ τινι Ο: οἶον εἴτινι Π 1-2. κύμβαλον ΟΒ:
κύμβαλον Π 2. ἀλαλάζων ΟΠ: ἀλαλάζον Β 2-3. οἴχεται... οἴχεται Β:
ὄχετο... ὄχετο ΟΠ 3. τὰ πάντα ΒΠ: ταπάντα Ο συνέφθαρται ΒΠ:
συνεφθαρται Ο 5. κράτος ΒΠ: κρατος Ο οὐ Β: ὁ ΟΠ ἀρετῆς ΒΠ:
αρετῆς Ο 6. πάλαι ΒΠ: παλαι Ο ὅτε Β: οὔτε ΟΠ ἀσυγκρίτως ΒΠ:
ασυγκρίτως Ο 7. οὐχ ΒΟ: οὐχ' Π μόνον Β: λείπει ΟΠ 8. καλλιρ-
ροῦ ΒΠ: καλλιρροῦ Ο ἐξ ἐκείνης ΒΠ: ἐξεκείνης Ο ἔρρει Β: ἔρρου ΟΠ:
9. ἐκείνης ΒΟ: ἐκείνοις Π 10. αὐτῇ Β: αὐτῆ ΟΠ μηδὲν ΒΟ: μηδὲν Π
ἑαυτῆς Β: ἐκείνης Ο: ἐκείνοις Π 11. ἀκαλλῆ Β: ἀκαλλῆ ΟΠ πό-
λεις Β: πόλις ΟΠ 12. διαιτώμενοι ΒΠ: διαιτόμενοι Ο καὶ ΒΠ: καὶ Ο
13. πᾶσι Β: πᾶσιν ΟΠ αὐξήσασα ΒΠ: αὐξήσα Ο καὶ Β: λείπει ΟΠ
15. πᾶσι Β: πᾶσιν ΟΠ πάσας Β: πάσαις ΟΠ αὐτῆς ἔγραφα: αὐ-
τῆς ΟΠ: αὐτῶν Β 16. μήτηρ ΟΠ: μήτηρ καὶ Β ὡς περ Β: ὡς πέρ ΟΠ
17. οἶονε Β: λείπει ΟΠ 18. τὸ κεκοσμηθῆναι ἔγραφα: τὸ κεκοσμεῖ-
σθαι ΟΠ: κεκοσμηθῆναι Β 19. ἐκράτει τοσοῦτον ΟΠ: τοσοῦτον ἐκρά-
τει Β 20. ἀλόγου ΒΠ: ἀλογου Ο 21. ἑλλάς ΒΠ: ἐλλάς Ο

καὶ νόθως κεκτημένη τὴν παιδείσιν, οὐδὲ βάρβαρος οὔσα τὴν ἑλλη-
νικὴν ἐπὶ τὴν ἑαυτῆς ἐπισπάσατο γλώτταν, ἐν ἀλλοτρίῳ κοσμουμένη
τῷ κόσμῳ, οὐδὲ καθ' ἑαυτὴν ἄχαρις καὶ βάρβαρος οὔσα τῷ γε λόγου
μετασχεῖν οὐκ ἄμοιρος ἐφαίνετο χάριτος, ἀλλὰ καθαρῶς Ἑλλάς οὔσα
ἤρκει μόνῃ καὶ μὴ λόγου μεταλαβοῦσα τῶν ἄλλων κρατεῖν τῷ εὐ-
5 γενεῖ καὶ καθαρῶτάτῳ τῆς γλώττης, καὶ ταύτην ἂν τις λογικὴν φύ-
σιν εἶπεν εἰκότως, ἐν ἧπερ ὁ λόγος φυσικῶς ἐγκατέσπαρται.

Νῦν δὲ πόσον τῶν ἄλλων ἐκράτει, τοσοῦτον ἐπιδοῦσα ἐν λόγοις,
ὅτε καὶ μὴ λόγου μεταλαβοῦσα εἶχεν ἂν τῶν ἄλλων κρατεῖν, δῆλον
τῷ σκοπομένῳ καλῶς. Οὐ μὴν παρ' ἑαυτῆς μόνῃ τὸ κράτος εἶχε τῶν
10 λόγων καὶ μόνῃ τῷ λόγῳ κοσμεῖσθαι προσῆκον ἠγεῖτο, εἰ μὴ καὶ ταῖς
ἄλλαις τοῦ παρ' ἑαυτῆς καλοῦ μεταδοίη. Καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ Τρα-
πεζοῦς καὶ Πελοπόννησος αὐτῇ καὶ νῆσοι, καὶ μέχρι τῶν ἀλλογλώτ-
των αὐτῶν πολλοὺς ἐστὶν εὐρεῖν ἐν ἑλληνικῇ σοφίᾳ πεπαιδευμένους
καὶ ὅπου τις ἂν ἔχοι λόγου κράτος εἰπεῖν οὐχ ἐτέρωθεν ἢ περ ἐκ τῆς
15 Πόλεως ἐστὶ γεγεννημένον. Οἶδασι τοῦτο πάντες, κἂν ἐγὼ σιωπῶ,
μάλιστα δ' ὅσοι καὶ λόγου μετεληφότες εἰσὶν. Τούτων γὰρ καὶ τὸ
κρίνειν καλῶς καὶ ὅπου λόγος ἔσχεν τὸ κράτος ἐξετάζειν ἐστίν. Μαρ-
τυροῦσι δὲ καὶ οἱ ἐξ Ἰταλίας παρ' αὐτῇ φοιτῶντες καὶ τῆς βουλή-
σεως αὐτῶν πλέον εὐρόντες καὶ νῦν Ἕλληνες τῆ γλώττῃ καὶ ὄντες
20 καὶ φαινόμενοι.

Οὐ τούτῳ δ' οὖν μόνῳ τῶν ἄλλων ἔσχεν ὑπερτερεῖν, τοῖς δ' ἄλλοις
ἢ τὸ ἴσον εἶχεν ἢ οὐχ ὑπὲρ πᾶσαν σύγκρισιν ὑπερέκειτο. Οὕτω γὰρ

1-2. ἑλληνικὴν ΒΠ: ἑλληνικὴν Ο 2. ἑαυτῆς ΒΠ: αὐτῆς Ο γλώτ-
ταν ἔγραφα: γλώσσαν ΟΠ: γλώσσαν Β ἀλλοτρίῳ ΒΠ: ἀλοτρίῳ Ο
3. γε λόγου ΟΠ: λόγῳ Β 4. μετασχεῖν ΒΟ: μετασχεῖν Π 6. κα-
θαρῶτάτῳ ΒΠ: καθαρῶτάτῳ Ο καὶ ταύτην—ἐγκατέσπαρται ΟΠ:
λείπει Β 12. τοῦτο ΟΠ: τοῦτο ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τού-
του Β 13. πελοπόννησος ΒΠ: πελοπόννησος Ο ἀλλογλώτ-
των ΟΠ: ἀλλογλώσσων Β 14. πολλοὺς ἐστὶν ἔγραφα: πολλοὺς ἐστὶν ΟΠ:
πολλοὺς ἐστὶν Β ἐν ΒΟ: λείπει Π ἑλληνικῇ ΒΠ: ἑλληνικῇ Ο
15. τις ἔγραφα: τίς ΒΟΠ ἔχοι ΒΠ: ἔχει Ο εἰπεῖν ΒΠ: εἰπειν Ο οὐχ
ἔγραφα: οὐκ ΒΟΠ ἐτέρωθεν ΒΠ: ἐτέρωθεν Ο ἢ περ Β: εἴπερ ΟΠ
16. Πόλεως ἔγραφα: πόλεως ΒΟΠ ἐστὶ ἔγραφα: ἐστὶ ΟΠ: ἐστὶ Β
γεγεννημένον Β: γεγεννημένον Ο: γεγεννημένον Π 16-17. σιωπῶ μᾶ-
λιστα ΒΟ: σιωπήσω μάλιστα Π 17. μετεληφότες ΒΠ: μετληφί-
ότες Ο 18. λόγος Β: λόγου ΟΠ 22. ὑπερτερεῖν Β: ὑπερτελεῖν Ο:
λείπει Π 23. οὐχ ὑπὲρ Β: οὐχί ΟΠ

ἐν πᾶσιν εἶχε τὸ κράτος ὡς οὐδ' ἂν ἐκάστη ἐν οὐδενί, οὕτω δ' ἐν ἐνί, ὡςπερ εἰ μὴ τὸ κράτος εἶχεν ἐν πᾶσι καὶ πανταχοῦ. Ὡςτε τῷ βουλομένῳ λόγοις διεξιέναι τὰ ταύτης ἀγαθὰ ἔργον ἦν τί ποτ' ἂν μᾶλλον ἐπαινέσαιτο ἢ τίνος φανείη περιιδῶν.

5 Τίς τοσοῦτον ἐν συνέσει τῶν ἄλλων ἐκράτει; Τίνες μᾶλλον τὰ δέοντα βουλευέσθαι καὶ εὐρεῖν ἐξεπίσταντο, κἂν τὰ νῦν θεοῦ θέλοντος οὕτω προκεχώρηκεν; Τίνων ἡ εὐταξία; Τίσι μᾶλλον ἐπήνθει τὸ εὐγενές τῆς ψυχῆς; Τίνων ἡ τούτων τὸ γλώττη καὶ γνώμη χαρίζεσθαι καὶ φιλεῖν; Τίνες τούτων μᾶλλον οἶδασιν ἐλεεῖν καὶ τὸ συγγενές ἐπι-
10 θάλπειν καὶ τὸ κλαίειν μετὰ κλαιόντων καὶ χαίρειν μετὰ χαιρόντων; Τίνων νοσοκομῖαι, τίνων ἐλεημοσύναι, δημόσιαι τε καὶ ἰδῖαι; Τίνων οἱ παρθενῶνες καὶ τὰ ἀσκητήρια; Τίνων τὸ ἐν προσευχαῖς ἀπερίσπαστον; Τίνων ἡ κοινὴ καὶ δημοσία ἐν πᾶσι φιλοτιμία; Πόθεν ἡ ἱερὰ μουσικὴ; Τίνων αἱ θεόκλητοι πανηγύρεις; Τίνες ἡ οὗτοι τὸ ἐπ' ἀν-
15 δρεία ἤραντο κράτος; οἱ τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ μὴ πᾶσαν δεδουλωκέ-
ναι τὴν κτίσιν, ὥστε καὶ τὰ μέχρις Ἡρακλείων στηλῶν δεδουλωκά-
σιν, καὶ νῦν εἰς ἄκρα πέρατα σύμβολα τῆς αὐτῶν νίκης καὶ κράτους ἐστὶν εὐρεῖν. Τίσι ἐν πᾶσιν κανὼν καὶ τύπος οὐκ ἦσαν τῶν ἀγαθῶν; Τί περ εἶδος τῶν ἀγαθῶν οὐκ ἐπήνθει τῇ πόλει; Τί τῶν ἐναντίων
20 οὐκ ἀπελήλατο ταύτης; Νόμοι τὸ κράτος εἶχον ἐν ταύτῃ καὶ τὸ δι-

1. πᾶσιν ΟΠ: πᾶσιν ἐκ τοῦ πᾶσι Β οὐδ' ἂν Π: οὐδὲν ΒΟ οὐ-
δενί ΒΠ: ουθενί Ο 2. ἐν Β: ἐν Π: ἐν Ο 4. ἐπαινέσαιτο Ο: ἐπαι-
νέσεται ἐκ τοῦ ἐπαινέσεται Β: ἐπαινέσεται Π περιιδῶν Β: πε-
ριιδῶν Ο: περιιδῶν Π 6. κἂν ΒΠ: κἂν Ο νῦν ΟΠ: νῦν οὕτω Β
7. οὕτω ΟΠ: λείπει Β μᾶλλον ΒΟ: μᾶλλον ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέν-
τος πᾶλλον τοῦ μὴ ἐπαναληφθέντος καὶ ἄνω τοῦ ἐπανορθωθέντος γράμματος Π
ἐπήνθει ΒΟ: ἐπήνθη Π 8. γλώττη ἔγραφα: γλώσση ΒΟΠ καὶ ΒΠ:

καὶ Ο 10. μετὰ κλαιόντων Π: μετακλαιόντων Β: μετακλειόντων Ο
11. νοσοκομῖαι Β: νοσοκομία Ο: νοσοκομεῖα Π δημόσιαι τε καὶ
ἰδῖαι ΟΠ: ἰδῖαι καὶ δημόσιαι Β 12. παρθενῶνες ΒΠ: παρθε-
νῶνες Ο 13. πᾶσι Β: πάση ΟΠ ἱερὰ ΒΟ: ἱερὰ Π 14-15. ἀν-
δρεία ΟΠ: ἀνδρεία Β 15. ἤραντο Β: ἤραντὸ Π: ἤραντο Ο τοσοῦ-
τον ΒΠ: τοσοῦτον Ο 16. κτίσιν ΟΠ: κτήσιν Β τὰ Π: τὸ ΒΟ
Ἡρακλείων ΟΠ: Ἡρακλείων Β στηλῶν ΒΠ: στηλῶν Ο 17. ἄκρα ΒΠ:
ἄκρα τα Ο καὶ κράτους ΟΠ: λείπουσι Β 18. ἐστὶν ΒΠ: ἐστὶν Ο
πᾶσιν ΟΠ: πᾶσι Β 19. οὐκ ἐπήνθει ΒΠ: οὐκ ἐπήνθη Ο 20. ἀπε-
λήλατο Β: ἀπελλήλατο Π: ἀπελλήλατο Ο

καίον ἐβασίλευεν. Ἐῷ λέγειν τᾶλλα κάλλη καὶ κόσμους νεῶν καὶ περιβόλους λαμπροῦς καὶ οἰκιῶν μεγέθη σὺν κάλλει καὶ ἵπποδρόμους αὐτοῦς καὶ στήλας καὶ παρθενῶνας καὶ ἀσκητήρια, δι' ὧν τοσοῦτον τῶν ἄλλων ἐκράτει ὅσον ἀστέρων ἥλιος.

* Ἀλλὰ ποῦ τὸ ἱερατικὸν μᾶλλον καθαρὸν καὶ ἀκίβδηλον καὶ τὴν 5
τῶν ἀγγέλων τάξιν ἐν λειτουργίαις φέρον; Ὅτε περιφανῆς ἦν ἑορτὴ καὶ πάντας συνεκάλει πρὸς ὑμνωδίας ἢ τῶν ἡμερῶν λαμπρότης καὶ συνήγοντο μὲν ἱερεῖς καὶ μονάζοντες ἐν τῷ περικαλλεῖ καὶ οὐρανίῳ νεῷ καὶ ὁ πατριαρχεῦων σὺν ἐπισκόποις παρῆν, τὰς ἱερὰς καὶ ἀναιμά-
κτους ἐκτελοῦντες θυσίας, ἦν ἰδεῖν τὴν τῶν ἀγγέλων ἐν γῆ λειτου- 10
ργίαν ἐκτελουμένην, καὶ οὐκ ἦν οὕτω ῥῆδιον διακρίνειν εἴτε ἀπ' οὐρα-
νοῦ κατηνέχθησαν ἄγγελοι λειτουργοῦντες, εἴτε ἄνθρωποι εἰς τὴν τῶν ἀγγέλων φύσιν μεταβληθέντες τὸν τῶν ἀγγέλων ὕμνον ἀποτελοῦσιν. Καὶ ἦν πάντα χαρίτων καὶ ἡδονῆς, πάντων σκιρτώντων, ἀγαλλομέ-
νων, τί μὲν οὐ λεγόντων, τί δὲ οὐ ποιούντων πρὸς τὴν ἀγγελικὴν 15
ἐκείνην καὶ θεῖαν πανηγυριν. Καὶ οὐδεὶς ἦν ὅστις χρονία κατεχόμενος
λύπη μὴ τότε πρὸς εὐφροσύνην μετετίθετο πᾶσαν, ἀγγέλων οἶον ἀκούων ὕμνολογούντων καὶ πρὸς τὸ ὑπερφυῆς τῆς θεᾶς τὴν αἰσθῆσιν ὑπαλλάττων καὶ ἐκπληττόμενος καὶ ἐν οὐρανοῖς ἐνδαιτᾶσθαι δοκῶν. Τίς μὲν οὐ παρῆν τότε, τίς δὲ ζημίαν ἐν οἴκοις καθῆσθαι οὐχ ὑπε- 20
λάμβανεν; Τίς μέρος τῆς ἑορτῆς οὐκ ἐγένετο, οὐκ ἰδιώτης, οὐ ξένος, οὐ πρεσβύτης, οὐ νέος, οὐκ ἄρχων, οὐ βασιλεὺς αὐτός; Οὐχ ἡ δὲ δὸν

1. ἐβασίλευεν ΒΟ: εὐβασίλευεν Π τᾶλλα Β: τ' ἄλλα ΟΠ νεῶν ΒΠ:
νεῶν Ο 2. μεγέθη ΒΠ: μεγέθει Ο σὺν κάλλει ἔγραφα: σὺν κάλλει ἄνω-
θεν Β: σὺν κάλλει Π: σὺν κάλλει Ο 3. στήλας Β: στήλας ΟΠ ἀσκη-
τήρια ΒΠ: ἀσκητήρια Ο 5. ἀλλὰ ΒΠ: ἀλλὰ Ο 6. λειτουργίαις ΒΠ:
λειτουργίαις Ο φέρον ΟΠ: φέρον ἐκ τοῦ φέρον Β 8. ἱερεῖς ΒΠ: ἱε-
ρεῖς Ο περικαλλεῖ ΒΠ: περικαλεῖ Ο 9. σὺν ἐπισκόποις Π: σὺνε-
πισκόποις ΒΟ 9-10. ἀναιμάκτους ΒΟ: ἀνεμάκτους Π 10. ἰδεῖν ΒΠ:
ἰδεῖν Ο 10-11. λειτουργίαν ΒΠ: λειτουργίαν Ο 11. οὐκ ἦν Β: οὐκ'
ἦν Π: οὐκῆν Ο διακρίνειν ΟΠ: διακρίναι Β 13. τὸν Ο: τὸν ἐκ τῶν Β:
τὴν Π ἀποτελοῦσιν ΒΠ: ἀποτελοῦσὶ Ο 14-15. ἀγαλλομένων ΒΠ:
ἀγαλλομένων Ο 20. παρῆν ΒΠ: παρῆν Ο δὲ ΟΠ: λείπει Β οὐχ ΒΠ:
ουχ Ο 20-21. ὑπελάμβανεν ΒΟ: υπελάμβανεν Π 21. ἐγένετο ΒΠ:
ἐγένετο Ο ἰδιώτης ἔγραφα: ἰδιότης ΒΟΠ 22. πρεσβύτης ΒΠ: πρε-
σβύτης Ο οὐκ ἄρχων ΒΠ: οὐκ ἄρχων Ο οὐχ ἡδονῶν ἐν δὲ τῇ ᾠῃ
μεταγενεστέρα χειρὶ Νεολατίου ἡδονῶν ruberum more Β: οὐχ ἡδονῶν ΟΠ

πάντες σπεύδοντες συνελέγοντο πρὸς τὴν μακαρίαν καὶ ἀγγελικὴν ἐκείνην πανήγυριν;

ὦ πῶς φέρω τὸ πάθος καὶ μὴ τὴν ψυχὴν τῇ μνήμῃ τοῦ πάθους συναπορρήγνυμι; ὦ πῶς ζῶ καὶ ζῶν τὸ πάθος διέξιμι; ὦ πόσων ἑσπερήμεθα ὄντως οἱ τληπαθεῖς ἡμεῖς καὶ παντάλανεσ. ὦ τίς οὐχὶ θανατᾶ πρὸς τὸ πάθος καὶ δακρύων οὐκ ἐμπορεῖται τοὺς ὀφθαλμούς; Τοιοῦτοις ἀγαθοῖς ἢ πόλις κεκόσμητο, τοιοῦτοις διήστραπτε τοῖς καλοῖς ὡσπερ τις οὐρανὸς ἄλλος ἢ ἥλιος ἐν οὐρανῷ διαυγῆς διαλάμπουσα πάντα τὰ πέρατα, οὐ σώματα καταφωτίζουσα μόνον, ἀλλὰ πολλῶν πλείον καὶ τὰς ψυχὰς. Καὶ νῦν, φεῦ μοι, μιᾶς καιροῦ ῥοπή συνώχθετο πάντα καὶ συναπώλετο καὶ εἰς τὸ μηδὲν εἶναι κεχώρηκεν.

ὦ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς ἀπευκταίας καὶ δυσχεροῦς, ἣ συνώλεσε πάντα καὶ ἐξηφάνισε καὶ οἶον παγκόσμιον ἐπήνεγκε κίνδυνον. Ἀνατέταλκε μὲν ἡ ἡμέρα ἐπὶ χρηστοτέrais Ἰσως ἐλπίσιν, ὡς ἄρα κρείττονες τῶν πολεμούντων ἡμεῖς, τὸ δὲ ἦν γέλως σαφῆς καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα θρηῖνος ἀπαραμύθητος. Προσέβαλον μὲν κύκλῳ τοῖς τείχεσιν οἱ πολέμιοι, πάσας κινουῦντες τὰς ἐλεπόλεις, βοῶντες, ἐν χερσὶν οἴομενοι καὶ πρὶν ἢ κρατῆσαι καὶ πρὶν ἢ πᾶσι καθαρῶς φανῆναι τὸν ἥλιον τοῖς τείχεσιν ἐπεπήδων οἱ πολεμούντες ἡμῖν, μᾶλλον δὲ, τῶν τειχῶν πάλαι καταπεπτωκότων, τότε συνέρρειον πάντες ἀθρόως ὡσπερ τι μελισσῶν σμήνος ἢ μονιῶν ἀγρίων ἀγέλαι, καὶ πρὶν ἢ λόγος πάντα ἦν τῶν πολεμούντων μεστὰ, ἀγυιαί, τείχη, οἰκίαι, περίβολοι ἱεροὶ καὶ ναοὶ, ἀγροὶ

1. σπεύδοντες ΟΠ: σπεύδοντες ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος σπεύδονας Β συνελέγοντο Β: συνηλέγοντο ΟΠ 3. ὦ ἐκ διορθώσεως τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος. ὦ Π: ὦ ΒΟ τὸ ΒΠ: το Ο 4. συναπορρήγνυμι Π: συναπορρήγνυμι Ο: συναποτιθήμι Β 5. Μετὰ τῆς λέξεως ἡμεῖς τελευτᾶ ἢ μονοφθία, μένουσα κολοθή, ἐν γῶ Π παντάλανεσ Ο: παντάλανας Β ὦ Β: λείπει Ο 6. οὐκ Ο: λείπει Β 7. διήστραπτε Β: διήστραπται Ο 8. ὡσπερ ἔγραφα: ὡσπερ ΒΟ διαυγῆς Β: διαύγῆς Ο 9. ἀλλὰ Β: ἀλλὰ Ο 10. ῥοπή Β: ῥοπή Ο 11. συναπώλετο ἔγραφα: συναπόλετο ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος συναπώλετο Β: συναπόλετο Ο 12. ἀπευκταίας Β: ἀπευκταίας Ο 13. ἐξηφάνισε Β: ἐξηφάνισεν Ο 14. ἄρα Β: ἄρα Ο 15. γέλως σαφῆς Β: ἀγγελος σαφῆς Ο 17-18. πάσας...βοῶντες, βοῶντες...τείχεσιν Β: λείπουσιν Ο 19. ἡμῖν Ο: λείπει Β 20. καταπεπτωκότων Β: καταπεπτοκότων Ο ὡσπερ ἔγραφα: ὡσπερ ΒΟ μελισσῶν Β: μελισσῶν Ο 22. ἀγυιαί Β: ἀγίαί Ο οἰκίαι Β: οἰκίαι Ο ἱεροὶ Β: ἱεροὶ Ο

καὶ πάντα τὰ τῆς Πόλεως. Καὶ ἦν ἰδέσθαι θέαμα ἔλεινόν καὶ δακρύων ἄξιον καὶ τοῖς ἰδοῦσι μόνον πιστὸν, μᾶλλον δὲ κάκεινοις οὐ πιστευόμενον, ναοὺς καταπατουμένους αἰσχροῦς, εἰκόνας ὑβριζομένας βαρβαρικῶς, πρὸς δὲ καὶ νόμων πατρίων καὶ ἰθῶν καὶ τάξεων ὄντως, ἠρώων ἀναίρεσιν καὶ αὐτῶν πατρῶων τάφων ἀνόρυξιν, ἱερῶν ἐπίπλων διανομῆν, σκευῶν ἀγίων κατάλυσιν, οἰκίας πυρπολουμένας, παῖδας φονευόμενους ἐλεινῶς καὶ πᾶσαν ἡλικίαν θερύζομένην δεινῶς, ἡμᾶς αὐτοὺς ὑβριζομένους βαρβαρικῶς καὶ βία τῶν ἰδίων ἐξισταμένους, πλούτου, οἰκίας, συγγενείας αὐτῆς. Μήτηρ τότε δὴ τῶν ἑαυτῆς παίδων ἀπεστερεῖτο καὶ χεῖρας μετὰ δακρύων πρὸς ἐκτεῖαν ἐκτείνουσαν μὴ τῶν παίδων ἀπεστερηθῆσαι ξίφος αὐτῆν, πρὶν ἢ τὰς χεῖρας ἐκτεῖναι, κατέτεμνε. Πατήρ ὑπὲρ παίδων ἐκέτευσεν καὶ ἅμα τῷ λόγῳ πεφονευμένους ἐώρα τοὺς παῖδας, καὶ ἀδελφὸς ἀδελφῶν ἑστερεῖτο καὶ φίλος φίλων καὶ συγγενῆς συγγενῶν καὶ γέρων εἶπετο μὲν τῷ φόβῳ, τοῦ δὲ γήρους οὐκ ἐῶντος κατέπιπτεν καὶ πίπτων κατεπατεῖτο καὶ κατετέμνετο, καὶ μήτηρ τοὺς ἑαυτῆς παῖδας ἀγκαλισαμένη συνεφονεύετο, καὶ διεγήγερτο μέλος γοερὸν καὶ θροῦς σύμμικτος ὡσπερ οὐρανοῦ καταπεσόντος ἢ γῆς μετανισταμένης καὶ κινουμένης καὶ ἀέρος ταραττομένου καὶ θαλάσσης πάντα κατακαλυπτούσης καὶ αἰθέρος καταπεσόντος καὶ βρέμοντος, τῶν μὲν ἐλκομένων, τῶν δὲ φονευόμενων, τῶν δὲ πεφονευμένων μὲν, ἐλεινὰ δὲ καὶ λοισθία φθειγγομένων. Καὶ ἦν ἰδεῖν ὑπὸ βαρβάρων βαρβαρικῶς πολιὰς συρομένας, ἃς εἰκὸς ἦν καὶ τοὺς πολεμίους αἰδεῖσθαι, παρθένους ἐκ παρθενῶνων ἐξερχομένας, αἰ

1. τὰ ἔγραφα: λείπει ΒΟ ἐλεινόν Β: ἐλεπνόν Ο 2. ἰδοῦσι Ο: εἰδόσι Β κάκεινοις Β: κακεῖνοις Ο 2-3. πιστευόμενον Β: πιστεύονται Ο 4-5. πρὸς δὲ—ἀνόρυξιν (κῶδ. ἀνώρυξιν) Ο: λείπουσι Β 8. πλούτου Β: πλοῦτου Ο 9 τότε δὴ Β: λείπουσιν Ο 10. μετὰ δακρύων πρὸς ἐκτεῖαν Ο: πρὸς ἐκτεῖαν μετὰ δακρύων Β ἐκτείνουσαν ἔγραφα: ἐκτείνουσα ΒΟ 11. ἀπεστερηθῆσαι ἔγραφα: ἀπεστερεῖσθαι ΒΟ ἐκτεῖναι Β: ἐκτεῖναι Ο 14. συγγενῆς Β: συγγενεῖς Ο 15. ἐῶντος Β: ἐῶντος Ο 16. ἑαυτῆς ἔγραφα: ἑαυτοῦς Β: ἑαυτοῦς Ο ἀγκαλισαμένη ἔγραφα: ἀγκαλισαμένη ΒΟ 17. θροῦς Β: θρούς Ο 17-18. καταπεσόντος Β: κατεπεσόντος Ο καὶ κινουμένης Ο: καὶ κινουμένης καὶ κινουμένης Β 19. θαλάσσης πάντα κατακαλυπτούσης καὶ Ο: λείπουσι Β 19-20. καταπεσόντος Ο: ἐκπεσόντος Β 20. ἐλκομένων Β: ἐλκομένων Ο 22. πολιὰς συρομένας Β: πολιὰς σειρομένας Ο 23. παρθενῶνων Β: παρθενόνων Ο

μη ὅτι ποτέ ἐστὶ Πόλις ἤδεσαν. Αἱ ἀγυιαί πλήρεις νεκρῶν, τῶν μὲν ἐν τῷ φεύγειν πεφονευμένων, τῶν δὲ γενναίως μὲν ἀνδρῖσαμένων, οὐκ ἰσχυσάντων δὲ πρὸς τοσοῦτους. Πάντα θρῆνος, ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος διήκων· πάντα κοπετός· πάντα δάκρυα, τῶν μὲν τὴν τῆς πατρίδος ἀνάστασιν θρηνωδούντων, τῶν δὲ τὴν τῶν συγγενῶν καὶ παιδῶν ἀπώλειαν καὶ τὴν τῆς πατρίδος βίαιαν ἀπόστασιν, πάντων δὲ τὴν αἰσχίστην δουλείαν καὶ ἀπροσδόκητον.

ὦ, τίνων ἀκουόμενα ταῦτα δακρύων οὐ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐμφορεῖ; Τίς ἠλίθιος οὕτως καὶ λιθίνης καρδίας, ὅς μὴ δάκρυ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποπέμπει καὶ τὰς τῶν δακρύων πρὸς τὸ πάθος ἀνωρύττει πηγᾶς; Φεῦ, ἡμῖν αἱ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδες οἴχονται πᾶσαι, καὶ νῦν ἡμῖν οὐδὲν τῶν δυσχερῶν ἀπροσδόκητον, οὐδὲν τῶν ἀπευκταίων ἀνέλπιστον, μᾶλλον δ', εἰ χρὴ τάληθές εἰπεῖν, πάντα συλλήβδην τῶν δυσχερῶν ἀπροσδοκῆτως ὑπέστημεν καὶ νῦν οὐδὲν τῶν κακῶν ἡμῖν προσδοκώμενον. Οὐδὲν οὐχ ὅπερ τῶν ἀπευκταίων οὐχ ὑφιστάμεθα. Πάντα ἡμῖν ἀθρόως ἐπαγένετο καὶ τὰ πάλαι καὶ προσδοκώμενα. Καὶ νῦν οὐκ ἐστὶν ὅπερ ὁ χρόνος ἐξεύροι τῶν δυσχερῶν, εἰ μὴ θάνατον εἴπῃς, ὃν ἀσπαζόμεθα καὶ τῶν παρόντων ἐλευθερωτὴν περιμένομεν.

ὦ τίνες ἐξ οἷων γεγόναμεν; Ποῦ ποτε οἴχονται αἱ παρ' ἡμῖν ἐλπίδες ἐκείναι; ὦ πῶς διεσπάρημεν πανταχοῦ θέατρα ἐλεεινὰ καὶ δακρύων ἄξιοι, καὶ πάντων ὀρώμενοι καὶ ἀκουόμενοι δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκπληροῦμεν; ὦ γῆ καὶ ἠλίε καὶ οὐρανὲ καὶ ἀστέρες· ὡς γὰρ ἐμψύχοις ὑμῖν διαλέξομαι· οἶαν ἰδεῖν ὑπέστητε ξυμφορὰν, πῶς

1. ὅτι ποτέ ἔγραφα: ὅτι ποτε BO ἤδεσαν B: εἶδεσαν O ἀγυιαί B: ἀγυιαί O πλήρεις ἔγραφα: πλήρεις B: πλήρη O 2. γενναίως B: γενναίως O 3. τοσοῦτους B: τοσοῦτους O θρῆνος B: θρήνος O 4. διήκων B: διηκόνουν O 5. θρηνωδούντων B: θρηνοδοούντων O παιδῶν B: τέκνων 8-12. ὦ τίνων—ἀπροσδόκητον B: λείπουσιν O 8. ἀκουόμενα ἔγραφα: ἀκουόμενα B 10. ἀνωρύττει ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀνωρύττει B 11. οἴχονται ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ὡχονται O 12. ἀπευκταίων B: ἀπευκταίων O 13. τάληθές B: τ'ἀληθές O 15. ἀπευκταίων οὐχ B: ἀπευκτέων οὐχ' O 16. πάλαι καὶ B: πάλαι O 17. ἐξεύροι B: ἐξεύρει O εἴπῃς B: εἴπεις O 19. ὦ B: φεῦ O οἴχονται B: ὡχοντο O 20. ὦ B: οἶμοι O πανταχοῦ B: πανταχῆ O 21. ἀκουόμενοι B: ἀκουόμενοι O 22-23. ὡς γὰρ—διαλέξομαι B: λείπουσιν O 23. ὑμῖν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἡμῖν B οἶαν ἰδεῖν B: οἶ οἶων ἂν εἰδεῖν O ξυμφορὰν B: συμφορᾶν O

δ' οὐ κατεπέσατε, πρὶν ἢ ταῦτα συμβῆναι, εἰ γε ὑμῖν ἀψύχοις οὖσιν αἰσθησις ὁποσονοῦν ἐπιγίνεται τῶν δεινῶν; Πλὴν ἀλλ' οἶμαι καὶ μέγχι τῶν ἀψύχων ἀφικέσθαι νυνὶ τὴν ὑπερβολὴν τῶν δεινῶν. Σὺ δ' οὖν, ὦ ἠλίε, πῶς μὲν ἐν ἄλλοις εἰς σκότος μεταβέβλησαι πάθεισιν, ἐνταῦθα δὲ οὐ τοσοῦτον ἐφάνης παθῶν, ὅτε, καὶ εἰ μὴ πάλαι, νῦν γοῦν ἐχρῆν σε τοῦτο παθεῖν; Ἄρ' ἵνα τοῖς πολεμίοις χάριση ἢ ὅπως ἡμῖν εἰς δῆλα καταστήσας τὰ δυσχερῆ εὐγενῶς παράσχῃς ἀποθανεῖν; Ἀλλὰ σὺ μὲν τὰ δίκαια ποιῶν τοιοῦτος ἐφάνης ἡμῖν. Ἡμεῖς δ' οὐκ οἶδ' ὅπως φιλοζωήσαντες τοιαύτην ἀγενῶς ἰδεῖν ὑπέστημεν συμφορὰν.

Ἀλλὰ τίσι πρὸς τὴν δευτέραν χρηστέον ἡμῖν συμφορὰν, τὴν μετὰ τὴν συμφορὰν συμφορὰν καὶ μετὰ τὴν ζάλην ἐτέραν ζάλην καὶ τοσοῦτον δυσχερεστέραν ὅσον μετὰ τὴν ἀφόρητον ἐκείνην ἐπῆλθεν ἡμῖν; Ἐάλω μὲν οὕτως ἡ πόλις δεινῶς, καὶ οἱ μὲν ἐκείνη μακαρίως ἀποθανόντες, οἱ δ' ἐζῶν ἐν ἀφορήτοις δεινοῖς, παραμυθίαν ἴσως ἔχοντες οὐ μικρὰν τὸ τοὺς ἐν τέλει καὶ πρώτους τῆς πόλεως ἐν τοῖς ζῶσιν εἶναι καὶ πρὸς ἐλπίδας κρείττους τετάχθαι. Τὸ δὲ ἦν ἄρα δόλος σαφῆς καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα θρῆνος ἀπαραμύθητος καὶ τῆς τοῦ συνάγοντος γνώμης ἄξιον. Συνήγοντο μὲν οὖν ἴσως ἐπὶ προφάσει χρηστῆ, καὶ πρὶν ἢ καθαρῶς συναχθῆναι τὴν τῶν καταδίκων ἀπόφασιν ἐξεδίδξαντο, καταδίκως ἀποθανόντες οἱ μηδὲν ἀδικοῦντες παρὰ βαρβάρων, οἱ ἥρωες ὄντως καὶ παντὸς τοῦ κόσμου ἀντάξιοι, οἱ τοσοῦτον ἐπ' ἀγαθοῖς λελαμπρυσμένοι ὅσον οὐρανὸς τοῖς ἀστρασιν ἐλλαμπρύνεται. Ἀλλ' οἱ μὲν οὕτω καταψηφισθέντες ἐν τοῖς τῶν μακάρων νυνὶ

1. ὑμῖν B: ἡμῖν O 2. ὁποσονοῦν ἔγραφα: ὁπωςονοῦν B: ὁποσονοῦν O ἐπιγίνεται B: ἐπιγίνετο O 3. δεινῶν B: κακῶν O 4. πάθεισιν B: πάθεισιν O 5. δὲ B: δ' O παθῶν B: παθῶν O καὶ εἰ O: εἰ καὶ B 6. σε O: λείπει B χάριση O: χάριση ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος χάριση B ὅπως B: εἴπως O δῆλα B: δῆλω O 7. παράσχῃς B: παράσχεις O 8. δ' O: δὲ B 8-9. φιλοζωήσαντες ἔγραφα: φιλοζοήσαντες BO 9. ἰδεῖν B: εἰδεῖν O συμφορὰν B: συμφορὰν O 10. ἀλλὰ—ἡμῖν συμφορὰν B: λείπουσιν O 11. συμφορὰν συμφορὰν B: συμφορᾶν συμφορᾶν O 12. ἡμῖν O: ἡμῖν συμφορὰν B 16-17. σαφῆς B: σαφῆς O 17. καὶ—ἀπαραμύθητος O: λείπουσι B πρὸς τὰ ἔγραφα: προστά O ἀπαραμύθητος ἔγραφα: ἀπαραμύθητος O 19. συναχθῆναι τὴν τῶν O: τὴν τῶν B 20-21. παρὰ βαρβάρων B: παραβαρβάρων O 21. ἥρωες ὄντως B: ἥρωες ὄντες O 22-23. ἐλλαμπρύνεται B: ἐλαμπρύνεται O

τελοῦσι χοροῖς, συνευφραϊνόμενοι τοῖς δίκαιοις καὶ τοῖς μάρτυσι συνη-
 δόμενοι. Οὐδὲ γὰρ ἐχρῆν τοὺς οὕτω γεννάδας καὶ λαμπροὺς ζῆν, τῆς
 Πόλεως ἐκ μέσου γεγεννημένης. Οὔτε γὰρ τὴν πόλιν εἶναι χωρὶς ἐκεί-
 νων δίκαιον ἂν τις εἴποι, τοὺς οὕτω ταύτην κοσμοῦντας, οὔτε τού-
 5 τους ζῆν ἄνευ τῆς λαμπροτάτης ἐκείνης καὶ οὐρανίας πόλεως καὶ
 μηδ' ἂν πόλιν τῆς ἑαυτῶν ἀξίαν εὐρόντας καὶ τοῦ μεγέθους ἐκείνων
 χωρητικὴν. Ὁ δὲ καὶ καλῶς ποιῶν ὁ πάντ' ἐφορῶν ὀφθαλμὸς ἐν τοῖς
 μακάρων καὶ οὐρανίους ἐνέταξε τούτους καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀποθα-
 νόντας χοροῖς, στεφάνων οὐ μικρῶν ἀξιώσας. Ἡμεῖς δὲ, φεῦ, ἐν τοῖς
 10 ζῶσιν ἐναπελείφθημεν, γόους καὶ δάκρυα καὶ ἀφορήτους ὀδύνας ἐπι-
 μετροῦντες.

4*

[Ἄνωνύμου μονωδία].

Ὡ τῆς κοινῆς ἀθλιότητος· ὦ βαρείας καταδίκης· ὦ τοῦ ἐξ ἀρχῆς
 ἐπενεχθέντος ἡμῖν ἐπιτιμίου διὰ τὸ πικρὸν ξύλον καὶ τὴν δεινὴν βρα-
 15 θυμίαν καὶ τὴν ἄλογον τοῦ καρποῦ μετάληψιν καὶ τὴν τῆς ἐντολῆς
 τοῦ θεοῦ παρακοήν. Ὡ πικρὰ τοῦ θανάτου δρεπάνη, οἶαν καὶ νῦν
 ἡμῖν ἐπήγαγες συμφορὰν, οἶον ζωῆς ἄσταχυν ἐξεθέρισας, οἶον φυτὸν
 εὐθαλὲς καὶ κατάκαρπον ἐξορώρυχας, οἶαν ἄμπελον εὐθηνουῦσαν ἐκτέ-
 20 τμηκας. Ὡ τῆς κοινῆς ζημίας. Πόθεν ἄρξομαι τῶν ὀδυρμῶν; Ἄνα-
 ξάινει τὸ πάθος τὰς πρότερον συμφορὰς, καὶ ὧν πρὸ μικροῦ πολλῶν
 καὶ πολλακίς ἑσπερήμεθα θαυμασιῶν ἀνδρῶν ὑπομιμνήσκει. Τοῖς μὲν

1. χοροῖς B: χωροῖς O 2. ἐχρῆν B: ἐχρήν O 3-4. εἶναι χωρὶς ἐκεί-
 νων O: χωρὶς ἐκείνων εἶναι B 4. τοὺς—κοσμοῦντας ἔγραψεν πάντως
 οὕτως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἀντὶ τῶν—κοσμοῦντων 6. μηδ' ἂν B:
 μηδὲν O ἀξίαν ἔγραψα: ἀξίας BO 7. δ B: δ O 8-9. καὶ—ἀποθα-
 νόντας B: λείπουσιν O 9. χοροῖς B: χωροῖς O δὲ φεῦ B: δ' O Μετὰ
 τὸ ἐπιμετροῦντες ἐν τῷ B :- Τέλος. σχεδιάσμα. ἔγραψεν ἐν τῇ αἰνῶ :-

* Περιλαμβάνεται ἐν φ. 232^b-233^b τοῦ ὑπ' ἀρ. 2075 κώδικος τῆς Ἑθνικῆς βιβλιο-
 θῆκης Παρισίων, γεγραμμένου τῷ 1439 ὑπὸ Ἰωάννου Εὐγενικοῦ.

14. δεινὴν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος δανὴν

γε πλείοσι μεταστᾶσιν εἶχεν ὅθεν ἂν τις παραμυθῆσαιτο, γῆρας τε καὶ
 νόσῳ τρυχωθεῖσιν ἐνίοις καὶ ἀποχρώντως τῷ βίῳ καὶ τῇ παρούσῃ ζωῇ
 λειτουργήσασιν, ἑτέροις δ' αὖ ἐν νεότητι μὲν, ἀμφιβόλως δ' ἂν οὕτως
 οὔσιν, εἰ γενναῖον τὸν καρπὸν προενέγκοιεν. Ἐνταῦθα δὲ τί ποτε τοι-
 οὔτον ἡμῖν παραμύθιον; Τί τῆς πληγῆς ἔσται φάρμακον; Πρὸς τί 5
 βλέψαντες ἑαυτοὺς ἀνακτησαίμεθα; Οὐχ ὡς ἐν ἀκμῇ μεσημβρίας οἶον
 τις ἐκλειοπῶς ἥλιος καὶ γνόφον καὶ σκότος καὶ ζάλην καὶ δεινὴν
 ἀμορφίαν καταχέας ἡμῶν; Οὐχ ὡς πηγὴ διειδὲς οἶον καὶ πότιμον
 ἀφθόνως τοῖς διψῶσι βλύζουσα συνεχώσθη; Οὐχ ὡς παρὰ τὰς δι-
 εξόδους τῶν θείων ὑδάτων πεφυτευμένος θεοφιλῆ καρπὸν τὸν μὲν 10
 ἔδωκε, τὸν δὲ ἐδίδου, τὸν δὲ, πιπτέτω φθόνος, καὶ δώσειν ἔμελλεν ἐν
 καιρῷ; || Ἄλλ' ἀπερρύη, ἄλλ' ἀπήνθησεν, ἄλλ' ἐκκέκοπται, μᾶλλον φ. 233^b
 δὲ πρὸς ἄλλον κόσμον καὶ ἄλλον λειμῶνα μεταπεφύτευται.

Ἐλκομαι τῇ μνήμῃ πρὸς τὴν ὄψιν ἐκείνην, εἶδος ἐκείνο, μορφήν
 ἐκείνην, τὴν θεοειδῆ καὶ κρείττω ἢ κατ' ἀνθρώπον, φθογγὴν πά- 15
 σης μουσικῆς ἀρμονίας θελκτικωτέραν καὶ σειρήνων ἀπασῶν ἐπα-
 γωγοτέραν καὶ παντὸς μέλιτος ἡδυτέραν. Τίς Ὀρφεὺς ἢ Θάμυ-
 ρις, τίς ὁμηρικὸς Νέστωρ λιγύς ἀγορητῆς οὐχ ἥττων παραβαλλό-
 μενος; Τίς μὲν ἦθος μᾶλλον ἐκόσμησε καὶ γλῶτταν ἐπαίδευσεν καὶ
 ὄμμα ἡμέρωσε καὶ τοὺς πόρρωθεν πρὸς ἑαυτὸν εἴλκυσε, καὶ παρακατ- 20
 εἶχεν ἐλκύσας ἀρρήτοις δεσμοῖς κατὰ τὴν μαγνήτιδος λίθου δύναμιν;
 Τίς δὲ κρείττον τῷ μεγαλοπρεπεῖ τὸ μέτριον κεκέρακε φρόνημα καὶ
 τὸ τῆς ἀρχῆς ἐμβριθὲς τῷ προσηνεῖ τοῦ ἦθους ἀνέστειλεν, ὡς μηδὲν
 θάτερον ὑπὸ τοῦ ἑτέρου μηδ' ὅπως οὖν παραβλάπτεσθαι; Τίς ἀρετὴν
 μᾶλλον ἐτίμησεν ἢ κακίαν ἐκόλασεν; Τίς οὕτω μισοπόνηρος τὴν γνώ- 25
 μην καὶ ἄμα φιλάγαθος καὶ φιλάνθρωπος; Τίς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ θεοῦ
 καὶ τῆς ἀληθείας τέλειον μῖσος μεμίσηκεν ἢ τοὺς φίλους μᾶλλον ἠγά-
 πησεν; Ἐγὼ δὲ σε ἠλπίζον, ὦ πάντα ἄριστε, ταῖς τοσαύταις καὶ
 τηλικαύταις τῶν θείων ἀνδρῶν εὐχαῖς μὴ ἂν ποτε μηδὲν δεινὸν ὄλωσ
 παθεῖν, μηδὲ τοσαύτην ἡμᾶς ὑποστήναι διὰ σὲ ζημίαν καὶ συμφορὰν, 30
 ἀλλ' εἰ μὴ ἀθάνατον, ἀλλ' οὖν ἐν γῆρας μακρῷ κρείττω διαμεῖναι τῶν
 ἀνθρωπίνων παθῶν. Νῦν δὲ πόθεν τοσοῦτον ἀνιαρόν; πῶς ἢ τοσαύτη

1. τὲ 9. τας 16. ἀρμονίας ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀρμονίας
 24. μὴδ 32. ἀνθρωπίνων διὰ προσθήκης συνεσφιγμένου ν εἰς τὸ γραφέν τὸ
 πρῶτον ἀνθρωπίνω ἀνιαρόν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀσ. . . ;

συμφορὰ; πόθεν ἡμῖν τοσοῦτον πένθος, ἢ πάντως, ὡς ἔοικε, διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἡμετέρων κακῶν καὶ τηλικούτον ἡμῖν ἐπῆλθε δεινόν, καὶ ὅσον πρό μικροῦ ταῖς σαῖς ἐνευφραϊνόμεθα χάρισι, τοσοῦτον ἤδη καὶ πολλῶ πλέον πενθοῦμεν αἴφνης πάντων ἐστερημένοι.

5 Μὴ ὄφελον ἰδεῖν τὸ πλῆθος τῶν ἐκ θεοῦ σοι χορηγηθέντων καλῶν ἢ
 φ. 233: τέως ἰδῶν, ἀλλὰ μὴ ἐκ παιδός, μηδὲ συνεχῶς || ἀεὶ, εἰ δὲ καὶ τοῦτ' ἦν ἀνάγκη, ἀλλὰ μὴ νῦν μάλιστα διατεθῆναι καὶ οἶον προσεμφῦναι σοι καὶ τὰ πάντα ἐν παῖσι γενέσθαι. Οἴμοι· σὲ μὲν παρεμυθούμην πρό-
 10 τερον ἤδη πέρυσιν ἐπὶ τῇ τῶν φιλτάτων ἀποβολῇ καὶ φιλοσοφῆσαι τὸ πάθος καὶ γενναίως ἐνεγκεῖν. παρεκάλουν· ἐλάνθανον δὲ ἄρα μετ' οὐ πολὺ τῶν ὁμοίων αὐτὸς πρὸς τινος δεησόμενος ἐπὶ σοί.

5.

[Ἀδήλου μονωδία ἀκέφαλος] *

. . . Ἠφάνισται τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα θεάματα, τὸ ἀρχαῖον καὶ μεγαλοπρεπὲς τῆς βασιλείας Ῥωμαίων ἐντρύφημα. Ὡς θεῶν οἰκῶν ἐκείνων λαμπρότητες καὶ κόσμοι καὶ περιφάνειαι, παντὸς σεβασμοῦ, 15 πάσης αἰδοῦς, πάσης εὐλαβείας ἀξιούμενα καὶ μόνον ὀρώμενα. Ὡς σεπτῶν εἰκόνων φιλοκαλίαι καὶ φιλοτιμίαι. Ὡς κειμηλίων ἱερῶν ἀστραπαὶ καὶ πάντιμος αἴγλη καὶ πάναγνα κάλλη. Ὡς βιβλῶν θεοσόφων θησαυροὶ καὶ χρήσεις νόμιμοι καὶ κατὰ καιρὸν ἐν παντὶ τῷ τῆς χρείας. Ὡς πάντ' ἀλλήλων πολὺ τὸ ἐφάμιλλον ἔχοντα τοῖς ἄνω τῶν μέσοις 20 τὰ κάτω καὶ πάντα παῖσιν ἀντιστίλλοντα πάση ἐπιμελείᾳ τοῖς ἄνω καὶ περίξ τὰ κατ' ἔδαφος, μικροῦ καὶ πατρίσθαι δέος ἐμποιοῦντα. Ὡς τάξις ἱεροτελεστίας ἀπάσης καὶ τύποι καὶ τρόποι καὶ ἀρετῆς ἀπάσης διατάγματα τελεσφόρα, πάσης σεμνότητος, πάσης εὐαρμοστίας, πάσης θεουργοῦ καὶ θεοπρεποῦς διαθέσεως, θειασμοῦ καὶ ῥαστώνης ἀρ-

6. μηδὲ 7. προσεμφῦναι

* Περιλαμβάνεται ἀκέφαλος ἐν τῷ Παρισιακῷ κώδικι Suppl. grec 681, φ. 74α.

12. ἠφάνιστη ταπολλά τὸ ἀρχαῖον· τὸ ἀρχαῖον 13. βασιλείας
 15. παῖσης 16. ἱερῶν 17. πάνανα 22. ἀπάσης 24. θεοῦργου

ρήτου γαλήνης τε καὶ γλυκυθυμίας δημιουργὰ ταῖς ψυχαῖς καὶ κρᾶσεως θεολήπτου αὐτόθεν τοῖς χρωμένοις παῖσι, τοῖς ὀρώσι, τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Ὡς θεῶν ὕμνων κρότοι καὶ χορεῖαι πάνσεμνοι καὶ παντὸς ἐνθουσιασμοῦ χορηγοί. Ὡς μέλη χαριστήρια θεοῦ καὶ τῶν θεῶν δοξαστήρια τε καὶ ἱκετήρια, τοῖς ἀγγελικοῖς καὶ ἐπουρανίοις, ὡς εἰπεῖν, 5 πρέποντα σύμφωνά τε καθ' ἅπαξ καὶ παραπλήσια τακταῖς τῆς ἡμέρας ὥραις καὶ σχεδὸν πανη||μέρια, τακταῖς τῆς νυκτός καὶ μὴ ἔτι φ. 74β πάννυχα. Ὡς τῶν ἀντιφθόγγων καὶ ἀντιφώνων ἄσμάτων τοῖς ἐκατέρωθεν θιασώταις καὶ λατρευταῖς τῆς θείας ἐν πρώτοις μεγαλειότητος. Ὡς συνόδων αὐτοῖς κοινῶν, ἢ δὴ καὶ νομίζεται, τοῖς ὕμνοις. Ὡς δια- 10 στάσεων ὡσαύτως ἢ δεῖ. Ὡς σιωπηλῆς ἐν γαλήνῃ τῶν λογισμῶν ἀντομολογήσεως τῷ δεσπότη. Ὡς μεγαλοφώνου δοξολογίας καὶ βακχείας εὐήχου σὺν τῷ σεμνῷ καὶ πάνυ κοσμίῳ. Ὡς πρόοδοι καὶ φωταύγειαι πλούσιαι καὶ λαμπρότητες δαψιλεῖς. Ὡς σύστολαι καθ' ἅπαξ εὐσχήμονες καὶ μετριότης ἅπασα τῷ πρὸς θεὸν δέει, πᾶν ἀποδιδούσα 15 τῷ δεσπότη σὺν τῷ ταπεινῷ καὶ δυσωπητικῷ τίμιον. Ὡς μοναστῶν φροντιστήρια κοσμιώτατα καὶ μάλα τοῖς οἰκείοις ἤθεσιν ἐμπρέποντα. Ὡς σεμνότητος μεγαλόφρονος ἐπὶ θειασμοῖς καὶ παῖσιν ἤθεσι καὶ τρόποις εὐσχήμοσι.

Ταῦτ' οἴμοι, πάντα, δέσποτα θεῶν πάντων ἐπόπτα καὶ κυβερνήτα, 20 νῦν οἴχεται, καὶ πατεῖ σου καὶ βεβηλοῖ τοὺς ἱεροὺς οἴκους καὶ τὰς σὰς ἐστίας καὶ τὰ πάνσεμνα τῶν σῶν μυστηρίων καὶ τελετῶν οἰκητήρια μιαρωτάτων καὶ βδελυρῶν καὶ δυσσεβάστων ἀνδρῶν καὶ ἀλιτηρίων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῆς περὶ σὲ θεοσεβείας πλήθη. Ὡς πῶς καὶ λέγων καὶ μεμνημένος ζῆν ὄλωσ οἶός τέ εἰμι καὶ οὐκ αὐ- 25 τόθεν αὐτίκα ἐκλείπω τὸ ζῆν; Ἐγωγέ τοι τάκει λαμβάνων εἰς νοῦν ἐκάστοτε, λαμβάνω δὲ συνεχῶς ἢ, τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἀδιλείπτως· οὐ γὰρ ἔχω λήθην τράπη γέ τιτι τούτων παθεῖν || πρὸς βραχὺ φ. 75α καὶ ἴσως ἐρῶν καὶ βουλόμενος καὶ τῆς τοσαύτης συμφορᾶς ἀποστῆσαι τὸν νοῦν· αὐτίκα αὐτόθεν λύομαι τὸ ζωτικὸν τῆς καρδίας πνεῦμα καὶ 30

1. τὸ γλυκυθυμίας 2. ὀρώσι 4. ἐνθουσιάζουσι θεῶν

6. σύμφωνά καθάπαξ τακτοῖς 7. ὄροις τακτοῖς

14. καθάπαξ 22. τελετων Ἄντι τοῦ μιαρωτάτων ἤρχισε τὸ πρῶτον γράφων μικρὸν 25. ζῆν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ζω τὸ 26. τάκει 28. προσδραχὺ

ζοφοῦμαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ τὴν πρόσφατον ταυτηνὶ καὶ ἐξ ὑπογυίου συμβᾶσαν συμφορὰν ἀναλογιζομένῳ ἔπεισά μοι αὐτίκα ἀναπολεῖν τὸ ἀνέκαθεν μέγα πτώμα τῆς παμμήκουσ πάλαι Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ἣν ὁ χρόνος οὐκ οἶδ' ἀνθ' ὅτου τίσι τε λόγοις προνοίας κατ' ὀλίγον 5 ἐκ μακροῦ φθίνουσας καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἀκμῆς ὑπορρέουσας συνήλασεν εἰς στενὸν κομιδῆ, ἢ μᾶλλον, ὡσπερ ἐκ κύκλου μεγίστην τὴν περιφέρειαν ἔχοντος, εἰς κέντρον περιστήσας τὸ μῆκος ἐκείνου καὶ τὴν ἀκμὴν, νῦν καὶ τὸ κέντρον ἠφάνισε.

Τίς γὰρ ὅπως τοσούτου πράγματος γένοιτ' ἂν ἀμαθῆς, τίς δ' οὐ- 10 τως ἀναίσθητος; Ἐκ τῶν παλαιῶν λειψάνων ὁ χρόνος ἀεὶ θησαυρίζει καὶ τῆς ἐθιμοῦ μέχρι νῦν ἀγωγῆς καὶ καταστάσεως, ὅστις μὴ ξυλλογίζοιτο τὰ φθάσαντα τῆς μεγίστης καὶ πανπληθοῦς τύχης καὶ ἀρετῆς καὶ παντοίας εὐεξίας τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας. Βρετανικαὶ πρὸς ἐσπέραν νῆσοι καὶ ὑπὲρ Εὐφράτην πρὸς ἕω καὶ ὑπὲρ Ἰστρον καὶ 15 Γερμανοὺς καὶ Κελτίβηρας καὶ Τάναϊς καὶ Καύκασος καὶ Κασπία θάλασσα πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον ὑπὲρ Αἰθιοπας εἰσω καὶ τὴν Ἀράβων εὐδαιμονίαν καὶ κατὰ Λιβύην ὅσον οἰκούμενον τὰ Ῥωμαίων φ. 75 ὠρίζοντο μῆκη καὶ θάλασσα πᾶσα καὶ ὅση κατὰ θάλασσαν εἴην νή- σοις οἰκησις ἐν μέσῳ τῆς κατὰ Ῥωμαίους ταύτης ἡγεμονίας, ὅσα 20 καὶ ποταμῶν ῥοαὶ τινες ἐν μέσῳ χώρας ἤστινοσῶν.

Νῦν δὲ κατέστη καὶ γέγονεν ἐν στενῷ κομιδῆ ἢ μᾶλλον ἠφάνισται καὶ ἐξήλειπται τέλος, καὶ γεγονάμεν τίνων οὐκ ἀθλιώτεροι, ταπει- νωθέντες ἐκτόπως καὶ οἶον ὑπὸ θηρίων ἀγρίων ἀναρπαζόμενοι, καὶ σβέννυται μὲν ὑπὸ τῶν ἀσεβούντων ἐχθρῶν τὰ Χριστοῦ μου δόγματα 25 καὶ μυστήρια, καταπατεῖται καὶ βεβηλοῦται τὰ θεῖα, οἱ δὲ τοῦ με- γάλου καὶ περιδόξου καὶ παντίμου καὶ περιφανοῦς ἐκείθεν ὀνόματος ἐπώνυμοι καὶ τῆς μεγίστης καὶ παναμώμου θρησκείας λατρευταὶ καὶ προσκυνηταὶ θεῖαμα, οἱμοι, ἐλεεινὸν, ἀτιμον ἐμπνέοντες καὶ δούλειον ἡμαρ ἄγοντες ὅσοι μὴ τὸ ζῆν ἀπέβαλον μαχαίρας γενόμενοι παρ- 30 ἀνάλωμα, ὑπ' ἀνόμων ἐλκόμενοι καὶ ἀτιμαζόμενοι, οἱ τῆς εὐγενοῦς

ἀγωγῆς, τὰ τῆς παμμήκουσ ἐλευθερίας θρέμματα, οἱ τῆς πολιτικῆς ἀγλαίας καὶ χάριτος ἔρπηκες, οἱ τῶν ἐθνῶν κοσμήτορες καὶ τῆς ἐν ἧθει καὶ λόγοις καὶ πράξεσιν ἀρετῆς τὰ περιφανῆ βλαστήματα καὶ περιδόξα.

Οἱμοι τίς ἂν τούντεῦθεν γένωμαι καὶ ποῖ τράπωμαι; Τίς δώσει τῇ 5 κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὰς δακρῶν, Ἰερραμίας φησί. Τίνα φωνὴν ἐπαφήσω ἀρκοῦσαν ἐξαγγεῖλαι τὴν συμφορὰν; Ποῖαι πηγαὶ δακρῶν κακοῖς τοσούτους ἀρκέσουσι; Τίς λόγος ἐξισω- θῆναι τῷ πάθει δυνήσεται; Ὡ τῆς ἀποφράδος ἐκείνης ἡμέρας; || Ἰνα φ. 76^α τί, ὦ ἥλιε, ἀνατολὴν τῆνικαῦτα ἠνέσχου, καὶ οὐ παλίνδρομος ὑπὸ 10 γῆν ἐξ ἕω πρὸς ἐσπέραν παρήλασας; ἀνασχὼν δῆ; Διὰ τί μὴ τὰς ἀκτίνας συστείλας καὶ τῇ συμφορᾷ ζοφωθείς τὴν οἰκουμένην σκότους ἐπλήρωσας; Ὡ καταιγίδος ἐκείνης, ὦ λαίλαπος, μᾶλλον δὲ σκη- πτοῦ καὶ τυφῶνος, ἄφνω τὰ καθ' ἡμᾶς μιᾷ προσβολῇ ἀνατρέψαντος. Ὡ μηχανημάτων ἐκείνων καὶ ἐλεπόλεων, οἱ; ἐσείσθη καὶ κατέπεσε 15 τείχη, φιλοτίμως ἄγαν καὶ σθεναρῶς τὴν ἀρχὴν ἐγεθόντα καὶ μέχρι τοῦδε ἄσειστα καὶ ἀκατάθετα διαμείναντα. Ὡ συμφορᾶς ἀπαραμυ- θήτου, ὦ δυστυχῆματος μηδεμίαν ἐπιδεχομένου ὑπερβολῆν. Ὡ ξίφους ἐκείνου, ὦ χειρὸς παλαμναίας τὸ ξίφος ὠθείσης, ὑφ' οὗ ὁ πιστῶς βα- 20 σιλεύων τρωθεὶς ἔπεσεν, ὁ τῷ πολιοῦχῳ ἐπώνυμος, ὁ πολλῶν βασι- λέων ἀπόγονος, ὁ μηδενὸς τῶν τῆς βασιλείας ἀπολαύσας καλῶν πλὴν αὐτῆς τῆς προσηγορίας, ὁ τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων ἐαυτῷ συναναι- ρεθεῖσαν ἐνθάψας. Ἄλλ' ὁ μὲν βασιλεύων ἐννόμως ἔπεσεν, ἢ βασιλεὺς ἐάλω, οἱ δὲ προιστάμενοι τῶν ἐπάκλειων καὶ τειχῆρεις κύκλῳ τῇ πό- λει οἷς εἶχον μηχανώμενοι σωτηρίαν, τὴν κακὴν ἀγγελίαν δεξάμενοι 25 καὶ τὸν πόλεμον χύδην περιμόντα εἰσω τειχῶν ὄραντες, οἱ δυστυχεῖς τῆς στάσεως ἀκόσμως ἐξέπιπτον, ἐσφάττοντο, ἤγοντο· γυναῖκες ὑβρί- ζοντο ἐλεεινῶς, πανπληθεῖς || ἐξηνδραποδίζοντο. Ὁ δὲ γε πολέμιος, φ. 76^β τὸ μέγα παραστησάμενος ἄστυ, θριαμβεύων εἰσῆει, τὸ τῆς Ἄγαρ γέν- νημα κατέσχε τὴν κληρονομίαν ἡμῶν, ὁ βύθιος δράκων, ὃν ἡ τύχη 30 καθ' ἡμῶν ἐξέθρεψε καὶ ἐγέννησε, κατέπιε τὴν πόλιν ἡμῶν, τὸ τῆς ἐρημώσεως βδέλυγμα ἔστη ἐν τόπῳ ἀγίῳ, ὁ νέος Ναβουχοδονόσορ

1. ταῦτην 1. ὑπογυίου ἀντὶ τοῦ πρώτου υ γραφέντος τὸ πρῶτον α

4. κατολίγον 6. μᾶλλον 9. τοσούτου 10. ψάνων

12. πανπληθοῦς 13. βρετανικαὶ 16. βορρᾶν 19. ταύτης

25. ταθεῖα 30. ἄγοντας

5. ποι 10. τί 11. ἐσπέραν διατίμη · 12. ἀκτίνας 14. ἡμας
16. τήχη 19. πιστῶς 20. τρωθεῖς 24. τηχῆρεις 29. παρα-
στῦσάμενος θριαμβεύων

ἐκάκωσεν ἡμᾶς ἐφ' ἐτοίμοις τοῖς βασιλείοις καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων εὐσεβῶν βασιλέων μεγαλουργήμασιν, ὁ τύραννος ὁ νόθος, Ἄδερ ὁ ἀλιτήριος, ὁ φύσει πολέμιος διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν εἰςῆκται τροπαιουχῶν, αἵμασι πιστῶν ἐπιχαίρων καὶ ὡσπερ τι σαρκοβόρον θηρίον
5 τῆ πτώσει τῶν Χριστιανῶν ἀκορέστως ἐντροφῶν καὶ ἐνσεμνυόμενος.

ὦ τῆς ἀνοχῆς σου Χριστέ, ὦ τῶν σοφῶν σου κριμάτων. Οὐ δύναμαι φέρειν τὸν ὄδυρμόν, οὐκ ἰσχύω τὴν τῶν δακρῶν ῥοὴν ἐπισχεῖν, οὐκ ἐξυπηρετεῖ μοι ὁ νοῦς, ἡ γλῶττα, αἱ χεῖρες πρὸς ἐξαγόρευσιν τῶν ἀνηκέστων δεινῶν. Τί ἂν τις ἐκτραγῶδειν πάντα τὰ τότε δεινὰ,
10 μᾶλλον δὲ τίς ἂν, καίπερ μάλα βουλόμενος, δυνηθεῖν; Σιγήσω τοιγαροῦν καὶ τῆ ἐνδομυχούσῃ μου τῆ πολυτλήμονι καρδίᾳ φλογί κατ' ὀλίγον δαπανηθήσομαι ὡσεὶ φρύγιον.

Ἄλλὰ λόγους ἀποδοῦναι καὶ αἰτίας εὑρεῖν οἷς ἡ μεγάλη τοῦ θεοῦ πρόνοια ταῦτα παραχωρεῖ γίνεσθαι οὐ τοῦ παντός, ἢ, βέλτιον εἰπεῖν, φ. 77|| οὐδενός. Τίς γὰρ ὅλως ἱκανός τῆ οἰκείᾳ φύσει, μὴ μόνος ἄνθρωπος,
16 ζῶον θνητὸν καὶ ῥευστῆς φύσεως, ἀλλ' ἤδη καὶ ἄγγελοι τῆ ἀυλία καὶ τῷ νοερῷ καὶ ἀπλῷ τῆς οὐσίας ἀθάνατοί τε ὄντες καὶ τοῦθ' ὅπερ λέγονται νόες καὶ θεῶ πλησιάζοντες καὶ τῆ ἐκεῖθεν ἀποπαλλομένη ἀρρήτῳ ἀίγλη καὶ ἀκαταλήπτῳ λαμπρότητι ἐκματτόμενοι μυστήρια
20 κατανοῆσαι θεοῦ καὶ νοῦν ἀνιχνεύσαι ἀνεξερεύνητον πάντα καὶ ἀληπτον; Μόνος γὰρ ὄντως ἔστι θεὸς ὁ πάντα ἀρρήτῳ σοφίᾳ καὶ ἀγαθότητι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγὼν καὶ τόνδε μορφώσας τὸν ὀρώμενον κόσμον, τάξει ἀνεκφράστῳ καὶ ἀπείρῳ δυνάμει κυβερνώμενον καὶ οἰκονομούμενον, καὶ μόνος αὐτός ἐστιν ὁ κυβερνῶν καὶ συνέχων τὰ
25 σύμπαντα καὶ πάντα τῆ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφῇ κινῶν αὐτός μὴ κινούμενα. Πρόδηλον δ' ὅτι, ἀγαθός ὢν φύσει ἢ μᾶλλον αὐτάγαθος, παντοδύναμός τε καὶ αὐτοσοφία ἀνείκαστος, ὅσα βούλεται καὶ ποιεῖ, βούλεται δὲ πάντ' ἀγαθὰ, καὶ περαίνει, ὡς μὴδ' ἐνεῖναι ὅλως δια-

4. ἐπιχαίνων ὡσπερ 17. ἀπλῶς ἀθάνατοί 18. ἐκεῖθεν ἐκ διορθώσεως ἀδιαγνώστων τινῶν ἄλλων γραμμάτων 19. ἐματτόμενοι

20. ἀνίχνεῦσαι 23. Πρὸ τῶν τάξει — κυβερνώμενον προηγοῦνται τάξει ἀνεκφράστῳ καὶ ἀπείρῳ δυνάμει κυβερνώμενον κόσμον διαγεγραμμένα 26. πρόδηλον

νοήσασθαι ἄμεινον. Πρόεισι δὲ ἡ ἀπειρος αὕτη καὶ συνεκτικὴ καὶ ἀρρηκτος τοῦ παντός οἰκονομία οὐ μόνον ἐπὶ τὴν κοσμικὴν καὶ καθόλου κυβέρνησιν τοῦ παντός καὶ τῶν ἀξιολόγων μερῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἤδη καπὶ τὰ λεπτότατα τοῦδε μόρια, ὡς || μὴδὲν ὅλως ἰθύνεσθαι ἢ κινεῖσθαι ἢ μεταβάλλεσθαι ἀθεῖ μὴδέ τι τῶν ὀπηθοῦν ἔξω τελεῖν τῆς
5 πάντα περιλαμβανούσης καὶ περιεχούσης ἀκαταλήπτου προνοίας. Οἰκονομεῖται τοίνυν καὶ οἶονει οἰακοστροφεῖται πάντα χειρὶ θεοῦ καὶ δυνάμει, μὴδενὸς τὸ παράπαν αὐτομάτως εἴτ' ἀλόγως γιγνομένου καὶ ἀναιτίως· ἐξήρτηται δὲ πάντα ἐξῆς τῆς ἄνω διοικούσης σοφίας, τὰ καθόλου, τὰ μερικὰ, τὰ μέγιστα, τὰ ἐλάχιστα, τὰ μέσα, ἀρρήτῳ
10 διοικήσει ἀλληλουχούμενα καὶ διαταττόμενα. Πάντα τοιγαροῦν ὑπέρευγε πηδαλιουχεῖται, καὶ πᾶσι θεὸς δαιτεῖ συμφερόντως καὶ πᾶσιν ἐπίσται, τὰ λυσιτελοῦντα ἐφαρμοζῶν ἐκάστοις ἀνεκφράστῳ σοφίᾳ καὶ ἀπείρῳ δυνάμει, πάντ' εἰδῶς, τὰ τ' ἰόντα τὰ τ' ἐσόμενα πρὸ τ' ἰόντα
15 συντηρητικῶς συνέχει καὶ θεοπρεπῶς κυβερνᾷ, ὡς τε τῶν γινομένων μὴ χρῆναι ὅλως ὁ τιποτοῦν νομίζειν κακὸν μὴδ' ἐπὶ κακῷ καὶ ὀλέθρῳ ξυμβαῖνον· οὕτω γὰρ ἂν κακῶν αἰτίαν περιάψαιμεν τῷ παναγάθῳ καὶ παναρίστῳ θεῷ, οὐ τί ποτ' ἂν γένοιτο τοῖς εὐσεβεῖν προελαμένοις
ἀτοπώτερον ὅλως ἢ ἀσεβέστερον; Τῶν μέντοι φαινομένων κακῶν ὅσα μὲν τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ τῆς ἡμετέρας θελήσεως τυγχάνει ὄντα ἐκτόκια,
20 ταῦτ' οὐκ εἰς θεόν, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς εἰκότως ἀναχθεῖν καὶ τούτων ἡμεῖς αἴτιοι ξὺν δίκῃ λεγοίμεθ' ἂν· ὅσα δ' οὐκ εἰσὶ προαιρέσεως, ἀλλὰ μὴ βουλομένοις ἡμῖν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ παντὶ σθένει ἀποτροπομένοις καὶ φεύγουσιν ὁμῶς ξυμ[βαίνει].

1. Τῶν πρόεισι δὲ καὶ ἐξῆς προηγοῦνται πρόεισι δὲ πάντ' ἀγαθὰ καὶ περαίνει ὡς μὴδ' ἐνεῖναι ὅλως διανοήσασθαι ἄμεινον διαγεγραμμένα

4. ἰθύναισθαι 5. μεταβάλλεσθαι ἀθεῖ 6. περιλαμβανούσης περιεχούσης 7. οἶονει 9. ἐξῆς 10. ταμερικὰ ταμέγιστα

12. πηδαλιούχεῖται 14. τατ' τὰ τ' ἐσόμενα πρῶτ' 15. συντηρητικῶς συνέχει 17. κακὸν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος κακῶν μὴδ' 23-24. ἀποτροπομένοις

6.

Παρισιακὸς κῶδιξ

Suppl. grec (467, p. 191^a-193^e(Π).

Θρῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Νὰ εἰπῶ καὶ ἐγὼ τὸν λόγον τοῦ
θεοῦ Δαυὶδ ὅπου ἐθρήνει τὴν Ἰε-
ρουσαλήμ α' Ὁ θεὸς ἔλθοσαν ἔθνη
ρεῖς τὴν κληρονομίαν σου· ἐμίαν-
ναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου· ἐ-
θθεντο Ἰερουσαλήμ ὡς ὀπωροφυ-
λάκιον· ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν
ἠδούλων σου βρώματα τοῖς πετει-
νοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας
10 πτῶν ὀσίων σοι τοῖς θηρίοις τῆς
γῆς καὶ νὰ εἰπῶ τῶν τριῶν παί-
δων τὴν ᾠδὴν, α' Ὅτι δίκαιος εἶ
ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησας ἡμῖν· καὶ
παρέδωκας ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθί-
15 στων ἀνόμων ἀποστατῶν καὶ βα-
σιλεῖ ἀδίκῃ καὶ πονηροτάτῃ παρὰ
πᾶσαν τὴν γῆν διὰ τὰς ἀμαρτίας
ἡμῶν». Πῶς οὖν τὸ ἐκαταδέχθη
ἢ ἐπ' ὀνόματι τοῦ θεοῦ Λόγου κτι-
20 σθεῖσα Σοφία νὰ γένη ναὸς τῶν
Ἰσραηλιτῶν; Φρίξον, ἦλιε, στέ-
ναξον, ἢ γῆ, καὶ κλονουμένη βόη-
σον Ἀκατάληπτε Κύριε, δόξα σοι.

Ὁ δὲ ἔλεεινὸς βασιλεὺς Κων-
25 σταντῖνος, καθὼς ἐμπῆκαν οἱ Τούρ-
κοι τὸ μέρος τοῦ Ἁγίου Ῥωμα-
νοῦ, ἐπεριπάτει

25-26. τούρκοι

Κῶδιξ Πολλάνη 39

σ. 283-284 (Α).

Τὸ πότε ἐπάρθη ἡ Κωνσταντινούπολις

Ἐπει ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἡ δὲ
ἀπὸ δὲ Χριστοῦ γεννήσεως αὐτοῦ,
μηνὶ Μαίῳ εἰς τὰς κθ', ἡμέρᾳ Τρί-
τη. Καὶ εἶναι γεγραμμένον, ὅτι
ὁ πρῶτος βασιλεὺς ὅπου ἐκτίσεν
αὐτὴν τὴν πόλιν ἦτον Κωνσταν-
τῖνος καὶ ἄρχισεν ἡ τῶν Ῥωμαί-
ων βασιλεία, ὁ υἱὸς τῆς Ἑλένης,
καὶ ὁ ὕστερος βασιλεὺς ἦτον Κων-
σταντῖνος, υἱὸς Ἑλένης. Καὶ τὴν
ᾠδὴν ἐκείνην ὅπου ἐπάρθη ἡ Πό-
λις ἐσκεπάσθη ὁ ἥλιος καὶ ἐγένε
σκότος εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Καὶ
μὴ βάλῃ τινὰς εἰς τὸν νοῦν του,
ὅτι ἐγένετο ἐκλειψις τοῦ ἡλίου, ἀμμή
τοῦτο ἦτον σημεῖον παρὰ θεοῦ διὰ
νὰ ἐγνωρίσῃ ὁ κόσμος ὅλος, ὅτι ἡ
βασιλεύουσα τῶν πόλεων παρε-
δόθη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρ-
κῶν. Καὶ καθὼς ἐμπῆκαν οἱ Τούρ-
κοι τὸ μέρος τοῦ Ἁγίου Ῥωμα-
νοῦ, ἐπεριπάτει ὁ ἔλεεινὸς βασι-
λεὺς Κωνσταντῖνος

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ κωνσταντινουπό-
λις 1. ἔτη 6-7. (καὶ κατωτέρω
πάντοτε). Κωνσταντῖνος ἄρχισεν
14. βάλῃ 15. ἀμμή 20. τούρκοι

ἀπὸ τὰ τείχη καὶ ἔβλεπε διὰ τοὺς ἐχθρούς. Εἶχε καὶ μετ' αὐτοῦ με-
ρικοὺς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας· καὶ πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος ἦτον ἕνας ναὸς
τῆς Ὑπεραγίας, καὶ θεωρεῖ ὁ βασιλεὺς μίαν βασίλισσαν ὅπου ἔρχον-
ταν ἀπὸ ἔξω μὲ πολλοὺς εὐνούχους καὶ ἐμπῆκε μέσα εἰς τὸν ναόν.
Ἐπῆγε γοῦν καὶ ὁ βασιλεὺς μὲ τοὺς ἄρχοντας νὰ ἰδοῦν τί βασίλισσα 5
ἦτον ἐκείνη ὅπου ἐμπῆκεν εἰς τὸν ναόν ἐκεῖνον, καὶ ἐμπῆκεν μέσα.
Ἡ δὲ βασίλισσα ἀνοιξε τὴν ὠραίαν πύλην καὶ ἐμπῆκε μέσα, καὶ
ἐκάθησεν εἰς τὸ ἱερὸν σύνθρονον καὶ εἶδει σχῆμα λυπητικόν. Τότε
ἀνοιξε τὸ ὑπεράγιον αὐτῆς στόμα καὶ εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα· α' Ἀφόν-
τις μου ἐπαράδοσαν ταύτην τὴν ταλαίπωρον Πόλιν, πολλὰς φορὰς 10
τὴν ἐγλύτωσα ἀπὸ ὀργαῖς θεϊκαῖς· ἀλλὰ καὶ τώρα ἐπαρακάλεσα τὸν
υἱόν μου καὶ θεόν, καὶ ὁμῶς ἐγένετο ἀπόφασις, ὅτι νὰ παραδοθῆτε εἰς
τὰς χεῖρας τῶν ἀλλοτρίων, διότι αἱ ἀμαρτίαι τοῦ λαοῦ ἀναψαν τὸν
θυμὸν τοῦ θεοῦ. Καὶ λοιπὸν ἄφες τὸ στέμμα τῆς βασιλείας ἐδῶ νὰ
τὸ φυλάγω, ἕως νὰ εὐδοκήσῃ ὁ θεὸς νὰ ἔλθῃ ἄλλος νὰ τὸ παραλάβῃ, 15
καὶ σὺ ὑπάγε νὰ ἀποθάνῃς, ὅτι ἔτζι ὠρισεν ὁ θεός». Καὶ ὡς ἤκουσεν
ὁ βασιλεὺς, ἐγένετο περίλυπος, καὶ ἔβγαλε τὸ στέμμα τῆς βασιλείας
καὶ τὸ σκῆπτρον ὅπου ἐβάστα εἰς τὸ χέρι, καὶ τὰ ἔβαλεν ἐπάνω εἰς
τὴν ἁγίαν τράπεζαν· καὶ ἐστάθη μετὰ δακρύων καὶ εἶπεν· α' Ὡ δέ-
σποινά μου, ἐπειδὴ διὰ τὰς ἀμαρτίας μου ἐξεγυμνώθηκα τὴν τιμὴν 20
τῆς βασιλείας καὶ χάνω καὶ τὴν ζωὴν μου, ἰδοὺ παραδίδωμι καὶ τὴν
ψυχὴν μου εἰς χεῖράς σου, καθὼς σε ἐπαρέδωκα καὶ τὸ στέφος τῆς
βασιλείας». Τότε ἀπεκρίθη ἡ κυρία τῶν ἀγγέλων· «Κύριος ὁ θεὸς νὰ
ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν σου μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ». Ὁ δὲ βασιλεὺς
ἔβαλε μετάνοιαν, καὶ ὑπῆγε νὰ φιλήσῃ τὸ γόνυ αὐτῆς, καὶ ἐκείνη 25
ἐγένετο ἄφαντος μετὰ τῶν εὐνούχων, οἵτινες ἦσαν οἱ ἄγγελοι. Ἄλλὰ

1-2. μερικοὺς Α; λείπει Β 3. ὑπεραγίας Α; παναγίας Β θεω-
ρεῖ Α; θεωρεῖ Β 3-4. ἔρχονταν Α; ἔρχετο Β 4. ἐμπῆκε Β; ἐμπῆ-
κεν Α 5. ὑπῆγε Β; ἐπῆγε Α μὲ τοὺς ἔγραφα; μετοὺς Α; μετὰ
τούς Β 6. ἐκείνη Β; ἐκεῖνη Α ὅπου ἐμπῆκεν Α; λείπει Β
8. ἐκάθησεν Β; ἐκάθισεν Α 10. ἐπαράδοσαν ἔγραφα; ἐπαράδω-
σαν ΑΠ 11. τώρα ἔγραφα; τώρα ΑΠ 12. παραδοθῆτε ἔγραφα; παρα-
δωθῆτε ΑΠ 14. ἐδῶ Α; ἐδώ Β νὰ Α; λείπει Β 16. ἔτζι ὠρισεν
ἔγραφα; ἔτζη ὠρισεν ΑΠ 17. ἔβγαλε ἔγραφα; εὔγαλε Β; εὔγαλε Α
19. εἶπεν Α; εἶπα Β 21. παραδίδωμι ἔγραφα; παραδίδωμοι ΑΠ
22. χεῖράς ἔγραφα; χεῖρας ΑΠ 25. ὑπῆγε Β; ἐπῆγε Α

οὐδὲ τὸ στέμμα οὐδὲ τὸ σκῆπτρον εὐρέθησαν ἐκεῖ ὅπου τὸ ἄφησε, διότι τὸ ἐπῆρεν ἢ κυρία Θεοτόκος νὰ τὸ φυλάγῃ ἕως οὐ νὰ γένη ἔλεος εἰς τὸ ταλαίπωρον γένος τῶν Χριστιανῶν. Ταῦτα ἐξηγήθησαν τινες Χριστιανοὶ ὕστερον, παρόντες ἐκεῖ ὅπου εἶδαν τὸ θαῦμα. Τότε ἐβγήκε ὁ βασιλεὺς γεγυμνωμένος τῆς βασιλείας, καὶ ὑπῆγε μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, βλέποντες ἀπὸ τὰ τείχη τοὺς ἐχθρούς· καὶ ἐσύναξαν καὶ ἐσυναπαντήθη μετὰ μερικοὺς Τούρκους, καὶ, δώσας πόλεμον μετ' αὐτῶν, ἐνίκηθη, καὶ ἐκοψαν αὐτὸν ὁμοῦ μετὰ τοὺς ἀρχοντας αὐτοῦ, καὶ ἤφεραν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἑλεσινοῦ βασιλέως εἰς τὸν σουλτάνον καὶ ἐχάρη μεγάλως.

7*

[Παπᾶ Συναδηννοῦ τοῦ Σερραίου]

Περὶ τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων τὸ πῶς ἐκατασταθήκαμεν καὶ πῶς ἐχάσαμεν τὴν Πόλιν καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ.

Ἄλλοίμονον, ἀλλοίμονον ἐστὶ γένος τῶν Ῥωμαίων,
πῶς ἐγένεν ἀνόσιον καὶ καταφρονημένον.

Ὡ πῶς ἐκαταστάθητε, τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων,
καὶ ἐπεριπλεχθήκετε μέσον πολλῶν κινδύνων.

5 Ἀπὸ τ' ἐσᾶς ἢ φρόνησις καὶ ἢ σοφία ὅλη

1. ὅπου τὸ Π: ὅπου τὰ Λ 3. ἐξηγήθησαν τινες ἔγραφα: ἐξηγήθησαν τινὲς ΑΠ 4. θαῦμα Π: θαύμα Λ 5. ἐβγήκε ἔγραφα. εὐγῆκε Π: εὐγεῖκε Α ὑπῆγε Π: ἐπῆγε Α 9-10. καὶ ἤφεραν—μεγάλως Λ: ὕστερον δὲ ὡσάν ἐπάρθη ἢ πόλις ἐγένη ζήτησις διὰ τὸν βασιλέα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, διότι ἐφοβεῖτο νὰ μὴν φύγῃ καὶ πάγει εἰς τὴν φραγγίαν καὶ λάθῃ βοήθειαν καὶ ἔλθῃ καὶ τὸν πολεμήσῃ καὶ πύραν τὴν κεφαλὴν τοῦ ἑλεσινοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἤφεραν τὸν σουλτάνον· καὶ ἐγνώρισε αὐτὴν ὁ ἀρχων· ὁ ἐμάμ ἀλλῆς καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχοντες· καὶ πληροφορηθεὶς ὁ σουλτάνος ἐχάρη μεγάλως Π.

* Περιλαμβάνεται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 153 κώδικι τῆς ἐν Ἀγίῳ Ἦρει μονῆς Ἰκουλουμουσίου ἐν φ. 8^α-14^α, εἶνε δὲ ὁ κώδιξ αὐτόγραφος τοῦ γράψαντος, ὅστις εἶνε πιθανῶς ὁ Σερραῖος παπᾶ Συναδηνός, συντάξας τὸ στιχοῦργημα ἀρχαίου τοῦ 15^{ου} αἰῶνος. Ἰδε τὰ περὶ αὐτοῦ γραφέντα ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ Ἑστία Τόμ. ΚΒ' (1882) σ. 823 κ.έ., ὅπου καὶ ἐξέδωκα τὸ πρῶτον τὸ ποίημα ἄνευ σημειώσεως τῶν ἐν τῷ κώδικι ὀρθογραφικῶν διαφορῶν. 1. (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). ἀλλήμονον ὅτῳ (καὶ κατωτέρω ὅτῳ κτλ.) 5. (καὶ κατωτέρω). ἐσᾶς

ἐβγήκε καὶ ἐξάπλωσε ἐστὴν οἰκουμένην ὅλη.

Καὶ ἄρματα καὶ γράμματα καὶ ἡ θεολογία ἀπὸ τ' ἐσᾶς ἐφάνηκε, καὶ ἡ πολλὴ ἀνδρεία, γραμματικὴ, ποιητικὴ, ῥητορικὴ καὶ τὰ ἄλλα

10 ὅσα λεπτὰ μαθήματα καὶ πράγματα μεγάλα,
φ. 8^δ || ὅλα ἐσεῖς τὰ βρήκετε καὶ ἐμοιράσατέ τα

εἰς ὅλα τὰ βασίλεια ὡσάν μετὰ τὴν τρουμπέτα.

Ὁ κόσμος σᾶς ἐπκίνεσεν ὅλος εἰς τὴν σοφίαν,

Τώρα πῶς ἐξεπέσατε εἰς ταύτην τὴν σκλαδίαν;

15 Ἄλλοίμονον, ἀλλοίμονον, καλὴ μου βασιλεία,

καὶ πῶς ἐστερηθήκαμεν καλὴν σου ὁμιλίαν;

Καὶ σὺ, Κωνσταντινούπολις, πῶς ἐκαταφρονέθης

καὶ ἀπὸ γένος ἀσεβῶν πῶς ἐκατακυριεύθης;

Ἐχάθηκεν ἡ δόξα σου, ἐχάθηκε ἡ τιμὴ σου,

20 καὶ σὲ ὀρίζουν ἕτεροὶ τώρα μετὰ τὴν πομπὴν σου,

καὶ πᾶτησαν τὰ τείχη σου καὶ πῆραν τὴν στολὴν σου

καὶ στέφος τὸ βασιλικὸν ἐπῆραν οἱ ἕτεροὶ σου.

Ὡ πῶς καὶ νὰ ἐξύπνησεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος,

φ. 9^α || ὅποιός σε ἀνάκτισεν μετὰ ὄρεξιν ἐκείνος,

25 καὶ νὰ σὲ ἤθελεν ἰδεῖν πῶς εἶσαι σκλαβωμένη,

ἀθλία καὶ ταλαίπωρος καὶ καταφρονημένη,

ὡ πῶς ἤθελε βρυχισθῆ, ὡ πῶς ἤθελε κλαύσει,

ὡ πόσα δάκρυα ἤθελε χύσει, νὰ μὴδὲν παύσῃ.

Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἔλαβε χάριν τῆς βασιλείας

30 ἐκείνης τῆς τῶν οὐρανῶν, τῆς ζωηρᾶς καὶ θείας,

καὶ δέν του πρέπει στεναγμὸς καὶ δάκρυα νὰ χύσῃ,

μόνον νὰ χύσωμεν ἡμεῖς ἄπειρα ἐσάν τὴν βρύσιν

νὰ κλαύσωμεν τοῦ λόγου μας, νὰ κλαύσωμεν τὴν Πόλιν,

αὐτὴν ὅπου ἐπαίνεσεν ἡ οἰκουμένη ὅλη

3. ἀνδρεία 11. βρήκετε 12. ὡσάν 13. σᾶς 14 (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). τώρα 18. ἀσεβῶν 21. πῆραν 22. βασιλικὸν ἕτεροὶ 23. κωνσταντῖνος 24. ὅπιός ὄρεξιν 26. ταλαίπωρος 28 (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). δάκρυα παύσει 29. βασιλείας 30. ζωηρᾶς 32 (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). ὅλη

- 35 καὶ τῶρα καταστήθηκε γυμνὴ καὶ σκλαβωμένη
εἰς ὄνειδος καὶ γέλωτα καὶ καταφρονημένη.
|| ὦ καὶ νὰ εἶχα δάκρυα ἄπειρα ἕξάν ποτάμι
ν᾿ἀκλαιεν ἢ καρδίᾳ μου ὥστε ποῦ νὰποκάμη,
νὰ ἔκλαυσα, νὰ θρήνησα ἔσεν, χρυσῆ μου Πόλι,
ξ40 νὰ ἔδερνα τὰ στήθη μου μὲ τὴν δύνάμιν μου ὅλη.
Θρηνώ σε, Πόλι μου λαμπρά, καὶ κλαίω διὰ σένα,
πῶς ἔπεσες, πῶς ἔκλινες εἰς χεῖρας τοῦ καθένα.
Ποῦ εἶν' ἡ δόξα ἢ πολλή κ' ἡ χάρις ἢ μεγάλη,
τὸ κάλλος, ἢ εὐπρέπεια ὅπουῦχες ἀναθάλει,
45 ποῦ καὶ τὰ θεῖα λείψανα πολλῶν σοφῶν ἀγίων,
ὅπου ἔζουσαν ἐπὶ γῆς ἀγγελικὸν τὸν βίον;
Ποῦ εἶν' τὰ πανηγύρια, ποῦ εἶν' ἡ παρρησίαις
ἐκείναις ὅπ' ἐγίνονταν μέσον τῆς ἐκκλησίαις;
Ποῦ εἶνε ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ δοξολογία
50 || καὶ τῶν συνόδων τῶν ἑπτὰ ἢ πίστις ἢ ἀγία;
φ.10^α Ἀλλοίμονον, Ἐπτάλοφε, καὶ πῶς ἐκαταστάθης
τῶρα ἕξ ἐ τοῦτον τὸν καιρὸν τόσα κακὰ νὰ πάθης;
Ἐσένα σὲ εὐλόγησαν οἱ ἅγιοι πατέρες,
καὶ τῶρα πῶς ἐξέπεσες κ' ἔχεις κακαὶς ἡμέραις;
55 Ἐπαυσαν ἢ παρὰκλήσεις καὶ ἡ δοξολογίαις
ἐκείναις ὅπου γίνονταν μὲ προσευχαῖς ἀγίαις.
Ποῦ εἶν' ὁ περιβόητος ναὸς ὁ τῆς Σοφίας
ἐκεῖνος ὁ ὑπέρλαμπρος καὶ πλήρης εὐλογίας;
Ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς, ἂν ἤθελε ἔξυπνήσει,
60 ἤθελε χύσει δάκρυα ἄμετρα ὑπὲρ φύσιν,
νὰ κλαύσῃ καὶ νὰ λυπηθῇ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν του
τὸ πῶς ἐκυριεύθηκεν νῦν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του.
φ.10^β || Ποῦ τῆς Βλαχέρνας ὁ ναὸς, ἢ βρύσις τῶν θαυμάτων
ἐξ οὗ ἀπολαμβάνομεν πηγὴν τῶν ἰαμάτων;

37. ποτάμη 38. ν'ἀκλαιεν 39 χρυσῆ 40. δυνάμην 42. χεῖρας
καθ' ἓνα 43 (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). ἦν πολλή 44. εὐπρέπεια
ὅπουῦχε ἀναθάλλει 49 (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). εἶναι εὐσέβεια ἐκ τοῦ τὸ
πρῶτον γραφίντος εὐσέβεια 52. σὲ 54. ἔχεις κακαὶς ἡμέρες 56. προσ-
ευχαῖς 59. ξυπνήσει

- 65 Ποῦ εἶν' τὰ σπουδαστήρια κ' ἡ γνῶσις τῶν γραμμάτων
καὶ τῆς σοφίας ἢ πηγὴ, βῆθος τῶν νοημάτων;
Ποῦ εἶνε οἱ σχολαστικοὶ μὲ τὴν πολλὴν σοφίαν,
αὐτοὶ ὅπ' ἐστερέωσαν τὴν πίστιν τὴν ἀγίαν,
ὅπ' ἔτρεχαν ἕξάν ποταμοί, ἕξάν βρύσεις ἀναβροῦσαν,
70 ὅλα τὰ ἄστρα τοῦρανοῦ μὲ γνῶσιν ἐμετροῦσαν;
Ποῦ εἶν' τὰ τόσα ἀγαθὰ ποῦ ἤσουν στολισμένη,
ὡς ἂν αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἤσουν ζωγραφισμένη;
Ὅλα τὰ ἐστερήθηκες ὡς ἂν τὴν Βαβυλῶνα,
τὸν στέφανόν σου ἔχασες καὶ τὴν χρυσὴν κορῶνα.
75 Ἐκείνην τὴν βασιλείον δραχμὴν ἀπώλεσές την·
φ.11^α || ἄρα νὰ τὴν εὐρῆς ποτὲ ἢ μόνον ἔχασές την;
ὦ θάνατε μακάριε, καλὸς εἶσαι γιὰ τῶρα
[εἰ]ς ἐμᾶς ὅλους τοὺς Γραικοὺς νάλθηξ τούτην τὴν ὥρα.
Καλὸν ἦτον νὰ εἴμαστον ὅλοι ἀποθαμμένοι
80 παρὰ ὅπου ἔβρισκόμεστεν εἰς τούτους σκλαβωμένοι.
Ψυχὴ μου, κλαῦσε, θρήνησε, δάκρυσε καὶ λυπήσου
Πόλιν τὴν βασιλεύουσαν ἐν τῇ ὑπομονῇ σου.
Θρήνησον ἕξάν ἐθρήνησεν, ὡς τὸν Ἰερεμίαν,
ποτὲ τὴν Ἰερουσαλήμ, τὴν πόλιν τὴν ἀγίαν.
85 Χύσατε, ἄματια, δάκρυα, χύσε, καρδία, πόνους·
κλαύσατε τὸ Βυζάντιον ἐτουτουνοὺς τοὺς χρόνους.
Χύσατε ἀναστεναγμοὺς, χύσατε θρηνηδίας,
κλαύσατε τὴν Ἐπτάλοφον ἐξ ὅλης τῆς καρδίας,
κλαύσατε καὶ θρηνήσατε Σοφίαν τὴν ἀγίαν,
90 || ὅπου ὁ κόσμος ἕξάν αὐτὴν ἄλλην δὲν εἶχε μίαν.
φ.11^β Ναὸν τὸν Σολομώντειον τίς νὰ ἐγκωμιάσῃ;
Αὐτὴ εἰς τὴν εὐπρέπειαν τὸν εἶχεν ἀπεράσει.
Ἐκεῖνος ἦτονε σκιά καὶ αὕτη εἶνε χάρις.

69. ὀπέτρεχαν βρύσαις 70. π' οὐρανοῦ 72 (καὶ 73). ὡς ἂν
74. χρυσὴν κορῶνα 75. ἀπώλεσές 76. ἀῖψα 77. ὦ
78. σὲ μᾶς ν' ἀλλῆς 79. ἡμαστον ἀποθαμμένοι
81. κλαύσε 86. χύσετε. Ἄλλ' ἴδε 87. μάτια 88. ἐξόλης
91. σολομόντιον ἐγκωμιάσει 92. εὐπρέπειαν

ὦ θεέ, ἄλλον τὴν ἔδωσες καὶ ἡμᾶς νὰ τὴν ἐπάρης,
 95 Θεέ μου παντοδύναμε, ἂν εἶνε θέλημά σου,
 πάλιν ἡμᾶς δὸς τὸ χάρισμα διὰ τὸ ὄνομά σου.
 Δόσε μας τὸ ἴσπιδάκι μας, δόσε μας τὴν πατρίδα.
 Σώνει ἢ ἀγανάκτησις καὶ ἢ πολλὴ πικρίδα.
 Ἐπαίδευσές μας, δέσποτα, διὰ τὸ πταίσιμόν μας
 100 καὶ ἡμᾶς ἱκαταδίκασας εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν μας.
 Πολλὰ καλὰ τὸ ἔκαμες, ὡς νὰ σωφρόνιστοῦμεν,
 ἴσάν τὸ χρυσάφι ἴστην φωτιᾶν καὶ νὰ λαγαρισθοῦμεν.
 φ. 12^α || Ἀλλὰ πάλιν λυπήσου μας, ὅτ' εἴμεστε ἴδιοί σου,
 ἄλλον θεὸν δὲν ἔχομεν, Κύριε, μόνον πλὴν σου.
 105 χεῖρας οὐκ ἐκπετάσαμεν ἡμεῖς εἰς κανένα
 ἄλλον θεὸν ἀλλότριον, πλὴν μόνον εἰς ἐσένα.
 Ἐσένα ἐγνωρίσαμεν Κύριον καὶ θεὸν μας
 καὶ σένα ὀνομάζομεν θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.
 Ἐσὺ ἴσαι πάντων ποιητῆς, προνοητῆς, προγνώστης
 110 καὶ κάθε εἰς ἀπὸ ἡμᾶς εὐρίσκεται χρεώστης
 νὰ προσκυνῇ, νὰ ἐπαινῇ, πάντα νὰ σὲ δοξάζῃ
 τὸ ἅγιόν σου ὄνομα καὶ νὰ σὲ ὀνομάζῃ.
 Ἐσὺ πάλιν προνόησον καὶ παῦσον τὸν θυμόν σου,
 δεῖξον τὴν εὐσπλαγχνίαν σου ἐπὶ πιστὸν λαόν σου.
 115 Τὸ ἔλεός σου δόσε μας, δεῖξον τοὺς οἰκτιρμούς σου
 φ. 12^β || εἰς τὴν κληρονομίαν σου καὶ τοῦ πιστοῦ λαοῦ σου.
 Ἴδε, Χριστέ, τὴν κάκωσιν ἐξ ὕψους σου ἁγίου,
 καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης σου τοῦ ὑψηλοῦ καὶ θείου
 σκύψε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, ἰδὲ τὸ ποίμνιόν σου,
 120 διότι ὅλοι εἴμεστε ποίημα τῶν χειρῶν σου,
 καὶ, ἂν ἡμᾶς ἐπαράδωσας εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν σου,
 ἐσὺ πάλιν ἡμᾶς λύτρωσε μὲ θέλημα ἴδικόν σου.
 Πῶς ὑπομένεις, αὐθέντη μου, σκλάβους νὰ ἡμᾶς ἐβλέπῃς

94. ὦ ἔδωσες 96 (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). πάλιν 97. ἴσπιδάκι
 100. χεῖρας ἐχθρῶν 102. ἴστην 103. ἡμεῖςτε 105. εἰς ἐκανένα
 106. ἀλλότριον 108. αἰῶνας 109. ἐσὺ ἴσας 111. ἐπαινεῖ δοξάζει
 11. ὀνομάζει 120. ἡμεῖςτε 121. ἐπαράδωσας χεῖρας 122. δικόν
 123. αὐθέντη μου ἀπὸ ὧν, περισσευούσης ἡμᾶς συλλαβῆς, εἶχον διορθώσει ἐν τῇ
 Ἐσὶς Κύριε

καὶ δούλους νὰ ἡμᾶς θεωρῆς καὶ τὸν θυμόν δὲν τρέπεις;
 125 Πῶς ὑπομένεις, Κύριε, νὰ βλέπῃς ῥημασμένα
 τὰ θεῖα μοναστήρια τὰ ἰεμελιωμένα,
 τοὺς ὠραιοτάτους ναοὺς τοὺς ἁγιογραμμένους
 νὰ τοὺς ἐβλέπῃς ἔρημους καὶ καταφρονεμένους,
 καὶ πόσοι ἐγινήκασιν υἱοὶ πυρὸς γέννης,
 130 || Θεέ μου παντοδύναμε, καὶ πῶς τὸ ὑπομένεις;
 φ. 13^α Ὅμως, φιλανθρωπότατε, θαρρῶ, ὅτι κοιμάσαι
 καὶ ἡμᾶς ἀπελησμόνησες καὶ δὲν μας ἐνθυμάσαι.
 ἡμᾶς βλέπεις πῶς πνιγόμεστε ἴσὸ βᾶθος τῆς σκλαβίας
 καὶ δὲν ἡμᾶς δίδεις ἄνεσιν, τὴν τῆς ἐλευθερίας.
 135 Ἐύπνα, σηκώσου, διώξε κίνδυνον τῆς θαλάσσης.
 Σιώπα καὶ φημύθητι εὐθὺς νὰ τὴν προστάξῃς,
 νὰ ἡμᾶς ἐβγάλῃς τοὺς πτωχοὺς ἐκ τὴν αἰχμαλωσίαν
 ὡς ἂν τοὺς Ἀποστόλους σου ἐκ τὴν κλυδωνισίαν.
 Εἰπόν σοι Ἀπολλύμεθα, δέσποτα ἐπιστάτα,
 140 καὶ παρευθὺς τοὺς ἠκουσες, λέγεις καλὰ μαντάτα
 Ἐγὼ εἶμι, ἐγέρθητε, τίποτε μὴ φοβῆσθε
 μόνον νὰ μὲ δοξάζετε καὶ ἐξομολογῆσθε.
 ὦ, καὶ νὰ ἤθελες εἰπεῖ ἴς ἡμᾶς τοιούτους λόγους
 φ. 13^β || καὶ νὰ ἡμᾶς ἐλευθέρωνες ὡς ἂν τοὺς Ἀποστόλους.
 145 Εἶπες νὰ εἶσαι μετ' ἡμᾶς ἕως τῆς συντελείας
 καὶ τώρα ἡμᾶς ἐπαρίσσε εἰς βᾶθος ἀπωλείας,
 καὶ μόνον κινδυνεύομεν πότε καὶ νὰ πνιγοῦμεν.
 Ἀλλὰ, φιλανθρωπότατε, πρόσταττε νὰ ἐβγοῦμεν

125. πρέπεις 126. ἰεμελιωμένα 131. κοιμάσαι 132. ἐνθυμά-
 σαι 133. ἴσὸ 134. δίδεις τὴν 135. συκώσου 136. συῶπα
 φημύθητι προστάξις 137. εὐγάλης αἰχμαλωσίαν ἐκ τοῦ τὸ
 πρῶτον γραφέντος ἐχμαλωσίαν 138. κλυδωνισίαν 139. εἶπον
 140. μαντάτα 141. φοβεῖσθε 142. ἐξομολογεῖσθε 143. εἶπῃ σὲ
 ἡμᾶς 145. ἴσαι μετ' 146. ἐπαρίσσε. Ἐν τῇ Ἐσὶς εἶχον διορθώσει ἄνευ
 ἀνάγκης εἰς ἐπαράτησες. Τῆς λέξεως ἀπαρῖάζω ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀφίνω γίνε-
 ται χρῆσις ἐν Ἠπειρῷ, ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐβῆρηται δὲ τὸ ῥῆμα καὶ
 ἐν σημειώματι τοῦ κώδικος 70 τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου το ἀπαργηνάξην εἰς του
 κρητῆζην γηνανάκην τὰ χερνα (Σπυρ. II. Δάμπρου Catalogue of the greek
 manuscripts on Mount Athos Τόμ. Α' σ. 280) 148. ἀλλὰ—εὐγοῦμεν
 πρόσθετα ἐν τῇ ὧσ

μέσα ἀπὸ τὴν κάμινον αὐτὴν ποῦ μᾶς φλογίζει,
 150 ὅτι ἔς ἐσὲν τὸ γένος μας θαρρεῖ καὶ ἀκουμπίζει,
 εἰς σὲ τὸ θάρρος ἔχομεν, εἰς σὲ καὶ τὴν ἐλπίδα
 νὰ ἴπάρης ἀπὸ ἴπάνω μας ἐτούτην τὴν παγίδα·
 καὶ ὕψωσον, μακρόθυμε, Χριστιανῶν τὸ κέρασ,
 καὶ δὸς ἡμῖν τὴν ἄνεσιν καὶ φῶς τὸ τῆς ἡμέρας,
 155 ἐλέη σου τὰ πλούσια, θεέ μου, χάρισέ μας
 καὶ μέσα ἀπὸ τὰς χεῖράς του κάμε ἑλευθέρωσέ μας,
 διότι εἰν' κατὰ πολλὰ βαρὺς καὶ τεθλιμμένος
 τῆς δουλοσύνης ὁ ζυγὸς καὶ παραπονεμένος.
 Ἄν κάμης τοῦτο τὸ καλὸν μὲ τὴν σοφὴν σου γνῶσιν
 160 ὅλα τῆς γῆς τὰ πέρατα σὲ θέλουν ἐπαινῶσιν.

8 *

Θρηῖνος ἐπὶ ἀλώσεως τῆς Πόλεως.

Καταλογάδην λυπηρὸν καινολεκτεῖν ἠρξάμην
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Βυζάντιον ἐκ πρώην,
 ἣν ἔκτισεν ὁ μέγιστος ἐν βασιλευσιν ἄναξ,
 Ῥωμαῖος κράτιστος ἀρχὴ Κωνσταντίνος ὁ θεῖος,
 5 καὶ ταύτην ἐπωνόμασεν εἰς ὄνομα τοσοῦτον,
 καλέσας τότε τοὺς σοφοὺς καὶ ἀγίους πατέρας·
 τριακοσίους δεκοκτῶ τὸν ἀριθμὸν ὑπῆρχον·
 καὶ ταύτην ἐπευλόγησαν πόλιν εἶναι κυρίαν.
 Ὑστερον χρόνων τε πολλῶν ἤρξε πολιορκεῖσθαι
 10 ὑπὸ βαρβάρων Σκύθων τε Λατίνων καὶ Βουλγάρων.

150. σεσὲν θαρεῖ 152. πάρης πᾶνω 156. χεῖρας λευθέρωσε
 156. ἐπαινέσει

* Περιλαμβάνεται καταλογάδην γεγραμμένος ἐν τῷ φ. 91^α τοῦ ὑπ' ἀρ. 1238 κώδικος τῆς ἐν Παρισίοις Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης, γεγραμμένου τὸν 16^{ον} αἰῶνα τελευτώντα.

1. καταλογάδην εἰρξάμην 4. ἀρχὴ κωνσταντίνος 5. εἰ
 τοσοῦτον 7. δεκοκτῶ ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος δεκοκτῶ 8. ἐπ'εὐ-
 λόγησαν πόλεων 9. τέ ἤρξε πολιορκεῖσθαι

Οὐδεὶς τῶν πάντων γε γλωσσῶν κατὰ ταύτης ἰσχύει.
 Ἐν δὲ τῷ ἑξακισχιλιοστῷ ἐννακοσιοστῷ δε
 ἑξηκοστῷ καὶ πρώτῳ γε πολιορκίζουσι ταύτην
 υἱοὶ τῆς Ἀγαρ οἱ δεινοί, τοῦ Ἰσμαὴλ τὰ τέκνα,
 15 ὁ ἀμνηρᾶς ὁ κράτιστος ὀνόματι Μωάμεδ,
 μεῖραξ τῇ ἡλικίᾳ τε, Ὀτμανος τὸ ἐπίκλην.
 Κράτιστος πέλει ἀρχηγός, ἀγέρωχος τῷ τρόπῳ
 καὶ αὐστηρὸς καὶ ἀπηνῆς, φονίσκος καὶ ὀργίλος.
 Καὶ μῆνας τέσσαρεις λοιπὸν πολιορκίζει ταύτην
 20 σὺν πλήθει μυριάριθμα ὀπλιζομένων πάντων,
 τῇ δὲ σκευῇ κατέρρηξεν ταύτης τὰ τεῖχη κάτω.
 Μάτω τε μνηός εἰς τὰς κθ καταλαμβάνει ταύτην.
 Βαβαὶ τῶν τότε λυπηρῶν, ὠδίνων τε καὶ φόνων,
 τῶν γινομένων σοὶ πολλῶν ἀτάκτων ἐκ βαρβάρων.
 25 Ἄνδρῶν ταχὺς ὁ θάνατος, τῶν γυναικῶν αἰσχύνη,
 ἐκκλησιῶν ἐξέλειπεν πᾶσα ἡ ὠραιότης,
 τὰ σκευὴ τῶν ἐκκλησιῶν ἤρθησαν ἄρδην πάντα,
 στρωμνῇ κλινῶν κατέστρωσαν τὰ ἅγια καὶ θεῖα,
 τῶν ἱερέων τὰς στολὰς σὺν γυναιξὶ μολύνουσι
 30 καὶ ἵπποστρώματα ποιοῦν τὰ ἱερὰ τὰ σκευὴ.
 Ὡ παραδόξου συμφορᾶς, ὦ μυστηρίου ξένου.
 Στένω, δακρύω τῇ πολλῇ καρδίας ἀθυμίᾳ,
 κλονοῦμαι, συνταράττομαι, συνέχομαι τῇ λύπῃ,
 ἐνθυμουμένου μου λοιπὸν τῶν ἐν σοὶ γενομένων.
 35 Καπνὸς ἐκ σοῦ προήρχετο, πικρὸς, φαρμακωμένος

11. οὐδεὶς 12. τῷ ἑξακισχιλιοστῷ, ἐννακοσιοστῷ 14. δύνουσι
 15. ἀμνηρᾶς μοάμεδ 16. μεῖραξ ὀτμανις 17. ἀρχηγός ἀγυρο-
 χός 18. ἀπηνῆς ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος ἀπηνῆς 19. μῆνας
 20. σὺν (;) μυριάριθμα ὀπλιζομένων 21. κατέρρηξεν 22. Δὲν
 ἤθελον νὰ μεταβάλλω τὰ τοῦ κώδικος ματῶ— κθ εἰ καὶ τὸ ἡμιστίχιον δὲν εὐοδοῦται
 τ' ν
 κλαμβα 23. Τὰ ὠδίνων δὲν δύναται ἕνεκα τοῦ μέτρου νὰ μεταβληθῇ εἰς ὀδυ-
 νῶν οὐδ' εἶνε ἀναγκαῖον νὰ γραφῇ τυχόν ὀδύνων 26. ἐξέλειπεν 27. τα
 ἄρδην 28. στρωμνῇ θεῖα 30. ἱερά τε 31. συμφορᾶς 34. σοὶ
 διορθωθὲν εἰς σῆ γενομένου 35. ἐκ σοῦ φαρμακωμένος

καὶ νέφος μέλαν ἐπὶ σὲ καπνὸν διεσκεπαίνει,
καὶ γύρωθεν καὶ ἔσωθεν ἄνδρες ἄνευ κρανίων
καὶ σώματα ἱερουργῶν καὶ ἱερέων ἅμα
ἄσκεπα, ἄταφα, δεινὰ, κόνιν μεμειπωμένα.

- 40 Ἐν σοὶ πληροῦται τὸ ρηθὲν ἐν τῷ Ἑλμῷ τὸ λέγον
Οἱ ἱερεῖς ἐξέπεσαν ἐν μεγίστῃ ῥομφαίᾳ,
καὶ χῆραι ποῦ τυγχάνουσιν τοῦ κλαῦσαι τούτους τότε;
Ἄλλ' ἐξηγέρθητι, Χριστέ, ὡς ἐξ ὕπνου καὶ οἴνου,
καὶ βάλε τὴν ῥομφαίαν σου κατὰ τοῦ Ἰσμαὴλ τε,
45 μήπως καυχᾶται ὁ δεινὸς Ποῦ ὁ θεὸς σου, Πόλι,
καὶ ποῦ τὸ ὄρος τὸ δασὺ καὶ κατάσκιον πέλει;
Ἵψηλοτέρα οὐρανῶν, ἀσύγκριτε ἀγγέλων,
ἢ ἄχραντος καὶ καθαρὰ παρθένος Θεοτόκος.

9*

Θρηῆνος τοῦ *H. Schedel* ἐπὶ τῇ ἀλώσει.

Occidit infoelix manibus permaxime Theuerum
Urbs Constantini; cecidit per tela, per ignes
Gens tua, Xriste Jhesu.

Proh scelus infandum: Teucris crudelibus armis.
Pons niger impurusque iacet. Flenda nece pastor
Cum gregibus moritur.

Hunc ego fortune casum nec imputo fati.

Spreta deum iam templa manent, religio cessit.
Nunc licet omne nefas:

36. μέ^{γα} διορθωθὲν εἰς μέγαν διοσκέπενει 37. γήρωθεν 39. μεμε
στομένα 40. σοὶ διορθωθὲν εἰς σὴ πληροῦτε λέγων 42. τοῦ
τους ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος τοῦτους 43. ἐξηγέρθητι 46. δασὺ
πέλει

* Περιλαμβάνεται ἐν φ. 127^β τοῦ ὑπ' ἀρ. 519 λατινικοῦ κώδικος τῆς ἐν Μονάχῃ Βασιλικῆς βιβλιοθήκης, γεγραμμένου τὸν 15^ο αἰῶνα.

Omnis causa mali. Justus nunc pressus iniqui
Crimine persoluit penas: Justitia rara,
Rara pudicitia.

Perto pretes superis reas placate deorum
ne Teucrus liceat animas effundere vestras,
Xristicole nostri.

Da pater omnipotens acies prosternere Teucrum
ne ruat impreceps Petri sanctissimi sedes.

10.

Della gran città di Constantinopli.

... Et da lui fu chiamata Constantinopoli che Poli in greco vuol dir Città, et doppo mille cento anni regnando un imperatore Constantino per permissione di Dio Maometto Re de' Turchi l'assediò, et doppo molti giorni alli 29 di maggio nel 1453 essendo imperator di Roma Federico iij di questo nome le dette il Turco nel far del giorno l'ultima battaglia nella qual fù presa. La qual presa fu che hauendo Constantino messa la miglior gente di fuori a diffendere i barbarendi sopra i quali era un caualliere genouese chiamato Giustiniano nel cui valore tutti greci di dentro s'appogiauano, ma essendo ferito abbandonò il loco per andar à curarsi, il che veduto da suoi cominciorno a indebolirsi, et appertagli una porta perche dentro entrasse i suoi si persero d'animo, il che sentito il Turco rinforzò con maggior empito l'assalto, et gli Christiani per saluarsi si misero in fuga per la porta doue era entrato il genouese, et hauendo i Turchi preso il muro si mescolarono con loro, et entrorno nella Città, doue fecero grande uccisione de Christiani, et l'Imperatore fù ucciso hauendosi l'habito mutato per non essere conosciuto, et il suo

* Περιλαμβάνεται ἐν φ. 54^α-54^β τοῦ ὑπ' ἀρ. V-F-4 κώδικος τῆς ἐν Νεαπόλει βιβλιοθήκης Branacciana, γεγραμμένου τὸν 15^ο αἰῶνα.

corpo fù preso, et troncatogli la testa, et postala sopra una lancia fù portata per il campo, et il genouese ueduta la Città presa scampò per mare et morì in una picciola isoletta, et entrati li Turchi presero l'immagine di Cristo, et la crucifissero in una croce imbrattandola di fango, et li posero sopra la testa un titolo che diceua questo è il Dio de Christiani, con molte altre ingiuriose bestemmie.

11*

Περὶ τοῦ κάστρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως
οἶον ἦν τότε** καὶ οἶόν ἐστι νῦν.

(Σημείωμα βιβλιογράφου).

* Ὡ τῆς ἀνεκδιγητήτου καὶ ἀνευνοήτου καὶ ἀφράστου συμφορᾶς·
ἠνίκα γὰρ ἐγὼ τὰ ἐλεεινὰ ταῦτα ῥήματα ἔγραφον, Τούρκοι τὴν

* Περιλαμβάνεται ἐν τῇ ᾠα τοῦ φ. 233^a τοῦ Vaticanus graecus 163 (B), γε-
γραμμένου τῷ 1453, ὡς ἐξάγεται ἐκ τούτου τοῦ σημειώματος, καὶ φέροντος ἐν φ. 301^e
μεγάλαις ἐρυθραῖς γράμμασι τὰδε· Τὸ βιβλίον τοῦτο κτῆμα ἐστὶν ἐμοῦ Ἰω-
άννου νοταρίου τοῦ Χορτασμένου· ὠνησάμην δὲ αὐτὸ μὲν Δεκεμ-

βρίῳ θ' Ἰνδικτιῶνος ζη' ἔτους ⁸⁸ 5 28 (=1482). Ἐξ αὐτοῦ δὲ συναντεγράφη μετὰ
τοῦ ἐν αὐτῷ Χρανικοῦ τοῦ Κιννάμου ἐν τῇ κώδικι III—B—26 τῆς ἐν Νεαπόλει Ἐ-
θνικῆς βιβλιοθήκης (N) ἐν φ. 146^a. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ Νεαπολιτικοῦ κώδικος ἐξέδωκεν
αὐτὸ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ὁ *Cyrillus* (Codices graeci manuscriptorii R.
bibliothecae Borbonicae. Ἐν Νεαπόλει. 1832 Τόμ. Β' σ. 330), ἐκ δὲ τοῦ Βατικανι-
κοῦ μετὰ μεταφράσεως γερμανικῆς ὁ *C. Neumann* (Griechische Geschichtschreiber
und Geschichtsquellen im 12ten Jahrhundert. Ἐν Λειψία. 1888 σ. 102).
'Ἀμφότεραι δ' αἱ ἐκδόσεις δὲν εἶνε κατὰ πάντα πισταί. Ἐνταῦθα δὲ τὸ σημεῖωμα ἐκ-
δίδεται μὲν ἀπαραλλάκτως κατὰ τὸ ἐν τῷ Βατικανικῷ αὐτόγραφον, ὑποσημειοῦνται δ'
αἱ διαφοροὶ γραφαὶ τοῦ Νεαπολιτικοῦ κώδικος. Ἐθεωρήθη δὲ περιττὴ ἡ ἀναγραφὴ τῶν
περὶ τὴν ἀντιγραφὴν πταισμάτων ἢ τῶν ἀκαίρων διορθώσεων τῶν δύο προτέρων ἐκδοτῶν.

** Τὸ τότε ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος Κορράδου Β'
(1024-1039), μετὰ θαυμασμοῦ ἰδόντος τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἷα περι-
γράφει ὁ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Βατικανοῦ περιεχόμενος χρονογράφος Κίνναμος. *Ἴδε σ.
74, 19-75, 10 ἐκδ. Βόννης. Ἀπέναντι δὲ τούτου τοῦ χωρίου γράφας ὁ βιβλιογράφος ἐν
τῇ ᾠα τὸ σημεῖωμα αὐτοῦ ἀντέθηκε τὸ τότε ἀνέκκληκτον τῶν τειχῶν κατὰ Κίν-
ναμον πρὸς τὴν διασάλευσιν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίας, ὅτ' ἔγραφε
τὸν κώδικα.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἦν B: ἦν N οἶόν ἐστι B: οἶον ἐστὶ N

1. ἀνευνοήτου B: ἀνενοήτου N

Κωνσταντίνου πολιορκουσι, καὶ τὰς ἐλεπόλεις οὕτως ἐγγὺς ἤγαγον
αὐτῆς ὡς ἀπέχειν τῆς τάφου μόλις δέκα πόδας· καὶ τύπτουσι τὸ
τεῖχος ἀδιαλείπτως διὰ τῶν καλουμένων σκευῶν· πέτραι δὲ εἰσιν ἀμα-
ξοπληθεῖς· καὶ κλίμακας καὶ πύργους παρεσκευάσαντο καὶ προσδόκι-
μοι εἰσι καθ' ἑκάστην ὥραν ἐλεῖν αὐτήν. Οἴμοι φιλτάτη πατρίς τοῦ
κινδύνου καὶ τῆς περιφρονήσεως ἦν ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν κατεφρονήθης.
'Ἀλλὰ φεῖσαι, Κύριε· ἄνες, Κύριε· σπλαγχνίσθητι, μόνε φιλόανθρωπε·
ἐξελοῦ ἡμᾶς τῶν προσδοκωμένων κακῶν ὅτε ἐπὶ σέ μόνον τὰς ἐλ-
πίδας ἔχομεν.

12*

[Περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῆς ὑπὸ τῶν
Τούρκων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως].

Κωνσταντίνος τῶν Παλαιολόγων ὁ ὕστερος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ
πορφυρογέννητος, μόνος ὢν δεσπότης ἀπάσης τῆς Πελοποννήσου, ὁ
πληρέστατος ἀπάντων τῶν χαρίτων καὶ μετὰ θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ

1. ἐλεπόλεις B: ἐλεπόλεις N 2. τάφου B: τάφρου ὁρθῶς N
4-5. προσδόκιμοι εἰσι B: προσδόκιμοι εἰσί N 6. οἴμοι B: οἴ μοι N:
7. ἦν B: ἦν N 8. σπλαγχνίσθητι B: σπλαχνήσθητι N 9. ὅτε B
ὅτι N

* Περιλαμβάνεται ἐν φ. 68^b-69^a τοῦ κώδικος τῆς Λαυρεντιακῆς βιβλιοθήκης
Plut. LXX, cod. XV (A) ἐν τέλει ἀνωνύμου χρονικοῦ περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπό-
λει βασιλευσάντων ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἀλάσεως. Ὁμοίως ἐύ-
ρίσκεται ἐν τῷ κώδικι Alfatiana CXLVIII ἀρ. 28 τῆς ἐν Ῥώμῃ βιβλιοθήκης
Valicelliana (B), γεγραμμένῳ τὸν 15^{ον} αἰῶνα καὶ περιέχοντι χρονικὸν «Περὶ τῶν ἀπὸ
κτίσεως κόσμου ἐτῶν μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ περὶ τῶν
βασιλευσάντων ἐν αὐτῇ τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς παρὰ τῶν Ἀγα-
ρηνῶν ταύτης ἀλώσεως» καὶ ἐν τῷ κώδικι Gr. B, 138 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Ταυ-
ρίνῳ Ἀθηναίου (Pasini (CLVII)), διασωθέντι ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1904 καὶ
περιέχοντι τὰ πάτρια Κωνσταντινουπόλεως καὶ χρονικὸν τῶν αὐτοκρατόρων μέχρι
τῆς ἀλώσεως (T). Εἶνε δὲ ταῦτα παραλλαγή τῶν τοῦ Κωδικοῦ Excerpta de anti-
quitatibus Constantinopolitanis ἐκδ. Βόννης σ. 165, 1-12.

1. Κωνσταντίνος—ἡμέρας μόνον ἐν τῷ A παλαιολόγων A
2. ἀπάσης A πελοποννήσου A 3. ἀπάντων A

κῦρ Ἰωάννου εἰς τὸ τῆς βασιλείας ὕψος ἀναχθεὶς ἔτη δ', μῆνας δ',
 ἡμέρας κ'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐν ἔτει ϛλξα Ἰνδικτιῶνος α'
 Μαίω κθ^η ἡμέρα Τρίτη ὥρα πρώτη τῆς ἡμέρας ἐάλω παρὰ τῶν ἀπί-
 στων ἐχθρῶν τῆς Ἀγαρ ἢ περιώνυμος καὶ χριστώνυμος πόλις, καὶ
 5 ἐγένετο δοριάλωτος ἢ πρὶν βασιλεὺς πασῶν τῶν πόλεων. Οἴμοι, οἴμοι.
 Ὅς καὶ ἀπεκτάνθη τότε παρ' αὐτῶν ἐν τῇ γενομένῃ χαλάστρῃ αὐ-
 τός τε καὶ πάντες οἱ λογάδες σχεδόν, καὶ ἐκομίσατο τὸν τοῦ μαρτυ-
 ρίου στέφανον, μὴ θελήσας προδοῦναι τοῖς ἀνόμοις τὰ βασιλεία, μήτε
 μὴν θελήσας τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν, δυνατοῦ ὄντος.

10 Φεῦ, φεῦ, καὶ ἀπώλετο σὺν ἅμα τῇ πατρίδι καὶ κατεδαφίσται ἐκ
 βάρων εἰς τάχος· καὶ οἰκήτορες ταύτης διεσκορπίσθησαν ἐν διαφό-
 ροις πόλεις καὶ χῶρες· γέγονε δὲ τοῦτο τὸ ὀλέθριον κακὸν δια συν-
 δραμῆς τινῶν οἰκητόρων τῆςδὲ τῆς πόλεως· τὸσαύτῃ δὲ γέγονεν ἡ
 φθορὰ καὶ ἡ κατάλυσις τῶν ἐνοικούντων ταύτην Χριστιανῶν, οἷα
 15 γέγονεν ἔκπαλαι ἐπὶ Ναβουχοδονόσωρ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ πόλει: ~

Ἡ βασιλεία τῶν Χριστιανῶν, ἣτις καὶ βασιλεία Ῥωμαίων ἦν, ἀρ-
 χὴν εἶχε τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ Ἑλένην·
 τέλος δὲ τῆς βασιλείας ταύτης Κωνσταντῖνος ἦν βασιλεὺς, καὶ μήτηρ
 Ἑλένη· καὶ ἡ μὲν μικρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως μετέστί τὸν
 20 βίον· ὁ δὲ υἱὸς αὐτῆς Κωνσταντῖνος ἐφονεύθη ἐν τῇ ἀλώσει. Ἀπὸ τοῦ
 πρώτου τοίνυν Κωνσταντῖνου καὶ τῆς μητρὸς Ἑλένης μέχρι τούτων
 τῶν τελευταίων, Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη μήτηρ οὐκ ἐβασίλευσαν
 ἄλλοι ✕

1. κῦρ Α ἀναχθεὶς Α 2-4. ἐπὶ τῆς βασιλείας—χριστώνυμος
 πόλις Α: εἰς τοὺς ἑξακισχιλιοστούς ἐννακοσίους ἑξήκοντα ἐννέα-
 ἐγένετο ἢ ἀλωσις (τῆς πόλεως νεωτέρα χειρὶ) ὑπὸ τῶν ἀθέων ἀγαρη-
 νῶν. Ἐπὶ τούτου ἐγένετο οἴμοι ἢ ἀλωσις τῆς αὐτῆς κωνσταντι-
 νουπόλεως παρὰ τῶν ἀθέων ἀγαρηνῶν Β: ἐπὶ τούτου ἐγένετο οἴμοι
 ἢ ἀλωσις τῆς αὐτῆς κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν ἀθέων ἀγαρη-
 νῶν Τ 3. ὥρα Α ἐάλω Α 4. περιώνυμος Α χρυστόνημος Α
 5. δορυάλωτος ΑΒΤ βασιλεὺς ΑΤ: βασιλεὺς Β οἴμοι οἴμοι Α:
 λείπουσι ΒΤ 8. θελήσας ΑΤ: θελήσας Β 9. μὴν ΑΤ: μὴν Τ διαφυ-
 γεῖν ΒΤ: διαφυγεῖν Α δυνατοῦ ΑΤ: διὰ αὐτοῦ ἐν τῷ κειμένῳ, δυνα-
 τοῦ ἐν τῇ ἴσῃ ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς Β 10-15. Ἐπονται ἀμείως εἰς τάνωτέρῳ
 ἐν τῷ Λαυρεντιακῷ κώδικι ὡς προσήκη, γεγραμμένη ὑπὸ βιβλιογράφου ἀγραμμά-

13 *

[Παύλου de Dotis ἐπιστολὴ περὶ τῆς ἀλώσεως
 γραφεῖσα ἐκ Χίου].

Missum domini Pauli de Dotis juris utriusque interpretis
 olim ordinarii Padue relegati in Candiam narrans de expu-
 gnatione ciuitatis illustris Constantinopolis.

Nobilis et egregie doctor et miles frater amantissime: No-
 stri temporis infortunium et miseriarum magna calamitas in
 Cristianos erumpens me impellit ut cum lacrimis et dolore
 nunc scribam: Quod non dubito laicius ex aliis poteritis in-
 telligere: Perdita est principima et nobilissima ciuitas Con-
 stantinopolis violenter armata manu occupata per atrocissi-
 mum et heu nimis potentem Turcorum magnum regem cum
 incredibili Kristianorum sanguinis effusione: et utriusque
 sexus hominum captuntur. Et hoc in die illa infelicissima
 XXIX die Maij nuper exacti: Et similiter non ignobilis

του. Ἐξέδωκε δὲ ταῦτα ὁ *Bandini* (Catalogus codicum manuscriptorum
 bibliothecae Mediceo-Laurentianae Τόμ. Β' σ. 676) διορθώσας τὰ ἐν τῷ
 κώδικι ἐσφαλμένα. Ἐνταῦθα δ' ἐκδίδονται ἀπαρτάτοις καθ' ἃ ἔγραψεν ὁ βιβλιογράφος.
 Ταῦτ' αὐτὸ δὲ ζητεῖται καὶ περὶ τῶν ἐπομένων ἐν στ. 16-23, ἅτινα φέρονται γε-
 γραμμένα ἐρυθρὰ ἐν τῷ κώδικι. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι τὰ ἐν τοῖς στ. 11-18
 ἀνταποκρίνονται ἐν τοῖς πλείστοις πρὸς τὸ κατωτέρω χρονικὸν σημεῖωμα τὸ γεγραμ-
 μένον ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 701 κώδικι τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Παντελεήμονος: Ἐτους
 ϛωλθ' Ἰνδ. ΙΔ' ♂ ○^ο ια'. (τὸ ○^ο δ' νομικὸν Φάσκα Μαρτίου καὶ
 Χριστιανῶν Πάσχα Μαρτίου κς': ἐν αὐτῷ τῷ ἔτει, ἐάλω παρὰ τῶν
 ἀπίστων ἐθνῶν ἢ χριστώνυμος πόλις καὶ κατεδαφίστη ἐκ βάρων εἰς
 τάχος καὶ οἱ οἰκήτορες ταύτης διεσκορπίσθησαν ἐν διαφόροις τόποις
 καὶ χῶρες· γέγονε δὲ τοῦτο τὸ ὀλέθριον κακὸν, διὰ τινῶν οἰκητόρων
 τῆςδε τῆς πόλεως· τὸσαύτη δὲ γέγονεν ἡ φθορὰ καὶ ἡ κατάλυσις
 τῶν ἐνοικούντων ταύτην Χριστιανῶν, ὡς ἐγώ γε οἶμαι, οἷα γέγονεν ἔκ-
 παλαι ἐπὶ Ναβουχοδονόσωρ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ πόλει (Σπυρ. II. Λάμ-
 περου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγίου ὄρους ἐλληνικῶν κωδίκων, Ἐν
 Κωνσταντινίῳ, 1900 Τόμ. Β' σ. 418). Τὸ δ' ἔτος καὶ ἡ Ἰνδικτιῶν εἶνε πράγματι λε-
 λανθασμένα ἐν τῷ κώδικι ἢ παρανεγνωσμένα;

* Περιλαμβάνεται ἐν φ. 126^b-127^a τοῦ ὑπ' ἀρ. 519 λατινικοῦ κώδικος τῆς ἐν Μο-
 νάχῃ βασιλικῆς βιβλιοθήκης, γεγραμμένου τὸν ιε' αἰῶνα.

ciuitas Pera Januensium* locus ibi propinquus ab eo acquisita, et mala malis addendo Xristianorum naves in sinu Constantinopolitano pro defensione reperte inter magnas et parvas ultra triginta bene fulcite nec non et galee circa septem ab eo sunt capte: Unde tum illuc accesserat illustrissimi domini Venetorum classis que non transierat Nigropontem: que utinam tempestiue ad locum destinatum potuisset accedere quia ut sic asseritur tanta perdities et strages non venisset: Sed sic exigunt peccata nostra. Omnes istine Xristianorum partes de hujus modi afflictione tement: Quia huic pagano terribili pro Alexandro altero nuncupato conuineta est voluntas pessima et potestas maxima estimatur, et in effectum comprehenditur omnino habuisse inter maritimam suam classem et exercitum terrae ultra bellatores quatuor centum milia, bombardarum machinas excessiuas innumerabiles et fulgu fulminarias** quas scopeterios dicunt: duodecim milia terrae fodinas que sub terram inopinabiles adeo quoque ipsam maximam ciuitatem que inter Latinos et Grecos habebat ultra XVIII milia virorum in tribus horis expugnauerunt. De quibus intrinsecis centum personas non convaserunt: Et insuper maxime diuitie Grecorum et Latinorum ad infideles peruenerunt. Nulla vituperantia expugnatorum cum tanta personarum et rerum iactura completa in hijs temporibus audita fuit: Ita ut dubitemus iram dei contra Cristianos esse commotam. Dietim ex diuersis Graeciae partibus viri et mulieres cum filiis relictis etiam pijs locis et laribus ad ciuitatem ipsam tanquam tutiorem Cristianitatis locum fugiunt: sic quoque aput omnes maxima pietas et miseratio non in merito generetur: magnificum istud regimen per fuscam (sic) specialem casum istud acerbissimum insinuat Illustrissimo domino Venetorum de subuentionibus oportunis si quid ultra contigerit accusando speratur, suam excellentiam et clementiam in tanto ansfractu (sic) et combustionem hec loca sua non relictura que cum dei auxilio cum de-

* Ἐν τῷ κώδικι jacentium.

** Ἐν τῷ κώδικι fulgu fulg(τοῦ g διαγραφέντος)minarias

bita prouisione minuta tum erunt. De olim Constantinopolitano Imperatore est fama eum fuisse in defensione superdicte ciuitatis ab hostibus interfectum cum alijs non paucis Latinis et Grecis. Vale ergo et in amaritudine ita valeo.

Candie xi Junii.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

— Περὶ τοῦ ἐν σ. 204, 10 χωρίου τῆς Μονωδίας Ἀνδρονίκου τοῦ Καλλίστου Νῦν γὰρ ὁ κακὸς βλάψει τὸν ἀρείονα φῶτα μύθοισι σκολιοῖς ὀνοτάζων, αἰδῶς δὲ καὶ νέμεσις ὡς ἀληθῶς προλιπόντ' ἀνθρώπους ἐς Ὀλυμπον ἴζεσθον, τὰ δὲ λείψεται ἄλγεα λυγρὰ, κακοῦ δ' οὐκ ἔσσειται ἀλαλκὴ παρατηρητέα τὰ ἐξῆς. Τοῦτο εἶνε ἀπηνθισμένον ἐκ δύο χωρίων τοῦ Ἡσιόδου α') τῶν ἐν Ἔργοις καὶ Ἡμέραις στίχων 3 κ.έ.

. . . . βλάψει δ' ὁ κακὸς τὸν ἀρείονα φῶτα
μύθοισι σκολιοῖς ἐνέπων
. . . . μετὰ φῦλον ἴτον προλιπόντ' ἀνθρώπους
Αἰδῶς καὶ Νέμεσις· τὰ δὲ λείψεται ἄλγεα λυγρὰ
θνητοῖσ' ἀνθρώποισι· κακοῦ δ' οὐκ ἔσσειται ἀλκή

καὶ β') τοῦ ἐν Ἔργοις καὶ Ἡμέραις στίχου 258

Καὶ ρ' ὀπότ' ἂν τίς μὲν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων

ἐξ οὗ παραληφθεῖσα ἡ λέξις ὀνοτάζων εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ Καλλίστου εἰς τὸ πρῶτον χωρίον.

Ἄξια δὲ μελέτης εἶνε καὶ ἡ διάφορος γραφὴ ἀλαλκὴ ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Καλλίστος ἀντὶ τοῦ παρ' Ἡσιόδῳ ἐν Ἔργοις καὶ Ἡμέραις στ. 201 ἀλκή. Πρὸβλ. Θεογον. στ. 876· κακοῦ δ' οὐ γίγνεται ἀλκή ἀνδράσιν.

Ἄξια δὲ προσοχῆς εἶνε καὶ τὰ ἐν τῇ αὐτῇ Μονωδίᾳ ἐν σ. 215, 8 κ.έ. μετὰ τοὺς ἐκ τοῦ Αἰάντος τοῦ Σοφοκλείου στίχους, εἰς οὓς περιπεμφα ἐν ταῖς οἰκείαις σημειώσεις τῆς σελίδος ἐκείνης, παρατιθέμενα

τάδε· Ὀλβιος γὰρ οἶτος ἐκεῖνος - πενθαλέα δάκρυα. Ππρα-
λειπομένου τοῦ ἐν ἀρχῇ γὰρ, ταῦτα πρέπει νάναγνωσθῶσιν ὡς στίχοι
ᾧδε·

Ὀλβιος οἶτος ἐκεῖνος, ὅς οὐκ ἦλθ' εὐτυχεύουσι,
κληθεῖς δ' εὐθύς ἔβη δυστυχεύουσι βροτοῖς
ὦ πόσα δυσπραγέοντα ἀποστρέφεται οὔρασι κωφοῖς,
κλύειν δ' οὐκ ἐθέλει πενθαλέα δάκρυα.

Ἄλλὰ πόθεν εἶνε εἰλημένοι οἱ στίχοι οὗτοι δὲν ἠδυνήθην νά δια-
γνώσω, ὡς οὐδ' οἱ συνάδελφοι κ. κ. Γρηγόριος Βερναρδάκης καὶ
Γεώργιος Ν. Χατζιδάκις, οὓς ἠρώτησα. Πιθανῶς δ' εἶνε μεσαιωνικοί.

— Τῆς ἐν σ. 195 μνημονευομένης Μονωδίας τοῦ Ματθαίου Κα-
ρυοφύλλη ἡ μὲν ἀρχὴ ἔχει ᾧδε·

ὦ γένος δυστυχεύστατον καὶ τεταπεινωμένον,
γένος τὸ πρὶν ὑπέρλαμπρον καὶ νῦν ἐζοφωμένον.

Τελευτᾷ δὲ αὕτη διὰ τῶν ἐξῆς στίχων·

Νεστόριος, Διόσκορος, Ἄρειος καὶ Καλβίνος
ἀνάθεμα, καὶ ὁ Γραικῶν νῦν ἀληθῆς καρκίνος.

— Περὶ τῆς ἐν σ. 240 κ. ἐ. ἀκεφάλου μονωδίας παρατηρῶ, ὅτι
συμπεριέλαβον μὲν αὐτὴν εἰς τὴν ἐκδοσιν τῶν περὶ τῆς ἀλώσεως Μο-
νωδιῶν καὶ θρήνων μόνον διὰ τὴν ἀρχὴν, ἥτις φαίνεται ἀναφερομένη
εἰς τὰ ἐκ τῆς ἀλώσεως δεινὰ, καὶ διότι τὸ ὅλον ἐθεώρησεν εἰς τὴν
ἄλωσιν ἀναφερόμενον ὁ ἐκδότης τοῦ Καταλόγου τῶν χειρογράφων τῶν
Παρισίων κ. Ομοπὶ κατὰ τὰ ἐν σ. 200 λεγόμενα. Ἄλλως δ' ἡ
μονωδία αὕτη, οὔσα οὐκ ἀπιθάνως ἔργον τοῦ Ἰωάννου Εὐγενικοῦ τοῦ
γράψαντος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τὴν ἐν σ. 219 κ. ἐ. ἐκδοθεῖσαν μονωδίαν,
ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὸν θάνατον πολυθρήνου ἀνδρός, οὐ δὲν διε-
σώθη τὸ ὄνομα.

— Τὰ ὑπ' ἀρ. 12 περὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου περιλαμ-
βάνονται καὶ ἐν τῷ Vaticanus Graecus 975, ἐν ᾧ περιέχεται ἀπὸ
φ. 152^α μέχρι 157^β ἀνώνυμον χρονικὸν περὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτο-
κρατόρων, οὐ ἐξεταστέα ἡ σχέσις πρὸς τὸν Λαυρεντιακὸν Plut. LXX
cod. XV, ἐξ οὗ ἐξέδωκα τὸ περὶ Κωνσταντίνου τέλος ἀνωτέρω ἐν σ.
261 κ. ἐ. Τὸ δὲ ἀντίστοιχον μέρος τοῦ Βατικανικοῦ κώδικος ἐν φ.

157^{α-β} ἔχει ᾧδε· Κωνσταντῖνος τῶν Παλαιολόγων ὁ ἕστερος,
ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ πορφυρογέννητος ὁ δικαιοτάτος δεσπό-
της μόνος ὢν ἀπάσης τῆς Πελοποννήσου καὶ μετὰ θάνα-
τον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ κυροῦ Ἰωάννου εἰς τὸ τῆς βασι-
λείας ἕψος ἀναχθεῖς ἔτη δ' μῆνας ε'. Ἐπὶ τούτῳ ἐγένετο
οἶμοι ἢ ἄλωσις τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῶν
ἀθέων Ἀγαρηνῶν καὶ ἐγένετο δορυάλωτος ἡ πρὶν βασιλεῖς
πασῶν τῶν πόλεων. Ὅς καὶ ἀπεκτάνθη τότε παρ' αὐτῶν
ἐν τῇ γενομένη χαλαστῶν, αὐτὸς τὲ καὶ πάντες οἱ λογάδες
σχεδόν· καὶ ἐκομίσατο τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον, μὴ θε-
λίσας προδοῦναι τοῖς ἀνόμοις τὰ βασίλεια, μή τε μὴν θελή-
σας τὸν κίνδυνον διαφυγεῖν, δυνατοῦ ὄντος. Ἐπονται δ' ἐν
τέλει τάδε· Καὶ ὅτι ῥῆθ' ἡμισυ (βραχυγραφικῶς) ἔτη ἐκράτησαν
οἱ Παλαιολόγοι.

— Ἐν τῷ Λαυρεντιακῷ Plut. X, cod. 22, φ. 187^α-193^β περι-
λαμβάνεται Δωροθέου Μονεμβασίας «Διδασκαλία λεχθεῖσα ὅτι ἡ
ἔφοδος ἐγένετο τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν κατὰ ταύτης τῆς βασιλείδος
τῶν πόλεων κατὰ μῆνα Ἰούνιον ἡμέρα κ'». Ἀρχεται δὲ διὰ τῶν
λέξεων Βλέπετε πάντες ἀγαπητοὶ τὴν ἐπενεχθεῖσαν ἡμῖν
ἀπειλήν. Ἄλλ' ὁ λόγος οὗτος δὲν ἀναφέρεται προφανῶς εἰς τὴν ὑπὸ
τοῦ Μιχάμεθ ἄλωσιν, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουράτ πο-
λιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἀρξαμένην κατὰ τὰ κοινῶς
πιστευόμενα τῇ 10 Ἰουνίου 1422.

— Εἰς τοὺς ἀνεκδότους ἐμμέτρους θρήνους πρέπει νά προσ-
τεθῇ καὶ ὁ ἐν τῷ κώδικι 160 τῆς κυρίως πατριαρχικῆς βιβλιο-
θήκης Ἱεροσολύμων, γεγραμμένῳ τῷ 1656, ἐν φ. 179^β-181^β
περιλαμβανόμενος «Θρήνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνωνύ-
μου ποιητοῦ», συγκείμενος ἐκ στίχων 128. Τούτου ὁ κ. Ἀθα-
νάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς (Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη.
Τόμ. Α' σ. 256 κ. ἐ.) ἐξέδωκε τὴν ἀρχὴν, τὸ τέλος καὶ τοὺς
στίχους 93-107.

Καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ ἔχει ᾧδε·

Ὁ νοῦς μου καὶ ὁ λογισμὸς συγχίζεται νά γράψῃ,
νά στιχοπλέξῃ ἀστοχεῖ τὴν ἄλωσιν τῆς Πόλης.

Ἐσεῖς βουνὰ θρηνήσετε καὶ πέτραι βραγισθῆτε
καὶ ποταμοὶ φυράσετε καὶ βρύσαις ξεραθῆτε,
διατὶ ἐχάθη τὸ κλειδί ὅλης τῆς οἴκουμένης,
τὸ μάτι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς χριστιανωσύνης.

Οἱ δὲ στίχοι 93-107 εἶνε οἱ ἐξῆς·

Ὁ κόσμος ἐπορεύετο εἰς τοῦ Χριστοῦ τὴν χώραν
καὶ τὸν θεὸν ἐδέονταν μήπως τοὺς συμπαθήσῃ·
ἀμὴ ὁ θεὸς δὲν ἤθελεν, ἀλλ' ἦτον ὠργισμένος
διὰ τὰ ἀμαρτήματα καὶ πλημμελήματά μου.
Οὐδ' ἀστραπὴ τοὺς ἔκαψεν, οὐδὲ βροντὴ τοὺς ἤυρεν,
ὅπότεν ἐγεβέντιζαν σταυρὸν ἐπὶ τὸν κόσμον ὅλον
οἱ ἄβυχοι (ι) Ἀράπιδες, οἱ καστροτροπητάδες.
Τίς εἶδε καὶ τίς ἤκουσε ἐπὶ τὴν θάλασσαν γιοφύρι,
να πορπατοῦν τὰ κάτεργα ἐπὶ τὸν Γαλατᾶ τοὺς κάμπους,
ἀγνά[ν]τια εἰς τὸ Σκούταρι, ἐπὶ τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον;
Τριγύρου ἐφανίσθησαν ὡς φίδια ἐπὶ τὸ λιθάδι.
Δόλιος ὁ σκυλάτορας ὁ ψυχοπαραδότης,
ὁ χαλασμὸς τῶν Χριστιανῶν, ὁ Χάρος τῶν ἀρχόντων,
αὐτὸς ὅπου κατάδειξε τὴν τρομερὴν λομπάρδα,
γιατὶ αὐτὴν ἐστήκασιν ἀντικρὺ εἰς τὰ τείχη.

Τελευτᾶ δὲ τὸ ποίημα διὰ τῶν ἐξῆς στίχων·

Κλαύσετε ὅλοι κλαύσετε τὴν ἀλωσιν τῆς Πόλης,
τῆς νέας Ἱερουσαλήμ θρηνήσατε τὴν τύχην,
γιατὶ ἀπὸ τὸν πόνον μου λεπτογραφεῖν δὲν ἔχω
καὶ μοναχὸς δὲν δύνομαι ὅλα νὰ στιχοπλέξω.

Λαμβάνοντες δ' ὑπ' ὄψιν τὴν ἔλλειψιν ὁμοιοκαταληξίας,
δικαιούμεθα νάναγάγωμεν τὸ στιχοῦργημα εἰς χρόνον ὀλίγον
μόνον ἔτη ἀπέχοντα αὐτῆς τῆς ἀλώσεως.

Ἐν τοῖς περὶ τοῦ αὐτοῦ κώδικος Συμπληρώμασιν (Ἱεροσο-
λιμιτικὴ βιβλιοθήκη Τόμ. Γ' σ. 328) ὁ κ. Κεραμεὺς ἀναγράφει
ὡς περιλαμβανόμενα ἐν τῷ Χρησμολογίῳ τοῦ Παΐσιου
Διγαρίδου, περιεχομένων ἐν τούτῳ τῷ κώδικι, καὶ τὰ ἐξῆς·

α') Περὶ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρ-
κων· β') Μονωδίαν Γενναδίου Σχολαρίου περὶ ἀλώσεως τῆς
νέας Ῥώμης· γ') Ἐλεγεια Ματθαίου Καμαριώτου εἰς τὴν
Κωνσταντινούπολιν.

Ταῦτα, ὧν ἡ Μονωδία τοῦ Γενναδίου περιεσώθη καὶ ἐν
ἄλλοις κώδικιν, εὐελπιστῶ, ὅτι θέλω δυνηθῆναι νὰ ἐκδώσω ἐν
ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀνωτέρω ἐκδοθείσης
συλλογῆς. Ὁμοίως δὲ θέλω ἐκδώσει καὶ τὴν ἐν τῷ κώδικι τῆς
Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Παρισίων 2005, φ. 327^a-328^a, περιλαμ-
βανομένην κατὰ τὸν κ. *Omori* (*Inventaire sommaire* Τόμ. Β'
σ. 177) *Anonymi lamentatio de CP. a Turcis expugnata*,
ἣτις, ἀκέφαλος προφανῶς οὔσα, ἀρχεται διὰ τῶν λέξεων *Σὺ*
δὲ ὡς ἀληθῶς.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΩΓΡΑΦΟΙ ΠΡΟ ΤΗΣ ΛΛΩΣΕΩΣ

Ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Β' σ. 10 ἔγεινε λόγος περὶ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀνομαστῶν γνωστῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως Ἑλλήνων ζωγράφων. Κατέλεξα δ' αὐτόθι τοὺς ὀλίγους προχείρως γνωστοὺς μοι, δεκατρεῖς ὄντας. Ἀλλὰ τὴν μικρὸν ἐκείνον κατάλογον δύναμαι ναυξήσω σήμερον αἰσθητῶς διὰ τῆς προσθήκης πολλῶν ἐτέρων ὀνομάτων. Πράττω δὲ τοῦτο προσθέτων καὶ τοὺς ἤδη τότε καταλεχθέντας χάριν τοῦ ἀπαρτισμοῦ ἐνιαίου καταλόγου, δυναμένου καὶ νέας ἀπὸ τοῦ νῦν γὰ ὑποστῆ προσθήκας, καὶ τάσων ἐν αὐτῷ τοὺς ζωγράφους ἐκάστους κατὰ σειρὰν χρονολογικὴν.

Ἔινε δὲ οἱ μέχρι τοῦδε γνωστοὶ ἐν δλω οἱ ἑξῆς:

1) Ἡρακλείδης ὁ Βυζάντιος, ἀγνώστου χρόνου, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων ὁμότιμος τοῦ Ἀπελλοῦ καὶ τοῦ Ἀγαθάρχου¹.

2) Φίλοινος ὁ Βυζάντιος, τῆς αὐτῆς ἀξιούμενος εὐφημίας καὶ ὁμοίως ἀγνώστου χρόνου².

3) Παῦλος ὁ διὰ ψηφίδων ζωγραφήσας τὸν Χριστὸν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ³.

4) Στέφανος μοναχὸς, ἀγιογράφος καταδιωχθεὶς ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου⁴.

5) Λάζαρος ὁ ὑπὸ τοῦ εἰκονοκλάστου αὐτοκράτορος Θεοφίλου καταδιωχθεὶς ἀγιογράφος¹.

6) Ναυκράτιος ἦτο πιθανώτατα ζωγράφος διὰ ψηφιδωτῶν εἰκόνων μουσειώσας τὴν ἐν Νικαίᾳ ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως ἐν χρόνοις ἰκανῶς ἀρχαίοις, καθ' ἃ δηλοῖ ἢ ἔμμετρος ἐν τῷ ναῷ ἐκείνῳ ἐπιγραφή *Στηλοῖ Ναυκράτιος τὰς θείας εἰκόνας*². Ὅτι δὲ τὸ στηλοῖ σημαίνει τὸ ζωγραφεῖ δεικνύουσι τὰ ἑξῆς δύο χωρία: ὁ πρῶτιστος καὶ μέγιστος τῶν παραστατούντων ἀρχαγγέλων θεῷ *Μιχαὴλ ἐσπασμένος ῥομφαίαν ἐστήλωται ψηφίδων λεπταῖς ἐπιθέσει*³ καὶ τῷ τῶν τιμωμένων ἀγίων πατέρων αὐτόθι τεμένει... ἔνθα καὶ σεβάσμοι αὐτῶν χαρακτηῖρες ἀνεστήλωντο μέχρι νῦν ὑπὸ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῶν τιμώμενοι⁴.

7) Γρηγόριος Ἀσβεστᾶς ὁ ἐπίσκοπος Συρακουσῶν ὁ γελοιογραφήσας τὸν πατριάρχην Ἰγνάτιον⁵.

8) Μεθόδιος ὁ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κυρίλλου συντελέσας, ὡς γνωστὸν, εἰς τὴν παρὰ τοῖς Σλάβοις διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ εἰσαγαγὼν τὴν ἑλληνικὴν γραφὴν.

9) Ἀνδρέας ὁ υἱὸς Ἀρταβάσδου, διάσημος ζωγράφος τῶν ἡμερῶν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου⁶.

Ὅκτῳ δὲ ζωγράφοι ἐκόσμησαν διὰ τετρακοσίων ἐγχρώμων εἰκόνων τὸ περιώνυμον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ Μηνολόγιον τὸ γραφὲν χάριν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (976-1025), ἀναγράφαντες ἕκαστος τὸ ἴδιον ὄνομα ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν ἑκάστοις. Αἱ εἰκόνες δ' αὐταὶ ἐξεδόθησαν πᾶσαι μὲν, ἀλλ' ἀτέχνως ἀναπαριστανόμεναι ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Ἀλβάνη ἐν Οὐρβίνῳ τῷ 1727 γενομένη

¹ Οἱ μετὰ Θεοφάνην (Theophanes continuatus) ἐκδ. Βόννης σ. 282,6.

² Αὐτόθι.

³ Ἀντωνίου τοῦ ἐκ Νοβγορόδου Περιηγήσεις σ. 88 κ. ἐ. ἐν ταῖς τοῦ *Jean Paul Richter* Quellen zur byzantinischen Kunstgeschichte. Ἐν Βιέννῃ, 1897 σ. 62.

⁴ Στέφανος διακονος ἐν τοῖς *Analecta graeca*. Ἐν Παρισίοις. 1688 Τόμ. Α' σ. 454.

¹ Οἱ μετὰ Θεοφάνην σ. 102,22 κ. ἐ. *Κεδρηνοῦ* ἐκδ. Βόννης Τόμ. Β' σ. 113,6 κ. ἐ.

² *Wulff* Koimesiskirche von Nikaia σ. 195 κατὰ πρόθυμον ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἀδαμ. Ἀδαμαντίου.

³ *Νικήτα Χωνιάτου* ἐκδ. Βόννης σ. 309,12 κ. ἐ.

⁴ *Θεοφάνους* ἐκδ. *de Boor*. Ἐν Λειψίᾳ. 1883 Τόμ. Α' σ. 406,2 κ. ἐ.

⁵ *Νικήτα Παφλαγόνο* Βίος Ἰγνατίου παρὰ *Μίγνη* ἐν Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ Τόμ. ΡΕ' σ. 540 κ. ἐ.

⁶ Οἱ μετὰ Θεοφάνην σ. 382,4. *Κεδρηνοῦ* Τόμ. Β' σ. 278,24.

ἐκδόσει τοῦ ἑλληνικοῦ Μηνολογίου, εἶτα δὲ κατ' ἐπιλογὴν ὑπὸ τοῦ Seroux d'Agincourt¹, τοῦ Labarte², τοῦ Kondakow³ καὶ τέλος ἐκ φωτογραφιῶν τοῦ κ. Millet, κατατεθειμένων ἐν τῇ χριστιανικῇ καὶ βυζαντιακῇ συλλογῇ τῆς ἐν Παρισίοις Σχολῆς τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν⁴, ὑπὸ τοῦ κ. Schlumberger⁵. Εἶνε δὲ οἱ ὀκτὼ οὗτοι ζωγράφοι οἱ ἑξῆς:

- 10) Μηνᾶς.
- 11) Συμεών.
- 12) Μιχαὴλ ὁ μικρός.
- 13) Πανταλέων.
- 14) Γεώργιος.
- 15) Βλαχερνίτης, ἦτοι μοναχὸς τῆς μονῆς Βλαχερνῶν.
- 16) Βλαχερνίτης ἕτερος.
- 17) Νέστωρ.

Τὰ δὲ παριστανόμενα ἐν ταῖς εἰκόσι, δι' ὧν ἐστόρησαν κατὰ τὴν βυζαντιακὴν ἔκφρασιν οἱ ὀκτὼ οὗτοι ζωγράφοι τὸ Μηνολόγιον, εἶνε ποικιλώτατα, μάλιστα δ' ἐπεισόδια τοῦ Εὐαγγελίου ἢ σκηναὶ μαρτυρίων καὶ ἅγιοι προσευχόμενοι. Τῶν ζωγράφων δὲ τούτων ὁ μὲν Labarte⁶ θεωρεῖ δεξιωτέρους τὸν Πανταλέοντα καὶ τὸν Νέστορα, ὁ δὲ Bayet⁷ θαυμάζει τὴν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν λεπτότητα τοῦ Συμεών.

18) Ῥωμανὸς μουσειωτῆς ἔζη κατὰ χρόνον ἀρχαιότερον τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος, ὅτε πιθανώτατα ἐγράφη τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα, ἐν ᾧ γίνεται μνεία αὐτοῦ:

¹ Ἰταλ. μεταφρ. Storia dell' arte col mezzo dei monumenti. Ἐν Μεδιολάνῳ. 1825. Τόμ. Γ' σ. 82 καὶ Πίν. XXXI.

² Histoire des arts industriels Τόμ. Α' σ. 5. Τόμ. Β' σ. 180 κ.έ. καὶ Πίνακες XXVIII καὶ XXIX.

³ Histoire de l'art byzantin. Γαλλ. μετάφρασις. Ἐν Παρισίοις. 1891 Τόμ. Β' σ. 102 κ.έ.

⁴ La collection chrétienne et byzantine de l'École des Hautes Etudes.

⁵ Basile II le tueur des Bulgares. Ἐν Παρισίοις. 1900 σ. 117, 145, 153, 156, 184, 196, 340, 464, 556, 557, 577.

⁶ Ἐνθ' ἄν.

⁷ L'art byzantin σ. 106.

Ἄ¹ πρὸς τὸ θαῦμα καὶ γέρων
 ἰδῶν τεκοῦσαν ἦν ἐτήρει παρθένον
 εἰ ταῦτα τινῶν ἀργυρῶν² δικασπὸλος
 παγχρυσομουσόστικτα Ῥωμανὸς γράφων.

Σώζεται δὲ τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἐν τῷ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ Παλατίνῳ κώδικι 367, φ. 144^a, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα, μεταξὺ ἄλλων ἐπιγραμμάτων, ὧν ἐν τῶν ἀμέσως προηγουμένων φέρει ἐν τῇ ᾧα π' ἦτοι πατρικίου, ὡς ὀρθῶς περιγράψας τὸ μονόγραμμα ἀνέλυσεν αὐτὸ, εἰ καὶ μετὰ δισταγμοῦ, ὁ Stevenson ἐν τῷ Καταλόγῳ τῶν Παλατίνων κωδίκων³. Ἄλλ' ὁ πατρικίος οὗτος εἶνε πιθανώτατα Χριστόφορος ὁ Μυτιληναῖος⁴, ἀκμάσας τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος.

19) Μύρων, ζωγράφος μνημονευόμενος ἐν τινι τῶν ἐπιγραμμάτων Χριστοφόρου τοῦ Μυτιληναίου⁵.

20) Θεόδωρος ὁ Καισαρεύς, ὁ βιβλιογράφος ὁ ἐν ἔτει 1066 ζωγραφῆσας τὸ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βρετανικοῦ μουσείου ὑπ' ἀρ. Additional 10362 Ψαλτήριον⁶.

21) Ἀνδρέας Ῥίκος ὁ Κρής. Τούτου σώζεται ἐν τοῖς Uffizi τῆς Φλωρεντίας ἄξιος λόγου πίναξ, παριστάνων τὴν Θεοτόκον βρεφοκρατοῦσαν, ἐκατέρωθεν δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἕνα ἄγγελον καὶ φέρων κάτω τὴν ὑπογραφήν Andreas Rico de Candia pinxit. Αὕτη δὲ ἡ ἐπιγραφή καὶ ἄλλαι ἐπ' αὐτῆς, ὁμοίως

¹ Οὕτω κενὸν ἐν τῷ κώδικι.

² ἀργυρῶν ἐν τῷ κώδικι.

³ Codices manuscriptorum Palatini graeci bibliothecae Vaticanae. Ἐν Ῥώμῃ 1885 σ. 233.

⁴ Ἴδε περὶ αὐτοῦ *Krumbacher* Geschichte der byzantinischen Litteratur σ. 737 κ.έ. Ἑλλην. μεταφρ. *Σωτηριάδου* Τόμ. Β' σ. 675 κ.έ. — Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμ. Γ' σ. 169 κ.έ.

⁵ *Ed. Kurtz* Die Gedichte des Christophoros Mitylenaeos. Ἐν Λειψίῳ. 1901 σ. 75 ἀρ. 122.

⁶ *Miwail* Essai de chronographie byzantine 1057 - 1453. Ἐν Πετροῦπόλει. 1855 σ. 10.

λατινιστὶ γεγραμμένοι¹, δεικνύουσιν, ὅτι ὁ Κρήσις ἀγιογράφος ἔγραψε τὴν εἰκόνα ἐν Ἰταλίᾳ διατρίβων. Ἄλλ' οὐδὲν γινώσκουμεν περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ βίου τούτου τοῦ ζωγράφου, οὗ ὁ Lanzi ἀπλῶς μνημονεύει τῆς εἰρημένης εἰκόνας². Ἄγνωστον δὲ πόθεν παρελήφθη ἐν τῷ Καταλόγῳ τοῦ μουσείου τῶν Uffizi ἢ εἰδησις, ὅτι ὁ Ρίκος ἀπέθανε τῷ 1105³. Τὴν εἰδησιν ταύτην ὑπολαμβάνω ὑποβολιμαίαν, ἐπειδὴ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ρίκου μοὶ ἐμποιεῖ αἰσθησὶν πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων, ἐν οἷς ἄλλως εἶνε φυσικωτέρα ἢ ὑπαρξίς ἀνδρὸς ἐκ τῆς ἤδη βενετοκρατουμένης Κρήτης μεταναστεύσαντος εἰς τὴν Ἰταλίαν. Δύναται δὲ οὕτως ὁ Ρίκος νὰ θεωρηθῆ πρόδρομος τῶν Κρητῶν ἐκείνων ζωγράφων παρ' οἷς παρατηροῦμεν τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἰδιάζοντος κρηπικοῦ ρυθμοῦ⁴. Τὴν εἰκόνα τῆς ἀξίας μελέτης ζωγραφίας τοῦ Ρίκου δημοσιεύω ἐνταῦθα ἐν τῷ παρενθέτῳ Πίνακι Β', παραλαβὼν ἐκ φωτογραφίας τοῦ ἐν Φλωρεντίας γνωστοῦ φωτογραφικοῦ καταστήματος Alinari, προθύμως ἐπιτρέψαντός μοι τὴν ἀναπαράστασιν αὐτῆς.

22) Καλογιάννης τις Ἑλληνας ζωγράφος μνημονεύεται ὡς διατρίβων τῷ 1143 ἐν τῇ Terra di Corte di Sacco Sacensium ἐν τῇ περὶ τὴν Πάδουαν χώρα περὶ τὰ εἴκοσι μίλια μακρὰν τῆς Βενετίας⁵.

23) Θεοδόσιος μουσειωτῆς, ποιήσας διὰ ψηφίδων Παναγίαν, ἀφιερωθείσαν τῷ 1145 εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κο-

¹ Ἄγνωστον τίνας ὀνόματος ἀρχικά γράμματα εἶνε τὸ J καὶ R τὰποτελούντα. τὸ ἐν τῇ ἀριστερᾷ τῇ ὀρθῶντι γωνίᾳ μονόγραμμα. Ἔχει τὸ R σχέσιν πρὸς τὸ Ρίκος;

² Lanzi *Storica pittorica dell'Italia*. Ἐν Φλωρεντίᾳ. 1834 Τόμ. Α' σ. 32. Ἐξ αὐτοῦ παρέλαβε τὴν εἰδησιν ὅτι ὁ Μαυρογιάννης (Βυζαντινὴ τέχνη καὶ Βυζαντινοὶ καλλιτέχναι. Ἐν Ἀθήναις. 1893 σ. 221) καὶ ὁ Εὐγένιος Μύντς (*Les artistes byzantins dans l'Europe latine du V^e au XV^e siècle* ἐν τῇ *Revue de l'art chrétien* Τόμ. ΚΗ', 1893, σ. 188).

³ Μύντς ἐνθ' ἄν.

⁴ Ἡδὴ ὁ Μαυρογιάννης ἐνθ' ἄν. σ. 155 σημ. 1 εἶχε παρατηρήσει ὁρθῶς τὰδε: «Ἀκριδῆ ἔννοϊαν τοῦ κρηπικοῦ ρυθμοῦ δύναται τις νὰ λάβῃ ἐκ τῶν σωζομένων εἰκόνων (γρ. τῆς σωζομένης εἰκόνας) τοῦ ἐκ Κρήτης Ἀνδρίου Ρίκου».

⁵ Zanetti *Della pittura Veneziana*. Ἐν Βενετίᾳ 1771 σ. 2. Πρὸς Μύντς ἐνθ' ἄν. σ. 186.

μνηνὸν καὶ τιμωμένην ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁπόθεν μετηνήχθη εἰς τὴν Βενετίαν, ἐνθα καὶ εὐρίσκεται νῦν ἐν τῇ S. Maria della Salute ἐν τῷ ἀγίῳ βήματι (Altare) τοῦ κεντρικοῦ ἱεροφυλακείου (Sagrestia maggiore)¹. Ἡ δ' εἰς Βενετίαν ἀνακομιδὴ ἔγεινε πιθανῶς ἐπὶ τῇ ὑπὸ τῶν Λατίνων ἐν ἔτει 1204 ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

24) Μάρκος Indriomeni (Ἀνδρειωμένος;), Ἑλληνας μουσειωτῆς, ἀναφέρεται ὡς ποιῶν ψηφιδωτὰς ζωγραφίας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1153: Marcus Grecus Indriomeni magister musivi².

25) Ἐφραιμᾶ ἱστοριογράφου μουσιάτορος εἶνε ἔργον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ αἱ ψηφιδωταὶ εἰκόνες δι' ὧν ἐκοσμήθη τῷ 1169 ἢ ἐν Βηθλεὲμ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας³. Περὶ τῆς σημασίας ζωγράφου ἣν ἔχει ἡ λέξις ἱστοριογράφος πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Ψευδοδωάννου Δαμασκηνοῦ τόδε: καθὼς οἱ ἀρχαῖοι ἱστοριογράφοι διαγράφουσιν αὐτοῦ τὴν ἐκτύπωσιν σύνοφρον, εὐχρονον (γρ. εὐχροον, εὐχρονον) κτλ.⁴. Γίνεται δ' ἡ σημασία αὕτη φανερά καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἐπιγραφῶν ζωγράφων, ἃς ἴδε κατωτέρω.

26) Παῦλος ὁ ζωγράφων ἀριστος, γράψας κατὰ χρόνον ἄγνωστον περὶ ἓνα τῶν βασιλείων τοίχων πρὸ τοῦ εὐκτηρίου τῆς νικοποιοῦ Θεοτόκου τὸν ἅγιον Γεώργιον ἐποχούμενον ἐφ'

¹ *Lazari Guida artistica e storica di Venezia*. Ἐν Βενετίᾳ. 1837 σ. 211. Ὁ *Lazari* ἐσφαλμένως λέγει τὴν ζωγραφίαν διαρηθείσαν εἰς τὸν Μανουὴλ Κομνηνὸν τῷ 1115, ὅτι ἐβασίλευεν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, πιθανῶς ἀντὶ τοῦ 1145.

² *Cecchetti Delle origini e dello svolgimento dell'arte vetraria Muranese*. Ἐν Βενετίᾳ. 1872 (χωριστὴ ἔκδοσις ἐκ τῶν *Atti dell'Istituto Veneto*. Serie IV, Τόμ. Α') σ. 7.— *Τοῦ αὐτοῦ Nomi di pittori e lapidisti antichi*. Ἐν Βενετίᾳ. 1887 (χωριστὴ ἔκδοσις ἐκ τοῦ *Archivio Veneto* Τόμ. ΛΒ' σ. 5).— Πρὸς Μύντς ἐνθ' ἄν. σ. 186.

³ *Corpus inscriptionum graecarum* Τόμ. Δ' σ. 339 ἀρ. 8736. Ἄλλὰ παρατηρητέον, ὅτι ἡ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν Ἰνδικτιῶν 5' δὲν συμπίπτει πρὸς τὸ ἔτος 580.— *Quaresmiius Terrae sanctae elucidatio*. Ἐν Ἀμβέρσῃ. 1639 Τόμ. Β' σ. 645.— *Unger Christlich-griechische oder byzantinische Kunst* ἐν τῇ *Allgemeine Encyclopädie* τοῦ *Ersch* καὶ *Gruber* Τόμ. 84 σ. 435.

⁴ *Migne Ἑλληνικῆς Πατρολογίας* Τόμ. ΛΕ' σ. 349 C.

ἵππου, ἔστις εἶχε νομισθῆ χρεμετίσας ἐν κρισίμοις ὥραις τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας¹.

27) Θεοφάνης ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἔστις λέγεται ἔχων ἐργαστήριον γραφικῆς ἐν Βενετία τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα. Εἶνε δ' οὗτος γνωστός μόνον ἐξ ἰταλικοῦ σημειώματος ἐγγεγραμμένου ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ κώδικός τινος τοῦ Βιργιλίου, μὴ περισωζομένου σήμερον, καὶ ἐκδοθέντος τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τοῦ Borselli², εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Baruffaldi³. Ἐν τῷ σημειώματι τούτῳ λέγεται, ὅτι ὁ ἐκ Φερράρας Γελάσιος di Niccolò della Masnada⁴, ἔστις εἰργάζετο ὡς ζωγράφος τῷ 1242, εἶχε συχνάκις ἐπισκεφθῆ τὸ ἐργαστήριον τοῦ Θεοφάνους⁵. Ὁ δὲ Müntz, ἀνατυπώσας τὸ κείμενον τοῦτο, προσέθηκεν, ὅτι διημισθητήθη ἡ γνησιότης αὐτοῦ ὑπ' ἄλλων τε καὶ τοῦ Tiraboschi· ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ οἱ ἀποδεχόμενοι τὴν γνησιότητα τοῦ κειμένου⁶.

28) Ἀπολλώνιος, Ἕλληνας ζωγράφος ἐν Βενετία καὶ Φλωρεντία. Τοῦτον κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Βαζάρη ὁ Φλωρεντίνος ζωγράφος Ἀνδρέας Τάρης, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1250 καὶ ζῶν ἀκόμη τῷ 1320, ἐκάλεσεν εἰς Φλωρεντίαν ἐκ Βενετίας, ὅπου διέτριβε, καὶ ἐδιδάχθη παρ' αὐτοῦ τὴν τέχνην τοῦ μουσειωτοῦ. Τὰ δ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Βενετίας ψη-

¹ Νικηφόρου Γεωργῶ ἐκδ. Βόννης Τόμ. Α' σ. 304,8 κ. ε.

² Historia almi Ferrariae Gymnasii. Ἐν Φερράρα. 1735 Τόμ. Β' σ. 446.

³ Vite dei pittori e scultori ferraresi. Ἐν Φερράρα. 1844-66 Τόμ. Α' σ. 6 κ. ε. Τόμ. Β' σ. 517.

⁴ Ὁ Γεράσιμος Μαυρογιάννης (Βυζαντινὴ τέχνη καὶ Βυζαντινοὶ καλλιτέχναι σ. 255) καλεῖ τὸν Ἰταλὸν τοῦτον ζωγράφον Νικόλαον Γελάσιον καὶ λέγει ἐκ πλάνης Ἕλληνα τὸ γένος, εἰς ὃν ὁ ἄρχων τῆς Φερράρας Azzo d'Este ἀνέθηκε τὴν ζωγραφίαν τῆς πύσεως τοῦ Παέθοντος. Προσθέτει δὲ καὶ τάδε περὶ αὐτοῦ· «Ὁ αὐτὸς Γελάσιος ἐζωγράφησε καὶ εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τὸν Ἅγιον Γεώργιον ἐν μιᾷ σημαίᾳ, κατ' αἰτήσιν τοῦ Φιλίππου ἐπισκόπου Φερράρας· κατῴκει δὲ ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ ἁγ. Γεωργίου ἐν Βενετία καὶ ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ διατρίβοντος ζωγράφου Θεοφάνους ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Θεοφάνης οὗτος κατὰ τὸν Ζαυώτην ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς Φερραραίας σχολῆς».

⁵ Ἰδὲ καὶ *Λατινὴ* ἐνθ' ἄν. Τόμ. Β' σ. 187.

⁶ Ἐνθ' ἄν. σ. 187.



Ἡ ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΡΙΚΟΥ ΕΝ ΤΡΙ ΜΟΥΣΕΙΩΙ UFFIZI EN ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΙ

Κατὰ φωτογραφίαν Alinari.

φιδωτὰ ἐθεώρει ὁ Βαζάρης ἔργα τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ τοῦ Τάφη¹. Καὶ οἱ μὲν ὑπομνηματίζονται τοῦ Βαζάρη ἀπέκρουσαν τὴν ἐλληνικὴν καταγωγὴν τοῦ Ἀπολλωνίου, ἀποδεχόμενοι αὐτὸν Φλωρεντῖνον· ἀλλ' ὁ Müntz² κλίνει μᾶλλον νὰποδεχθῆ αὐτὸν ὡς Ἕλληνα. Θεωρεῖται δ' ὁ Ἀπολλώνιος ὑπὸ τινῶν ὡς ἰδρυτῆς τοῦ Φερραραίου ἐργαστηρίου.

29) Χωρικὸς ἱστοριογράφος μνημονεύεται ἐν ἐπιγραφῇ τινὶ τοῦ 1291 γεγραμμένη ἐπὶ τῶν νῦν κατὰ μέγα μέρος ἐφθαρμένων τοιχογραφιῶν ἃς ἐζωγράφησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἐν Σκλαβοπούλᾳ τοῦ Σελίνου τῆς Κρήτης³. Ἀλλὰ τὸ χωρικὸς τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ὄνομα οἰκογενειακόν, εἶνε δ' ἐπίθετον ἀνάλογον πρὸς τὸ φερόμενον ὑπὸ πολλῶν βιβλιογράφων καὶ σημαῖνον τὸν ἄπειρον τῆς τέχνης⁴.

¹ Vasari Vite de più eccellenti pittori, scultori e architetti. Ἐκδ. 1508 Τόμ. Α' σ. 22. Πρὸς. Μαυρογιάννην ἐνθ. ἀν. σ. 252.

² Ἐνθ' ἀν. σ. 188.

³ Gerola Monumenti Veneti nell' Isola di Creta. Ἐν Βενετίᾳ. 1908 Τόμ. Β' σ. 308.

⁴ Τοιοῦτος χωρικὸς γραφεὺς εἶνε ὁ Θεόδωρος Ἀγιοπετρίτης παρὰ Gardthausen (Griechische Palaögraphie. Ἐν Λειψίᾳ. 1879 σ. 301). Χωρικὸς καλογράφος δὲ λέγεται ὁ Γεώργιος ἱερεὺς ὁ γράψας Εὐαγγέλιον τοῦ 1225, νῦν ἀποκείμενον ἐν Ὁξωνίῳ καὶ φέρον ἀριθμὸν Cromwell 11. Ἴδε Coxe Catalogi codicum manuscriptorum bibliothecae Bodleianae pars prima. Ἐν Ὁξωνίῳ. 1853 σ. 434. Ὁ δὲ Gardthausen ἐνθ' ἀν. ποιεῖται μνείαν τοῦ βιβλιογράφου τοῦ ἔτους 1315 Γεωργίου ἱερέως τοῦ Καλοσίπου καὶ χωριτῶν καλλιγράφων, παραλαμβάνων προφανῶς ταῦτα οὕτως ἔχοντα ἐκ τοῦ Montfaucon (Palaeographia Graeca. Ἐν Παρισίοις. 1708 σ. 68). Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε παρανεγνωσμένα ἐκ τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος 770 ἀντὶ Καλοσ[μ]έπιου. . . χωρικοῦ τῶν καλιγράφων. Ἴδε Omonit Fac-similés des manuscrits grecs datés de la Bibliothèque Nationale du IX^e au XIV^e siècle. Ἐν Παρισίοις. 1890 σ. 28 ἐν ἔτει 1315. Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀρ. ΡΟΕ' Πατμιακῷ κώδικι φέρεται τὸ σημείωμα τοῦ ἔτους 1174 τότε· τὸ παρὸν βιβλιδᾶριον γραφὲν παρ' ἐμοῦ τοῦ χωρικοῦ παράπαν καὶ ἀμαρτωλοῦ Νείλου . . . (Σακκελίανος Πατμιακῆ βιβλιοθήκη. Ἀθῆνησιν. ΑΩΖ' σ. 95).

Καὶ ἄλλα δὲ παραδείγματα τῆς λέξεως ἠδύοναντο νὰ συναχθῶσι. Πλὴν δὲ τοῦ χωρικοῦ γίνεται χρῆσις συχνωτάτη καὶ τοῦ χωρικογράφου. Οὕτως ἐπὶ παραδειγματικῶς ὁ ὑπ' ἀρ. 176 κώδιξ τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν ἐγράφη τῷ 1328 παρ' ἐμοῦ τοῦ χωρικογράφου [Ἰλαρίωνος ἱερομονάχου] διὰ τὸ μὴ εὐρεθῆναι τεχνίτην. Ὁ ὑπ' ἀρ. 44 κώδιξ τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει μονῆς Σταυρονικήτα ἐγράφη τῷ 1274 ὑπὸ τοῦ χωρικογράφου τὸ καὶ ἀμαρτώδους. . . Γερασίμου ταπεινοῦ ἀθλοῦ ἰδιώτου (Σπυρ.

30) Κωνσταντῖνος Μανασσῆς. Γινώσκεται οὗτος ἐξ ἐπιγραφῆς ἐπὶ τοῦ τοίχου ἔξωθεν τοῦ ναοῦ τῆς παλαιᾶς μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα Λακεδαίμονος (Παληομονάστηρο), ἧς ἀντίγραφον ἔδωκέ μοι προθύμως ὁ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1904 ἀντιγράφας αὐτὴν κ. Σπυρ. Θεοδωρόπουλος. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη, μετα-

Π. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κανταβριγῆ τῆς Ἀγγλίας. 1895 Τόμ. Α' σ. 77). Τὸ ἐν τῇ μονῇ Κουτλουμουσίου ὑπ' ἀρ. 71 Τετραεὐάγγελον τοῦ 1268 εἶνε ἔργον τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἀμαθῆ καὶ χωρικογράφου Ἰωσήφ μοναχοῦ (Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Α' σ. 280). Τὸ ὑπ' ἀρ. 33 Τετραεὐάγγελον τῆς μονῆς Ἰβήρων τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἐγράφη χεῖρ Ἰακίνθου ἀμαρτωλοῦ καὶ χωρικογράφου (Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 4). Τὸ ὑπ' ἀρ. 803 Μηνολόγιον τῆς αὐτῆς μονῆς ἐτελειώθη τῷ 1435 ὑπ' ἐμοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ταπεινοῦ χωρικογράφου . . . Ἰακώβου Ἰερωνύμου . . . ὄνομα Καλομάλης (Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 226). Τὸ ὑπ' ἀρ. 402 Ψαλτήριον τῆς μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος εἶνε ἔργον χειρὸς κάμοῦ χωρικογράφου καὶ ἀμαρτωλοῦ Σταμάτη τοῦ πίκλην Ἀντάκος Λίμνης χωρίον Εὐρίππου ἐν ἔτει 1521 (Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος Τόμ. Β' σ. 371). Ὅτι δὲ αἱ λέξεις χωρικός (γραφεὺς) καὶ χωρικογράφος σημαίνουν τὸν ἀπειρότεχνον ἀποδεικνύεται ἐκ πολλῶν παραδειγμάτων. Χωρικός ἦμῃ τῆς γραφῆς, λέγει ὁ Σοφόπουλος ὁ γράφας τὸν 15 αἰῶνα τὸν Παλατινὸν κώδικα 241 (Stevenson Codices manuscriptorum Palatini graeci Biblioth. Vaticanae σ. 130). Πρὸς ἐν διαφόροις ἑλληνικοῖς κώδικιν ἰταλικῶν βιβλιοθηκῶν χωρικός τῆς τέχνης ταύτης Studi Italiani di filologia classica Τόμ. Γ' σ. 404 ἀρ. 2372.—χωρικός τῇ τέχνῃ Studi Italiani Τόμ. Δ' σ. 11.—χωρικός καὶ ἀμαθῆς γραμμάτων Studi Italiani Τόμ. Α' σ. 141.—ἀπειρος ἀμῆ τῆς τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ χωρικός τοῦ νοῆ (= νοεῖν) ἐν τῷ κώδ. 26 τῆς ἐν Ῥώμῃ Ἀγγελικῆς βιβλιοθήκῃς Studi Italiani Τόμ. Δ' σ. 110. Πρὸς ἄλλ. Allen ἐν Classical Review 1889 σ. 347 καὶ ἐν ταῖς Notes on greek manuscripts in Italian libraries. Ἐν Λονδίνω. 1890 σ. 40.—χωρικός δὲ εἶστιν εἰς τὸ γράφειν λέγεται ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Λακεδαίμονι Νικολάου Λιμενίτου γραφέντι ὑπ' ἀρ. 144 (a. T. 8. 12) κώδικι τῆς ἐν Μοδένῃ Ἀτεστίας βιβλιοθήκῃς (Estense). Ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Δ' σ. 186. Πρὸς ἄλλ. Studi Italiani Τόμ. Δ' σ. 478. Allen Notes σ. 15. Χαρακτηριστικώτατον δ' εἶνε τὸ ἐξῆς σημεῖωμα τοῦ βιβλιογράφου νοταρίου Σολομών τοῦ ἐν ἔτει 1167 γράψαντος τὸν Παρισιακὸν κώδικα 83 μὴ διὰ χωρικίας ἐμῆς ἢ σαλεύας τὴν κατάραν ἀναπέμψασθαι, ἠκούσατε γὰρ καὶ πολλάκις ἐρρέθη ὅτι καὶ ὁ γράφων περιγράφει. Ομοιῶς ἐν ἄν. σ. 10 ἐν τοῖς περὶ τοῦ Πίνακος XLVIII. Τὴν αὐτὴν δὲ λέξιν χωρικός ἴδε παρὰ Θεοδώρῳ Στουδίτῃ ἐν Ἐρωτήσεσι καὶ λύσεσι διαφόρων ἀποριῶν (Migne Ἑλλ. Πατρολογίας Τόμ. LXX σ. 1665 C). Πρὸς δὲ τὴν ἐκ τῶν ἀνωτέρω χωρίων ἐξηγουμένην ἐννοιαν τοῦ ἐπιθέτου χωρικός πρὸς ἄλλ. καὶ τὸ χωρίον τῆς ἀνθίμου Ἀθηνῶν τοῦ Ὁμολόγητοῦ ἐν τῷ λόγῳ εἰς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Σωτῆρος πρὸς ἀπάτην τῶν προσερχομένων αὐτοῖς ἀθλίων καὶ ἐλεεινῶν καὶ χωρικῶν ἀνθρώπων (Γρηγοροβίου Ἱστορία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Ἑλλ. μεταφρ. Σπυρ. Π. Λάμπρου Τόμ. Α' σ. 117 ἐν σημ.).

γραφομένη εἰς μικρὰ γράμματα μετὰ προσθήκης τῶν τόνων, ἔχει ὧδε: + Μνήστητι Κύριε ἐν τῇ βασιλείᾳ σου τῆς ψυχῆς τοῦ δούλου σου Κωνσταντίνου Μανασί τοῦ ἱστοριογράφου. Τὸν δὲ χρόνον καθ' ὃν ἐγράφη δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐξ ἄλλης ταύτοχρόνου ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ ἐπιγραφῆς, τῆςδε: + Ἀνηγέρθῃ ἐκ βάνθρων) καὶ ἀνιστωρήθῃ ο θείος να^{ος} τ(ῶν) ἁγίων ἐνδόξ(ων) μεγάλ(ων) μαρτύ(ρων) Τεσσαράκοντα διὰ συνδρομῆς καὶ πόθου Γερμανοῦ ἱερομονάχ(ου) καὶ Γρηγορίου Κυπριανοῦ μ(οναχοῦ) ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέ(ων) Ἀνδρ(ο)νίκου καὶ Εἰρήνης κα(τὰ) μῆ(να) κ' Μαρτι(ου) εἰσι, σιωγ + τῶν Παλαιολόγων. Ἐντεοθεν συμπεραίνεται, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς περὶ τὸ 1305 ἐζωγράφησε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Παλαιομοναστηρίου· τοῦτο δὲ σημαίνει τὸ ἱστοριογράφος, καθ' ὃ γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ὑπ' ἀρ. 25 ζωγράφου ἀνωτέρω καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἐπιγραφῶν ζωγράφων, ὡς ἴδε κατωτέρω. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι κατὰ τὰ λεχθέντα μοι ὑπὸ τοῦ κ. Θεοδωροπούλου καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῷ δήμῳ Ἀλαγονίας, ἴσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Λακεδαίμονος, οὐ μόνον γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως ἱστορῶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ζωγράφου, ἀλλὰ καὶ ἱστοριστῆς λέγεται ὁ ζωγράφος. Κατὰ ταῦτα οὐδεμίαν ἔχει προφανῶς σχέσιν ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα πρὸς τὸν ὁμώνυμον ἱστορικὸν τοῦ Βυζαντίου, ζήσαντα, ὡς γνωστὸν, τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος.

31) Μάρκος ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (Marcus Grecus) διατρίβων ἐν Γενούῃ ἀναφέρεται ἐν τινι συμβολαιογραφικῇ πράξει τοῦ 1313¹

32) Ἱστοριογράφος ὄνομα Καλιέργης ἐζωγράφησε τῷ 1315 ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α' Παλαιολόγου τὸν ἐν Βερροίᾳ τῆς Μακεδονίας ναὸν Παναγίας τῆς Περιβλέπτου. Γινώσκουμεν δὲ τοῦτον ἐξ

¹ Alizeri Notizie dei professori del Disegno in Liguria Τόμ. Α' σ. 407 παρὰ τῷ Müntz ἐν ἄν. σ. 188.

ἐπιγραφῆς τὸ μὲν πρῶτον ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ Delacoulonche¹, εἶτα δ' ἐξ αὐτοῦ παραληφθείσης ὑπὸ τοῦ Δήμιτσα², τέλος δ' ἀναδημοσιευθείσης ἐν τῇ ἐκδόσει πεπραγμένων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου³. Καὶ ὀρθότερα μὲν τῶν ἄλλων εἶνε ἢ τελευταία αὕτη ἐκδοσις, ἀλλ' οὐδ' ἐν αὐτῇ διεγνώσθη, ὅτι ἡ ἐπιγραφή εἶνε ἔμμετρος πλὴν τοῦ τελευταίου στίχου. Διὸ ἐπανεκδίδω αὐτὴν ἐνταῦθα κεχωρισμένην εἰς στίχους:

Ἐένος Ψαλιδάς (ἢ Ψαλίδας) ναὸν θεοῦ ἐγείρει
 ἄφεισιν ζητῶν τῶν πολλῶν ἐγκλημάτων⁴
 τῆς Ἀναστάσεως Χριστοῦ ὄνομα θέμενος⁵.
 Εὐφροσύνη σύνεθνος (=σύνευνος) τοῦτον ἐκπληροῖ.
 Ἱστοριογράφος⁶ ὄνομα Καλιέργης
 τοὺς καλοὺς καὶ κοσμίους αὐταδέλφους μου⁷
 ὅλης Θετταλίας⁸ ἄριστος ζωγράφος.
 Πατριαρχικὴ χεὶρ καθιστᾷ⁹ τὸν ναὸν
 τοῦ μεγάλου βασιλέως Ἀνδρονίκου
 Κομνηνοῦ τοῦ Παλαιολόγου ἐν ἔτει [Ϛ]ωκγ'¹⁰.

¹ Annales des missions scientifiques et littéraires Τόμ. Β' σ. 76, ἀρ. 90.

² Ἡ Μακεδονία ἐν λθοῖς φθεγγόμενοις καὶ μνημείοις σωζομένοις. Ἐν Ἀθήναις. 1896 Τόμ. Α' σ. 88.

³ Izvestija russkago archeologitseskago Instituta v Konstantinople Τόμ. Δ' (1899) τεῦχος γ' σ. 129.

⁴ Ἐν τῇ Ῥωσικῇ ἐκδόσει κακῶς ἐπληρωθῆται εἰς ἀμαρτημάτων· ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ ὑπὸ τῶν προτέρων ἐκδοτῶν γεγραμμένου ἐγκλημάτων εὐδοῦται ὁ στίχος, οὐδ' εἶνε σπανία ἢ χρῆσις τῆς λέξεως ἐγκλήματα ἢ καὶ ἀμπλακήματα ἀντὶ ἀμαρτημάτων ἐν τῷ μεσαιωνικῷ λόγῳ, ἴδε π. χ. Corpus inscriptionum graecarum Τόμ. Δ' σ. 369 ἀρ. 8806.

⁵ Ὁ στίχος δὲν εὐδοῦται, ἄρα πιθανῶς εἶνε παρανεγνωσμένον τὸ χωρίον.

⁶ Ὅπως εὐδοῦται ὁ στίχος, ἡ λέξις Ἱστοριογράφος πρέπει νὰ αναγνωσθῆ Ἱστοριογράφος.

⁷ Διὰ τοῦ ἐν τῇ Ῥωσικῇ ἐκδόσει προστεθειμένου μου συμπληροῦται μὲν ὁ στίχος, ἀλλὰ τὸ χωρίον δὲν παύει νοσοῦν.

⁸ Ὁρθῶς ὁ Δήμιτσα λέγει, ὅτι διὰ τῆς λέξεως Θετταλίας νοεῖται ἐνταῦθα ἡ Μακεδονία.

⁹ Ὁρθὸν φαίνεται τὸ ἐν τῇ Ῥωσικῇ ἐκδόσει καθιστᾷ, δι' οὗ εὐδοῦται ὁ στίχος, ἀντὶ τοῦ ἐν ταῖς προτέροις ἐκδόσει καθιερεῖ.

¹⁰ Οὕτω συμπληρωτέα ἡ χρονολογία ἀντὶ τοῦ ἐν ἀπόσει ταῖς ἐκδόσει ωκγ'.

Σημειωτέον δὲ, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου Καλιέργης, παρὰ τῷ Δήμιτσα Καλιέργης, δὲν εὔρον πλέον ἐπὶ τοῦ λίθου οἱ Ῥῶσοι, ὡς ἰσχυρίζονται· ἀλλὰ βεβαίως εἶδεν αὐτὸ ὁ Delacoulonche, ἐξ οὗ παρέλαβεν ὁ Δήμιτσα, ἔκτοτε δ' ἀπετρίβη. Περὶ δὲ τῆς λέξεως Ἱστοριογράφος ὡς σημαίνουσης τὸν ζωγράφον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους οὐδεμία ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία· ἔχομεν δὲ καὶ ἄλλα αὐτῆς πολλὰ παραδείγματα. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω ἀρ. 25 καὶ 30 καὶ κατωτέρω ἀρ. 34, 42, 47.

33) Ἰωάννης τάχα καὶ ζωγράφος ὁ Παγωμένος ὑπῆρξε Κρήτης φιλεργότατος, οὗ σώζονται τοιχογραφίαι πολλαὶ λόγου ἄξια ἐν διαφόροις ἐκκλησίαις τῆς Κρήτης, ἰδίως ἐν τῇ περιοχῇ Σελίνου, τῶν ἐτῶν 1314-1332. Εὐρηται δὲ καὶ ἐν τῇ Παναγίᾳ εἰς Σκαφίδια τῆς Κρήτης πλησίον τοῦ Προδρόμι ἐν Σελίνῳ ἐν τινὶ ἐπιγραφῇ τὸ ὄνομα ζωγράφου Ἰωάννου ἄνευ ἐπωνύμου, ὃν δ. κ. Gerola μετὰ τινος δισταγμοῦ ἀποδέχεται ὡς τὸν αὐτὸν καὶ τὸν Παγωμένον, ἐν ᾗ περιπτώσει οὗτος θάπεδεικνύετο ἐξασκῶν τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καὶ πλέον¹. Οὐδὲ δύναται νὰ φανῆ τοῦτο παράδοξον ἐκ τε ἄλλων ἀναλογιῶν καὶ τοῦ παραδείγματος βιβλιογράφων ἐξακολουθούντων νὰ γράφωσι κώδικας ἐπὶ εἰκοσιεννέα ἢ τριάκοντα μέχρι καὶ τεσσαράκοντα ἐπτὰ ἐτῶν².

34) Μιχάλης ὁ Ἱστοριογράφος ὁ Βενέρις ἐγνώσθη ἔκ τινος ἐπιγραφῆς ὡς γράψας ἐν ἔτει 1318 τὰς ἀγίας εἰκόνας τοῦ ἐκκλησιδρίου τῆς Παναγίας ἐν Μελισσιανάκῳ τῆς Κρήτης παρὰ τὸν Δρίμισκον³.

35) Laodicia ζωγράφος εἰκάζεται ἑλληνικοῦ γένους ἐκ τοῦ ὀνόματος ὑπὸ τοῦ Lanzi⁴, καίπερ διαβιώσας ἐν Παβίᾳ. Ὁ δὲ Πέτρος Lomazzo λέγει αὐτὸν ζήσαντα ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχομένου

¹ Gerola ἐνθ' ἄν. Τόμ. Β' σ. 308.

² Σπυρ. Π. Λάμπρου Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγίου ἔρους ἑλληνικῶν κωδίκων Τόμ. Β' σ. VII.

³ Gerola ἐνθ' ἄν. σ. 308.

⁴ Ἐνθ' ἄν. Τόμ. Δ' σ. 139.

τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Giotto, περὶ τὸ 1330. εἶνε δὲ μᾶλλον γυνή (Λαοδί-κεια), ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ὀνόματος¹.

36) Ἀνδρίνος Ἐδέσσιος (Andrino Edessia) τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ζωγράφων τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ζήσας περὶ τὸ 1330 ὑποτίθεται ὁμοίως Ἕλληνα ὑπὸ τοῦ Lanzi, κρίνοντος ἐκ τοῦ ὀνόματος². Ἀλλά μοι φαίνεται λίαν ἀμφισβητήσιμος ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Ἰταλοῦ ἱστορικοῦ τῆς τέχνης.

37) Μακάριος, ζωγράφος μνημονευόμενος ἐν τινι ἐπιγράμματι τοῦ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἀκμάσαντος Μανουὴλ Φιλῆ³.

38) Γεώργιος ὁ ζωγράφος ὀνομάζεται ἐν δύο κρητικαῖς ἐκκλησιδαῖς τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, τῇ Παναγίᾳ εἰς τὸ Κιρμουζὶ καὶ τῇ Ἁγίᾳ Ἰωάννῃ ἐν Πολιανῇ, ὧν αἱ ἀγιογραφίαι παραβαλλόμεναι πρὸς ἀλλήλας ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ ζωγράφος οὗτος, οὗ δὲν συναναγράφεται τὸ ἐπώνυμον, εἶνε εἰς καὶ ὁ αὐτός⁴.

39) Γεώργιος Πελέργης Κρήτης ἀγιογράφος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ὁ ζωγράφησας τὸ ἐκκλησίδριον τῆς Παναγίας ἐν τῷ καστελλίῳ τοῦ Μπελβεδέρε τῆς Κρήτης τοῦ παρὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς νήσου λεγομένου Ῥιζοκάστρου⁵.

40) Δημήτριος ὁ ἐκ Πέραν, υἱὸς ζωγράφου Ἰωάννου μνημονεύεται ἐν τινι συμβολαιογραφικῇ πράξει τῆς Γενοῦης ἐν ἔτει 1371 ὁμοῦ μετὰ τινος Βενετοῦ ζωγράφου⁶.

41) Μανουὴλ Πανσέληνος ὁ πολυθρύλητος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀγιογράφος, περὶ οὗ ἐξέφρασ' ἄλλοτε τὴν γνώμην, ὅτι ἔζησε τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, ἂν πράγματι ὑπῆρξε ζωγράφος

¹ Πρὸς. *Μαυρογιάννην* ἐνθ' ἄν. σ. 256.

² Ἐνθ' ἄν. Πρὸς. *Μαυρογιάννην* ἐνθ' ἄν.

³ *E. Miller* Manuelis Philae Carmina. Ἐν Παρισίοις. 1855 Ἰόμ. Α' σ. 131 ἀρ. COLIX.

⁴ *Gerola* ἐνθ' ἄν. σ. 309.

⁵ Λύτθι.

⁶ *Alizeri* ἐνθ' ἄν. σ. 157 παρὰ τῷ *Müntz* ἐνθ' ἄν. σ. 189.

φέρων τοῦτο τὸ ὄνομα¹. Ἄλλοι δὲ ἄλλως χρονολογοῦσι τὸν Πανσέληνον ἢ μᾶλλον τὰ φερώνυμα αὐτοῦ ἔργα. Ποικίλλουσι δ' αὖται αἱ χρονολογήσεις ἀπὸ τοῦ ἐνδεκάτου μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος². Ἐξεφράσθη δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως καὶ ἡ γνώμη, ὅτι ἔζησε τὸν 15' αἰῶνα καὶ εἶνε αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ χειροτονηθεὶς τῷ 1588, πιθανῶς ἐν Μυτιλήνῃ, οὗ γίνεται μνεῖα ἐν τινι λεσβιακῷ κώδικι³.

42) Ἰωάννης ἱερεὺς Μουσοῦρος καὶ ἡστωριογράφος Κρήτης, ζωγράφησας δι' ἐγκαυστικῆς τὰς ἀγίας εἰκόνας τοῦ Ἀγ. Γεωργίου ἐν Ἀπάνω Βιάνῳ τοῦ Μπελβεδέρε τῆς Κρήτης ἐν ἔτει 1401⁴.

43) Γεώργιος di Salvatore ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ζῶν τῷ 1404 ἐν Φερράρα ἐγνώσθη ἐκ δύο νοταριακῶν ἐγγράφων⁵. Τὸ δ' ἐπώνυμον di Salvatore, ὅπερ φέρει ἐν τοῖς ἐγγράφοις, εἶνε τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, Σωτηρίου ἢ καὶ Κυριακοῦ.

44) Ἰω[αν]νίκιος ἱερομόναχος καὶ ζωγράφος (;) ἐπιγράφεται ὑπὲρ ζωγραφίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐν ναύσκῳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου κατὰ τοὺς ἐγχωρίους ἐν χωρίῳ Νιβίτσα παρὰ τὴν Πρέσσαν τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ἐξ ἄλλης δ' ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς θύρας τῆς εἰσόδου μανθάνομεν, ὅτι ὁ ναύσχος ἐκεῖνος ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη ἐπὶ τοῦ αὐθέντου Βλουκασίνου ἐν ἔτει 1410⁶.

¹ Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Πανσελήνου ἐν Παρνασσῷ Τόμ. Ε' (1881) σ. 445 κ. ε. καὶ ἐν Μικταῖς σελίσι σ. 506 κ. ε. μετ' ἐγχρώμου πίνακος τῆς εἰκόνης ταύτης. Πρὸς. τὴν συγγραφὴν *Heinrich Brockhaus* Die Kunst in den Athos-Klöstern. Ἐν Λειψίῳ. 1891 σ. 159.

² Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Πανσελήνου σ. 447 κ. ε. ἐν τῇ Παρνασσῷ, σ. 509 κ. ε. ἐν Μικταῖς σελίσι.

³ Ἰδὲ Ἀθῶν. *Παπαδοπούλου Κεραμέα* ἐν Μαυρογορδατεῖῳ βιβλιοθήκῃ τεύχ. α' σ. ιζ'. Κατὰ τῆς ἀπιθανωτάτης ταύτης γνώμης ἐξεφράσθη ὁ κ. *Μανουὴλ Γεδεών* (Ὁ Ἄθως. Ἐν Κωνσταντινουπόλει. 1885 σ. 236).

⁴ *Gerola* ἐνθ' ἄν. σ. 309.

⁵ *Müntz* ἐνθ' ἄν. σ. 189.

⁶ Π. Ν. Μιλιούκοβ Χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ἐνθ' ἄν. σ. 62. Μοὶ ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Ἀδαμαντίου.

45) Παῦλος ὁ Προβατᾶς ἀγιογραφήσας κατὰ τινὰ ἐπιγραφὴν τῷ 1430 τὸ ἐν Ἀλικιανοῦ τῆς Κρήτης ἐκκλησιδριον, οὗ αἱ διάφοροι ἀγιογραφίαι καλύπτονται σήμερον ὑπ' ἀσβεστοκονιάματος¹.

46) Εἰρηκος Κωνστῖνος ζωγράφος ἀποπερατώσας τὴν ζωγραφῆσιν τοῦ Ἁγίου Φανουρίου εἰς Βαλσαμόνερο τῆς Κρήτης τῆ 28 Ἰουλίου τοῦ 6939 ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἦτοι τοῦ 1431 ἀπὸ Χριστοῦ². Περὶ δὲ τῆς ὀρθῆς ἀναγνώσεως τῶν ὀνομάτων ἐν τῇ ἀνωτέρω ἐπιγραφῇ ὑπὸ τοῦ κ. Gerola ἔχω ἀμφιβολίας.

47) Πατᾶς Γεώργιος ὁ ἀμαριωλὸς τὸ ἐπίκλιον Παριζᾶλις ιστοριογράφος καὶ θήτης ἐπιγράφεται ὁ ἐν ἔτει 6944 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἦτοι τῷ 1441, ἀγιογραφήσας τὸν ἐν Καλαμιῶ τοῦ Σελίνου τῆς Κρήτης Ἁγίον Γεώργιον³.

48) Μανουὴλ Φωκᾶς γινώσκεται μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου ὡς ζωγραφήσας ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου 6954, ἦτοι τῷ 1446, τὸ ἐκκλησιδριον τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἐν Ἀβδίου τῆς Πεδιάδας ἐν Κρήτῃ ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ἐπιγραφῆς Μανουὴλ καὶ Ἰωάννης οἱ Φωκάδες⁴. Ὁ αὐτὸς δὲ Μανουὴλ, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ἕτερα ἐπιγραφῇ, εἶνε ὁ ἀγιογράφος ἑτέρου ἐκκλησιδρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Ἀπάνω Σίμη κατὰ τὸ Μπελβεδέρε⁵.

49) Ἰωάννης Φωκᾶς ὁ Κρής. Ἴδε ἀνωτέρω ἀρ. 48.

50) Σταμάτη Μανουὴλ τοῦ Φωκᾶ κατὰ τὴν οἰκείαν ἐπιγραφὴν, πιθανῶς υἱοῦ τοῦ ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 48, εἶνε αἱ ζωγραφίαι αἱ ποιηθεῖσαι τῷ 1447 ἐν τῷ Ἁγίῳ Γεωργίῳ εἰς Ἐμπαρον τῆς Πεδιάδας ἐν Κρήτῃ⁶.

¹ Gerola ἐνθ' ἀν. σ. 309.

² Αὐτόθι.

³ Αὐτόθι. Τὸ ιστοριογράφος τοῦ κ. Gerola ὑποθέτω ὅτι εἶνε τυπογραφικὸν παράμα. Αἱ δὲ λοιπαὶ ἀνορθογραφίαι τῆς ἐπιγραφῆς ὑπάρχουσι πιθανῶς ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

⁴ Αὐτόθι.

⁵ Αὐτόθι.

⁶ Αὐτόθι.

51) Γαστρέας ὁ Πελοποννήσιος ἀγιογράφος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ὁ ἐκμιμούμενος τοὺς ἐν τῇ ἀρκαδικῇ Ταβίᾳ πίνακας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου¹.

52) Ἐμμανουὴλ ἀγιογράφος. Μνημονεύουσι δ' αὐτοῦ δύο ἐπιγράμματα, περιλαμβανόμενα ἐν τῷ Βαρβερινῷ κώδικι 527 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα καὶ προφανῶς ἀντιγραφέντα ἐκ κώδικος ἀρχαιοτέρου. Ἐν φ. 134^b-144^a τοῦ Βαρβερينوῦ τούτου κώδικος περιέχεται ὁ λόγος τοῦ Γρηγορίου Νύσσης εἰς τὸν ἅγιον Ἐφραίμ, ἔπεται δ' ὁ Ἐπιτάφιος αὐτοῦ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐν φ. 144^b-148^a. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων λόγων ἐν φ. 144^a-^b φέρονται τὰ δύο ἐπιγράμματα, ἐν οἷς γίνεται μνεία τοῦ ἀγιογράφου Ἐμμανουὴλ, ἅτινα καὶ ἐκδίδω ἐνταῦθα, προσθέτων καὶ τὸ ἐπόμενον τρίτον ἐπιγράμματα «Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν βίβλον», ἦτοι τοῦ ἀγιογράφου Ἐμμανουὴλ τοῦ γράψαντος καὶ τὸν ἀρχαῖον κώδικα τὸν περιέχοντα τὰ ἔργα Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, ἐξ οὗ ἐξεγράφη ὁ Βαρβερινὸς 527.

«Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ, ζωγραφηθεῖσαν ὑπό τινος Ἐμμανουήλου μοναχοῦ στίχοι ἱαμβικοί».

Ἐν ὑλικοῖς χρώμασιν, Ἐφραίμ παρμάκαρ,
στηλογραφῶ σε, τὴν ποθεινὴν μοι θεάν,
καὶ τὴν ἐνθάδε σοι παραθεῖς εἰκόνα
ἀχρωματίστῳ πίνακι τῆς καρδίας,
ὄλον τυπῶ σε καὶ π[ρ]οβάλλουμαι, πάτερ,
ἀνάδοχόν μου τῆς ψυχῆς καὶ προστάτην.¹
καὶ παιδοτρίβην εἰς ἐνάρετον βίον
καὶ δακρύων δοτῆρα² καὶ ποδηγέτην
πρὸς ἐργασίαν τῶν θεοῦ θελημάτων.
Ἀναφέρω σοι ταῦτα τολμήσας, πάτερ,
σοὺς παῖς Μανουὴλ, οἰκτρὸς ἐν μονοτρόποις.

¹ Στουρ. II. Δάμπρου Tavla ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift Τόμ Ζ' (1898) σ. 310 καὶ ἐν Μικταῖς σελίσι σ. 449.

1. πρῶστάτην 2. δωτήρα

« Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου ὡς ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφραῖμ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου Ἐμμανουὴλ τοῦ γεγραφότος τὰ ἅπαντα τὰ ὑπ' ἐκείνου συντεθέντα, ἕτεροι ».

Ὡς πατροπάτωρ καὶ κορυφαῖος, πάτερ,
τῆς ἀποταγῆς τῶν τροφίμων τυγχάνων
καὶ τοῦ μοναχῶν συλλόγου πρωτοστάτης
τοῦ γεγραφότος τὴν ἐμὴν βίβλον πόθῳ,
ἀδιαλείπτως ὑπερεύχου καὶ δίδου
ἄμαχον αὐτῷ κατὰ δαιμόνων κράτος,
ταῖς ἀρεταῖς ὄλβιον ἀποδεικνύων
καὶ συναριθμῶν τῷ χορῷ τῶν ἁγίων.
Ἀντωνίῳ πρόσρησις Ἐφραῖμ τοῦ πάνυ
ὑπὲρ Μανουὴλ ἀθλίου μονοτρόπου.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν βίβλον.

Γέγηθα, πάτερ, γεγραφῶς σου τὴν βίβλον
ἢ περ μυρίας ἂν πόλεις ἐκτησάμην.
Λάμπουσι καὶ γὰρ οἱ λόγοι σου, τρισμάκαρ,
ὑπὲρ χρυσίον, ὑπὲρ αὐγὰς μαργάρων,
ὑπὲρ λίθον σμάραγδον, ὑπὲρ λυχνίτην.

ii) Ἀμβρόσιος, μοναχὸς ἀγιογράφος, ἔζη ἐν Φαβριανῷ τῆς Ἰταλίας ἄγνωστον πότε, ἴσως δὲ τὴν δέκατον πέμπτον αἰῶνα. Τοῦτου ὑπῆρχεν ἐν τῇ κατὰ τὴν πόλιν ἐκείνην ἐκκλησίᾳ τῇ καλεγομένῃ Della carità πίναξ μακρότατος, παριστάνων τὴν δεύτεραν παρουσίαν, κατάφορτον πλήθους μικρῶν καὶ λεπτῶν εἰκονῶν, καὶ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν *Χεῖρ Ἀμβροσίου μονα-*

χουὴλ Λαμπσαχὸς ἄγνωστον ἂν ἔζη πρὸ τῆς ἀλώ-

¹ ἄν. Τόμ. Α' σ. 45. Πρὸς. *Μαυρογιάννην* (ἐνθ' ἄν. σ. 221 καὶ ἄλλοι) μὲν πόλιν Φαβριανὸν μετέβαλεν εἰς Φαβριανὴν ἐκκλησίαν τῆς Φλωρεντίας καὶ τὸν πίνακα ἐκείνου εἰς Della pietà.

σεως ἢ μετ' αὐτήν. Ἡ ἐπιγραφὴ δ' αὐτοῦ *Χεῖρ Ἐμμανουὴλ τοῦ Λαμπσαχοῦ*, ἣτις ἀγνωστῶς ἄλλως ἂν ἀνεγνώσθη κατὰ πάντα ὁρθῶς, φέρεται κάτωθεν ὡραίας ζωγραφίας κοσμοῦσης ποτὲ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Φερμίνου Διδότου καὶ παριστανούσης τὸν ἅγιον Μερκούριον διατρυπῶντα διὰ τοῦ δόρατος Ἰουλιανὸν τὸν παραβάτην, ἧς ὁ Διδότος ἐδημοσίευσεν τὴν εἰκόνα¹.

iii) Ἰωάννης Ζωγράφος. Ἐπὶ τοιχογραφίας τῆς Θεοτόκου ἐν ναΐσκῳ τῆς ἁγίας Μαρίνης παρὰ τὴν Πρέσπαν εἶνε γεγραμμένη ἢ ἐπιγραφὴ αὕτη: *ἀνησιωρίθη ἡ θεία πύλη παρ' ἐμοῦ του ταπεινοῦ του ἁμαρτολοῦ Παρθενίου καὶ τῆς συνωδίας ἐμοῦ πάσης ὁ (δὲ) ὑ(εὸ)ς συ(γ)χορῶσι (αὐτούς;) ἰ προεδόθησαν (π)εν(η)ν(τα) ασπ... ὁ καματος ολος... του Ἰω(άν)νου τοῦ Ζωγράφου. Ὁ δ' ἐκδοὺς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην κ. Μιλιούκοβ σημειώνει, ὅτι Ἰωάννης Ζωγράφος εἶνε ἱστορικὸν πρόσωπον, γνωστὸς μητροπολίτης, φέρων τοῦτο τὸ ὄνομα καὶ σύγχρονος τοῦ Σέρβου βασιλέως Μάρκου. Θεωρῶν δὲ πιθανώτατον, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενος εἶνε αὐτὸς ἐκεῖνος, εἰκάζει, ὅτι ἢ ἐκκλησία τῆς ἁγίας Μαρίνης ἀνέρχεται εἰς τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος².*

Ἄλλ' εἰς ταῦτ' ἀντιπαρατηρητέον, ὅτι ἢ ἐπιγραφὴ καὶ καθ' ὅλου μὲν καὶ διὰ τὰς λέξεις *(π)εν(τακόσια) ἄσπ(ρα)*, καθ' ἃ μοι φαίνονται μᾶλλον ἀναγνωστέα τὰ *(π)εν(η)ν(τα) ασπ... τοῦ ἐκδό-* του, ἐμποιεῖ αἰσθησιν χρόνων πολὺ μεταγενεστέρων, τῶν τῆς τουρκοκρατίας, τὸ δὲ Ζωγράφος δὲν φαίνεται οἰκογενειακὸν ὄνομα, ἀλλὰ δηλωτικὸν τοῦ ζωγράφου τῆς τοιχογραφίας.

¹ « Dans le volume d'etrennes intitulé Vie militaire et religieuse au moyen âge p. 441 κατὰ τὸν Bordier (Description des peintures et autres ornements contenus dans les manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale. Ἐν Παρισίοις. 1883 σ. 19). Πρὸς. αὐτόθι σ. 21.

² H. N. Μιλιούκοβ Χριστιανικαὶ ἀρχαιοτάτες τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ ὄλεον τὸ συλλεχθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου κατὰ τὴν Θερινὴν ἐκδρομὴν τοῦ 1898, ῥωσιστὶ ἐν Izhestija russkago archeologitseskago Instituta v Konstantinople Τόμ. Δ' (1899) σ. 64. Ταῦτα κατὰ φιλικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Ἄδαμ. Ἀδαμαντίου.

τῆς Θεοτόκου, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφή, καὶ τὴν ἀγίαν πύλην καθ' ὅλου. Διὸ περιέλαβον μὲν τοῦτον τὸν ζωγράφον ἑνταῦθα, ἀλλὰ καὶ σημειόνω, ὅτι πρέπει νὰ ἐκβληθῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως Ἑλλήνων ζωγράφων, καθ' ἃ δ' ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 21 Ἀνδρέας Ρίκος καὶ ὁ ὑπ' ἀρ. 29 Χωρικός.

Ὁμοίως δ' εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν ζωγράφους τακτέος ὁ Ἐμμανουήλ Τζανφουρνάρις. Τούτου τὸ ὄνομα βλέπομεν ἐπιγεγραμμένον ἐπὶ ξυλίνου πίνακος παριστάνοντος τὴν κοίμησιν τοῦ ἀγίου Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου καὶ φυλασσομένου ἐν τῷ χριστιανικῷ μουσεῖῳ τοῦ Βατικανοῦ¹. Ἡ ἐπιγραφή αὕτη κακῶς μετεγράφη ἐν τῷ Corpus inscriptionum graecarum διὰ μικρῶν γραμμάτων Ἐμμανουήλ τοῦ Τζανφουρνάρι ἀντὶ Ἐμμανουήλ τοῦ Τζανφουρνάρι, ἣν ἀνάγνωσιν ἐπιβάλλουσι τὰ πανομοιοτύπως ἐκτετυπωμένα γράμματ' αὐτῆς, λίαν δὲ σφαλερῶς ἀνεβιδάσθη εἰς τὸν ἐνδέκατον ἢ δωδέκατον αἰῶνα, ἐν ᾧ ἀνήκει εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους².

Τέλος δὲ σημειόνω, ὅτι ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1 κώδικι τῆς ἀγιορειτικῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Παύλου εὐρίσκεται σημειώσεις, ἐν ἧς ἀναγράφονται ὡς ἀγιογράφοι καὶ ψηφογράφοι μεταξὺ τῶν ἐτῶν 830 καὶ 1387 ἀκμάσαντες Καλλίστρατος, Νικάνδρος καὶ Ἀπόλλων ἀδελφοὶ Ὀλύνθιοι, Βαρθολομαῖος καὶ Ἰωαννίκιος Ῥόδιοι ἀδελφοὶ, Νικάνδρος, Παῦλος, Ἰωαννίκιος καὶ Μελχισεδὲκ ὁ Συμαῖος. Ἄλλ' ἡ σημείωσις αὕτη εἶνε ὑποβολιμαία καὶ ἀναμφιλέκτως κατασκευάσμα τοῦ περιβοήτου Σιμωνίδου³. Ἐνθυμίζουσι δὲ ταῦτα τὴν πολυθρύλητον Ἀπολλωνίδα σχολὴν τῆς ἀγιογραφίας ἐν Σύμῃ τὴν πλασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ

¹ Ἴδε τὴν εἰκόνα τοῦ πίνακος τούτου παρὰ τῷ *Seroux d' Agincourt* ἐνδ' ἀν. Τόμ. Γ' ἐν Πίνακι LXXXII.

² Corpus inscriptionum graecarum Τόμ. Β' σ. 405 ἀρ. 8967.

³ *Ραγκαβῆς* ἐν Πανδώρα Τόμ. Β' ἀρ. 25 σ. 577. — *Const. Simonides Fac-similes of certain portions of the Gospel of St. Matthew, and of the Epistles of St. James and Jude, written on papyrus in the first century.* Ἐν Λονδίῳ. 1861 σ. 69.

Σιμωνίδου. Ὁμοίως δὲ τοῦ αὐτοῦ πλαστογράφου δημιουργήματα εἶνε οἱ δῆθεν ζωγράφοι τοῦ 453 Σωκρατίσκος καὶ Εὐάγριος οἱ Κεδραῖοι, Φίλιππος ὁ Ἐρυμναῖος τοῦ 670, Πανσέληνος Καλλιστράτου ὁ Συμαῖος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀνάλογοι⁴, οὓς θεωρῶ ὅλως περιττὸν νὰ καταλέξω ἑνταῦθα.

⁴ *Κωνστ. Σιμωνίδου Ἐκκλησιαστικαὶ Ἰστογραφαὶ τέσσαρες.* Ἐν Λονδίῳ. 1858 σ. 113. Αὐτόθι ἐν ὑποσημείωσει ἀναγράφει ὁ Σιμωνίδης τὴν γενεαλογίαν καὶ τὰς χρονολογίας τῶν ὑπ' αὐτοῦ πλαστογραφηθέντων πέντε Πανσελήνων ζωγράφων ἐκ Σύμης, ἔν τε καὶ ὁ Καλλίστρατος.

ΑΓΙΟΣ ΒΗΣΣΑΡΙΩΝ Ο ΛΑΡΙΣΗΣ

ΚΑΙ ΠΑΧΩΜΙΟΣ Ο ΡΟΥΣΑΝΟΣ

Τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀκμασάντων εἰς τῶν ἀξιολογωτάτων ὑπῆρξε τελευτώντος τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ δεκάτου ἔκτου ὁ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας εἰς τοὺς ἁγίους ταχθεὶς Βησσαρίων ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λαρίσης, ἀνὴρ οὐ μόνον τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπιφανῶς κοσμήσας, ἀλλὰ καὶ ἄλλως κοινωφελῶς καὶ ἐθνωφελῶς ἐργασθεὶς ἐν ταῖς πονηραῖς ἐκείναις ἡμέραις. Εἶνε δὲ τὰ κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ἄξια εὐρυτέρας ἐρεύνης ἕνεκα τῆς συγχύσεως μετ' ἄλλου νεωτέρου Βησσαρίωνος Λαρίτης μεταγενεστέρου, ἣν πλάνην κατέδειξεν ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Σακκελίων, ἐκδοὺς ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τὸ ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς εἰς τὴν ἐταιρείαν ταύτην δωρηθὲν σιγίλλιον, δι' οὗ ὁ πατριάρχης Διονύσιος Α' προήγαγε τὸν Βησσαρίωνα, τέως ὄντα ἐπίσκοπον Δημητριάδος, εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον Λαρίσης¹.

Πλὴν δὲ τοῦ σιγιλλίου τούτου ἔχομεν γνωστὴν μέχρι τοῦδε πηγὴν περὶ τῶν κατὰ τὸν Βησσαρίωνα τὸν Βίον αὐτοῦ τὸν συνεκδοθέντα μετὰ τῆς Ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου. Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἐκδόσεις καὶ μετατυπώσεις τῆς ακολουθίας ταύτης ἴδε τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς², τοῦ Νικολάου Κατραμῆ³ καὶ τοῦ κ. Παντελεῆ Κοντογιάννη⁴. Ἄλλ'

εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἀναγραφείσας ἐκδόσεις τῶν ἐτῶν 1705, 1759, 1797, 1800, 1846 καὶ 1856 φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἐκδοσίς τις Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Καὶ δὴ ἐν τῷ Συναξαριστῇ αὐτοῦ ἐν τέλει τῶν περὶ τοῦ Βησσαρίωνος, οὗ ἡ μνήμη ἐορτάζεται τῇ 15 Σεπτεμβρίου, ἀναγινώσκομεν τάδε· ὄρα τὸν κατὰ πλάτος βίον αὐτοῦ εἰς τὴν νεοτύπωτον φυλλάδα του, τὴν ὁποίαν ἡ ἐμὴ ἀδυναμία ἐπλάτυνε καὶ ἐστόλισε καθὼς νῦν ὁρᾶται νεοτυπωμένος¹. Καὶ ἂν δὲ ὑποτεθῇ, ὅτι μόνον Βίον τοῦ Βησσαρίωνος, ὅχι δὲ καὶ τὴν ἀκολουθίαν αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὁ Νικόδημος, δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν, ὅτι τοιοῦτον βίον ἐννοεῖ τὸν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ τῷ 1799 ἐκδοθέντι Νέῳ Μαρτυρολογίῳ. Εἰς τοιαύτην ἐκδοχὴν ἀντίκεινται τὰ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ παρατεθέντι χωρίῳ ῥητῶς λεγόμενα εἰς τὴν νεοτύπωτον φυλλάδα του, δεικνύοντα, ὅτι πρόκειται περὶ ἰδίᾳ ἐκτετυπωμένου βιβλιαρίου.

Εἰς δὲ τὰς διαφόρους διατυπώσεις τοῦ Βίου τοῦ ἁγίου τὰς συνεκδομένους μετὰ τῆς ἀκολουθίας καὶ ἐν τῇ κοινῇ γλώσῃ γεγραμμένας προστίθεται ὁ κατωτέρῳ ἐκδιδόμενος ἐν ἀρχαίᾳ γλώσῃ. Ἐγράφη δὲ οὗτος ὑπὸ τοῦ Ζακυνθίου ιερομονάχου τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος Παχωμίου τοῦ Ρουσάνου, παρὰ δὲ τὴν βραχύτητ' αὐτοῦ δύναται ἴσως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ κυρία πηγὴ, ἐξ ἧς ἀπέρρευσε ὁ μακρότερος ἕνεκα ῥητορικωτέρας φληναφίας καὶ γραφικῶν καὶ πατερικῶν ῥήσεων συναναμιγνυσμένων Βίος ὁ ἐπόμενος εἰς τὴν ἀκολουθίαν. Περιλαμβάνεται δ' ὁ Βίος οὗτος ἐν τῷ Μαρκιανῷ Cl. II, κώδικι 103 τῷ περιέχοντι καὶ τὰ λοιπὰ ἔργα τοῦ Ρουσάνου². Ἀνῆκε δ' ὁ κώδιξ οὗτος ποτε

¹ Συναξαριστῆς τῶν δαίδακα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκδ. Θ. Νικολαΐδου Φιλαδέφωως Ἀθηνῶν. 1868. Τόμ. Α' σ. 46.

² Ἰδε Μουσατοξύδην ἐν Ἑλληνομνήμονι σ. 624 κ. ἐ. καὶ Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Β' σ. 345 κ. ἐ. Ὁκτὼ τῶν λόγων τοῦ Ρουσάνου ἐξέδωκεν ἐπ' ἐσχάτων ἐκ τοῦ κώδικος τούτου ὁ ἐν Βενετίᾳ ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰωάννης Βασιλικός (Κανέλλου Σπανοῦ Γραμματικῆ τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Παχωμίου Ρουσάνου Κατὰ χυδαίζόντων καὶ αἰρετικῶν καὶ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενα ἐκ κωδίκων τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης. Ἐν Τεργεστῇ. 1908).

¹ Ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας Τόμ. Β' σ. 15-20. Πρὸς Ν. Ι. Γιαννοπούλου. Ὁ ἅγιος Βησσαρίων ἀρχιεπίσκοπος Λαρίσης μετὰ δύο πινάκων παριστανόντων τὰς εἰκόνας τοῦ Βησσαρίωνος τὰς σωζομένας ἐν τῇ Ἀντὶ Μονῆ Ξενίας καὶ ἐν Γούρα ἐν τῇ Ἐπιτηρίδι τοῦ Παρνασσοῦ Ἔτ. Ζ' (1903) σ. 222 κ. ἐ.

² Παύλου Δάμπρου Περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι ἐκ Πανδούρα Τόμ. III' (1867-68) σ. 309.

³ Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου. Ἐν Ζακύνθῳ. 1880 σ. 220.

⁴ Διονύσιος Καλλιάρχης Ἀθηνῶν Τόμ. III' σ. 184 κ. ἐ.

εις τὴν ἐν Ζακύνθῳ μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν ἐν δὲ τῷ παραφύλλῳ αὐτοῦ ἀναγινώσκομεν τάδε ὑπὸ χειρὸς ἀγραμμάτου γεγραμμένα· Τὸ πάρο βήβηλῶ εἰπάρχη τῆς σεβασμόνης τοῦ μεγαλομάρτηρος Γέοργιου τὸν Κρεμνῶ καὶ
5 ὁγιος το παρη νὰ ἔχει τὴν κατάρα του ἁγίου καὶ τὴν ἐδικι μου.

Καὶ προτάσσονται μὲν τοῦ Βίου οἱ ἐξῆς στίχοι·

Γῆθεν μεταστάς Βησσαρίων ἐν πόλου
βήσσαις ἀρείων ὦπται σὺν θεηπόλοις*.

Ἐπεταὶ δὲ ὁ Βίος, ἐπιγραφόμενος *Συναξάριον* καὶ ἔχων ὧδε·

10 Οὗτος ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Βησσαρίων ἐκ κώμης ἦν τῶν περὶ τὰ τέρματα Μακεδονίας, μᾶλλον δὲ Θεσσαλίας Μεγάλων Πυλῶν, ἐξ ὀρθοδόξων καὶ ἱερῶν γεννηθεὶς τε καὶ ἀνατραφεὶς· γράμματα δὲ μαθητικῶς καὶ ἤδη που δεκαέτης γενόμενος, ἐν ἔρωτι γενόμενος τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ σχήματος, τῷ ὄντι μοναχικωτάτῳ Μάρκῳ μητρο-
15 πολίτῃ Λαρίσσης φοιτᾷ καὶ συχνὸν χρόνον μετ' αὐτοῦ διαμείνας καὶ κανονικῶς τοὺς ἱερατικούς βαθμοὺς διαμείψας, ἐπίσκοπος παρ' αὐτοῦ Δομενίκου καὶ Ὀλοοσσῶνος προχειρίζεται.

Ἄλλ' ὁ τῆς πόλεως δῆμος ἐκ τινος ἔριδος ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οἰήσεως καὶ ἀπαιδευσίας τοῦτον οὐ προσδέχεται καὶ ἡ πρόφασις ὅτι ἦν ποτε
20 τιμηθὲν εἰς ἀρχιεπισκοπὴν τὸ τούτων πόλισμα. Διὸ, προσελθόντες τῷ τότε πατριαρχοῦντι χρυσολήπτῳ μᾶλλον ἢ Θεολήπτῳ, ἐπίσκοπόν τινα λαμβάνουσι παρ' αὐτοῦ, Νεόφυτον ὄνομα, μετὰ θάνατον ἄλυτον εὐρεθέντα. Οὗτος δὲ ὁ τοῦ Χριστοῦ μιμητῆς, εἰς οὐδὲν ὄλως τὸ πρᾶγμα
25 θέμενος, εἰ μὴ ὅτι καὶ λαβὴν ἡσυχίας τοῦτο δραξάμενος, προσέμενε τῷ κατὰ πνεῦμα πατρὶ Μάρκῳ, θεραπεύων κατὰ πάντα τοὺς προσ-
μένοντας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πτωχοὺς τε καὶ ἀσθενεῖς ἔργῳ καὶ λόγῳ.

* Παρὰ Νικοδήμῳ τῷ Ἁγιορείτῃ ἐνθ' ἀν. εὐρίσκομεν τοὺς στίχους τούτους μετὰ τινων διαφορῶν ὡς ἐξῆς·

Γῆθεν μεταστάς Βησσαρίων εἰς πόλον
κάκει ἀρητήρ ἐστι σὺν θεηπόλοις.

11. μακεδωνίας 17. ὀλοοσσῶνος 25. καταπάντα

Οὕτως οὖν καρτερήσας ἐνιαυτοὺς τέσσαρας, τῆς τῶν Σταγῶν ἐπισκοπῆς ποιμένος χηρευούσης, ἐξαιτεῖται παρὰ τοῦ λαοῦ εἰς τὸ ἐξάρχειν αὐτῶν ἐπιτροπικῶς. Οὐ καὶ γενομένου καὶ χρόνου προσμείνας ἕξ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, πολλὰς ἐπηρείας καὶ ἐξορίας ἐπεπόνθει διὰ τινος χαιρεκάκου καὶ ἀνιέρου Δομετίου καλουμένου. Τοῦ δὲ ἱερωτάτου Μάρκου
5 τὸν βίον || ἀπολιπόντος καὶ πρὸς τὰς ἐκείθεν ἀπάραντος μακαρίας φ. 24 μονὰς ψήφῳ τε καὶ αἰτήσῃ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων τῶν τε κληρικῶν καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ διάδοχος τοῦ Λαρισαίων θρόνου παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου καθίσταται. Ἀλλὰ τίς τὰς μετὰ ταῦτα θεαρέτους αὐτοῦ πράξεις ἐξαγγελεῖ, τὰς τῶν αἰχμαλώτων
10 ῥύσεις, τὰς εἰς τοὺς λιμώττοντας καὶ δεομένους ἐπικουρίας καὶ χορηγίας, τὰς ἐν ποταμοῖς γεφύρας; Καὶ μαρτυρεῖ εἰςέτι τούτου τὸ ἀξιόλογον ἔργον ἐν Λευκοποτάμῳ· οὕτω γὰρ παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις ποταμός τις ἐκ Πίνδου εἰς Αἰτωλίαν κατερχόμενος ὀνομάζεται, ὁ παρὰ
15 ποιηταῖς ἀργυροδίνης Ἀχελῷος. Οὐδεὶς γὰρ πρὸ τούτου ἐν τοιοῦτῳ χωρίῳ τοιοῦτου ἔργου ἐπεχειρήσατο διὰ τὸ βραχδαῖον ἐν τοῖς ὄμβροις τοῦ ῥεύματος καὶ τὸν συρφετόν. Ἀλλὰ καὶ τὴν νῦν ὀρωμένην περι-
καλλῆ μονὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλησίον τῆς αὐτοῦ κώμης ἐν τῷ ὄρει αὐτὸς πρῶτος συνεστήσατο καὶ τὰ θεμέλια ταύτης
ἐπηξεν, εἰ καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀδελφίδου Νεοφύτου ἀρχιερέως καὶ
20 ἐτέρων ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν παρόντων ἀδελφῶν εἰς τὸ κρεῖττον ὕστερον μετεσκευάσθη. Εἶχε δὲ συναντιλαμβανόμενον ἐν ἄπασι καὶ τὸν αὐτοῦ ὀμαιμόνα, τὸν ὀσιώτατον Ἰγνάτιον, ἐπίσκοπον Καπούας καὶ Φαναρίου. Ἄλλ' οὕτω καλῶς καὶ θεοφιλῶς τὰ κατ'
αὐτὸν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν διαθέμενος καὶ οἰκονομήσας καὶ πεντηκον-
25 τούτης ἑγγύς που γενόμενος πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν.

Εἶτα δ' ἔπεται ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι, ἐν φ. 253^a-257^b, τοῦ αὐτοῦ Παχωμίου Ρουσάνου «Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Βησσαρίωνα Λαρίσης». Καὶ ἄρχεται μὲν ὧδε· Ὁ μὲν Ζοροβάβελ ὁ Δαρείου σωματοφύλαξ ὑπὲρ πάντα νικᾶν ἔφη τὴν ἀλή-
30 θειαν, τελευτᾷ δ' εἰς τὰς λέξεις· εἰς χεῖρας θεοῦ τὸ πνεῦμα μετὰ πάσης παρακλήσεως ἀπέθετο ὁ πολλῶν παρακλήτωρ γε-

νόμος, εἰς δόξαν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος τῆς
μῆς θεότητος. Ἀμήν,

Εἶνε δ' ἐν τῷ Ἐγκωμίῳ τούτῳ διὰ μακροτέρων ἐκτεθειμένα
τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Βησσαρίωνα. Ἐν τούτοις δ' ἀξιολογώτερα
5 εἶνε τὰ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτίσιν τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀχελώου γε-
φύρας καὶ τῆς μονῆς, ἔχοντα οὕτω.

Πίνδος ὄρος ἐστὶ διατεῖνον ἀπὸ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὄρων μέχρι
καὶ τῶν Ἀχαϊκῶν, Οἴτης φησὶ καὶ Καλλιδρόμου τοῦ πρὸς νότον αὐ-
10 τῆς, διορίζον τὸ τοιοῦτον ὄρος Ἡπειρον ἐκ Μακεδονίας. Ἐκ τούτου
ἀξιόλογοι ποταμοὶ ρέουσιν, ὃ τε Πηνειὸς δυτικώτερος καὶ ἀνατολικώ-
τερος ὁ Σπερχεῖος, ὃς παρὰ Φθιώταις Ἑλλάς ἐγχωρίως καλεῖται νῦν
ὁμωνύμως τῇ χώρᾳ, ὡς καὶ ἄλλαι χῶραι, ἧτοι Μακεδονία καὶ Ἀχαΐα
ιδίως. Μείσος δὲ τούτων ὁ Ἀχελῷος, νεύων πρὸς νότον, ὃς δι' Ἀκαρ-
15 νανίας ἠπειρωτικῆς χώρας συρόμενος εἰς Αἰτωλίαν ἀρχὴν Ἀχαιᾶς
κατέναντι τῶν Ἐχινάδων νήσων ἐν τῷ Ἀδριατικῷ βάλλει πελάγει,
Ἀχελῷος ὀνομαζόμενος καὶ οὗτος ὅπου ἡ τούτου ἐκβολή, Λευκοπό-
ταμον δὲ ὁ λοιπὸς ἅπας διὰ τὸ διειδῆς τοῦ ὕδατος, καθ' ἃ καὶ παρὰ
ποιηταῖς ἀργυροδίνης ἐπιθέτως ὕμνηται. Οὗτος κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ
20 χειμῶνος πλήθων τοῦ ρεύματος καὶ μάλιστα κατὰ τὰς δυσχωρίας
ἄβατος γίνεται πᾶσι καὶ σχεδὸν ἀπρόσιτος· ἀλλ' ἡ ἀνάγκη κατεπι-
γούσα πολλὰς ἰφθίμους ψυχὰς δίνησι προίαψε, καὶ οὐδεμία ποθὲν τοῦ
κακοῦ λύσις ἦν, εἰ μὴ ἀνακυκλοῦν τὸν ποταμὸν καὶ τὴν ζημίαν
πλείονα εἶναι τοῦ κεφαλαίου. Ἐν τούτῳ τῷ ποταμῷ ἡ ἀήττητος
25 ἐκείνη καὶ μόνη φιλανθρωπία νικωμένη ψυχῇ, τῇ τοῦ Παντοκράτορος
θαρροῦσα δεξιᾷ, γέφυραν ἠθέλησε πήξασθαι καὶ πεποίηκεν, οὐ μὴν
ἀνευ κινδύνων καὶ πόνων πολλῶν, ἵνα μὴ λέγω ἀναλωμάτων, ἐν
τοιοῦτῳ χώρῳ εἰς ὃν οὐδεὶς ἐτεθαρρήκει. Αἱ μὲν γὰρ ἀμφοτέρωθεν
ἄχθαι ὠχυροῦντο ἐκ τετραγώνων μαρμάρων καὶ πρὸς ὕψος ἀνωρθοῦντο
30 τάχος οἱ πινσοί. Ἐπεὶ δὲ καὶ κανόνες ἥ ἐπήγνυντο καὶ ἀντήρεις ἀνε-
31 ζόμεναι τὰς ἀψίδας, ῥαγδαίως ἄφνω καταφέρεται ὑετός, ὡς πολλάκις
γίνεται, καὶ κύρτωθὲν τὸ ρεῦμα μετὰ τῶν παρασυρέντων στελέχων

1. Πίνδον 29. ἀνωρθοῦντο 31. ἀψίδας 32. στελέχων καὶ οὐχὶ
στελεχῶν ἔγραψε βεβαίως αὐτὸς ὁ Παχώμιος

προσβαλὸν ἀφανίζει πάντα τὰ νεοπαγῆ κτίσματα, καὶ αὐθις ἀνεγεί-
ρονται στερεώτερα καὶ τὸ ἔργον πληροῦται σὺν θεῷ. Ἐπινοῶν δὲ τὴν
μετὰ ταῦτα τούτου ἀσφάλειαν, ἀτελῆ ποιεῖ τὴν πλησιάζουσαν κώ-
μην τῶν ἐκκλησιαστικῶν δόσεων, ὥστε σκοπεῖν εἰ παρέλθοι τι τοῦ
κτίσματος καὶ ἐπανορθοῦν. Οὕτω δὲ κατὰ πᾶσαν Θεσσαλίαν καὶ ἐτέ- 5
ρας διαβάθρας τὰς μὲν ἐπηνώρθωσε, τὰς δὲ καὶ ἐκ κρηπίδων ἔστησε,
μηδενὸς φεισόμενος ἀναλώματος. Ἀλλ' οὕτω μὲν αὐτόματος τοῖς
πᾶσι σωτήρ, ἔρχεται δὲ εἰς ἔννοιάν τινα θειοτέραν τε καὶ ὑψηλοτέραν.
Αὕτη δὲ ἦν, ὅπως ἂν μοναστῶν ἐγείρη φροντιστήριον, ἐν' οἷ ἀποτασ-
σόμενοι τῶν τοῦ κόσμου φροντίδων καὶ θεῷ μόνῳ ζῆσαι βουλόμενοι 10
εὐχερῶς ἔχωσι τὴν ἀναχώρησιν ἅμα καὶ κατάπαυσιν. Καὶ δὲ ἔχνος
σκηνηῆς μοναχικῆς διὰ τοῦ ἀδελφοῦ εὐρίων ἀνά τὸ πλησίον ὄρος τῆς
κώμης αὐτῶν ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ τᾶλλα ποιεῖν τῶν χρειωδῶν,
ὅσα ἐν τῇ αὐτοῦ διαθήκῃ φέρεται.

Ἡ αὕτη δὲ διαθήκη μνημονεύεται καὶ ἐν φ. 257^{a-6} διὰ τῶν 15
ἐξῆς.

Καὶ μάρτυς ἡ τούτου διαθήκη, ἥ ἦν ὁ ἱερεὺς Γρηγόριος συνέταξε. φ. 257^b
Ἐπεὶ γὰρ οὗτος οὐκ ἦν δυνατὸς ταῖς φροντίσι τῆς ἐκκλησίας βαλλό-
μενος διδάσκεισθαι καὶ φοιτᾶν εἰς διδασκάλου, τοῦτον τῇ παιδείᾳ
συνέρχεσθαι παρεσκεύασε, ποτὲ μὲν οἶκοι τὸν διδάσκαλον δεξιούμενος, 20
ποτὲ δὲ καὶ μακρὰν ἀποστέλλων αὐτόν, ἔτι διάκονον ὄντα· καὶ τάχ'
ἂν εἰς μέγα ἤρθη ἀρετῆς, εἰ μὴ τὸ κοινὸν χρέος, ὁ θάνατος, κατέλα-
βεν. Ἐρ' ὃν τελευτήσαντα τοσοῦτον ἐθρήνησεν ὁ πατήρ, ὥστε θαυ-
μάσαι τοὺς παρατυχόντας. Εἰ δὲ τοῦτον οὕτως εἰς τὴν παιδείαν
παρώτρυνε, πῶς αὐτός, εἰ ἔτυχε τοιοῦτου φροντιστοῦ, ἠμέλησεν ἂν; 25

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΕΙΣ ΠΑΡΘΕΝΟΝ ΣΕΜΝΗΝ ΛΩΡΩΣ ΘΑΝΟΥΣΑΝ

Ὁ κώδιξ 64 τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Καρακάλλου περιέχει τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρας ὀμιλίαις καὶ λόγους ἐν τῇ καθωμιλημένῃ¹. Εἶνε δὲ γεγραμμένος τῷ 1739, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐν σ. 214 σημειώματος τοῦ βιβλιογράφου, ἔχοντος ὧδε: *Ἐτελειόθη τὸ παρὸν βιβλίον διαχειρὸς κάμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἀμαρτωλοῦ Ἀνανία ἱερομονάχου ἐν ἔτι μηνί^ο Αὐγούστου κ' εἰς τὰ Σπάρθα. Καὶ εὐχεσθὲ μοι διὰ τὸν Κύριον ὅτι ἀμαρτίας ὑπάρχω τὸ σύνολον. Ἄλλ' οὔτε ὁ βιβλιογράφος Ἀνανίας εἶνε ὁ συντάξας τοὺς λόγους, οὔτε τοῦ Μηνιάτου ἔργα ἐν ἐπιτομῇ εἶνε οὗτοι, ὡς σημειοῦται χειρὶ νεωτέρῳ ἐπὶ δελταρίου, ἧπ' εὖρον ἐπικεκολλημένον ἔξωθεν τοῦ κώδικος τῷ 1880, ὅτε συνέταξα τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης ἐκείνης.*

Ἡπατήθη δὲ ὁ ταῦτα σημειώσας πιθανῶς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὕφους τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸ τοῦ Μηνιάτου, οὗ ἦτο μιμητής, ἰσῶς δὲ καὶ μαθητής. Εἶνε δὲ οἱ λόγοι ἄξιοι σπουδῆς ὡς κείμενα τῆς δημώδους ῥητορικῆς καὶ διὰ τὴν ποιητικὴν αὐτῶν ἔξαρσιν.

Ὡς δεῖγμα δ' αὐτῶν ἐκδίδεται ἐνταῦθα ὁ τελευταῖος τῶν λόγων, ὁ ἐπιγραφόμενος α' Ἐπιτάφιος εἰς παρθένον σεμνήν ἁώρως θανοῦσαν»² καὶ γεγραμμένος ἐν σ. 409-413 τοῦ κώδικος.

Θάνατε, θάνατε, καθὼς φαίνεται ὄχι μόνον τὸ μνημόσυρόν σου πικρὸν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποτελέσματά σου πικρὰ καὶ ἡ μεταβολαίς σου. ἡ ἀνέλπισταις θρήνων ὄχι μόνον, || ἀλλὰ καὶ ὀδυρμῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνα- σ. 110 στεναγμῶν πρόξενοι. Καὶ νὰ ὅπου στέκει ἔμπροσθέν μας νεκρὸν, ἀλλὰ ζωντανὸν εἰς θρήνους τὸ παράδειγμα. Χθὲς δὲν ἦτον τούτῃ [ἡ] παρ- 5 θένος ἓνα ἄνθος τῆς νεότητος, κατοικία τῆς φρονήσεως, κάτοπτρον τῆς σωφροσύνης, εἰκὼν τῶν ἀρετῶν, εὐπρέπεια τῶν παρθένων, ὑπόθεσις χαρᾶς, κῆπος τῆς εὐφροσύνης, εἰς τοὺς συγγενεῖς ἐλπίς τοῦ γένους, εἰς τοὺς γονεῖς παρηγορία τοῦ γηρατείου, εἰς τοὺς φίλους σεμνολόγημα, εἰς τοὺς γείτονας καύχημα, εἰς τοὺς ξένους θαῦμα, εἰς 10 τὰς ὑπάνδρους εὐχὴ, εἰς τὰς παρθέλους καλὸν παράδειγμα; Καί, διὰ νὰ εἰπῶ μὲ ὀλίγα, ἀφορμὴ χαρᾶς χθὲς ἦτον αὕτη ἡ παρθένος. Σήμερον ἔφθασεν ὁ πικρὸς θάνατος, καὶ τὴν ἔδειξεν ὑπόθεσιν θρήνων, ἀφορμὴν δακρύων, ὅτι ἐκείνο τὸ εἶδος τὸ προτερινὸν στέκει σήμερον ἄφρωνον, ἄμορφον, ἀναίσθητον, καὶ σιωπῶσα μὲ τὸ θλιβερόν πρὸς- 15 ὠπον κράζει. Ὡ ὀφθαλμοὶ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, ὅπου πρότερον βλέποντές με ἐθαυμάζετε, εὐχαριστίαν εἰς τὸν Πλάστην ἐπέμπετε διὰ τὴν καλὴν ἀρμονίαν τῶν μελῶν ὅπου χαρίζει εἰς τὰ ἐδικά του κτίσματα, ἀφήσατε σήμερον τὸ θαῦμα, λάβετε εἰς τὸ στόμα θρήνους, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς δάκρυα, εἰς τὴν καρδίαν ἀναστεναγμοὺς ὡς ἂν ὅπου 20 ἡ ἑορτὴ μου ἐγύρισεν εἰς λύπην, ἡ χαρὰ εἰς θρήνον, ἡ εὐφροσύνη εἰς δάκρυα, ἡ ἐλπίδες εἰς ἀναστεναγμοὺς, ὁ θάλαμος εἰς τὸν τάφον. Δότε παρηγορίαν εἰς τὴν τεθλιμμένην μου μητέρα καὶ εἰς τὸν πολλὰ λυπημένον μου πατέρα, οἱ ὅποιοι παραπονεμένοι ὡς ἂν νὰ μου λέγουσι σήμερον· Ὡ ἡγαπημένη μου θυγάτηρ, εἰς τὰ ἄλλα ὑπήκοος, εἰς γο- 25 νεῖς σπλαγγνικὴ, ποῦ σήμερον ἡ ἐλπίδες ὅπου ἐθρέψαμεν εἰς ἰσένα; πῶς φαίνεσαι τώρα ἄδικη εἰς ἡμᾶς τοὺς γεννήτορας; Ἡμεῖς εἰς τὴν βρεφικὴν σου ἡλικίαν μὲ κάθε περιποίησιν ἐπιμελήθημεν τὴν ἀπαλήν σου σάρκα διὰ νὰ δώσης εἰς τὸ γῆρας μας παρηγορίαν, εἰς τὸ τέλος 29 σάββανον, || καὶ σήμερον πῶς ἀναγκάζεις ἡμᾶς νὰ σου δώσωμεν καὶ σ. 111

¹ Ἀναλυτικὸν πῖνακα τῶν περιεχομένων ὀμιλιῶν εὕρισται ὁ ἀναγνώστης ἐν τῷ ἐμῷ Καταλόγῳ τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγίου ὄρους ἑλληνικῶν κωδίκων. Ἐν Κανταβριγίᾳ τῆς Ἀγγλίας. 1895. Τόμ. Α' σ. 134 κ. ἑ.

² Ἐν τῷ ἐμῷ Καταλόγῳ σ. 135 ἐξ ἀδελφείας ἐγράφη *θνήσκουσαν ἀντὶ θανοῦσαν*.

2. πικρὸν πικρὰ 5. ἡ προσέθηκα 7. σωφροσύνης 13. πικρὸς καὶ τὴν 14. ἐκείνον 17. ἐθαυμάζεται ἐπέμπεται 19. λάβεται 22 (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). ἐλπίδαις 23. τεθλιμμένην 24. νὰ μοῦ 27. γεννήτορας 30. γῆρας 30 (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). νὰ σοῦ

δάκρυα, ἐκεῖ ὅπου σοῦ ἰδῶσαμεν πρότερον καὶ γάλα; Ποῦ ἢ ἐλπίδες τῆς ἀνατροφῆς τοῦ γηρατειοῦ μας; ποῦ ἢ ἐλπίδες τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους μας; Ἡμεῖς σε ἀναθρέψαμεν διὰ νὰ σε ἀσπασθοῦμεν νύμφην, καὶ σήμερον μᾶς παρακινεῖς νὰ σου δώσωμεν τὸν τελευταῖον ἀσπα-
5 σμόν. Ἡμεῖς ἐπροστοιμάζαμεν στέφανα, καὶ τώρα μᾶς βιάζεις νὰ σου δώσωμεν ἐντάφια. Ὡ μεταβολαί, ὦ πράγματα ἀλλόκοτα τοῦ θανάτου, τὸ γῆρας νὰ συντροφεύῃ εἰς τὸν τάφον τὴν νεότητα, ἢ νυμφικὴ κάμαρα νὰ γίνεταί τάφος. Τίς νὰ το ὑποφέρῃ, ὁ τάφος τῶν γερόντων γονέων νὰ δέχεται τὰ τέκνα; τίς νὰ μὴν κλαύσῃ;

10 Ὡ θάνατε, πῶς τόσον ἀλύπητα θερίζεις τὰς ἐλπίδας, ἀλλάζεις τοὺς λογισμοὺς, διασκορπίζεις τὰς δόξας, φθείρεις τοὺς πολυκαιρινούς κόπους, στολίζεσαι μὲ τὰ ἐδικὰ μας δάκρυα, πανηγυρίζεις μὲ τὰς θλίψεις μας, καυχᾶσαι εἰς τὴν φθορὰν μας; Ἀλλὰ δόξα τῇ ἀπειρω σοφίᾳ τοῦ θεοῦ, δόξα τῇ ἀπειρῷ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κτίστου, ὅπου μὲ
15 πολλὰ καὶ διάφορα στόματα τῶν ἐδικῶν του προφητῶν ἐπροεκήρυξε τὸ ἄστατον καὶ ὀλιγοχρόνιον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἔστω δοξολογία εἰς ἐκείνον τὸν ὑπεράγαθον δεσπότην, ὅπου διὰ νὰ μὴν παραξενευώμεθα, διὰ νὰ μὴν θρηνοῦμεν ἀλύπητα εἰς τοὺς αἰφνιδίους θανάτους προλέγει, μὲ στόματα προφητῶν προκηρύττει πῶς δὲν εἶνε πράγμα
20 παράδοξον ὁ θάνατος, εἶνε τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἓνα κοινὸν παρακολούθημα. Ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει. Εἶνε τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἢ ζωῆ ὡσανεὶς μίαν ἀράχνη· ὡσεὶ ἀράχνη αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν· εἶνε ὡσανεὶς μίαν σκιά· αἱ ἡμέραι μου ὡσεὶ σκιά ἐκλίθησαν καὶ γὰρ ὡσεὶ χόρτος ἐξηράν-
25 θην. Ἵσθ μαρτυρεῖ, ἐλαφρότερον δρομέων τὸν βίον ὀνομάζων. Εἶνε τόσον ὀλίγη, τόσον σύντομος ἢ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ὅπου ὁ σοφὸς βασιλεὺς οὔτε εἰς ταῖς ἐνέργειαις τοῦ χρόνου καταδέχεται νὰ τὴν ἀρι-
σ. 4120 μῆσῃ· ἢ ὅθεν λέγει Καὶρὸς τοῦ τεκεῖν καὶ καιρὸς τοῦ ἀποθανεῖν· τόσον
30 ὀλίγον διάστημα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως εἰς τὸ τέλος, ἀπὸ τὴν γέννησιν

1. ἐδώσαμεν 3. δὲ νὰ δὲ ἀσπασθοῦμεν 4. τελευταῖον 5. ἐπροστοιμάζαμεν 7. συντροφεύῃ τὸν 8. νὰ τὸν 9. γονέων 13. καυχᾶσαι 18. αἰφνιδίους 19. (καὶ κατωτέρω πανταχοῦ). εἶναι 27. ὀλίγη 30. γέννησιν

ἕως εἰς τὸν τάφον, ὥστε ὅπου οὔτε χρόνος δὲν μεσολαβεῖ, συγκρινόμενος πρὸς τὸν μέλλοντα αἰῶνα.

Καὶ τοῦτο τῆς φιλανθρωπίας τοῦ θεοῦ καὶ εὐσπλαγγνίας μεγάλου σημεῖον, καὶ τοῦτο μεγάλη παρηγορία εἰς τοὺς λυπημένους, καὶ τοῦτο ἄφατος ἀπολογία τοῦ φιλανθρώπου δεσπότη εἰς ἐκείνους ὅπου ἄμετρα ἢ θρηνοῦσι τὰ τέκνα, ὅχι μόνον ὅταν βεβαιωθοῦν πῶς ὁ θάνατος δὲν εἶνε πράγμα νεοφανές, δὲν εἶνε τέρας νέον, εἶνε κοινὸν παρακολούθημα τῆς ἀνθρωπίνης ὕλης, καθὼς ἢ σκιά εἰς τὰ σώματα.

Δὲν εἶνε μερικὸν τὸ πάθος, ἀλλὰ κοινὸν ὁ φαινόμενος παράκαιρος θάνατος, δὲν εἶνε ἀφορμὴ δακρύων, ἀλλὰ χαρᾶς, δὲν εἶνε αἰτιον ἄγνα-
10 νακτήσεως, ἀλλὰ εὐχαριστίας. Προσέτι ἰδοθῆ ὁ θάνατος διὰ ἔκκοπήν τῆς ἀμαρτίας. Λοιπὸν διὰ τοῦτο θρηνεῖς ἄμετρα ἐκείνον ὅπου ἐλευθέρωθη ἀπὸ τοιαύτην τιμωρίαν; Διὰ τοῦτο ἀναστενάξεις, ὅτι ἐβγῆκεν ἀπὸ τὴν φυλακὴν ἢ κόρη, ἀπὸ τὴν ἐξορίαν, ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πόνους, ἀπὸ τὰς πικρὰς ἀσθενείας, ἀπὸ ἐπιβουλὰς τῶν ἐχθρῶν,
15 ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν τῶν ψευδοφίλων; Ὅχι· τοῦτο δὲν εἶνε σημεῖον κρίσεως ὀρθῆς· τοῦτο δὲν εἶνε ἀπόδειξις ψυχῆς χριστιανικῆς· αὐτὸ δὲν εἶνε ἔργον πατρὸς φιλοτέκνου· αὐτὸ δὲν εἶνε ἀνθρώπου ὅπου ἀγαπᾷ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν.

Λοιπὸν δὲν εἶνε καιρὸς δακρύων ἢ παροῦσα ἡμέρα· δὲν εἶνε ὑπό-
20 θεσις τοῦτος ὁ νεκρὸς κλαυθμοῦ καὶ πένθους, ἀλλ' ἡμέρα χαρᾶς, ἡμέρα πανηγύρεως, ἡμέρα δοξολογίας, ἡμέρα εὐχαριστίας εἰς τὸν δεσπότην ζωῆς καὶ θανάτου, ὅτι ἐκαταδέχθη διὰ νύμφην τούτην τὴν παρθένον πρὸ τοῦ νὰ λύσῃ σαρκικὸς νυμφίος τὴν παρθενίαν. Εὐχαριστίας ἀφορμὴ αὐτὴ ἢ ἡμέρα εἰς ἐκείνον τὸν πλάστην ὅπου ἐλευθέρω-
25 ρωσε τούτην τὴν νύμφην πρὸ τοῦ νὰ ἀλλάξῃ τὴν σύνεσιν αὐτῆς ἢ βασκανία τοῦ διαβόλου, πρὸ τοῦ νὰ δοκιμάσῃ τοὺς πόνους ὅσους ἔδοκίμασεν ἢ μήτηρ αὐτῆς, πρὸ τοῦ νὰ δοκιμάσῃ ἢ τὸ πικρὸν ποτήριον σ. 413 τῆς φαρμακερᾶς θαλάσσης τούτου τοῦ κόσμου.

Διὰ αὐτὰ τὰ αἰτία καὶ ἄλλα μύρια ἅς ἀφήσωμεν τὰ δάκρυα, ἅς
30 λάβωμεν εἰς τὸ στόμα δοξολογίαν, ἅς εἰποῦμεν μὲ εὐχάριστον γνῶμην εἰς ἐκείνον ὅπου κυβερνᾷ ἀπταιστως τὰ ἐδικὰ μας πράγματα καὶ ὅχι καθὼς φαντάζεται ἢ ἐδικὴ μας ψευδῆς κρίσις, ἀλλὰ καθὼς δοκι-

12. ἐκείνων 14. εὐγῆκεν 16-17. ὀρθῆς κρίσεως

μάζει τὸ ἀλάνθαστον κριτήριον τῆς ἐδικῆς του ἀπείρου σοφίας, εἰς αὐτόν, λέγω, ἅς εἰποῦμεν· Εὐχαριστοῦμεν τὴν ἐδικήν σου ἄπειρον εὐσπλαγχνίαν, Χριστὲ βασιλεῦ· δοξάζομεν τὸ ἀνεξιχνίαστον πέλαγος τῆς ἐδικῆς σου ἀγαθότητος, καὶ, καθὼς ἠξίωσας τούτην τὴν ἐδικήν σου νύμφην νὰ ἐβγῆ ἀπὸ τὸ πονηρὸν τοῦτο ἐργαστήριον τοῦ κόσμου καθαρὰ καὶ ἀμόλυντος, ἀξίωσον καὶ ἡμᾶς τοῦ ἐλέους σου, δὸς χάριν καὶ [εἰς] ἡμᾶς ἐν μετανοίᾳ, ἐν ἐξομολογήσει, πίστει καὶ ἐλπίδι τῇ εἰς σὲ νὰ ἐβγοῦμεν ἀπὸ ἐτούτον τὸν πλάνον κόσμον καὶ μάταιον, ἵνα δοξάζεται τὸ πανάγιόν σου ὄνομα εἰς ἀπεράντους αἰῶνας αἰώνων, ἀμήν.

Ο ΒΑΡΒΕΡΙΝΟΣ ΚΩΔΙΞ

ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΝΙΚΩΝΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΟΕΙΤΕ

Ἡ λατινικὴ ὑπὸ τοῦ πατρὸς Sirmond μετάφρασις τοῦ Βίου τοῦ ὁσίου Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε ἢ ἐκδοθεῖσα παρὰ τῷ Mar lène καὶ Durand¹ ἔγεινεν ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου τοῦ ἐν τῷ Βαρβερινῷ κώδικι 583 (VI, 22), φ. 611^a - 683^z. Μελετήσας δ' ἐπ' ἐσχάτων τὸν κώδικα τοῦτον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ, εἰς ἣν περιῆλλον ἀπὸ τινος χρόνου οἱ Βαρβερῖνοι κώδικες, δὲν κρίνω ἄσκοπον γὰρ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὰ κατὰ τὰς κυριωτάτας διαφορὰς, οὐ μικρὰς οὖσας, τοῦ κώδικος τούτου, γεγραμμένου τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ Κουτλουμουσιακοῦ, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον ἐξέδωκα ὄλον τὸ ἐλληνικὸν κείμενον τοῦ Βίου τούτου ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι², προσθεὶς καὶ τὴν Διαθήκην τοῦ ὁσίου³, ἥτις ἐν οὐδετέρῳ τῶν κωδίκων τούτων σώζεται.

Καὶ πρῶτον εἶνε παντελῶς διάφορος ἢ τ' ἐπιγραφὴ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Βίου, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἐπομένης παραθέσεως ἀμφοτέρων τῶν κειμένων.

Βαρβερινός.

Βίος καὶ πολιτεία καὶ μερικὴ θαυμάτων διήγησις τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ Νίκωνος μυροβλήτου τοῦ Μετανοεῖτε.

Κουτλουμουσιακός.

Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ θαυματουργοῦ Νίκωνος τοῦ Μετανοεῖτε τοῦ ἐξ Ἀρμενίας καὶ ἐν τῇ περιφῆμῃ Λακεδαιμονίᾳ τελειωθέντος.

5. εὐγμ 7. εἰς προσέθηκα 8. εὐγοῦμεν

¹ Veterum scriptorum amplissima collectio. Ἐν Παρισίῳ, 1729 Τόμ. 5' σ. 837-887.

² Τόμ. Γ' σ. 129-222.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 222-228.

Εὐλόγησον πάτερ.

Εἰ οὐ τόπω ἢ χρόνῳ, γνώμη δὲ μᾶλλον στερρᾶ καὶ προαιρέσει τά τε μέγιστα τῶν κατορθωμάτων καὶ τὴν εἰς τὸ ἀκρότατον τῆς ἀρετῆς ἐπίδοσιν δεῖ ἐπιγράφειν, οὐ τῆς ὀρθῆς ἄρα κρίσεως ἐκπεσεῖται ὁ τῷ τοιούτῳ σκοπῷ στοιχεῖν βουλόμενος καὶ ἀδιστακτικῶς πιστεύων μὴ τόπω περιγεγράφθαι τὴν ἀρετὴν, μήτε μὴν πρὸς τῆς φιλοσοφίας κτήσιν τὸν χρόνον λαμβάνειν συνέριθον, ἀλλὰ μόνῃ προθέσει κατορθοῦσθαι τὸ ἀγαθόν· τὴν τε χορηγίαν τῆς ἄνωθεν χάριτος πλουσίως αὐτῇ ἐπιδαφιλεύεσθαι διὰ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως. Εἰ γὰρ φύσις καὶ μὴ τρόπος ἀρετὴν ἢ κακίαν εἰργάζετο, οὐκ ἂν ἦν τὰ δύο, ἀλλὰ μονομερῶς ἐπεκράτει τὸ ἕτερον, πολλὰ δ' ἂν τις τῶν λίαν συζητητῶν εὐρήσειε κἀν τούτῳ τεκμήρια ἐπὶ τε τοῖς τῶν ἀνεκαθεν χρόνων, ἐπὶ τε τοῖς δεῦρο, δι' ὧν εἰλικρινεῖ τὴν ἀλήθειαν ἐπιγνώσῃται, καὶ ὡς διὰ τούτου πάντες οἱ τὴν ὄντως φιλοσοφίαν ποθήσαντες καὶ βίον ἀληπτον τοῖς πολλοῖς ἐπιδειξάμενοι πρὸς τὴν μείζονα καὶ τελωτέραν ἀνήχθησαν εὐκλειαν· καὶ ὡς ἐνὸν τῷ πρώτῳ φωτὶ προσπελάσαι κατηξιώθησαν καὶ τὴν κατὰ χάριν θείωσιν πεπλουτήκασιν υἱοὶ Ὑψί-

Πάτερ εὐλόγησον.

Οἱ ἐν πελάγει μεγάλῳ πλείοντες οἱς οὐκ ὄρος, οὐ βουνός, οὐδὲ σκόπελοί τινες τὴν χέρσον σημαίνουσι, πρὸς τινὰς ἀστέρας ἀποβλέποντες καὶ πρὸς ἐκείνους τὸ σκάφος ῥυθμίζοντες, ἀναυάγητοι διαμένουσιν. Οἱ δὲ γε τῆς ἐκκλησίας μαθηταὶ καὶ τῆς εὐθεσίας τρόφιμοι, οἱ ἐν τῷ πελάγει τοῦ βίου τούτου τυγχάνοντες, οὐ πρὸς ἀστέρας τινὰς ἀποβλέπουσιν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς πάλαι ἀγίους καὶ ἐναρέτους πατέρας τὸ ὄμμα τῆς διανοίας τείνοντες καὶ τοῖς ἐκείνων ἰχνεσι πόθῳ ψυχῆς ἀκολουθοῦντες, εἰς τὸν αὐτὸν λιμένα τῆς οὐρανόου βασιλείας διασώζονται· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ βίοι αὐτῶν ἐν τοῖς βιβλίοις ἐγράφησαν, ἵνα μὴ μόνον ἀκούοντες ἐπαινῶμεν, ἀλλ' ἵνα καὶ ποθήσαντες τὴν αὐτῶν πολιτείαν ζηλώσωμεν.

Καλοὶ μὲν οὖν καὶ οἱ ἄλλοι βίοι πάντων τῶν ἀγίων ἀνδρῶν καὶ ἐπαινοῦ παντός ἀξιοί, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ ὁσίου τούτου πατρὸς Νικωνος τὰ ἐπ' ἀρετὴν κατορθώματα μείζω φανῆναι δεικνύουσι τῆς κλήσεως τοῦ ὀνόματος, νικητοῦ γὰρ ἀναδειχθέντος καὶ λαμπρὰ τὰ τρόπαια στήσαντος κατὰ τῶν πολεμίων. Ὅς, εἰ καὶ τῷ χρόνῳ δεύ-

στου γενομένοι κατὰ μέθεξιν. Ὡν ἐστὶ καὶ Νικων ὁ ἀοίδιμος ὃν ὁ λόγος ὑπόθεσιν προεστήσατο· Νικωνα φημὶ τὸν πράγμασι μᾶλλον ἢ ῥήμασι τὴν κλήσιν οἰκειωσάμενον καὶ ὅπερ ἐκλήθη γεγονότα ἢ, τό γε ἀληθέστερον εἶπεῖν, μὴ δὲ ἀξίως κληθέντα ὃ γέγονεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ μείζω, φαίνεται, πῶς πολὺ τοῦ ὀνόματος νικητὴν ἀναδειχθέντα καὶ λαμπρὰ τὰ τρόπαια στήσαντα κατὰ τῶν πολεμίων. Ὅς, εἰ καὶ τῷ χρόνῳ δεύτερος ὤφθη κατὰ πολὺ τοῖς παλαιοῖς, οἱς ὁ μέγας πλοῦτος τῆς πρὸς θεὸν οἰκειώσεως, ἀγῶσι πολλοῖς ὑπῆρξε καὶ πόνοις ἀσκητικοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν κατὰ θεὸν σπουδασμάτων, ἀλλὰ τῇ πρὸς θεὸν ἐγγύτητι πολλῷ τῷ μέσῳ παρήλασε καὶ μικρῷ πάντας ὑπερεβάλλετο ὡς ἀποκρύψαι. . .

Καὶ καθ' ὅλου δὲ τὸ κείμενον τοῦ Βαρβερινοῦ κώδικος περιέχει πλείονάς τινὰς πράξεις, παραλειπομένας ἐν τῷ Κουτλουμουσιακῷ. Ἰδίως δὲ διάφορον εἶνε ἐν τῷ Βαρβερινῷ τὸ ἀντίστοιχον μέρος τῶν ἐν τῷ Κουτλουμουσιακῷ ἐν σ. 145, 26-146, 30 τῆς ἐμῆς ἐκδόσεως.

Οὐ μικρὰς δὲ διαφορὰς παρέχει ὁ Βαρβερινὸς πρὸς τὸν Κουτλουμουσιακὸν ἐν τῇ τάξει τῶν θαυμάτων τοῦ ὁσίου Νικωνος. Οὕτως ἐν σ. 212, 26 τῆς ἐμῆς ἐκδόσεως ἀντὶ τῶν *Ἐν ταύτῃ δὴ τῇ μονῇ ἀνευ ἀνθρωπίνης τέχνης* κτλ., ἅτινα οὐκ ἀνευ διαφορῶν περὶ τὰ καθ' ἕκαστα εὐρίσκομεν ἐν φ. 671^α τοῦ Βαρβερινοῦ, οὗτος ἔχει ἐν φ. 668^δ-669^δ τάδε· *Ἐν ταύτῃ δὴ τῇ μονῇ*

λαιοῖς καὶ τοῖς τῶν κατὰ θεὸν σπουδασμάτων εὐδοκιμήσασιν· ἀλλὰ τῇ πρὸς θεὸν ἐγγύτητι πολὺ τῷ μέσῳ παρήλασε καὶ μικρῷ πάντας ὑπερεβάλλετο ὡς ἀποκρύψαι. . .

μείραξ ἦν τις ποτε ἐνδαιτιώμενος. . . Λουκᾶς τὸ ὄνομα τῷ νεανίᾳ . . . ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ ἐκ τοῦ Κουτλουμουσιακοῦ ἐν τῇ ἐμῇ ἐκδόσει σ. 208, 11 κ. ἐ. Ἔπεται δ' ἐν φ. 670^α τοῦ Βαρβερινοῦ «ιδ'. Περὶ τοῦ τυφλοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος». Ἀρχεται δὲ τὸ θαῦμα τοῦτο ὡδε: Ἀνὴρ γάρ τις τῶν ἔτι τῷ βίῳ περιόντων καὶ τῷ πολλάκις δηλωθέντι μετοχίῳ τῆς μονῆς. Ἀντιστοιχοῦσι δὲ ταῦτα πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐμῇ ἐκδόσει σ. 210, 15 κ. ἐ. Κατόπιν δ' εὐρίσκομεν ἐν τῷ Βαρβερινῷ ἐν τῷ αὐτῷ φ. 670^α «ιέ. Περὶ τοῦ Ἀργιρομίτου» Ἀρχ. Ἀνὴρ τις τοῦ καταλόγου τῶν στρατευομένων ἰδίῳις ὄψωνίῳις δ' ὁμῶς στρατευόμενος . . . τὸ γένος ἔλκων ἐκ τῆς χώρας τῶν Κορινθίων, πρὸς ἃ παράβαλε τὰ ἐν τῇ ἐμῇ ἐκδόσει σ. 211, 24 κ. ἐ.

Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ ἐμῇ ἐκδόσει κυριωτέρων διορθώσεων καὶ ἀπορημάτων ἢ ἀντιβολῆ τοῦ Βαρβερινοῦ κώδικος ἐδίδαξε τὰ ἐξῆς:

Ἐν σ. 138, 2 ὁρθῶς προσέθηκα τὸ τῷ, ὑπάρχον καὶ ἐν τῷ Βαρβερινῷ.

Ἐν σ. 138, 3 ὁρθῶς μὲν διέγνωνα χάσμα, ἀλλ' ἀντὶ τῶν ὑπ' ἐμοῦ προστεθεισῶν μετὰ τινος δισταγμοῦ λέξεων μετὰ τὸ ὁ Βαρβερινὸς ἔχει ἡνίκα.

Ἐν σ. 138, 4 ὁ Βαρβερινὸς ἔχει μὲν παραγεύεσθαι, καθ' ἃ καὶ ὁ Κουτλουμουσιακός, ἀλλ' ἐν τῇ ὡς προστίθεται παραγεύσασθαι.

Ἐν σ. 145, 21 τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἀφαιρεθέντα καὶ τῶν παιδῶν ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῷ Βαρβερινῷ.

Ἐν σ. 145, 21-22 ἢ ὑπ' ἐμοῦ ἀφαιρεθεῖσα λέξεις ἀνερεῦνητα λείπει πράγματι ἐκ τοῦ Βαρβερινοῦ.

Ἐν σ. 160, 5-6 ἀντὶ τῶν τοῦ Κουτλουμουσιακοῦ ἐπ' αὐτοθίπου τινὸς ὁ Βαρβερινὸς ἔχει ἐπ' αὐτόθι που τινὸς.

Ἐν σ. 162, 29 ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ Κουτλουμουσιακῷ ἀκατανοήτου σκολιθῆναι, ὅπερ δικαίως ἐξήγειρε τοὺς ἐμοὺς δισταγμοὺς, ἐν τῷ Βαρβερινῷ φέρεται γεγραμμένον σκυλιθῆναι.

Ἐν σ. 184, 20 ἀντὶ τῶν λέξεων τοῦ Κουτλουμουσιακοῦ καθ' ἀπαξ ἀκίνητος, ἐν αἷς ὁρθῶς ἐδήλωσα χάσμα, ὁ Βαρβερινὸς ἔχει καθάπαξ ἦν ἀκίνητος.

Ἐν σ. 187, 17 ἀντὶ τοῦ καθ' ἐκείνω ἐν τῷ Βαρβερινῷ γράφεται καθ' ἐκείνω. Πιθανῶς δ' ἡ ἀκρίβης τοῦ κώδικος τούτου ἐξέτασις ὑποδείξει, ὅτι καὶ ἀλλαχοῦ ἐνθα ὁ Κουτλουμουσιακὸς ἔχει τὴν μετὰ δοτικῆς σύνταξιν τῆς προθέσεως κατὰ, ἣν ἐγὼ δὲν ἠθέλησα νὰ μεταβάλω, βλέπων σταθερὰν ἐν τοῖς τοιούτοις τὴν συνήθειαν τοῦ βιβλιογράφου, τὸ ἀρχικὸν κείμενον εἶχε τὸ ὀρθόν.

Ἐν σ. 211, 28 κ. ἐ. ἐν τῷ χωρίῳ ἐνίους τῶν τὴν χώραν λαχόντων τῶν Ἀθηναίων, οὓς δὴ καὶ Μιλιγγοὺς καλεῖν εἰώθασιν οἱ ἐγχώριοι, ἄνδρες αἰμοφορεῖς ὁ Βαρβερινὸς ἔχει τῶν ἐθνικῶν ἦν δὴ καὶ Μιλιγγοὺς καλεῖν, φέρεται δ' ἐν τῇ ὡς αὐτοῦ ἐπιγραφῇ Περὶ τῶν Μιλιγγιωτῶν Ἀντὶ δὲ τοῦ αἰμοφορεῖς γράφεται αἰμοχαρεῖς, καθ' ἃ καὶ ἐγὼ εἶχον προτείνει.

Ἐν σ. 219, 10 ἀντὶ τοῦ κωμωδεῖν καὶ κακκάζειν τοῦ Κουτλουμουσιακοῦ ἀναγινώσκωμεν ἐν τῷ Βαρβερινῷ βατταρίζειν ἢ ὁμοθεῖν.

Ἐν σ. 220, 32 ἀντὶ τοῦ ἐραπλεῖν τοῦ Κουτλουμουσιακοῦ ὁ Βαρβερινὸς ἔχει ὑραπλεῖν.

Καθ' ἃ δὲ ὁ πρόλογος, οὕτω καὶ ὁ ἐπίλογος τοῦ βίου ἔχει διαφόρως ἐν τῷ Βαρβερινῷ ἢ ἐν τῷ Κουτλουμουσιακῷ, ὡς δεικνύει ἢ κατωτέρω ἀπέναντι ἀλλήλων παράθεσις τοῦ μέρους τούτου τῶν δύο κωδίκων.

Βαρβερινός.

Ἀλλὰ γε τὸν λόγον οὕτω παρέλκειν καὶ τὰ ἐκείνω τερατουργηθέντα καὶ τερατουργούμενα πάντα κατὰ μέρος διεξιέναι ἀπειρόκαλόν τε ὁμοῦ καὶ ἀδύνατον, καὶ ἄθλος οὐκ εὐπετής, ὡς περ αὐτὸ πάλιν καὶ τὸ πάντα παραλιπεῖν ἀτεχνῶς ἐπιζήμιον. Ῥᾶον γὰρ ἀστέρων πληθὺν ἀριθμεῖν καὶ ψάμμον παράλιον ἢ καὶ κυάθω πέλαγος ἐκμετρεῖν ἢ καὶ ἄλλό τι ἐπιχειρεῖν τῶν

Κουτλουμουσιακός.

Ἀλλὰ γε τὸν λόγον οὕτω παρέλκειν καὶ τὰ ἐκείνω τερατουργηθέντα καὶ τερατουργούμενα ἅπαντα κατὰ μέρος διεξιέναι ἀπειρόκαλόν τε ὁμοῦ καὶ ἀδύνατον καὶ ἄθλον (κῶδ. ἄθλον) οὐκ εὐπετές, ὡς περ αὐτὸ πάλιν καὶ τὸ πάντα παραλιπεῖν (κῶδ. παραλειπεῖν) ἀτεχνῶς ἐπιζήμιον. Ῥᾶον γὰρ ἀστέρων πληθὺν ἀριθμεῖν καὶ ψάμμον παράλιον ἢ καὶ πέλαγος κοτύλη

ἀνηνύτων ἢ τὰ ἐκείνου πάντα λέγειν καὶ διηγείσθαι, ἃ μὴδὲ λόγῳ ῥητὰ μὴδ' ἀκοῆι χωρεῖ διὰ τὸ πλῆθος. Τοιγαροῦν καὶ ἐκκλίνειν ὡςπερ βουλόμενοι, τό τε πολυσχεδές τοῦ λόγου καὶ τὸ παρέλκον, ἅτε μὴδὲ τὴν γλώτταν ἔχοντες διηγῆμασι τοιούτοις καὶ θαύμασι συνηψουμένην, τέλος ἐπιθήσωμεν τῷ λόγῳ. Ἀπόχρη γὰρ πάντως καὶ ταῦτα, ἅπερ ἐπιτροχάδην, ἀλλ' οὐ κατὰ μέρος διεξελοσθῆναι προήχθημεν, δεῖξαι ὅσην ὁ μέγας τὴν πρὸς θεὸν πεπλούτηκε παρρησίαν καὶ ὅσης ἔτυχε τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἣν ἐμνηστεύσατο διὰ βίου καθαρότητα καὶ ἀρετῆς περιουσίαν· τὰ δ' ἄλλα, ἃ καὶ γραφῆς καὶ διηγῆσεως ἐπέκεινα καὶ περὶ ὧν οὐδεὶς ἂν ἐφίκοιτο λόγος, γλώσσαις ἐτέρων ὡς δυνατόν κάκειναις λέγειν ἢ καὶ φιλοπευστεῖν τὰ περὶ αὐτοῦ καταλείψωμεν. Τὰ μὲν δὴ παρ' ἐμοῦ σοι, ὦ θεῖα καὶ ἱερά κεφαλή, ὡς ἐν συνόψει καὶ δι' ἐπιδρομῆς ταῦτα, μὲν καὶ τῆς ἀξίας ἐγγύς οὐκ οἶδα, πλὴν καὶ τοῦτο σοι χάρις τῷ ταῦτα μοι οὕτω καὶ ὑποθεμένῳ καὶ ὑπαγορεύσαντι. Ἄ καὶ δέχοιο προσηνῶς τε καὶ φιλανθρώπως, ἰλεῶν μοι τὸν Χριστὸν τιθέμενος, ὃν αὐτὸς μὲν διαφερόντως ἠγάπησας, ἐγὼ δὲ πλήθει πταισμάτων ἀδιηγῆτων, οἴμοι, παρώρ-

ἐκμετρεῖν ἢ καὶ ἄλλο (κῶδ. ἄλλο) τι τῶν ἀνηνύτων ἐπιχειρεῖν ἢ τὰ ἐκείνου πάντα λέγειν καὶ διηγείσθαι, ἃ μὴδὲ λόγῳ ῥητὰ μὴδ' ἀκοῆι χωρητὰ διὰ τὸ πλῆθος. Τοιγαροῦν καὶ ἐκκλίνειν ὡςπερ βουλόμενοι τό τε πολυσχεδές τοῦ λόγου καὶ τὸ παρέλκον, ἅτε δὴ μὴδὲ τὴν γλώτταν ἔχοντες συνδιεγουμένην καὶ τοιούτοις θαύμασι συνηψουμένην, τέλος ἐπιθήσωμεν τῷ λόγῳ. Ἀπόχρη γὰρ πάντως καὶ ταῦτα, ἅπερ ἐπιτροχάδην, ἀλλ' οὐ κατὰ μέρος διεξελοσθῆναι προήχθημεν (κῶδ. προείχθημεν), δεῖξαι ὅσην ὁ μέγας τῆς πρὸς θεὸν πεπλούτηκε παρρησίας καὶ ὅσης ἔτυχε τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἣν ἐμνηστεύσατο διὰ βίου καθαρότητα καὶ ἀρετῆς περιουσίαν. Τὰ δ' ἄλλα, ἃ καὶ γραφῆς καὶ διηγῆσεως ἐπέκεινα καὶ περὶ ὧν οὐκ ἂν ἐφίκοιτο λόγος, γλώσσαις ἐτέρων ὡς δυνατόν κάκειναις λέγειν ἢ φιλοπευστεῖν τὰ περὶ αὐτοῦ καταλείψωμεν. Τὰ δὲ παρ' ἐμοῦ μὲν σοι, ὦ θεῖα καὶ ἱερά κεφαλή, ὡς ἐν συνόψει καὶ δι' ἐπιδρομῆς ταῦτα, εἰ μὲν καὶ τῆς ἀξίας ἐγγύς οὐκ οἶδα, πλὴν καὶ τοῦτο (κῶδ. τοῦτο) σοι χάρις τῷ ταῦτα μουῦντί (κῶδ. μουῦντι) μοι καὶ ὑποθεμένῳ καὶ ὑπαγορεύσαντι. Ἄ καὶ δέχοιο προσηνῶς τε καὶ φιλανθρώπως, ἰλεῶν μοι

γισα. Εἴης δέ μοι καὶ προστάτης ἄνωθεν τῆς μονῆς, ἱερεῖ Νίκων, τὸ ἐμὸν ἐντρύφημα καὶ καλλώπισμα, ταῖς σαῖς πρεσβείαις καὶ ταῖς ἄνωθεν φρουκτωρίαις περιλάμπων μου τὸ ἡγεμονικὸν καὶ σώζων με τὸν ἀχρεῖον οἰκέτην σου ἐνταῦθα μὲν τῶν ἀδοκῆτων ἐπιφορῶν καὶ ἐχθρῶν ἀοράτων καὶ ὄρωμένων τῶν αἰεὶ φθονούντων καὶ ἐπιβουλεύοντων μοι λόγους τέ μοι παντοδαπούς ἐξαρτύοντας καὶ παντοίως ἐφηδομένους τῇ ἐμῇ ἀπωλείᾳ, ἐκεῖθεν δὲ τῆς πυρὸς γεέννης καὶ ἀμυθήτων κολάσεων. Οὐ γὰρ κομψοεπίας ἀκάρπου οὐδ' αὖ κοσμικῆς λογολεσχίας καὶ ψευδαρεσκίας καινὰ ταῦτα τὰ λαρυγγεύματα, ἀλλὰ λιτότητος μὲν λέξεως ἐν ἀκατασκεύῃ καὶ ἀπλῶ διηγῆματι, ἐξ ἀμούσου γλώττης καὶ παχυτέρας διανοίας· θυμῆρος δ' ὁμοῦ θεῶ ὁ σκοπὸς καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐχόμενος· ἵνα γὰρ μὴ λάθῃ τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων καὶ ἐξίτηλα τῷ χρόνῳ γένηται τὰ οὕτως τερατουργηθέντα, δυνάμει τοῦ ἐν σοὶ ἐνοικήσαντος ἁγίου Πνεύματος καὶ ἵνα ἔτι καὶ ἐπίδηλος εἴη καὶ αὐτοῖς τοῖς μὴ εἰδόσιν ἢ σὴ πρὸς θεὸν οἰκειώσις καὶ παρρησία, τοῦτο παρ' ἡμῖν ἐπινενόηται· ταῖς δὲ σαῖς πρεσβείαις ἀξιωθήμεν ἅπαντες οἱ σωτῆρα καὶ ῥύστην μετὰ πίστεως εἰλικρινοῦς σε ἐπιγραφό-

τὸν Χριστὸν τιθέμενος, ὃν καὶ αὐτὸς διαφερόντως ἠγάπησας, ἐγὼ [διὰ προσέθηκα] πταισμάτων ἀδιηγῆτων, οἴμοι, παρώργισα. Εἴης δέ μοι καὶ προστάτης ἄνωθεν τῆς μονῆς, ἱερεῖ Νίκων, τὸ ἐμὸν τρύφημα καὶ καλλώπισμα, ταῖς σαῖς πρεσβείαις καὶ ταῖς ἄνωθεν φρουκτωρίαις περιλάμπων μου τὸ ἡγεμονικὸν καὶ σώζων με τὸν ἀχρεῖον οἰκέτην σου ἐνταῦθα μὲν τῶν ἀδοκῆτων ἐπιφορῶν καὶ ἐχθρῶν ἀοράτων καὶ ὄρωμένων τῶν αἰεὶ φθονούντων καὶ ἐπιβουλεύοντων μοι καὶ λόγους παντοδαπούς καὶ δολίους ἐξαρτυόντων κατ' ἐμοῦ καὶ παντοίως ἐφηδομένων τῇ ἐμῇ ἀπωλείᾳ, ἐκεῖθεν δὲ τῆς πυρὸς γεέννης καὶ ἀμυθήτων δεινῶν κολάσεων. Ἐπὶ δὲ τοῦ θρόνου τῆς τοῦ ἀδεκῆστου φοβερᾶς κρίσεως ἀκαταισχύντως προσάγων με μέτοχον τῆς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ στάσεως ἀποδείξεις, ἀρπαγησόμενον εἰς οὐρανὸν καὶ μετ' ἀγγέλων ὑμνωδὸν ἐσόμενον τῆς ἀκτίστου καὶ ὁμοουσίου Τριάδος ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι νοουμένης τε καὶ δοξαζομένης, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας ἀμήν.

μενοι ἀφέσεως ἀμαρτημάτων καὶ χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας τῆς παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, οὐ τὸ ἔλκος ἀφάτον καὶ ἡ αγαθότης ἀνείκαστος· ὧ πρέπει πᾶσα δοξα τιμὴ καὶ μεγαλοπρέπεια σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

Ἡ ἀνωτέρω βραχεῖα ἔκθεσις περὶ τοῦ ἐν τῷ Βαρβερινῷ κώδικι Βίου τοῦ Νίκωνος πείθει βεβαίως, ὅτι ὁ κώδιξ οὗτος εἶνε ἄξιος εἰδικωτέρας μελέτης χάριν νέας ὀριστικῆς ἐκδόσεως τοῦ Βίου τούτου.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ

ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

ΠΑΡΗΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ

Α'

ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ¹

122.

Χαρτ. 0,20×0,14. Αἰῶνος XVII (φ. 195).

Μανουὴλ Μαλαξοῦ Νομοκάνων.

Ἐν φ. 192^α. Ἐτελειώθη σὺν Θεῷ τὸ παρὸν νόμιμον διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἀμαρτωλοῦ Παρθενίου ἀρχιερέως τοῦ Πελοποννησίου, κατὰ τὸ ἀχνῆζον ἔτος τὸ σωτήριον· ἐν μηνὶ Μαίῳ κε' καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς Κύριον.

Περὶ τοῦ βιβλιογράφου Παρθενίου ἀρχιεπισκόπου Εὐρυσεύης ἴδε Νέον Ἑλληνομνήμονα Τόμ. Δ' σ. 352.

Ἐν φ. 195^α ἄλλη χεὶρ τοῦ αὐτοῦ 17^{ου} αἰῶνος. Τὸ παρὸν νόμιμον ὑπάρχει τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν τῇ χώρᾳ Χρύσαφα καὶ ὁ ἀποξενώσας αὐτὸ ἐκ ταύτης ἔστω ἀφωρισμένος ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου παντοκράτορος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ τυμπανιαίος ὡς ἱεροδούλος. Ἄλλη δὲ χεὶρ τὴν μὲν λέξιν ἔστω διέγραψε, τὸ δὲ ἀφωρισμένος διώρθωσεν εἰς συγχωρημένος καὶ τὸ ἄλυτος εἰς λυτός, ἀπῆλειψε δὲ τὰ μετ' αὐτὸ ἀρχῆθεν γεγραμμένα καὶ νῦν ἀδιάγνωστα.

Ἐν φ. 195^α 195^β ἰδιωτικαὶ σημειώσεις ἀναφερόμεναι εἰς οἰκογενειακὰ συμβάντα ἀγνώστου κτήτορος τοῦ κώδικος ἐν Ζακύνθῳ διαμένοντος. Ἐν δὲ φ. 195^β μονοκονδυλικῶς αἱ λέξεις ἱερομόναχος καὶ πνευματικός.

Στάχσις νέα.

123.

Χαρτ. 0,205×0,15. Αἰῶνος XVII (φ. 145).

1 (φ. 1^α). «Περὶ τοῦ ἀπλοῦ συλλογισμοῦ τοῦ σοφωτάτου Νικολάου ἱερέως τοῦ Ἐκλαροντζάνου ἀχλς».

¹ Συνέχεια ἐκ τοῦ Τόμ. Ε' σ. 107.

2 (φ. 74^ε). Τοῦ αὐτοῦ «Περὶ ὑποθετικῶν συλλογισμῶν».

Προτάσσεται προσόμιον «τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου ἱερέως τοῦ Κλαυροντζά-
νου νῦν δὲ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας».

3 (φ. 79^ε) «Περὶ ἀποδεικτικῆς τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου
Νικολάου ἱερέως τοῦ Πάλαροντζάνου νῦν δὲ πατρι-
άρχου Ἀλεξανδρείας».

4 (φ. 121^ε). Τοῦ αὐτοῦ «Περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων».

5 (φ. 132^ε). «Περὶ τοῦ περὶ ἐρμηνείας πέμπτου τμήματος· πό-
τερον ἐνάντια ἐστὶ ἢ κατάφασις τῆ ἀποφάσει· ἢ ἢ κατάφασις τῆ
καταφάσει· οἷον μᾶλλον ἀντίκειται Πᾶς ἄνθρωπος ἀγαθός τῆ Οὐδεὶς
ἄνθρωπος ἀγαθός ἢ τῆ Πᾶς ἄνθρωπος κακός».

Ἐν τέλει (φ. 141^ε)· Ἐβίληθε τέρμα τὸ παρὸν βιβλίον εἰς τοὺς 1685 Χρι-
στοῦ ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ 16 καὶ Ἡ μὲν χεῖρ ἢ γράψασθαι σήπεται τίψῃ ἢ
δὲ γραφὴ μένει εἰς ἀπεράντους αἰῶνας.

Στάχωςις νέα.

124.

Χαρτ. 0,225 x 0,155. Αἰῶνος XIX (φ. 295).

α Βιβλίον περιέχον περὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς, κανόνας παρακλητικούς
καὶ ἐξηγημένους εἰς τὰς δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἐορτάς, μύθους
Λίσώπου, τετράστιχα Γαβρίου Ἑλληνοσ, ἐπιστολάς διαφύ-
ρων ποιητῶν καὶ διδασκάλων ἐρμηνευόμενας, χρηστοθήθειαν
αὐτῶν, λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τετράστιχα ἐτέ-
ρων φιλοσόφων ἐρμηνευόμενα, μεγαλυνάρια εἰς τὴν μνήμην ἁγίων,
πραγματείας ἐκκλησιαστικὰς καὶ διάλογον περὶ χριστιανικῆς ὀρησκείας
μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ».

Ἦνε δὲ λεπτομερέστερον τὰ ἐν τῷ κώδικι περιλαμβανόμενα τάδε I (φ. 86)· «Περὶ
κτίσεως ὀρατῆς» ἔχον κεφάλαια Περὶ οὐρανοῦ, Περὶ σελήνης, Οἴκουσ πλανητῶν καὶ
Περὶ πελαγαῶν. Προηγῶνται δὲ τούτων ἀπὸ φ. 4α σχήματ' ἀναφερόμενα εἰς τὰ εἰ-
ρημένα κεφάλαια καὶ τούτων Προσευχὴ εἰς τὴν Θεοτόκον.—2 (φ. 14α). «Κανὼν ἐγ-
κωμιαστικός εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον».—3 (φ. 176β). «Ἐὐχὴ εἰς τὴν ὑπεραγίαν
Θεοτόκον».—4 (φ. 20α). Τροπάρια εἰς τὸν ὅσιον Στυλιανόν.—5 (φ. 29α) Χρυσο-
στόμου εἰς Εὐτρόπιον.—6 (φ. 34α). Κοσμά Κανὼν εἰς τὴν Κοίμησιν.—7 (φ. 44α).
Τοῦ αὐτοῦ Κανὼν εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Σωτῆρος.—8 (φ. 53β). Τὰ τροπάρια «Στέρ-
γειν μὲν ἡμᾶς» καὶ «Δόξα τῇ ἀγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι» μετὰ τῆς ἐρ-
μηνείας αὐτῶν.—9 (φ. 54α). Λίσώπου μῦθοι μετὰ διαστίχου ἐρμηνείας.—10 (φ. 63α).
Βαβρίου Τετράστιχα.—11 (φ. 73α). «Κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου Τετρά-
στιχα ἰαμβικά εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ῥηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ».—12 (φ. 76β).

«Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν».—13 (φ. 79α). Ἀγαπη-
τοῦ διωκόνου Ἐκθέσις κεφαλαίων, ὧν τὰ 11-15 μετὰ διαστίχου ἐρμηνείας.—14
(φ. 98α). «Διὰ τὰ δωδέκα ὄρη τῆς γῆς». Ἀρχ. Δωδέκα βουνὰ μεγάλα εἶνε.—
15 (φ. 99^ε). Τροπάριον Ἦὼς σου τὴν χάριν.—16 (φ. 100α). Ἀπολυτίκια καὶ με-
γαλυνάρια.—17 (φ. 101α). Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια μετὰ διαστίχου
ἐρμηνείας.—18 (φ. 121α) Γρηγορίου Θεολόγου Τετράστιχα μετὰ διαστίχου ἐρμη-
νείας. Ἐπι ἔτους 1815 ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίου.—19 (φ. 131α). «Ἐπιστολαὶ
Θεοφίλου Κορυθαλλέως».—20 (φ. 137α). Γρηγορίου Θεολόγου Ἐπιστολαί.
—21 (φ. 151^ε). «Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πη-
λουσιώτου».—22 (φ. 173^ε). Θεοφυλάκτου Σιμοκάττου Ἐπιστολαί, ὧν κί ὅς·
ἀρ. 20-24 μετὰ σημειώσεων ἐρμηνευτικῶν ἐν τῇ ᾠχ.—23 (φ. 186^ε). Ἀναγνώστου
Παπαγιαννοπούλου Ἐπιστολαί ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, αἱ μὲν ἄλλαι ἀνεπίγραφαι, μία «Γιὼ
ἐλλογιμωτάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ», ἄλλη «Κωνσταντίνῳ τῷ σοφολογιωτάτῳ», ἄλλη
Ἰωάννῃ τῷ σοφολογιωτάτῳ καὶ ναταρίῳ».—24 (φ. 192α) «Τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγ-
λογιωτάτου ἐν διδασκάλοις ἀρίστου τῆς περιφήμου αὐθεντικῆς σχολῆς τῆς ἐν Βουκου-
ρεστίῳ ἐπιστάτου κυρίου Γεωργίου Λύγος εἰς τὴν πρὸς Θεὸν ἀποδημίαν τοῦ ἡγεμῶ-
νος κυρίου Ἰωάννου Νικολάου Ἀλεξάνδρου βοεθόνδα». Ἀρχ. Ἀνθρώπος μαται-
ότητι ὠμοιώθη.—25 (φ. 193α). Ἀναγνώστου Παπαγιαννοπούλου Τύποι
ἐπιστολῶν.—26 (φ. 202^ε). «Μεγαλυνάρια εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον».—27 (φ.
203α). Ἐπιστολαί, ἐν αἷς καὶ Ἀναγνώστου Ἰερόπαιδος 1812 Ἰουλίου 20.—
28 (φ. 205α). «Στίχοι εἰς τὸν Φωκυλίδην» μετὰ διαστίχου ἐρμηνείας.—29 (φ. 213^ε).
Ἀναγνώστου Ἐπιστολαί 1810 Ἰουλίου 20.—30 (φ. 214α) «Στίχοι διὰ τὸν
πυρίκαυστον ναὸν τοῦ Σωτῆρος εἰς Φουρνᾶν».

Ἀρχ. Σωτέρ μου δός μοι σύνεσιν ἵνα στιχοποιήσω

τὸν ἐμπριωμὸν τοῦ σοῦ ναοῦ μεγάλως νὰ θρηνήσω.

—31 (φ. 216α). «Λόγος ἐγκωμιαστικός . . . εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου καὶ
περὶ ἐξομολογήσεως» ἐκφωνηθεὶς τῷ 1810. Ἀρχ. Ἐπρεπε τὸ ὅμοιον τῷ
ὅμοίῳ.—32 (φ. 218α). «Λόγος πανηγυρικός εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ τιμίου Προδρόμου
καὶ περὶ τῆς ἱεραῆς μεταλήψεως ἰδιωτικῆ καὶ πεζῆ φράσει». Ἀρχ. Τίς ἢ πολλὴ
συνέλευσις καὶ συνάθροισις.—33 (φ. 220^ε). «Ἐὐχὴ εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεο-
τόκον» μετὰ διορθώσεων ὑπὸ νεωτέρας χεῖρός.—34 (φ. 223α). Λουκιανοῦ Περὶ τοῦ
ἐνοπνίου μετὰ διαστίχου ἐρμηνείας.—35 (φ. 232α). Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
Λόγος μετὰ διαστίχου ἐρμηνείας. Ἀρχ. Τίς ἢ τυραννίς.—36 (φ. 246α). «Λό-
γος ἐγκωμιαστικός εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον». Ἀρχ. Πτολεμαῖος ἐκεῖνος ὁ Φι-
λάδελφος. Ἐν τέλει ἰδιόμελα εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον, ἄλλη χεῖρὶ γεγραμμένα.—
37 (φ. 256α). «Γράμμα ἡγουμένου πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς δι' ἐλεημοσύνην μοναστη-
ρίου».—38 (φ. 257α). Τροπάρια.—39 (φ. 258α). «Στίχοι εἰς τὴν δευτέραν τοῦ Κυ-
ρίου παρουσίαν» γεγραμμένοι καταλογάδην.—40 (φ. 264α). Δέησις κατ' ἐρώτησιν
καὶ διάλεξιν.—41 (φ. 266α). «Περὶ συστάσεως τοῦ ἀνθρώπου». Ἀρχ. Ἦέναι ἐκ
θεοῦ συνθεμένος ὁ ἄνθρωπος.—42 (φ. 266β). Συνταγαί.—43 (φ. 268α).
Ἐὐχὴ. Ἀρχ. Τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ.—44 (φ. 268α). Περὶ ὑποστάσεως τοῦ Χρι-
στοῦ.—45 (φ. 268β). Περὶ τοῦ φανταστικοῦ.—46 (φ. 269α). Περὶ τῶν βιβλίων τῆς
Παλαιᾶς Διαθήκης.—47 (φ. 270α). Βασιλείου τοῦ μεγάλου Εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα.
—48 (φ. 272α). Ἐπιστολαί πέντε, ὧν ἡ α' καὶ ε' ἀνυπόγραφοι, ἡ β' Ἰωάνναφ ἱερο-
μονάχου, ἡ γ' Σεραφεῖμ Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου, ἡ δ' Ἰωάννου Ἀναγνω-

στοπούλου τοῦ ἐκ Νεοχωρίου. — 49 (φ. 273α). «Πῶς νὰ κατασκευάζῃ καθαρίσιον». — 50 (φ. 273α). «Περὶ θυμοῦ». — 51 (φ. 273β). Ἀριθμητικοὶ πίνακες πρὸς εὐρεσιν χρονολογιῶν. — 52 (φ. 274α) «Μεγαλυνάρια εἰς τὰς ἐπισήμους τῶν ἐυρτιῶν». — 53 (φ. 275β). Μαγικά λόγια. — 54 (φ. 276α). Ἐπιστολὴ ἀρχιερέως περὶ παροχῆς ἐλεημοσύνης. — 55 (φ. 276β). «Περὶ τοῦ πάθους τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου». — 56 (φ. 277α). «Περὶ τῆς ἐν τῷ Ἄδῃ καθόδου». Ἀρχ. Κάτεισιν εἰς τὸν Ἄδην ψυχὴν τεθειωμένη. — 57 (φ. 277β). «Περὶ λύπης». — 58 (φ. 278α). «Χριστιανικὴ διδασκαλία». — 59 (φ. 290α). «Παρεκβολαὶ ἐκ τῆς ἠθικῆς ἀνθολογίας» ἐν στίχοις. — 60 (φ. 291α). «Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν (ἁγιότατον)». — 61 (φ. 294β). «Λίνιγμα». — 62 (φ. 294β). «Στίχοι ἱαμβικοὶ τοῦ ἁγίου Σεραφεῖμ». — 63 (φ. 294β). Ἐπιστολὴ. — 64 (φ. 295β). Μεγαλυνάρια εἰς ἀγίους.

Ἐν τῷ φ. 249α μείναντι ἀγράφῳ βύχῃ ὑπὸ νεωτάτης χειρὸς. Ἐν δὲ φ. 269β ξυλογραφία τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἐκ ῥωσικοῦ ἐντύπου.

Στάχσις ἀπλῆ βυρσίνη μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

125.

Χαρτ. 0,235×0,168. Αἰῶνος XVIII (φ. 466).

Θεοφίλου Κοροδαλλέως Ὑπομνήματα εἰς τὸ Περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως Ἀριστοτέλους.

α' (φ. 4α). «Εἰς φιλοσοφίαν προδιόκησις». — β' (φ. 486). «Ὑπομνήματα εἰς τὸ πρῶτον τῶν Περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως». — γ' (φ. 166β). «Εἰς τὸ β' τῶν περὶ ἀρχῶν ὑπομνήματα». — δ' (φ. 235β). «Συνοπτικαὶ ὑπομνήσεις εἰς τὸ γον τῆς περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως». — ε' (φ. 260α). Εἰς τὸ δ' τῶν φυσικῶν, ὑπομνήσεις συνοπτικαί». — ς' (φ. 285β). «Εἰς τὸ ε' τῶν φυσικῶν ὑπομνήματα». — ζ' (φ. 325β). «Εἰς τὸ ς' τοῦ περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως». — η' (φ. 370α). «Τὴν ἐβδόμην ἐνδείξω τῶν περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως βιβλίον». — θ' (φ. 400β). «Βιβλίον η' εἰς τὸ περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως».

Στάχσις βυρσίνη μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων καὶ λειψάνων δύο κομδίον.

126.

Χαρτ. 0,23×0,18. Αἰῶνος XVIII (φ. 46).

1 (φ. 7α-35α). **Στεφάνου Ἀλεξανδρέως οἰκουμενικοῦ φιλοσόφου Περὶ τῆς ἱερᾶς τέχνης εἰς πράξεις ἐννέα, ὧν ἡ ἐνάτη πρὸς Ἡράκλειον τὸν βασιλέα.**

Προτάσσεται «Περὶληψὶς τῶν κεφαλαίων τοῦ παρόντος περὶ τῆς ἱερᾶς τέχνης συντάγματος πεποιημένη παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀντιγραφῆως Ἱεροθέου ἱεροδιακόνου τοῦ ἐκ Σμύρνης».

Ἐν φ. 356 Τοῦ αὐτοῦ Στεφάνου Ἐπιστολὴ πρὸς Ἡράκλειον.

(φ. 36α) «**Συνεσίου φιλοσόφου πρὸς Διόσκουρον. Εἰς Βιβλία Δημοκρίτου Ὀμιλῖαι Διοσκουρίου τοῦ μεγάλου Σεράπιδος τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ θεοῦ συνευδοκοῦντος.**»

3 (φ. 40α) Ἐπιστολὴ **Ἡλιοδώρου φιλοσόφου πρὸς Θεόδωσιον τὸν μέγαν βασιλέα περὶ τῆς τῶν φιλοσόφων μυστικῆς τέχνης ἱαμβικῷ μέτρῳ.**

Στίχοι 256. Ἀρχ.

Σκῆπτρα γαίης μέδοντες ὡς πανέμφρονες.

Τὰ φ. 16, 36, 56, 6α, 446 καὶ 45α ἀγραφα. Ἐν φ. 1α «Σημειώματα περὶ μετάλλων» καὶ ἄλλαι τινὲς σημειώσεις. Ἐν φ. 2α «Ἐκ τῆς ὀριστικῆς τῶν ὄντων ὀρισμοῖ τινῶν εἰδῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ βιβλῶν ἀναφερομένων». Ἐν φ. 26 καὶ 3α Ὀρισμοὶ περὶ πλανητῶν καὶ χυμῶν. Ἐν φ. 46β διάφοροι σημειώσεις. Ἐν δὲ τῷ τέλει Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Δημητριάδου Χορτάκη Σμυρναίου, ἐγράφη ὑπὸ Διδασκάλου Ἱεροθέου ἱεροδιακόνου Σμυρναίου.

Στάχσις ἐκ χαρτανίου.

127.

Χαρτ. 0,21×0,148. Αἰῶνος XV (φ. Α† 175).

1 (φ. 2α). «Τὸ ἴσον τοῦ Τόμου τῆς ἐπιπλάστου ἐνώσειως τῆς γεγονυίας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου».

Ἀρχ. Εὐγένιος ἐπίσκοπος δούλος τῶν δούλων τοῦ θεοῦ εἰς αἰδῖον τοῦ πράγματος μνήμην.

Ἐν τέλει αἱ ὑπογραφαὶ συνεχιζόμεναι διὰ παραπεμπτικοῦ σημείου ✓ ἐν φ. 16.

2 (φ. 4α). «Ἐν ἔτει 50^ω Ἐκθεσις τοῦ Τόμου τοῦ γεγονότος κατὰ Ἰωάννου τοῦ Βέκκου παρὰ τοῦ ἀγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κὺρ Γρηγορίου τοῦ Κύπριου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς συνόδου· οὕτινος ἐπελάβαντό τινες· καὶ γέγονε πρὸς ἐκείνους ἡ ἀπάντησις ἰσχυρά».

Ἀρχ. Ἔσχε μὲν ἡ ἐπισυνμβάσα πρὸ μικροῦ ταραχῆ τε καὶ ζάλη τῆς ἐκκλησίας.

3 (φ. 10α). Τοῦ αὐτοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κὺρ Γρηγορίου ἀπολογία πρὸς τὴν κατὰ τοῦ Τόμου μέμψιν ἰσχυροτάτη».

Ἀρχ. Ἴει μὲν ἐγὼ πρότερον τοὺς πολλὰ περὶ θεοῦ φθεγγομένους ἐθαύμαζον ἄνδρας.

4 (φ. 18α). «Πρακτικὰ τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ἧτις ἀπεκατέστησε Φώτιον τὸν ἀγιώτατον πατριάρχην εἰς τὸν θρόνον Κων.»

σταντινουπόλεως καὶ διέλυσε τὰ σκάνδαλα τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῆς τε παλαιᾶς καὶ νέας Ῥώμης . . . »

5 (φ. 30^α) « Τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου **Θεσσαλονίκης Νείλου** λόγος ἀποδεικνύς μὴ ἄλλο τι τὸ τῆς διαστάσεως τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας καὶ ἡμῶν μέχρι τοῦ παρόντος αἰτίον εἶναι ἢ τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν πάπαν οἰκουμενικῇ συνόδῳ τὴν τοῦ ἀμφισβητουμένου διάγνωσιν ἐπιτρέψαι· ἀλλ' αὐτὸν μόνον διδάσκαλον εὐέλπειν τοῦ ζητουμένου καθέζεσθαι· τοὺς δὲ ἄλλους ἐν μαθητοῦ μοίρᾳ ὑπακούοντας ἔχειν· καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀλλότριον τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν καὶ νόμων καὶ πράξεων ».

6 (φ. 39^α). « Σύνοψις τῶν ἀγίων καὶ οἰκουμενικῶν ζ' συνόδων ».

7 (φ. 40^α). « Τοῦ αὐτοῦ ἀγιωτάτου καὶ μακαρίου πατρὸς ἡμῶν **Νείλου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης** ἀπάντησις σαφῆς τε καὶ σύντομος πρὸς Λατίνους ὡς περ ἐγχειρίδιόν τι προβάλλον τοῖς βουλομένοις ἀγωνίζεσθαι πρὸς ἐκείνους ».

8 (φ. 42^α). « Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐναντίου πρὸς τὸ συμπέρασμα κατὰ Λατίνων λόγος α' ».

9 (φ. 50^α) « Πρὸς τὸ συμπέρασμα ἢ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, λόγος δεύτερος ».

10 (φ. 63^β). « Πρὸς τὸ συμπέρασμα, ἢ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, λόγος τρίτος ».

11 (φ. 68^α). « Πρὸς τὸ συμπέρασμα, ἢ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, λόγος τέταρτος ».

12 (φ. 79^β). « Ἐκ τοῦ ἐναντίου πρὸς τὸ συμπέρασμα ἢ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος λόγος πέμπτος ».

13 (φ. 88^α). « Λόγοι Λατίνων, ἐξ ὧν οἴονται δεικνῦναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον καὶ προτάσεις ὁμοίως αὐτῶν, δι' ὧν συνάγειν οἴονται τοῦτο· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου λόγοι τῶν τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, πρὸς λύσιν καὶ ἀνατροπὴν τῶν εἰρημένων· σαφέστατα καὶ διαρρήδη, διὰ τῶν ἀγίων πατέρων τῶν διδασκάλων τῆς πίστεως, καὶ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων δεικνύοντες τοῦτο ».

Ἐν τέλει (φ. 172^α) Τέλος τοῦ κατὰ Λατίνων βιβλίου τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου **Θεσσαλονίκης Νείλου**.

14 (φ. 172^β). « Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου ἐν μοναχοῖς

Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου Λόγος ὅτι ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς τὸ πνεῦμα ».

Ἀρχ. Ἀληθῶς μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν. Τελ. (κολ.) μὴ οὔτω νοῦ καὶ φρενῶν ἔξω γενοίμεθα.

Ἐν τῷ ἐν ἀρχῇ φ. Α^α τῇ αὐτῇ χειρὶ τάδε· Κατὰ τὸ 578^{ον} ἔτος, ὑπῆρχεν ὁ Βρυέννιος Ἰωσήφ· Κατὰ τὸ 580^{ον} νέον ἔτος, γέγονεν ἢ ἐν Φλορεντία σύνοδος. Ὁ κατὰ τοῦ Βέκκου **Τόμος** τοῦ Κυπρίου Γρηγορίου, ἐγένετο πρὸ τοῦ Βρυεννίου χρόνους ρκε. Κατωτέρω δὲ τάδε·

Ἔτει 578^{ον}

Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ὁ καὶ σοφώτατος, οὐ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἦν ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ, καὶ ὁ Βρυέννιος Ἰωσήφ, βασιλεύσας ἔτει 2ε', κατέλειπε τὴν βασιλείαν· ἐστέφη δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ· ἐν ἔτει 580^{ον} Ἰνδικτιῶνος ιδ' ἡμέρα Κυριακῇ τοῦ Ἀσώτου· ἐκοιμήθη δὲ Μανουὴλ ὁ βασιλεὺς μοναχὸς γεγονώς, καὶ μετονομασθεὶς Ματθαῖος· ἐν ἔτει 580^{ον} Ἰουλλίου ια' Ἰνδικτιῶνος δ' η'· ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς ἐν ἔτει νέφ 580^{ον} ὑπέγραψε τῇ κατ' οἰκονομίαν δῆθεν ψευδεπιπλάστῳ ἐνώσει, τῇ γεγονυῖα μεταξύ Γραικῶν καὶ Λατίνων ἐν Φλορεντία, ἦν οἱ Λατῖνοι ψευδῶς ὀγδόην ὀνομάζουσι, καὶ ταῦτα μὴ παρόντος τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς προτεθνηκότος·

Ἐν τῷ αὐτῷ φ. Α^α χειρὶ νεωτέρα· Ἐτοῦτο το βιβλίον εἶναι τοῦ ἀγίου Σίμωνος Πέτρας καὶ Βιβλίον πάνυ ὀρέων ἐναντίον τοῦ αἰρετικῆς πάπα καὶ τῶν κακωδόξων Λατίνων.

Στάχσις διὰ περγαμηνῆς.

128.

Χαρτ. Αἰῶνος. XIX.

Ἰωάννου Ν. Σταματέλου, σχολάρχου Λευκάδος, δεκατρία χειρόγραφα τεύχη.

128^α. 0,239×0,214 (φ. 11).

1 (φ. 1α). « Συμπλήρωμα εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν τοῦ Κ. Σάβα ὑπο Ἰω. Ν. Σταματέλου ».

Ἐπίτομοι βιογραφίαι λογίων τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ἔχουσαι πηγὰς κατὰ μὲν τὸ φ. 3β τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τοῦ Μελετίου, κατὰ δὲ τὸ φ. 4α τὴν Χρονολογίαν τοῦ Κυριακοῦ Μελιρρῦτου, κατὰ δὲ τὸ φ. 4α τὴν Isl. della Valachia ὑπὸ Anton Maria del Chiaro.

2 (φ. 6α). «Ἀνέκδοτα βιογραφικά Λευκάδος τοῦ 15' καὶ 17' αἰῶνος».

Μικρὸς πρόλογος καὶ δοκίμια, ὧν τινὰ διαγεγραμμένα.

3 (φ. 11α). Ἰω. Σταματέλου Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀριστοτέλην [Βαλαωρίτην] περὶ συγγραφῆς περὶ Λευκάδος.

4 (φ. 116). Ἐλάχιστα περὶ δύο λευκαδικῶν ἀνεκδότων ποιημάτων περιελθόντων εἰς χεῖρας τοῦ Ἰω. Σταματέλου.

5 (φ. 116). «Αἰ ἐν Πελοποννήσῳ σκευωρίαι . . .» Ὀλίγα ὡς ἐν προλόγῳ περὶ τοῦ χειρογράφου τούτου, περὶ οὗ ἴδε κατωτέρω ἐν 128 Γ' 1.

Τὸ τεῦχος τοῦτο κακόγραφον, δυσανάγνωστον καὶ πῶς ἐφθαρμένον. Πολλαχῶς πολλὰ διαγεγραμμένα.

128 Β'. 0,293×0,211 (φ. 9).

1 (φ. 1α). «Τεῦχος Β'. — Μεσαιωνικά Ἀνέκδοτα ἀφορῶντα τὴν Λευκάδα».

Περιλαμβάνονται α' (φ. 1α) «Α'. Λόγιοι ἄνδρες». Ἐκτενεστέρα ἐκθεσις μετὰ προσθηκῶν τῶν ἐν 128 Α' 1 μετ' ἀνεκδότων ἐπιγραμμάτων αὐτῶν καὶ ἄλλων ποιημάτων ἐκ χειρογράφων. — β' (φ. 6α). «Β'. Πατριαρχικά γράμματα». Δύο, Ἰωαννικίου Γ' καὶ Παρθενίου Δ' Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ἀποσπάσματι. — γ' (φ. 6β). «Γ' Ἱστορικά Μνημεῖα». Τρεῖς ἱστορικαὶ χρονολογίαι ἀποκείμεναι ἐν χειρογράφοις μονῶν καὶ ἰδιωτῶν ἐν Λευκάδι. — δ' (φ. 6β). «Δ'. Ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ» Λευκάδος ἕξ. — ε' (φ. 96). Ἰω. Σταματέλου Ἐπιστολὴ.

Τὰ φ. 7α-9α ἄγραφα. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς «Τεῦχος Β'» ἐμφαίνεται ἡ ὑπαρξίς καὶ Τεύχους Α' ὁμοίως ὕλης, ὁποῖον εἶνε πιθανῶς τὸ 128 Α'.

128 Γ'. 0,21×0,15 (φ. 24).

1 (φ. 1α). «Ἀρχαιολογικὴ ὕλη περὶ τῆς νήσου τῶν Ταφίων 1851».

2 (φ. 2α). «Ἀρχαιολογικὴ ὕλη περὶ Τάφου νήσου» ἐκ διαφόρων πηγῶν, ἀρχαίων συγγραφέων, ἐπιγραφῶν κτλ.

3 (φ. 13α). «Τῶν Ἑλληνίδων τὰ διασωθέντα ἐπιγράμματα».

4 (φ. 136). Ἰω. Ν. Σταματέλου Λόγος, οὗ ἐγράφη μόνη ἡ ἀρχή.

5 (φ. 14α). «Οἱ διάσημοι ἄνδρες τῆς ἀρχαίας Λευκάδος». Κατάλογος ὀνομάτων.

6 (φ. 15α). «Συλλογὴ λευκαδικῶν ἠθῶν, ἐθίμων, παροιμιῶν, γνῶμῶν...»

7 (φ. 18α). Ἄτακτα ἀρχαιολογικά, ἐπιγραφαὶ καὶ σημειώματα πρὸς συγγραφήν «Ἱστορ. Ἀρχ. Καλλιτ.».

8 (φ. 21α). «Παροιμίαι», Συνέχεια τῶν ἀνωτέρω ὑπ' ἀρ. 6.

9 (φ. 246). «Διάφορα μέτρα τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως».

Τὸ φ. 21 παρένθετον καὶ ἀπρόσεραπτον. Τὰ δὲ φ. 206 καὶ 24α ἄγραφα. Τὰ ἐν φ. 246 γεγραμμένα ἀντιστρόφως πρὸς τὴν ὅλην γραφὴν τοῦ τεύχους. Τὸ ὅλον τεῦχος ἀτάκτως γεγραμμένον.

128 Δ'. 0,18×0,15 (φ. 6).

1 (φ. 1α). «Περιγραφή ἀργαίων ἑλληνικῶν χειρογράφων, περιελθόντων εἰς χεῖρας Ἰω. Ν. Σταματέλου σχολάρχου».

Μόνον πρόλογος καὶ περιγραφή δύο κωδίκων, ὧν ὁ μὲν περιεῖχε «Γερασίμου Βλά-

χου εἰς τὸ Β' καὶ Γ' βιβλίον τῶν Μετεωρολογικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ζητήματα», ὁ δὲ ἦτο Μελετίου Ἀγιοτριονήτου «Ἐρμηνεῖα σύντομος περὶ φύσεως τοῦ ἀνθρώπου».

2 (φ. 26). Κατάλογος 1α' ἐπιστολῶν λογίων καὶ ἀρχιερέων.

Αἱ ὀκτώ τῶν ἐπιστολῶν τούτων μετὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 1 περιγραφῆς ἐξεδόθησαν ἐν τῇ Ἐφημερίδι Φιλομαθῶν Περ. Β' Τόμ. 1Δ' σ. 59-64, 72, 74, 91-95, 127-8, 140-3.

3 (φ. 5α). Συνέχεια ἀνεκδότων βιογραφικῶν Λευκάδος, ἀκέφαλος καὶ ἀτάκτως ἠριθμημένη.

Πρβλ. 128 Α', 2 καὶ 128 Β', 1.

Τὰ φ. 4α καὶ 6β ἄγραφα. Τὰ δὲ φ. 5 καὶ 6 ἀντιστρόφως γεγραμμένα. Τὸ τεῦχος τὰ μάλιστα κακόγραφον.

128 Ε'. 0,21×0,15 (φ. 28).

1 (φ. 3α). «Περὶ φιλίας ἀνέκδοτος διατριβὴ Ἐυγενίου Βουλγάρου», λατινιστὶ μεταφρασθεῖσα, περιελθοῦσα εἰς χεῖρας Ι. Ν. Σταματέλου.

Ἐν 9. 1α' ἔμαθον ὅτι ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἱλ. Τανταλίδου. Πράγματι δ' ἐξεδόθη τῶ αὐτῶν μετὰ πρόλογου, σχολίων, λαμβικῶν ἐπιγραμμάτων καὶ ἐπιμέτρων.

2 (φ. 21 α). «Διάλογος Μαξίμου Μαργουνίου ταπεινοῦ Κυθήρων ἐπισκόπου».

Ἐν φ. 206. Τὸ ἀντικρυ χειρόγραφον μοι φαίνεται διόλου ἀνέκδοτον καθότι δὲν περιλαμβάνεται ὑπὸ Κ. Σάθα (Νεοελ. Φιλ. σελ. 216) εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Μαργουνίου.

3 (φ. 186). Βιογραφικαὶ σημειώσεις περὶ Χριστοφόρου Κοντοῦ † 1872.

Ταῦτα ὡς ἐν προλόγῳ ἔργου τοῦ Χριστ. Κοντοῦ περὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Ἀκαρνανίας, περιελθόντος εἰς χεῖρας τοῦ Σταματέλου, ὅπερ οὗτος ἐσκόπει νὰ ἐκδώσῃ.

Πρβλ. Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν κωδ. 1283 «Λίτωλια καὶ Ἀκαρνανία τοῦ μεσαιῶνος ὑπὸ Χριστοφόρου Κοντοῦ».

4 (φ. 20α). «Περὶ Αἰσχύλου».

Ἀντιγραφή τῶν τοῦ Σουίδα ἐν λ. Αἰσχύλος.

Ἐν φ. 2 καὶ 3α δοκίμια ἐπιστολῆς τοῦ Σταματέλου πρὸς τὸν Σύλλογον Παρνασσῶν περὶ δημοσιεύσεως ἐν τῷ περιοδικῷ αὐτοῦ τοῦ «Νέου Κουβαρᾶ», μεγάλου κώδικος ἐκ πολλῶν χειρογράφων εἰς χεῖρας αὐτοῦ περιελθόντος καὶ οὕτως ὑπ' αὐτοῦ ὀνομασθέντος.

Τὰ φ. 20α-28α ἀντιστρόφως γεγραμμένα· οὕτω δὲ καὶ ἠριθμήθησαν.

128 ς'. 0,21×0,15 (φ. 61).

1 (φ. 1α). «Ἐπιστολὴ συμβουλευτικὴ διὰ τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Γραικοὺς, συντεθεισα παρὰ τοῦ σοφωτάτου Λατίνου ἀρχιεπισκόπου Καρλίνῃ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ. Γέγονε δὲ κατὰ τὸ αἴτημα καὶ ἐπέμψθη τῷ Μακαριωτάτῳ Πάπῃ Ρώμης καὶ τῇ γαληνοτάτῃ τῶν Ἑνετῶν Ἀριστοκρατίᾳ».

Ἐν φ. 2α' ἔξεδόθη παρὰ τοῦ Ἰωάννου Ν. Σταματέλου ἐν τῷ «Παρνασσῶ» (Τόμ. Β', 1878, σ. 465-476).

2 (φ. 13α). «Συνοδικὴ καθαίρεσις τοῦ ἀποστατήσαντος τῆς Ἀνατολικῆς Ἀγίας τοῦ

2 (φ. 26). Βιογραφία σύντομοι δεκαεννέα ἀνδρῶν, ἐξηγμένοι ἐκ τοῦ Δ' Τόμου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Μελετίου (σ. 67-72).

Τὸ φ. 46 ἄγραφον.

128^{II'}. 0,21×0,15 (φ. 2).

«Παροιμίας ἀρχαῖαι καὶ νεώτεραι».

Α'. «Ὁμοίαι κατὰ λέξιν καὶ ἔννοιαν». — Β'. «Ὁμοίαι ἐν μέρει».

128^{Θ'}. 0,21×0,15 (φ. 2).

Ὀκτώ δημοτικά ἄσματα.

Ἀκέφαλος συνέχεια συλλογῆς, ἧς λείπει ἡ ἀρχή. Ἀριθμοῦνται ἀπὸ 3-10 καὶ εἶνε τοῦ Καραϊσκάκη, Διάκου, Σπύρου Τσάμη, Γίταυρου, Γιάννου, Νίτσικα καὶ ἄλλων.

Ὁπισθεν τοῦ φ. 1α τὸ φ. 26, ὀπισθεν δὲ τοῦ φ. 16 τὸ φ. 2α.

Ὁ χάρτης τοῦ τεύχους ἑγχρωμος.

128^{I'}. 0,28×0,207 (φ. 1)

«Δημοτικά ἄσματα τῆς Λευκάδος» δύο, α' τοῦ Σπύρου Τσάμη, β' τοῦ Γίταυρου. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν 128^{Γ'} 5 καὶ 7 καὶ ἐν 128^{Θ'} 1.

128^{IA'}. 0,21×0,15 (φ. 1).

Βιογραφία τοῦ ἁγίου Κοσμά καὶ περὶ τῶν διδαχῶν αὐτοῦ.

Πρόλογος πρὸς ἔκδοσιν τῆς δευτέρας διδαχῆς αὐτοῦ.

Ἴδε ἀνωτέρω 128^{ς'} 6 καὶ 7 καὶ 128^{IB'}.

128^{IB'}. 0,23×0,21 (φ. 1).

Διαιρέσεις εἰς κεφάλαια τῶν διδαχῶν τοῦ ἁγίου Κοσμά.

Ἴδε καὶ ἀνωτέρω 128^{ς'} 6 καὶ 7 καὶ 128^{IA'}.

Τὸ φύλλον γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ περιθωρίου ἐντόπου ἐγκυκλίου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐπὶ ἑγχρώμου χάρτου.

129.

Χαρτ. 0,21×0,15. Αἰῶνος XV (φ. 45).

«Ραψωδιῶν τινῶν τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὀμήρου [κείμενον] καὶ μεταφράσεις ἀνέκδοτος ὑπὸ ἀνωνύμου».

Περιλαμβάνονται αἱ ραψωδία Δ-Z. Τούτων ἡ Δ ἀκέφαλος ἀπὸ στίχου 527 μέχρι τέλους. Ἀρχ. . . . μετὰ τὸ κοντάρι εἰς τὸ λαγώνι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν ὄψα-
λόν. Τῆς Ε προηγείται μία ὑπόθεσις πλήρης καὶ δύο ἀτελεῖς. Περιλαμβάνεται δὲ αὕτη μόνον μέχρι τοῦ στίχου 813, τῶν φ. 37α ἀπὸ τοῦ μέσου καὶ 376-44 μενόντων ἀγρά-

φων ὡς καὶ τὸ φ. 3α. Λείπουν δὲ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ραψωδίας ταύτης οἱ στίχοι 46-91 τοῦ κειμένου καὶ οἱ στίχοι 23-68 τῆς μεταφράσεως. Ἡ δὲ Ζ σώζεται μόνον μέχρι τοῦ στίχου 74.

Τὰ φ. 1 καὶ 45 ἐν νεωτέροις χρόνοις τεθειμένα ὡς ἐξυφύλλα ἐξ ἄλλου χάρτου καὶ συνεσταχυωμένα μετὰ τοῦ κώδικος δι' ἀπλῆς προσραφῆς.

Ἡ ἐπιγραφή ἐγράφη χειρὶ τοῦ Ἰω. Σταματέλου, εἰς ἣν ἀνήκε ποτε ὁ κώδιξ, δωρηθεὶς αὐτῷ ὑπὸ Σπυρ. Δεβάρη τῇ 10 Φεβρουαρίου 1872 κατὰ τινα ἐν φ. 1α σημείωσιν καὶ ὑπ' αὐτοῦ δωρηθεὶς τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς.

Κώδιξ ἀστάχωτος.

130.

Χαρτ. 0,21×0,16. Αἰῶνος XIX (φ. 70).

1 (φ. 1^α). Ῥητορικὴ διηρημένη εἰς κεφάλαια περὶ διαφόρων τύπων.

Ἀρχ. (ἀκέφ.) . . . ἐρωτηματικῆς ιδέας ἀπόδοσις, εἰ δ' οὐκ ἀπαξιωσόμεθα αὐτόν.

2 (φ. 7^α) «Εἰς τὰ προγυμνάσματα τοῦ Ἀφθονίου».

3 (φ. 20^α). «Περὶ ῥητορικῆς τέχνης» εἰς βιβλία δ'.

α' (φ. 20^β). — β' (φ. 36^α). — γ' (φ. 53^α). — δ' (φ. 60^α).

Ἐν φ. 676 χρονικά σημειώματα ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας.

Ἐν δὲ φ. 696. Δύο τουμπία πανύ, ἕνδεκα μανδύλια, τὰ πέντε καλά, καὶ τὰ ἄλλα πρατικά. ἓνα ζευγάρι ψινίκια, ἓνα ζευγάρι σκουλαρίκια. ἓνα χαχαλι. καὶ ἄλλο μὲ βαθρακόπουλα. δύο ἀλυσοὶ. ἓνα ἀσιμομάχερον καὶ ἓνας μαστραπὰς ἀσιμένιος.

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ φύλλῳ ἄλλο σημεῖωμα περὶ κτήτορος τοῦ κώδικος λαβόντος τὴν ἱεροσύνην εἰς τὸ ἀχῆσον.

Ἐν φ. 6α, 64α, 656 καὶ 66α δοκίμια κονδυλίου νεωτέρας χειρός. Τὰ φ. 66, 65α, 666 καὶ 67α ἄγραφα.

Στάχωσις νεωτάτη.

131.

Χαρτ. 0,16×0,11. Αἰῶνος XVII (σ. 126).

Σύνοψις ἱερά.

1 (φ. 2α). Εὐχαὶ καὶ τάξεις, α' (ἀκέφ.) . . . ὀτίγους καὶ πυρετοῦ τριτέου καὶ τεταρτέου. β' (φ. 26) Εὐχὴ ἁγίου Μάμαντος εἰς νόσον. γ' (φ. 3α). Τάξις εἰς χωράφιον, εἰς ἀμπελῶνα ἢ εἰς κῆπον. δ' (φ. 36). Εὐχὴ μεγαλομάγευρος Τρύφωνος. ε' (φ. 6β). «Εὐχὴ εἰς βασκανίαν». ς' (φ. 7α) «Εὐχὴ εἰς πᾶ-

σαν ἀρωστίαν». — 2 (φ. 11α). «Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἀγιασμοῦ». — 3 (φ. 186). «Ἀκολουθία νεκρώσιμος». — 4 (φ. 306). «Ἀκολουθία τῆς κοινῆς παρακλήσεως». — 5 (φ. 356). «Εὐαγγέλια ἐπιθινὰ ἀναστάσιμα». — 6 (φ. 44α). «Εὐχαὶ διάφοροι». — 7 (φ. 59α). «Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου». — 8 (φ. 836). Εὐχαὶ διάφοροι. — 9 (φ. 89α). «Κανὼν παρακλητικός εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον». — 10 (φ. 94α). «Τὰ καθ' ἡμέραν συλλειτουργικά». — 11 (φ. 97α). Εὐχαὶ γεγραμμέναι δι' ἄλλης χειρός. — 12 (φ. 996). «Τοῦ Μπαλασίου ἤχος α'». — 13 (φ. 101α). «Κλήμεντος ἱερομονάχου ἤχος πλάγιος β'». — 14 (φ. 102α). Κανόνιον τῶν κύκλων τοῦ ἡλίου. — 15 (φ. 103α). «Εἰς τὸν ἀγιασμόν». — 16 (φ. 104α). «Ἱστορία καὶ θαύματα ἕπου ἔγιναν ἐν τῇ βασιλικῇ καὶ πατριαρχικῇ μεγίστῃ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου παρὰ τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου». Τέλ. (κολ.) καὶ Ἀνδρόνικον· καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Κωνσταν... .

Τὰ φ. 1 α-β, 96 β καὶ 99 α ἄγραφα, ἐν τινι δ' αὐτῶν δοκίμια κονδυλίου. Ἐν δὲ φ. 1 α σημείωμα ἐν πολλοῖς ἰξίτηλον, ἐν ᾧ μνημονεύεται Ἰάκωβος Κεφαλλην.

Τὰ ὑπ' ἀρ. 12, 13 καὶ 15 μετὰ μουσικῶν σημείων.

Κωδὶξ ἀστάχως.

132.

Χαρτ. 0,15×0,10. Αἰῶνος XVII (φ. 125).

1 (φ. 1α). Διήγησις ἐκ τοῦ Γερωντικοῦ.

Ἄρχ. (ἀκέφ.). οὐκ οἶδε ποτέ· τοιοῦτοτρόπως γίνεται καὶ ἐκεῖ· λέγω δὲ οἱ δίκαιοι, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ καὶ τοῦτο ἐστέρηνται. Τότε λέγει ὁ γέρων...

2 (φ. 12^α). «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν, Ἐνοφῶντος τοῦ συγκλητικοῦ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Μαρίας καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ Ἀρκαδίου».

3 (φ. 37^α). «Διησις καὶ ὄπτασία ὠφέλιμος ὀρθοδόξου τινὸς Δημητρίου συγγραφείσα παρὰ Μητροφάνους ἱερομονάχου προτροπὴ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς καὶ διδασκάλου αὐτοῦ κύρου Διονυσίου καὶ ῥήτορος, τεθείσα δὲ εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ τινος εὐτελοῦς Μαύρεντιου ἱερομονάχου».

Κατὰ τινὰ σημείωσιν τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν τῇ ᾠφ τοῦ φ. 37^α εἶνε ἀνέκδοτον ἔργον Μητροφάνους τοῦ Ἐπιτανησίου, περὶ οὗ ἴδε Σάθα Νεοελληνικὴν φιλολογοῦσαν σ. 232.

4 (φ. 60^β). «Ἱστορία Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ ῥήτορος, ἀσκοῦντος ἐν τῇ σκῆτῃ τῆς Λαύρας».

Ἐν τῇ καθωμιλημένῃ. Καὶ περὶ τούτου σημειοῦται, ὅτι εἶνε ἀνέκδοτον.

5 (φ. 63^β). Διηγήσεις θαυμάτων ἀνεπίγραφοι ἐν τῇ καθωμιλημένῃ.

6 (φ. 72^α). «Δαμασκηνοῦ ἀρχιερέως Λόγος περὶ φράσει εἰς τὴν δεκάλογον τοῦ Μωυσέως».

7 (φ. 92^β). «Θεοφάνους μοναχοῦ καὶ ῥήτορος διδασκαλία πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς Χριστιανούς περὶ φράση εἰς τὰ δώδεκα ἄρθρα τῆς πίστεως».

8 (φ. 107^α). «Λόγος τοῦ ἁβδᾶ Ἰσαὰκ πρὸς μοναχοὺς ἀρχαρίους, μετὰ γλωττισθεῖς παρὰ Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ τοῦ Στουδίτου εἰς ὠφέλειαν τῶν εὐρισκομένων».

9 (φ. 113^β). «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου Λόγος ἀσκητικῶς, πῶς δεῖ κομείσθαι τῶν μοναχῶν, μεταφρασθεῖς παρὰ Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ Στουδίτου εἰς τὸ κοινότερον εἰς ὠφέλειαν τῶν εὐρισκομένων».

Ἐκπεσόντων φύλλων μένει κολοβός. Τέλ. ἀλλὰ καὶ ἄλλος ἐὰν σὲ ἐγκωμιάση κλειῖσον τὴ ὠτία σου νὰ μὴν τὸν ἀκούσης...

10 (φ. 117^α). «Διήγησις πανυ ὠφελίμος».

Ἄρχ. Μοναχὸς κάποιος μὲ ἐδιηγῆθη λέγων.

11 (φ. 125^β). «Ἄρχὴ σὺν θεῷ ἁγίῳ Νομοκάνονον».

Ἄρχ. Ὁ δεχόμενος τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων. Τέλ. (κολ.) Καὶ λέγει τὸ Γ ἁγιον, τὸ Παναγία τριάς, τὸ Πάτερ ἡμῶν.

Ἐν τῇ κάτω ᾠφ τοῦ φ. 1· σημεῖωμα τετραδίου δν.

Κωδὶξ ἀστάχως κοσμούμενος ὑπὸ ἐγχρωμῶν ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν γραμμῶν.

133.

Χαρτ. 0,21×0,16. Αἰῶνος XVIII (φ. 218).

1 (φ. 2^α). Ἀρσενίου Μονεμβασίας Ἐπιστολὴ πρὸς πᾶπαν Παῦλον Γ'

Ἄρχ. Εἰκὸς πρὶν περιττῶς, μακαριώτατε πάτερ, τὸ τῶν Ἑλλήνων γένος ἐξευτελίζειν.

2 (φ. 5^α). Σχόλια εἰς δράματα Εὐριπίδου.

α' (φ. 5^α). Εἰς Ἑκάβην. — β' (φ. 41^α). Εἰς Μήδειαν.

3 (φ. 65^α). Σχόλια εἰς Αἴαντα Σοφοκλέους.

Προτάσσεται βραχὺς βίος τοῦ Σοφοκλέους, εἰλημμένος ἐκ τοῦ Σουίδα.

4 (φ. 99^α). «Σχόλια εἰς Προμηθεῖα Αἰσχύλου δεσμώτην».

5 (φ. 116^α). Σχόλια εἰς Πλούτον Ἀριστοφάνους.

6 (φ. 145^α). «Σχόλια Ἰωάννου τοῦ Τζέτζου εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἡσιόδου».

7 (φ. 178^β). «Προλεγόμενα εἰς τὰ Θεόγνιδος» καὶ σχόλια.

8 (φ. 193^α). «Ἐξήγησις εἰς τὸ νουθετικὸν ποίημα τοῦ Φωκυλίδου διὰ πολιτικῶν στίχων».

Ἄρχ. Ὁ Φωκυλίδης ποιητὴς ζῶν καὶ πολιτείαν ζήσας ἐνδρετον, καλὴν, καὶ εὐπρεπῆ, τιμίαν, καὶ ὄντως χριστοδίδακτος ἀπόστολος μέγας τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν ἀκροατὴς ὡς ἄλλος.

9 (φ. 20^α). «Ἐξήγησις εἰς τὰ χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου διὰ πολιτικῶν στίχων».

Ἄρχ. Τοὺς ἀθανάτους μὲν θεοὺς πρὸ πάντων νὰ θελήσῃς κατὰ τὸν νόμον τῶν θεῶν, ὡς εἶναι, νὰ τιμήσῃς.

Προηγῶνται οἱ στίχοι οἷδε·

Ὁ Φωκύλιδης ἀρίστα· σὺ δὲ, ὦ Πυθαγόρα,
ἐλθὲ καὶ δίδαξε ἡμᾶς τὰ ἔδικά σου τῶρα.

10 (φ. 201^α). «Ἀπλοελληνικαὶ ἐξηγήσεις εἰς τὰς ἠρωελεγειακὰς γνῶμας τοῦ Σόλωνος».

Ἄρχ. Ὡ Μοῦσαι αἱ οἰκοῦσαι τὸ ὄρος τῆς Πιερίας

11 (φ. 211^α). «Σχόλια εἰς τὸ α' εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου Ζαχαρίου τοῦ Ἰκρητός».

Τὰ φ. 1 καὶ 178 ἄγραφα.

Κώδιξ τιλφόδρωτος, ἐσταχωμένος διὰ χαρτονίου.

134.

Χαρτ. 0,243×0,17. Αἰῶνος XVIII (φ. 198).

1 (φ. 1^α). Βικεντίου Δαμῶδοῦ α Πράξις κατὰ συντομίαν εἰς τὰς ῥητορικὰς ἐρμηνείας».

2 (φ. 28^β). Τοῦ αὐτοῦ «Προσθήκη εἰς τὴν κατὰ πράξιν ἐρμηνείαν».

3 (φ. 50). «Πραγματεία ἐπιμελεστέρα περὶ τῶν προγυμνασμάτων τῆς ῥητορικῆς τοῦ αὐτοῦ σοφωτάτου κυρίου Βικεντίου Δαμῶδοῦ».

Ἐν τέλει· Κατὰ τὸ ἀψξδ^{ον}: ἔτος τὸ δωτήριον μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἰα^η γέγραπται ἢ παροῦσα διὰ χειρὸς Σωτηρίου Ἱερόπαιδος ἐκ Μαχαλά τῆς Ἀκαρνανίας ἐν τῇ Κεφαλληνίᾳ.

4 (φ. 79^α) «Περὶ τοῦ τύπου καὶ τρόπου τῆς αὐξήσεως ἐκ διαφορῶν σοφιστῶν».

5 (φ. 111^α). «Προσθήκη περὶ συμβόλων».

6 (φ. 121^α). «Περὶ τῶν παρὰ τοῖς ῥήτορα περιστατικῶν καλουμένων μορίων».

Ἐν φ. 123-136 σχεδιογραφήματα Δένδρων τῆς κατασκευῆς τῶν διαφορῶν λόγων.

7 (φ. 137^α). «Ἐπιτάφιοι λόγοι τίνι μεθόδῳ γίνονται».

8 (φ. 140^β). «Τοῦ σοφωτάτου καὶ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου μεγαλοπόλεως Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου κυρίου Γερασίμου Λόγος εἰς τεθνεῶτα α^{ος}».

Ἄρχ. Ἀνάμεσα εἰς τὰς πολλὰς καὶ διαφόρους αἰτίας ὁποῦ δίδει ἓνας κλέπτῃς.

Ἐπονται α' (φ. 143^β). «Τοῦ αὐτοῦ εἰς τεθνεῶτα λόγος β^{ος}» — β' (φ. 148^β). «Τοῦ αὐτοῦ εἰς τεθνεῶτα λόγος γ^{ος}» — δ' (φ. 151^α). «Τοῦ αὐτοῦ εἰς τεθνεῶτα λόγος δ^{ος}» — ε' (φ. 153^β). «Τοῦ αὐτοῦ Λόγος ε^{ος}».

9 (φ. 161^α). «Εἰς τὴν κοιμήσιν τῆς Θεοτόκου».

Ἄρχ. Καὶ ποῖος νοῦς εἶχε τόσην δύναμιν νὰ νοήσῃ τὴν ἀνοδὸν τῆς νύμφης τοῦ οὐρανοῦ βασιλέως.

10 (φ. 165^β). «Εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου».

Ἄρχ. Ἀγκαλιὰ καὶ ἰψηλῆς καὶ βαθυτάτης θεωρίας ὑπόθεσις νὰ εἶναι τὸ ζήτημα.

11 (φ. 172^α). «Λόγος περὶ ἐξομολογήσεως».

Ἄρχ. Καὶ τί τάχα νὰ εἶναι ἐκεῖνο τὸ βδέλυγμα ὁποῦ μᾶς λέγει ὁ Χριστός.

12 (φ. 183^α) Θέματα λόγων.

α' (φ. 183^α) «Ὅτι ὅποιος (διαγεγραμμένος) πλανᾶται ὅποιος λογιᾶται νὰ εἶναι εὐτυχῆς ὅσον εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ μόνον οἱ ἀληθινοὶ δοῦλοι τοῦ Θεοῦ εὐρίσκονται εἰς τὴν εὐτυχίαν». Ἄρχ. Προσίμιον. Τὸ προσίμιον ἐμπορεῖ νὰ περιέχῃ ὅτι πάντοτε ἐστάθη μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν φιλοσόφων. — β' (φ. 185^α). «Ὅτι εἶναι πολλὰ ἀφέλιμον τοῦ εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα. — γ' (φ. 188^α). «Λόγος περὶ ψυχῆς». — δ' (φ. 189^β). «Λόγος περὶ μετανόιας». — ε' (φ. 191^α). «Λόγος κατὰ πλεότου καὶ φιλοχρηματίας». — ς' (φ. 193^β). «Λόγος περὶ βασιάνων». — ζ' (φ. 195^β). «Λόγος πανηγυρικὸς εἰς τοὺς ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον». — η' (φ. 196^β). «Λόγος εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου».

Τὰ φ. 110, 156^β-160^β, 180^β-182^β ἄγραφα.

Ἐν φ. 198^β: Τὴν 16 Νοεμβρίου 1870 Λευκάδι δωροῦμαι τὸ παρὸν εἰς τὸν φίλον μου Ἰωάννην Σταματέλον λόγῳ εὐκρινουῶν φιλίας καὶ ἀγάπης. Β. Ἀρκέλος.

Κώδιξ τιλφόδρωτος καὶ ἀστάχωτος.

135.

Χαρτ. 0,20×0,14. Αἰῶνος XVII (φ. Α - Μ† 125).

Ἐκλογὴ κεφαλαίων ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων, ἀλφαβητικῶς τετραχμένω.

Μυσοβρύτων ὄντων τῶν φύλλων Α - Μ κατὰ τὸ ἄνω ἡμίσυ, λείπουν πλὴν τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ὅλου βιβλίου καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν πρώτων κεφαλαίων. Αἱ δὲ περιωζόμεναι ἔχουσιν ὡδε: φ. Βα «Περὶ ἀκαθαρσίας ἀνθρώπου». Ἀρχ. Τίς καθαρὸς ἐστὶν ἀπὸ ῥύπου; — φ. Ζβ «Περὶ ἀρχόντων κακῶν» Ἀρχ. Ἐγκωμιαζομένων δικαίων. — φ. Ηα «Περὶ Ἀστίν . . . Ἀρταξέρξου». Ἀρχ. Ἰδέως γενόμενος. — φ. Ηδ «Περὶ ἀσεβῶν ἀνδρῶν» Ἀρχ. Εὐφροσύνη δέ. — φ. Θδ «Περὶ τοῦ Ἀχάζ βασιλέως Ἰούδα». Ἀρχ. Οὐκ ἐποίησεν Ἀχάζ. — φ. Ια «Περὶ ἀφροσύνης». Ἀρχ. Μὴ ἀποκρίνου ἄφρονι. — φ. Κδ «Περὶ Βαβυλῶνος καταλύσεως». Ἀρχ. Καὶ οὐκ ἐζήτησαν. Ἐὰ τελευταία κεφάλαια φ. 123α «Περὶ τῆς κοινῆς ἐκκλησίας». Ἀρχ. Ἐὶ ὠραιώθησαν. — φ. 124α «Περὶ μετανοίας» Ἀρχ. Καὶ εἶπε Κύριος. — φ. 125β «Γινώμαι τῶν πάλαι σοφῶν». Ἀρχ. Γρηγ. Θεοῦ διδόντος οὐδὲν ἰσχύει ψθόνος.

Ἐὰ φ. 246, 25α, 516, 536, 67-696, 1006, 103, 1096, 1186, 119, 1206-122 ἀγραφα.

Κώδιξ ἀστάχωτος.

136.

Χαρτ. Αἰῶνος XIX.

Κώδιξ τριμερῆς περιέχων ἔργα Ἰπποκράτους γεγραμμένα διὰ χειρῶν διαφόρων.

Α'. 0,13×0,10 (φ. 6) «Ἰπποκράτους. Περὶ αἱμορροϊδίων. — Περὶ ἱππιατρικῶν».

Β'. 0,20×0,135 (φ. 2). «Ἰπποκράτους περὶ Ἀνατομῆς».

Γ'. 0,21×0,15 (φ. 52). Περιέχονται α' (φ. 1). «Ἰπποκράτους ἄρκος» — β' (φ. 2). «Ἰπποκράτους Ἀφορισμοί». Γεγραμμένα κατὰ δύο σελίδας, ὧν ἡ δευτέρα περιέχει ἑλληνικὴν μετάφρασιν. Ἐν τῇ κἀτω ἔφα ὑποσελίδοις σημειώσεις. Καὶ ἡ μὲν μετάφρασις χωρεῖ μόνον μέχρι τοῦ φ. 36, αἱ δὲ σημειώσεις εὗρηται μέχρι τοῦ φ. 46 καὶ μόνον τοῦ καὶ που ἐν τοῖς ἄλλοις φύλλοις.

137.

Χαρτ. 022×0,16. Αἰῶνος XVIII (φ. 13)

«Ζητημάτων θεολογικῶν λύσεις ἐκτεθεῖσαι παρὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου ῥήτορος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἰωαννινοποπόλεως, κατὰ ἀχο' ἔτος τὸ κοσμοσωτήριο ἀπο Χριστοῦ γεννήσεως, πρὸς τοὺς λεγομένους Ἑγγλέζους, ἃς ἐκεῖνοι ἀπορήσαντες ἐζήτησαν παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας».

Κώδιξ ἀστάχωτος.

138.

Χαρτ. 0,218×0,143. Αἰῶνος XIX (φ. 8).

«Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν πανένδοξον θεοπρομήτορα ἁγίαν Ἄνναν».

Ἐὰ φ. 8 ἀγραφοί.

Κώδιξ ἀστάχωτος.

139.

Χαρτ. 0,144×0,103. Αἰῶνος XIX (φ. 16).

Ἰωάννου Ἰωαννινοποπόλεως Νικολάου βοεβόδα Μαυροκορδάτου ἐκ Σιαρλάτου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας Χρυσόβουλλον.

Ἀρχ. Ταῦτα πάντα τὰ κατωτέρω περιεχόμενα, τουτέστι τὸ δόσιμον τῶν μοναστηρίων, τὸ τῶν ἡγουμένων τῶν μοναστηρίων, τὸ δόσιμον τῶν ἱερέων, τὸ τῶν πρωτοπαπάδων εἰς τὰ ζουδέτζα. Ἐν τέλει ἀψιμα⁹ Λύγοῦστου:

Ἐν φ. 16α ἐπονται πλείσται ὑπογραφαὶ ἐπισκόπων.

Ὁ κώδιξ ἀστάχωτος.

140.

Χαρτ. 0,305×0,211. Αἰῶνος XIX (φ. 418).

Ἐπίσημα σχέδια τηλεγραφημάτων ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν πρὸς τὸν Ὑπουργὸν Ἐσωτερικῶν Ἀθῆνας ὑπὸ διαφόρων Νομαρχῶν, Ἐπαρχῶν, Ὑπουργικῶν γραμματέων καὶ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ὑπὸ Κυβερνητῶν πλοίων, Λιμεναρχῶν καὶ ἄλλων ἀρχῶν ἀπὸ 1 Μαρτίου - 7 Μαΐου 1862.

Ἐἴνε γεγραμμένα ἕκαστα ἐπὶ ἐπισήμων ἐντύπων ὑποδειγμάτων.

Ἐὰ ἐν φ. 15 καὶ 16 τηλεγραφήματα τοῦ Νομάρχου Κυκλάδων εἴνε κρυπτογραφικά. Στάχωσις νεωτάτη.

141.

Χαρτ. 0,345×0,22. Αἰῶνος XIX (φ. 53+3).

Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ 11 Ὀκτωβρίου 1862 — 8 Φεβρουαρίου 1863 μετὰ τῶν αὐτογράφων

ὑπογραφῶν τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν Ὑπουργῶν τῆς Ἐπικρατείας.

Τὰ φ. 516-556 καὶ 566 ἄγραφα.

Στάχσις νεωτάτη.

142.

Χαρτ. 0,321×0,212. Αἰῶνος XIX (φ. 479).

1 (φ. 1α). «Εἰσηγήσεις εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον ὑπὸ **Κ. Φρα-
ρέτου**».

2 (φ. 278^α). **Τοῦ αὐτοῦ**. «Ἱστορία τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου».

Ἐγράφησαν ὑπὸ Γ. Καφροπούλου ἐκ Καρτερολλίου τῆς Μεσσηνίας.

Στάχσις νεωτάτη.

143.

Χαρτ. 0,316×0,215 Αἰῶνος XIX (φ. 334)

Οἰκονομίδου Πολιτικὴ δικονομία.

Ἐγράφη ὑπὸ Μ. Καφροπούλου τῶν 1848 καὶ 1849.

Τὰ φ. 1α-96, 1676-1796, 189, 271α-2736, 318, 326α-3346 ἄγραφα.

Στάχσις νεωτάτη.

144.

Χαρτ. 0,35×0,24. Αἰῶνος XVIII (φ. 573)

Μελετίου Ἀθηνῶν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία.

Ἡ ἀρίθμησις τῶν φύλλων παλαιά. Πλὴν δὲ τῶν ἠριθμημένων ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ ἔξ ἄγραφα φύλλα, ἐν δὲ τῇ τέλει ὀκτώ, ὧν αἱ τρεῖς τελευταῖαι σελίδες ὡς καὶ ἡ συνεσταχωμένη τῇ ἑξῆς τοῦ περικαλύμματος κατέχονται ὑπὸ ἀτελοῦς πίνακος τῶν περιχομένων.

Στάχσις βυραίνη μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

145.

Χαρτ. 0,413×0,254. Αἰῶνος XIX (φ. 96).

Ἰγνατίου Ἡρακλείας ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀν-

θιμον, πρὸς Μητροπολίτας, Ἐπισκόπους, Ἡγουμένους καὶ ἄλλους ἀπὸ 28 Σεπτεμβρίου 1824 μέχρι 15 Φεβρουαρίου 1832.

Τινὲς μὲν ὀλόγραφοι, τινὲς δ' ἐν περιλήψει. Ἔβλε δε «Κόπια» (φ. 2α) αὐτοῦ τοῦ γράψαντος.

Στάχσις βυραίνη ἀπλή.

146.

Χαρτ. 0,235×0,20. Αἰῶνος XIX (φ. 274.)

Πρακτικὰ συνεδριῶν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀπὸ τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1863 μέχρι τῆς 3 Μαρτίου 1864.

Φέρουσι τὰς ἀπογράφους ὑπογραφὰς τοῦ Προέδρου καὶ τῶν Ὑπουργῶν.

Ἡ ἀρίθμησις τῶν σελίδων παλαιά. Πλὴν δὲ τῶν ἠριθμημένων ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ τέσσαρες σελίδες, ἐν δὲ τῇ τέλει ἔξ ἄγραφοι.

Στάχσις νεωτάτη.

147.

Χαρτ. 0,31×0,213. Αἰῶνος XIX (φ. 315).

Ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ προσωρινοῦ διοικητοῦ τῆς Σάμου **Δημητρίου Χρηστίδου** ἀπὸ 2 Ἀπριλίου - 13 Σεπτεμβρίου 1829 ὑπ' ἀρ. 1 - 1217.

Τὰ φ. 1, 308, 315 ἄγραφα.

Στάχσις νεωτάτη.

148.

Χαρτ. 0,224×0,16. Αἰῶνος XIX (φ. 390).

1 (φ. 2α). Φυσικὴ.

2 (φ. 312^α). Ἀστρονομία.

3 (φ. 366^α). «Τῆς ποσοτικῆς ἐπὶ τινῶν τῆς Μηχανικῆς θεωρημάτων καὶ προβλημάτων ἐφαρμογὴ».

Ἔβλε πιθανῶς ἔργα **Θ. Καίτη**.

Ἐν φ. 1α χειρὶ νεωτέρῃ Ἀντώνιος Σιώτης.

Ἐν τῇ μεταξὺ καὶ ἐν τέλει πολλὰ φύλλα ἄγραφα.

Στάχσις νεωτάτη.

149.

Χαρτ. 0,245×0,185. Αἰῶνος XIX (φ. 230).

1 (φ. 3^α). « Στοιχεῖα τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς θεολογίας ».

2 (φ. 149^α). Ἠθικὴ θεολογία.

3 (φ. 272^α). Ποιμαντικὴ θεολογία.

Ἐν φ. 1436: Ἐγγραφὸν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ σχολῇ τῷ 1861 Ὀκτωβρίου 17 Ἱεροδιάκονος Μελέτιος (Π. Οἰκονόμου).

Τὰ φ. 1-3, 266, 144^α-1486, 168^α-1716 ἄγραφα.

Στάχσις νεωτάτη.

150.

Χαρτ. 0,245×0,185 Αἰῶνος XIX (φ. 289).

1 (φ. 1^α). Θεολογικὴ ἐγκυκλοπαιδεία.

2 (φ. 37^α). Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία.

3 (φ. 244^α). Λογικὴ.

Ἐν φ. 2896: Ἐγγραφὸν ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Θεολογικῇ Σχολῇ Ἱεροδιάκονος Μελέτιος Π. Οἰκονόμου τῷ ῥωξά' τῇ 23 Ἀπριλίου διὸ καὶ δόξα τῷ συντελοῦντι θεῶ.

Τὰ φ. 8, 30^α, 366, 2356, 237^α-2426 ἄγραφα.

Στάχσις νεωτάτη.

(Ἐπιτετα συνέχεια)

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

— Οἱ ἐν Κοζάνῃ ἑλληνικοὶ κώδικες Τῆ πρόφρονι φροντίδι τοῦ ἐμοῦ ἀρχαίου συμφοιτητοῦ, σεβασμιωτάτου Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Κωνσταντίου, ἔλαβον σημεῖωμα περὶ τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Κοζάνῃ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου φυλασσομένων ἑλληνικῶν κωδίκων, συντεταγμένον ὑπὸ τοῦ ἐν Κοζάνῃ διδασκάλου Εὐαγγέλου Διάφη. Ἐὐ πρόχειρον τοῦτο σημεῖωμα οὔτε τοὺς περγαμηνοὺς ἀπὸ τῶν χαρτῶν κωδίκων διαστέλλει, οὔτε τὸ σχῆμα, τὸν ἀριθμὸν τῶν φύλλων καὶ τὸν αἰῶνα τῶν κωδίκων περιέχει, περιορίζεται δὲ ὡς τὸ πλεῖστον εἰς μόνην τὴν κυριωτάτην ἴσως ὕλην ἐκάστου κώδικος ἄνευ ἀναγραφῆς τῶν λοιπῶν περιεχομένων καὶ συμπεριλήψεως τῶν τυχόν ἐν τοῖς κώδικι περιλαμβανομένων χρονικῶν σημειωμάτων, δηλώσεων βιβλιογράφων καὶ κτητόρων. Οὐχ ἤττον θεωρῶ οὐχ ὅλως ἄχρηστον τὴν δημοσίευσιν τοῦ σημειώματος τούτου, τοῦτο μὲν διότι ὅπωςδὴποτε παρέχει γενικὴν τινὰ ἔννοιαν τῶν ὡς τὸ πλεῖστον νεωτέρων τούτων κωδίκων, τοῦτο δὲ ὅπως δοθῇ ἀφορμὴ εἰς τινὰ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ Κοζάνῃ ἢ τῇ λοιπῇ Μακεδονίᾳ λειτουργῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τυχόντων παλαιογραφικῆς προπαιδείας νὰ προβῇ εἰς τὴν σύνταξιν ἐπιστημονικοῦ καταλόγου τῶν εἰρημένων χειρογράφων. Ἐχει δὲ ὧδε τὸ σταλὲν μοι σημεῖωμα, εἰς ὃ προσέθηκα ἐν ἀγκύλαις τινά: 1) Ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς Ἰπποκράτους. — 2) Συλλογὴ ἐπιστολῶν διαφόρων ἀνδρῶν. — 3) Ἐρμηνεῖα τῶν τετραστίχων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὑπὸ Νικητὰ τοῦ Σερρών. — 4) Φυσικὰ Ἰωάννου Βουκερέρου. — 5) Ἱστορία τῶν Αἰθιοπῶν καὶ τῶν Ἰνδῶν [Ἱστορία ψυχωφελῆς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπῶν χώρας τῆς Ἰνδῶν λεγομένης Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ;]. — 6) Λόγος εἰς τὸ Ἐλέησόν με ὁ θεὸς ὑπὸ Γερασίμου. — 7) Δουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων. — 8) Νόμιμον ἐκκλησιαστικόν. — 9) Νικηφόρου [Καλλίστου Ξανθοπούλου] Ἐξήγησις εἰς τοὺς ἀναβαθμοὺς τῆς Ὀκτωήχου. — 10) Θεοδώρου Προδρόμου Τετράστιχα. — 11) Ὑπομνήματα περὶ φυσικῆς

ἀκροάσεως. 12) Ἑρμηνεία Λουκιανοῦ καὶ ἄλλων. — 13) **Ι. Δ. Σακελλαρίου** Τί ἐστὶν ἔργον τοῦ ἄρχοντος. — 14) **Θεοφίλου Κοροδαλλέως** Προδικοίσεις. — 15) **Νεμεσίου Ἑμέσης** Περὶ φύσεως ἀνθρώπου. — 16) Νόμιμον ἐκκλησιαστικόν. — 17) Συνοπτικὴ ἑρμηνεία ἀριθμητικῆς Μπαλάνου [Βασιλοπούλου]. — 18) **Ἰσοκράτους** πρὸς Δημόνικον παραίνσεις. — 19) Τὰ ἀρέσκοντα τοῖς φιλοσόφοις. — 20) **Ὀμήρου** Βατραχομουμαχία. — 21) Ἐγχειρίδιον ῥητορικῆς. — 22) Ἐπιστολαὶ τοῦ κυρίου **Μαξίμου** καὶ ἄλλων τινῶν. — 23) **Χαρσαίου Μηγδάνη** Λύχνος τοῦ Διογένους. — 24) Σύνοψις περὶ θεωρίας ἰατρικῆς. — 25) Θεολογία ἀνώνυμος. — 26) **Λόγγου** Τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην. — 27) Νομικόν τοῦ Καμπανίας. — 28) **Νικηφόρου Βλεμμύδου** Λογικὴ ἐπιστήμη. — 29) Περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀνώνυμον. 30) **Ἰσοκράτους** Ἐγκώμιον εἰς Εὐαγόραν. — 31) **Μαξίμου [Ἡελοποννησίου]** Ὀμιλίαι καθ' ὅλον τὸν ἑνιαυτὸν εἰς τὰς Κυριακάς. — 32) Βιβλὸς **Συνεσίου Κυρήνης**. — 33) **Χρυσολωρᾶς** [Ἐρωτήματα;]. — 34) Διάλογοι ἀληθείας περὶ ματαιότητος. — 35) Εἰσαγωγή Πορφυρίου. — 36) Θέματα εἰς τὴν γραμματικὴν **Λασκάρεως**. — 37) **Ἰερου Ἀπόλλωνος** Ἱερογλυφικά. — 38) Ἐτερον ἀνεπίγραφον. — 39) Ἐτερον ἀνεπίγραφον. — 40) **Ἀφθονίου** Προγυμνάσματα ῥητορικῆς. 41) Ἐξομολογητᾶριον. — 42) **Ἰωάννου Χρυσοστόμου** Λόγος περὶ τοῦ ὄφους τοῦ Μωϋσέως. — 43) Ἐκκλησιαστικόν ἀνεπίγραφον. — 44) Νουθεσία εἰς πνευματικὸν πατέρα. 45) **Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου** Λόγος κατὰ Ἰουλιανοῦ. — 46) [**Δημοσθένους**] Λόγος περὶ τοῦ στεφάνου. — 47) **Δαρδάρεως** Παιδαγωγός. — 48) **Ἰωάννου** Σύνοψις νόμων. — 49) **Θεοδοσίου Κοροδαλλέως** Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἄρχοντα Σκαρλάτον. — 50) Ἐπιστολὴ τοῦ **Ἰεφραῆμ Ἡώποβιτς**. — 51) Ὀμιλίαι εἰς τὸ Πρόσχε σεαυτῷ. — 52) Φυσικῆς ἱστορίας βασιλείον τῶν ζῴων ὑπὸ **Ν. Ν.** — 53) Ῥητορικὴ κατ' ἐρωταποκρίσιν ὑπὸ [**Ἰεφραῆμ**] **Ἡώποβιτς**. — 54) Συλλογὴ γνωμικῶν διαφόρων γλωσσῶν. — 55) Παράφρασις εἰς τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα ὑπὸ **Νεοφύτου Ἱεροδιακόνου**. — 56) Πραγματεία περὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ὑπὸ **Ἀθανασίου Πέτρου Ἡαλλίδα**.

— **Στίχοι** εἰς **Μανουὴλ** τὸν **Ἡομνηνόν**. Ἐν τῷ ὑπ'

194 Βαροκικῶ κώδικι τῆς ἐν Ὁξωνίῳ Βοδληϊανῆς βιβλιοθήκης, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, φέρονται ἐν φ. 95^α καταλογάδην γεγραμμένοι οἱ ἐξῆς « Στίχοι ἠρωτικοί »:

Ἦν ὅτε ῥωμαϊκὴν ὑπὸ Αὐσονιτῶν πλατάνιστον
πρέμνον ἐρίθαλές, εὐσκιόφυλλον, τανυπέτηλον
ἦδε πόλις τελέεσκεν. Ἄτάρ ζαμενοῦς ὑπ' ἀέλλης
βαρβαρικῆς ἰδὲ λαίλαπος ἰδὲ τυφῶνος ἀγρίου
5 κουριδίη νεάνις ἄτε μητρὸς ἀπέσπαστο φίλης,
κειραμένη δ' ὑπὸ βόστρυχον ἀγλᾶν ὥστο χαμάζι.
Ἦύτε γὰρ πλοκαμίδας ἀμύξατο τείχεα πυκνά,
ἦθεα περσικὰ δ' ὠλοφύρατο ἐπεὶ μετέλαχεν
εὐνομίης Θεοφιλέος εὐσεβέων τ' ἀπὸ θεσμῶν.
10 Οὐδ' ἄρα κοιρανέοντος ταῦτ' ἐπιήνδανε θυμῷ,
σκηπτοκρατοῦς ἀκάμαντος, ἀριστοπόνου, μεγαθύμου
Κομνηνιάδεω ἀγακλυτοῦ, βαρβαροφόντου,
θηρολετῆρος, ὅσα περ οὔρεσιν ἀμφινέονται,
Μανουὴλ ἑπταμείδοντος, ἐρισθενέος, πτολιπόρθου,
15 εὐσεβέων τε λόγων μελιχροφθόγγιο δόνακος
πνευματικῆς θ' ἠγήτορος ἀναβάσεως ἀπλανοῦς,
πορφυρόπαιδος· ὃν οὐ θέμις ἐκ μερόπων ἐπικήρων
φύτλης ἐκγεγάασθαι, ἀπ' οὐρανίων δ' ὄλεσθαι,
ἄτροτον ἐν καμάτοισιν ἀεικελοῖσιν ἰόντα,
20 ἄτροπον οὐδὲ πνόωντα περιχθονίων κατὰ πληθύν
καὶ φυσικῶν ἐφύπερθεν ἀναγκῶν, αἱ κε θέλησιν.
Οὐκ οὐκ ἐπικύδανε, παμβασιλεῖ ἰδὲ Χριστῷ
φραζάμενος, τόν γ' οὐκ ἄγαρ οὐκ Ἰσμαὴλ θεοκλυτεῖ,
βάσκεν ἐς ἡλίου ἀναδυομένοιο πῦρ αὐτὴν
25 αὐτομάτως, οὐδ' ἀξιόλεκτον ἄγειρε φάλαγγα.
Ὡς δ' ὅτε περ Γεδεῶν τὸ λαφύξαν ἀγάγετο καὶ τε
Μαδιανίτιδας ὄλσεσιν πανστρατίας ὑπερόπλους,
ἐν δὲ κεραυνὸν ἀπ' ἀντυγος αἰθερίοιο ἀτειρῆ

ἄξυπτερον
2. τανυπέτηλον 3. ἢ δὲ 6. ὑποδόστρυχον 7. ἦύτε 9. εὐ-
ρομῆς τὰπὸ 18. θηρολετῆς 14. ἐρισθενέως 18. ἐκγεγαί-
ασθαι 20. περιχθονίων κατὰ πληθύν 24. ἡελίοιο. Ἴδε καὶ στ. 58
26. λαφύξαν 28. ἀπάντυγος

Πέρσαι καθοράαν ὄλασαντο, λάθοντο δ' ὄιστοῦ,
 30 ἔς δὲ φυγὴν ἐτράποντο λυγρὰν αὐδὴν λαλαγοῦντες,
 στέρνα δ' ἀνὰ πολυχανθῆ γαίης πουλυβοτείρης
 οὐκ' ἔτ' ἐπιτροχόωντες ἐς ἄγχεα μακρὰ δύσαντο,
 δορκαλίδες τρομέουσαι θῆρα βριαροπάλαμνον.
 Πολλὰ δὲ δούρασιν ἀμφὶ μετὰφρενα τραυματέοντο,
 35 οὐδ' ἄρ' ἐπὶ στήθεσι βολίδος ἔμιμνον ἱρωήν.
 Ὡς οἱ μὲν δραπέτευσαν ἀπ' ἀλλοτρίοιο δόμοιο,
 κηφῆνες δὲ μελισσῶν οὐκ ἔτι σίμβλα τρυγῶσι.
 Χεῖρα δὲ σωτιάνειραν ἀνασχόμενος δι' Ὀλύμπου
 κοίρανος ὄλβιος ἠδὲ θεῶνυμος ἠδὲ θεουδῆς
 40 λίσσεται ὑψιμέδοντα λάχους ἔνεκεν θεολέκτου·
 «Ἰλαθι, δημιουργέ ἀναξ· ἱκέτης δέ τοι εἰμί
 Χριστιανῶν σ' ἐπιλήσιμονα μὴ μέχρι τέρματος εἶναι,
 ὄμμασι δ' εὐμένεσσι τεὸν σχοίνισμ' ἐπιβλέψαι.
 Σοῦ χάριν οὔτε τι σώματος, οὐ στέφρος πολυτίμου
 45 φείσομ' ἐγὼ ποτε οὔτε κ' ὄτῳ χαρισαίμην».·
 Ἦ ῥα καὶ ἀμβροσίην διὰ δεξιὰν ἐνθετο λίθον,
 κάθβαλε δὲ καρτερόν ἐς ὑπώρυχα τῆσδε πόλιος,
 καδ δ' ἔβαλον μεγαλήτορες ἄνδρες ἀριπρεπέες τε,
 ἔστε δομήτορες ἧῦτ' ἀδινάων φῦλα μελισσῶν
 50 ἔργον ἀρίζηλον τόδε συμπέραναν παραχρῆμα,
 Ῥωμαίδος τε πάλιν μέρος οὐκ ἐλάχιστον τάδ' ἦν.
 Λυσσητήρ δὲ κύων ὅς κάρχαρον ἐγκατείασκε
 γνάθον ὀδυνήσαιτο λίθον μόνον ἐγκαταρρήξας.
 Θύγατρα δ' ἀπολαβοῦσα τὴν ἀπόδημον ἐς μακρὸν
 55 λευκόπεπλον, ταυνοδόστρυχον, εὐστέφανον, διὰ φῦκος
 παρειὰς ἐπιχρωσαμένην, πάμπαν ἐρατείνην
 Αὐσονίτι· σκίρτησε, πολιούχῃ δὲ ἀνακτι
 ἐνθεν ἐπεύξαθ' ἠελίου ἀπερείσια κύκλα

31. πολυχανθείης πολυβοτείρης 34. ἀμφιμετὰφρενα 35. ἐπι-
 στήθεσ 36. ἀπαλλοτρίοιο 43. σχοίνισμ' 45. οὐτέκεστο χαρισά-
 μην 48. καδ 49. ἐσδε αδονῶν 51. τάδε ἐνι ἑτέρας λέξεως
 53. ἐγκαταρρῶξας 56. ἐπιχρωσαμένην 57. αὐσονίτης
 58. ἐπεύξας

60 καὶ μονοκρατορίην χθονὸς υἱεὶ ἄμα φαινωῖ·
 κύκλῳ γὰρ ἐπάρασα βλεφαρίδας, ὡς φάτο θέσπις,
 τέκνα θ' ὀρώσα γέγηθε συνηγμένα πάντοθεν αὐθις
 δύσιος ἀντολῆς τε ἀτεκμάρτων τε θαλασσῶν.

Ἐν τῷ ποιήματι δὲν γίνεται ῥητὴ μνεία τῆς πόλεως, ἧς τὴν ἐπ-
 αναφορὰν εἰς τὴν βυζαντιακὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἀνάκτισιν τῶν τειχῶν
 ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ πανηγυρίζει ὁ ποιητής. Ἄλλ' ἀφ' οὗ
 ὠρισμένως λέγεται, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἐπανεκτήθη ὑπὲρ τοῦ Βυζαν-
 τίου, ἀπαλλαγείσα βαρβαρικῆς λαίλαπος ἰδὲ τυφῶνος ἀγρίου,
 ὅτι δ' ἡ δουλεία ἦν ἀπέβαλεν ἦτο ἡ τῶν Περσῶν, ὡς ἀρχαίζοντες
 ὠνόμαζον τοὺς Τούρκους οἱ Βυζαντινοί, εἶνε προφανές, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ
 Μανουὴλ Κομνηνοῦ ἀνακτηθεῖσα καὶ ἀνοικοδομηθεῖσα αὕτη πόλις
 πρέπει νάναζητηθῆ μεταξὺ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατεχομένων τείως
 ὑπὸ τῶν Σελδσοῦκων, πρὸς οὓς γενναίως καὶ ὡς τὸ πλεῖστον ἐπιτυ-
 χῶς ἐπολέμησεν ὁ αὐτοκράτωρ, καθ' ἃ διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία.
 Καὶ δυνατὸν μὲν νὰ νοῆται τις τῶν ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ ἐν Κιλικίᾳ
 κυριευθεισῶν πόλεων, ἀλλ' ἴσως εἶνε πιθανώτερον, ὅτι πρόκειται περὶ
 τοῦ ἐν Φρυγίᾳ Δορυλαίου. Τοῦτο, ὑποκείμενον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς
 ἐπικρατήσεως τῶν Σελδσοῦκων, ἠδυνήθη ὁ αὐτοκράτωρ νάνακτῆσθαι
 καὶ τειχίσθαι ἐν ἔτει 1175 μετὰ καὶ τοῦ ἐπ' Ἰσης ὡς τὸ Δορύλαιον
 ἐγκαταλειμμένου φρουρίου Σουβλαίου (Πρβλ. στ. 7: ἀμύξατο
 τείχεα πυκνά). Πράγματι δ' ἂν παραβάλωμεν τὰς περὶ τῆς
 ἀνακτῆσεως ταύτης τοῦ Δορυλαίου καὶ τῶν χάριν αὐτῆς συγ-
 κρούσεων πρὸς τοὺς Σελδσοῦκους διηγήσεις παρὰ τῷ Νικήτῃ Χω-
 νιάτῃ (ἐκδ. Βόννης σ. 227,20-229,19) καὶ τῷ Ἰωάννῃ Κιννάμφ
 (ἐκδ. Βόννης σ. 294,12-296,2), περὶ ὧν ἴδε καὶ Ramsay (The
 historical geography of Asia Minor. Ἐν Λονδίῳ. 1890 σ. 79),
 πειθόμεθ' ἀδιστακτικῶς, ὅτι τὸ προκείμενον ποίημ' ἀναφέρεται εἰς τὴν
 ἀνάκτισιν τοῦ Δορυλαίου. Μάλιστα δὲ τὰ περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς τει-
 χοδομίας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως λεγόμενα ἐν τῷ ποιήματι ἐν στ.
 47 κ. ἐ. συμπίπτουσι κατὰ γράμμα πρὸς τὰ τοῦ Χωνιάτου Ἐπεὶ
 δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν ἐπεβάλετο, νωτοφορεῖν τοὺς
 λίθους ἀρξάμενος, οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ἠρρένωσεν ὡς
 ἀπτέρῳ τάχει τὸ τεῖχος ἀνεγερθῆναι καὶ προσεπιβληθῆναι
 59. φαενῶ 60. ὡς φάτο

οὐ χάρᾳ ἐξώθεν καὶ ἀνορυχθῆναι φρεάτια ἔσωθεν εἰς πλείονας ὑδάτων ἀντλήσεις.

Εἶνε δὲ τὸ ποίημα ἀνώνυμον. Ἴσως δὲ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προσγράψωμεν αὐτὸ εἰς τὸν Θεόδωρον Πρόδρομον, τὸν πολλοῦς, ὡς γνωστόν, πανηγυρικοῦς γράψαντα ἐπ' αἰσίοις βασιλικοῖς καὶ παλεμικοῖς γεγονόσιν, ἰδίως εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν (Πρβλ. **Συνεσίου Παπαδημητρίου Θεόδωρον Πρόδρομον**, Ἐν Ὁδησῶ, 1995 ῥωσιστί, σ. 375 κ. ἑ.), ἂν μὴ ἐκ τῶν ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ λέξεων ἤδε πόλις ὑπεφαίνετο, ὅτι τις τῶν πολιτῶν αὐτοῦ τοῦ Δορυλαίου ἔγραψεν αὐτό. Ἀλλὰ δύναται ὁμως νὰ εἰκασθῆ, ὅτι συνέγραψε μὲν αὐτὸ ὁ Πρόδρομος, ἀλλὰ παριστάνεται λαλῶν ὡς ἀπὸ προσώπου αὐτῆς τῆς πόλεως, καθ' ἃ πολλάκις ἐγένετο παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.

Ἡ δ' ἐν τῷ κώδικι παράδοσις τοῦ ποιήματος ἔχει ἐν τοῖς πλείστοις καλῶς πλὴν τῶν στίχων 51 (τάδε = τάδ' ἦν;) 52 (ἐγκατείασκε;) καὶ 53 (ἐγκαταρρώξας = ἐγκαταρρήξας;).

Νῆαι δὲ λέξεις, προσθεταί εἰς τὰ λεξικά, σημειούσθωσαν ἐκ τοῦ ποιήματος αἰέξῃς, ἀξιόλεκτος, βαρβαροφόντης, ἐγκατείασκε(;), ἐπταμέδων, μελιχρόφθογος, πορφυρόπαις, σκηπτοκρατῆς, σωτιάνειρα, τανυδόστρυχος, τραυματέομαι, ὑπῶρυξ.

— **Ἀνέκδοτον ποιημάτιον Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου**. Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. XI, 40 (34) κώδικι τῆς ἐν Βιέννῃ βιβλιοθήκης Rossiana, γεγραμμένῳ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, περιέχονται ἐν φ. 226 α-β οἱ ἐξῆς ἀνέκδοτοι, ὅσον οἶδα, στίχοι τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Τοῦ αὐτοῦ ἀστειῶν». Ἀναφέρονται δ' αἱ λέξεις «Τοῦ αὐτοῦ» εἰς προηγούμενον ὀρθογραφικὸν στιχοῦργημα τοῦ Προδρόμου. Ἐχουσι δὲ ὡδε οἱ στίχοι, γεγραμμένοι ἐν τῷ κώδικι καταλογάδην:

Τῆ χθὲς οὐκ ἐζυμώσαμεν· ἄλευρον γὰρ οὐκ ἦτον.

Ἵπέρπυρόν μοι, πίστευσον, οὐκ εἶχα νάγοράσω,
καὶ ἠρξάμην ὀλιγοθυμεῖν, καὶ ὡς ἂν ἐσκοτιζόμεν.

Πολλὰ, τὴν εἶπον, πεινά μου, δίφθογγον νά σε γράφω.

5 Μόνον [με] ἔασον μικρὸν μὴ σκοτισθῆ τὸ φῶς μου.

Ἄλλ' ὁμως οὐκ ἐπήκουσεν, εἰ μὴ νά κάτσω εἰς γεῦμαν.

Ἐως ὡδε μετριάζοντες ἐπλέξαμεν τοὺς στίχους.

2. εἰπέρπυρόν νηγοράσω 4. πείνα 6. νακάσω

Οἱ στίχοι οὗτοι, ὄντες πιθανῶς ἀπόσπασμα ποιήματος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, ἀνάλογον πρὸς τὰ ἐκδομένα παρὰ τῷ *Legrand* (*Bibliothèque grecque vulgaire* Τόμ. Α' σ. 38-124), εὑρηνται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 246 κώδικι τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει μονῆς Κουτλουμουσίου, γεγραμμένῳ ὁμοίως τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα. Φέρουσι δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν «Τοῦ αὐτοῦ ἀστειῶν» προηγείται δ' αὐτῶν «Φιλοσόφου καὶ ῥήτορος κῦρ Θεόδωρου τοῦ Προδρόμου» στιχοῦργημα ὀρθογραφικόν, ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων Ἰστέον, ὦ παῖ, ὅτι τὸ ἄλφα δασύνεται ἐν λέξεσι τοιαύταις, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ Ῥοσιανῷ κώδικι. Λυποῦμαι δὲ, ὅτι δὲν ἀντέγραψα τὸ «Ἀστειῶν» τοῦ Προδρόμου τῷ 1880, ὅπως ἀντιβληθῆ τὸ ἀντίγραφον ἐκεῖνο πρὸς τὸ ἐκ τῆς Ῥοσιανῆς βιβλιοθήκης. Ἐν δὲ τῇ ὑπ' ἐμοῦ ἀντιγραφείσῃ ἀρχῇ τοῦ ποιήματος ὁ Κουτλουμουσιακὸς κώδιξ ἔχει τὴν ἀντι τοῦ ἐν τῷ Ῥοσιανῷ Τῆ.

— **Ἡ ἀρχὴ τοῦ κατὰ ἠγούμενων ποιήματος τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου**. Ἐν τῷ φ. 216^a τοῦ ὑπ' ἀρ. Copt. Soppr. 2 κώδικος τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Λαυρεντιανῆς βιβλιοθήκης φέρονται γεγραμμένοι καταλογάδην ὀλίγοι τινὲς στίχοι, ὧν οὐδεμία γίνεται μνεία ἐν τῷ τῶν κ. κ. *Rostagno* καὶ *Festa* *Indice dei codici greci Laurenziani non compresi nel catalogo del Bandini* ἐν τοῖς *Studi Italiani di filologia classica* Τόμ. Α' 1893 σ. 132. Εἶνε δὲ οἱ στίχοι οὗτοι οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ ἀρχὴ τοῦ κατὰ ἠγούμενων ποιήματος τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου οὐκ ἀνεὺ ἀξίων λόγου διαφορῶν, ὡς δύναται πᾶς τις νὰ πεισθῆ ἐκ τῆς παραβολῆς αὐτῶν πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ποιήματος τούτου, οἷον φέρεται ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ *Legrand* (*Bibliothèque grecque vulgaire* Τόμ. Α' σ. 53).

Λαυρεντιακὸς κώδιξ

Ἐκδοσις Legrand

Ἐωλμῆσαν ἀναφέρω σοι τῷ κραταιῷ
δεσπότη τωμεγα καὶ νικοποιῷ κραταιῷ
στεφίφορω καὶ πρόσδεξε καὶ λύσον μου
τὰς πολυπλόκους δέσης. Οὐδὲν γὰρ
δένονται πολλῶν ἐξόδων ἢ φροντίδων·
ἦγαρ ἀραθυμῶς εἰς αὐτὰς καὶ ἀνιμέ-
ρως βλέψις οὐδὲν γὰρ δένονται λοιπῶν
ἀναμαθὴν τὰς πράξεις τῶν νοσούντων
γεν-
νίθου... καὶ τὴν ἴασην ἐντέχνως ἀπο-
δοῦναι καὶ θαυμασθῆ τοῦ μύρμηκος τὴν
τῆλικαυτὴν τῶλμην.

Ἐωλμῆσας ἀναφέρω σοι τῷ κραταιῷ δεσπότη,
τῷ μέγα καὶ νικοποιῷ κραταιῷ στεφηφόρῳ
καὶ πρόσδεξαι καὶ λύσον μου τὰς πολυπλόκους
δέσεις.
οὐδὲ γὰρ δένονται πολλῶν ἐξόδων ἢ φροντίδων,
ἵνα φαθύμῶς πρὸς αὐτὰς καὶ ἀνειμένως βλέψῃς.
Δέον λοιπὸν ἀναμαθεῖν τὰς νόσους τῶν νοσούν-
των,
εἰθ' οὕτως καὶ τὴν ἴασην ἐντέχνως ἐπιθεῖναι·
καὶ θαύμασον τοῦ μύρμηκος τὴν τῆλικαυτὴν
{τόλμην.

Σημειωτέον δὲ, ὅτι ὁ πέμπτος στίχος τοῦ ποιήματος παρὰ τῷ *Legrand* δύναται ἐκ τοῦ Λαυρεντιακοῦ κώδικος νὰ διορθωθῇ ἐν ἀρχῇ ὡδε· εἰ γὰρ προθύμως — βλέψεις· μετ' αὐτόν δὲ φαίνεται ἐκπεσὼν ἔκτος στίχος, ἀρχόμενος διὰ τῶν λέξεων οὐδὲν γὰρ δέονται λοιπὸν...

— **Κώδιξ τοῦ Ἰωάννου Ζωναρᾶ.** Ἐν τῇ Πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Καίρου, περιεχούση πολλοὺς καὶ ἀξιόους λόγου κώδικας, ὧν εὐχῆς ἔργον εἶνε νὰ δημοσιευθῇ ὁ κατάλογος, περιλαμβάνεται πρὸς τοῖς ἄλλοις κώδιξ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Ἰωάννου Ζωναρᾶ, ὑπ' ἀρ. 141 εἰς σχῆμα 4ον, γεγραμμένος ἐπὶ χάρτου τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα. Ἀρχεται δὲ ἀκέφαλος ἀπὸ τῶν λέξεων **τὸν Πόντον τόπον** καθήκοντες. Ἀλβανοὶ δ' ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτήσαντι Πομπηίῳ δίοδον ἔδοσαν, εἶτα γενόμενοι τετρακιςμυρίων οὐκ ἐλάτους **προσέβαλλον** αὐτῷ (X, 4=P I 477). Τελευτᾷ δὲ ὁ κώδιξ ἐνθα καὶ τὸ Χρονικὸν διὰ τῶν λέξεων **δε' οὐπερ** ἅπαν κατορθοῦται καλόν· εἰ **δ'** ἀσυντελές, εἴη ἂν ἡμέτερον τὸ αἰτίημα καὶ **ἐπανίτω** πρὸς με τὸν τεκόντα τὸ ἀποκύημα ἐσόμενόν μοι μνήμης ἐμπύρευμα. Αἱ ἐν τοῖς ἀνωτέρω χωρίοις διὰ παχέων γραμμῶν δηλωθεῖσαι διαφοραὶ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι γραφῶν πείθουσιν, ὅτι ὁ κώδιξ οὗτος εἶνε ἀξίος ἰδίας μελέτης, ἢ δὲ ἀντιβολῇ αὐτοῦ θάποτελέσῃ σπουδαίαν συμβολὴν πρὸς νέαν ἔκδοσιν τῶν ἐν τῷ κώδικι τοῦ Καίρου σωζομένων βιβλίων τοῦ συγγραφέως τούτου.

— **Τύποι ἀναφορῶν ἐν τῷ κώδικι Rossianus XI 40.** Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι, ἐν ᾧ τὸ ἀνωτέρω ἐν σ. 333 ποιημάτιον τοῦ Προδρόμου, περιλαμβάνονται ἐν φ. 245^a-257^a τύποι ἀναφορῶν, ὧν μόνον τὸν πρῶτον ἀναγράφει ὁ τὸν κατάλογον τῆς Ῥοσσιανῆς βιβλιοθήκης συντάξας κ. *C van de Vorst* (Verzeichniss der griechischen Handschriften der Bibliotheca Rossiana ἐν τῷ Zentralblatt für Bibliothekswesen Τόμ. ΚΓ' (1906), σ. 543). Εἶνε δ' ἡ μικρὰ αὕτη συλλογὴ οὐκ ἀναξία λόγου, καίτοι ὁ συλλογεὺς ἠρκέσθη μὲν εἰς μόνην τὴν εἰσαγωγὴν ἐκάστης ἀναφορᾶς, ἐπιφέρων ἔπειτα ὡς τὸ πλεῖστον τὰς λέξεις καὶ εἶτα τὴν ὑπόθεσιν, παρέλειψε δ' ἐκ τῶν ἀναφορῶν ἐκάστων, ἃς εἶχεν ὑπ' ὄψιν, τὰ ἐν αὐταῖς εἰδικὰ ὀνόματα, εἰς

μόνην τὴν χρῆσιν αὐτῶν ὡς τύπων ἀποσκοπῶν ὡς καὶ ἐν ἄλλαις συλλογαῖς ἐπιστολικῶν τύπων ἔγεινε πολλάκις. Διὸ ἀναγράφω αὐτὰς ἐνταῦθα λεπτομερῶς, προσθέτων καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν ἀξιολογωτέρων ὡς καὶ τιν' ἄλλα τῶν ἐν αὐταῖς ἀξίων γνώσεως. 1) φ. 245^a. « Ἀναφορὰ εἰς βασιλεία ». Ἀρχ. Τοῦ μὲν ὁ δοῦλος τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου δέσποτά μου ἅγιε ἀναφέρω.— 2) φ. 245^b. « Εἰς πατριάρχην ». Ἀρχ. Τοῦ μὲν ὁ δοῦλος καὶ υἱὸς τῆς μεγίστης ἁγιωσύνης σου.— 3) φ. 246^b. « Εἰς μητροπολίτην μεγάλης ἐκκλησίας ». Πρόκειται, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, περὶ μητροπολίτου τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐν τῇ ἀναφορᾷ ταύτῃ καὶ ἡ φράσις καὶ ἔχη ἐπὶ πᾶσιν ὁλόκαλα. Καὶ ἐν ἄλλαις δὲ πολλαῖς τῶν κατωτέρω ἀναφορῶν γίνεται καὶ πάλιν χρῆσις τῆς αὐτῆς λέξεως ὁλόκαλα.— 4) φ. 247^b. « Εἰς ἕτερον μητροπολίτην μικρᾶς ἐκκλησίας ». Εἶνε δὲ ἡ τῆς Βερροίας.— 5) φ. 248^a. « Εἰς ἐπίσκοπον ». — 6) φ. 248^b. « Εἰς ἀρχιμανδρίτην καθηγούμενον ». — 7) φ. 250^a. « Εἰς ἱερομόναχον καὶ πνευματικόν ». — 8) φ. 251^a. « Εἰς ἱερομόναχον ». — 9) φ. 251^b. « Εἰς ἄρχοντα ὀφφικιάλιον ». Ἀρχ. Οἴκειε τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ εὐγενέστατε ἐνδοξώτατε συνετώτατε ἐν Χριστῷ κύριέ μοι μέγα δομέστικε.— 10) φ. 253^a. « Εἰς κεφαλὴν ». Ἀρχ. Ἐνδοξώτατε, ὑψηλότατε, φρονιμώτατε ἅμα καὶ πρακτικώτατε οἴκειε τῷ κραταιῷ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντῃ καὶ βασιλεῖ καὶ ὁμόψυχε ἐν Χριστῷ κύριέ μοι καὶ ἅγιε αὐθέντα.— 11) φ. 253^b. « Εἰς ἄρχοντα φίλον καλόν ». — 12) φ. 254^b. « Εἰς τὴν λαύραν ». Ἀρχ. Πανοσιώτατε καθηγούμενε τῆς καθ' ἡ[μᾶς]. Μετὰ τὸ ἡ τοῦ ἡμᾶς λείπεται φύλλα.— 13) φ. 255^a. Λεῖπει ἡ ἐπιγραφὴ, ἣτις περιείχετο ἐν τῷ τέλει τοῦ τελευταίου τῶν λειπόντων φύλλων. Ἀρχ. Ἡ ταπεινότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς ἐνταλτηριώδους γράμματος ἀνατίθετέ σοι τῷ τιμιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κυρίῳ ὀδεῖνα. Τέλ. μηνὶ τοῦ τρέχοντος ἰνδικτιῶνος θ' ἔτους 570' (=1401).

Πρὸς τὴν συλλογὴν ταύτην παραβλητέος ὁ ὑπὸ τοῦ κ. **Σάθα** (Μεσαιωνικῆς βιβλιοθήκης Τόμ. 5' σ. 607 κ. ἐ.) ἐκ τοῦ Παρισιακοῦ κώδικος 2509 ἐκδιδόμενος Τύπος τέχνης τῆς τῶν γραμματέων. Καὶ ἄλλαι δὲ πολλαὶ ἀνάλογοι συλλογαὶ ὑπάρχουσιν ἐν διαφόροις κώδιξι. Πρβλ. *Krumbacher Geschichte der byzantinischen Litteratur*

σ. 452 κ. έ. (έλλ. μεταφρ. **Σωτηριάδου** Τόμ. Β' σ. 91 κ. έ.). Ἄξιον δέ σημειώσεως εἶνε, ὅτι καὶ ὁ Κουτλουμουσιακὸς κώδιξ 246 ἔχει ἐπομένην εἰς τὸ ποιημάτιον τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου τὸ ἐκδοθὲν ἀνωτέρω ἐν σ. 332 συλλογὴν ἀναφορῶν ("Ἴδε **Σπυρ. Π. Λάμπρου** Catalogue of the greek manuscripts on Mount Athos. Ἐν Κανταβριγίᾳ. 1895. Τόμ. Α' σ. 305), ἣτις πιθανῶς εἶνε ἡ αὐτὴ καὶ ἡ ἐν τῷ Ῥοσσιανῷ κώδικι. Ἐν γένει δὲ τὰ περιεχόμενα ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν Κουτλουμουσιακὸν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἀμφοτέρωι οἱ κώδικες ἔχουσι κοινὴν τὴν πηγὴν ἢ ὁ ἕτερος αὐτῶν εἶνε ἀντιγεγραμμένος ἐκ τοῦ ἑτέρου. Ἡ δ' ἐν τῷ Ῥοσσιανῷ κώδικι ὑπαρξίς καὶ ἑτέρων τινῶν περιεχομένων ἐν φ. 2266-2276, μὴ σημειουμένων ἐν τῇ ὑπ' ἐμοῦ περιγραφῇ τοῦ Κουτλουμουσιακοῦ, ἐξηγεῖται βεβαίως ἐκ τῆς ἐν τούτῳ συγχύσεως τῶν φύλλων, ἐν οἷς ἴσως λανθάνουσι καὶ τὰ περισσεύοντα ἐν τῷ Ῥοσσιανῷ κώδικι.

Ἐν τέλει δὲ παρατηρῶ, ὅτι τὰ ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τῶν ἀναφορῶν Τολμῶν ὁ δοῦλος . . . ἀναφέρω εἶνε ὁ συνήθης τύπος τῶν παρὰ Βυζαντινοῖς τοιούτων ἐγγράφων. Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων, ἅτινα δύνανται νὰ παρατεθῶσιν, ἀρκοῦμαι ἀναγράφων ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ πρόχειρα. Οὕτως ἀναφορά τις τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἐν φ. 1236 τοῦ ἐν τῇ Λαυρεντιακῇ βιβλιοθήκῃ κώδικος **Conv. Soppr. 30** ἄρχεται μὲν ὡδε· Τολμῶν ὁ δοῦλος τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου δέσποτά μου ἅγιε ἀναφέρω, τελευτᾷ δὲ διὰ τῶν λέξεων ὡς δοῦλος τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου τολμῆσας ἀνέφερον. Ἀναφορὰ δὲ τις τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου, ἐπιγραφομένη «Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα» καὶ περιλαμβανομένη ἐν τῷ κώδικι **XXII-1** τῆς ἐν Νεαπόλει βιβλιοθήκῃ τῶν Ἱερωνυμιτῶν (**Gerolaminij**) ἢ **Oratoriana** ἐν φ. 314^a κ. έ. ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων Τολμηρῶς ἀναφέρω τῇ κραταιᾷ καὶ ἁγίᾳ βασιλείᾳ σου. Ἐν δὲ τῷ Ἀμβροσιακῷ κώδικι **L 106 sup.** εὐρίσκομεν ἀναφορὰν τοῦ ἔτους 1453 φέρουσαν ὑπογραφὴν Θεοδορῶς ὁ δουλός σου πολὰ πρῶσκινα σε ἣτις ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων Τολμῶν ὁ δοῦλος τῆς αὐθεντίας σου. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος ποιεῖται χρῆσιν τοῦ τύπου τούτου ἐν τῇ ἀρχῇ δύο τῶν πρὸς τὸν Μανουὴλ Κομνηνὸν ἱετικῶν ποιη-

μάτων του, ἅτιν'· δυνάμεθα οὕτω νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς ἐμμέτρους ἀναφορὰς. Τὸ ἕτερον αὐτῶν ἄρχεται διὰ τοῦ στίχου

Τολμῆσας ἀναφέρω σοι τῷ κραταιῷ δεσπότη¹,
τὸ δ' ἕτερον διὰ τοῦ στίχου

Μόλις τολμῆσας βασιλεῦ δέσποτα στεφνφόρε².

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῶν ποιημάτων τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ ἄρχεται μὲν διὰ τοῦ στίχου Δέσποινά μου, τολμῶντι συγγίνωσκέ μοι, ἐπιγράφεται δὲ τοῦ αὐτοῦ ἀναφορὰ εἰς τὴν δέσποιναν (**Manuelis Philae Carmina** ἐκδ. **E. Miller**. Ἐν Παρισίοις. 1855 Τόμ. Α' σ. 284). Πρὸς ταῦτα δὲ παραβλητέον καὶ τὰ ἐν τῷ ἀνωτέρω ἐν σ. 285 ἐκδοθέντι ἐπιγράμματι ἐκ τοῦ Βαρβερινοῦ κώδικος 527 Ἀναφέρω σοι ταῦτα τολμῆσας, πάτερ.

Ἀνάλογος δὲ εἶνε καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν Ἀθηναίων Ὑπομνηστικοῦ τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου Τολμῶντες οἱ ἀνάξιοι καὶ πανευτελεῖς δοῦλοι τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου δεόμεθα, δέσποτα ἡμῶν ἅγιε³.

Ἐξηκολούθησε δ' ἡ χρῆσις αὕτη μέχρι τῶν ἰσχυρῶν χρόνων τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας καὶ πέραν αὐτῆς. Οὕτως ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος περατόνει ἀναφορὰν αὐτοῦ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον Ε' διὰ τῶν λέξεων ἀννηνέγκαμεν τολμῆσαντες. Ἴδε τῶν ἐμῶν προσεχῶς ἐκδιδομένων Ἀργυροπουλείων σ. 141, β. Καὶ ἀναφορὰ δὲ τις τοῦ Δημητρίου Καστρηνοῦ ἄρχεται διὰ τῶν λέξεων Τολμῶν ὁ δοῦλος τῆς αὐθεντίας σου, δέσποτά μου ἅγιε, δουλικῶς ἀναφέρω (**Klette Beiträge zur Geschichte und Litteratur der Italienischen Gelehrtenrenaissance**. Greifswald. 1890 Μέρ. Γ' σ. 90).

— **Ἐί εἶνε οἱ μεταξωποὶ ἄρτοι;** Ἐν τῷ Μοναχειῷ κώδικι ἀρ. 450 τοῦ Νικήτα Χωνιάτου, περιλαμβάνονται ἐν πολλοῖς παραλλαγῇ τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ, περιέχεται ἐν τοῖς περὶ τῆς βασιλείας Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου καὶ τότε τὸ χωρίον, ἐκδοθὲν ἐν ταῖς κριτικαῖς ὑποσημειώσεσι τῆς ἐκδόσεως Βόννης ἐν σ. 579· ἔτρωγε

¹ **Legrand** Bibliothéque grecque vulgaire Τόμ. Α' σ. 52.

² Ἐνθ' ἐν. σ. 107.

³ **Σπυρ. Π. Λάμπρου** Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τὰ σωζόμενα. Ἐν Ἀθήναις. 1879 Τόμ. Α' σ. 307.

καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνώπιον πάντων ἔχων πολυτελεῖ τράπεζαν ἀπὸ ποικίλων καὶ διαφόρων γλυκυτάτων βρωμάτων καὶ ἰχθύων μεγάλων καὶ ἄρτων τῶν λεγομένων μεταξωτῶν καὶ οἴνων τῶν εὐόσμων τε καὶ ποτίμων. Οἱ μεταξωτοὶ ἄρτοι τοῦ χωρίου τούτου, ὧν τὴν σημασίαν δὲν κατώρθωσά ποτε νὰ νοήσω, μ' ἐσκανδάλισαν, καὶ εὐλόγως ἐνόμισα, ὅτι τὸ χωρίον ἦτο παρανεγνωσμένον. Παρεκάλεσα λοιπὸν τὸν ἐν Μονάχῳ διδάκτορα τῆς φιλολογίας κ. Παῦλον Μαιε νά μοι ἀποστείλῃ φωτογραφίαν τῆς οἰκείας σελίδος τοῦ χειρογράφου. Ἐν ταύτῃ δ' εὗρον πράγματι εὐαναγνωστότατα γεγραμμένον, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Βόννης, καὶ ἄρτων τῶν λεγομένων μεταξωτῶν. Τὸ πρᾶγμα εἶνε ἄξιον ἐρεύνης. Ἴσως δ' ἐξηγεῖται ἐκ τίνος δημώδους φράσεως. Δύναται τις τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος νὰ συμβάλῃ εἰς λύσιν τοῦ αἰνίγματος;

— **Σεισμὸς ἐν Χίῳ καὶ Σμύρνη τῷ 1389.** Ἐν τῷ Ἀλλατιανῷ κώδικι CXVI τῆς ἐν Ῥώμῃ βιβλιοθήκης Vallicelliana φέρεται ὑπ' ἀρ. 31 ἀντιγεγραμμένον χειρὶ τοῦ Ἀλλατίου σημεῖωμα περὶ σειμοῦ συμβάντος ἐν Χίῳ, Σμύρνη καὶ Νέᾳ Φωκαίᾳ τῇ 20 Μαρτίου 1389. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν λέγεται ἐκ τίνος κώδικος ἀντεγράφη τὸ σημεῖωμα τοῦτο, ἔχον ὧδε:

α Τῷ 5^ῳ ἔτει Ἰνδικτιῶνος ιβ' μηνὶ Μαρτίῳ κ' ἡμέρα Σαββάτῳ ὥρα ὀγδόῃ (κῶδ. ὀδόη) τῆς ἡμέρας ἡλίου κύκλος θ' σελήνης κύκλος ιθ' ἐγένετο σεισμὸς φοβερός ἐν τῇ νήσῳ (κῶδ. νήσσω) Χίῳ ὥστε χαλασθῆναι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ κάστρου καὶ καταπέσαι καὶ ἐκ τῶν μεγάλων οἰκιῶν τοῦ κάστρου καὶ καταρραγῆναι καὶ θραυσθῆναι τὰ οἰκῆματα τὰ πλεῖστα αὐτοῦ. Ἐχάλασε δὲ καὶ τῆς Μητροπόλεως τὸ βόρειον μέρος τὸ πλησίον τοῦ βήματος καὶ ἐπέπεσον ἐπὶ τῷ πλησίον αὐτοῦ οἴκῳ, ἐν ᾧ συνέβη γυναῖκα τινὰ εὐρεθῆναι ἐν αὐτῷ καὶ ἀποθανεῖν ἀπέθανε τε καὶ ἄλλη τις (κῶδ. ἄλλης τίς) γυνὴ Ἑβραία ἐν τῷ αὐτῷ σεισμῷ ἐπεσον δὲ καὶ ἐκτὸς τοῦ κάστρου οἰκίαι πολλαὶ αἱ πλησιάζουσαι μᾶλλον τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ καλουμένου Νέου χωρίου ἐχάλασεν ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Θαλασσίτης, καὶ τὸ βῆμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ τὸ βῆμα τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Τζικαλίου, καὶ τὸ ἐξωνάρθηκον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Βασιλικάρη διερράγησε δὲ καὶ κατεθραύσθη καὶ ὁ θόλος τοῦ Ἁγίου Γαλακτίωνος, καὶ ἄλ-

λων πολλῶν ἐκκλησιῶν· ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ βόρειον μέρος τῆς τρούλλης τοῦ μεγάλου Ἰσιδώρου· συνέβη δὲ ἐν ταύτῳ φυρᾶσαι τὴν¹ θάλασσαν ἄχρι τοῦ ἐντὸς ἀνεμομύλου τῆς θκλάσσης ἔπειτα ἐπαναστραφῆναι καὶ τῶν οἰκείων ὄρων (κῶδ. ὄρων) αὐτῆς ἐξελεῖν ἕως τῆς ἡμίσεως πλάτζας τοῦ Ἐμπορίου, ὥστε φοβηθῆναι τοὺς ἀνθρώπους φεύγειν καὶ ἐπανερχεσθαι ἄχρι τῆς Τρουλλωτῆς. Ἐχάλασε δὲ καὶ ἡ Σμύρνη καὶ ὁ² κουλᾶς τῆς Φωκαίας (κῶδ. φωκέας) τῆς νέας, ἀλλὰ δὴ καὶ ἡ Χαρία τέλειον. Οὕτινος φοβεροῦ σειμοῦ γεγονότος, μετὰ φιλανθρωπίας παρ' ἐλπίδα ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ὁ οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων θεός. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν v.

Ἐντὶ τῶν λέξεων Ἰνδικτιῶνος, ἡλίου, σελήνης καὶ κύκλος τὸ ἀντίγραφον τοῦ Ἀλλατίου ἔχει τὰς συνήθεις γνωστὰς βραχυγραφίας.

— **Διαθήκη τοῦ εἰς αἰῶνος.** Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 226 κώδικι τῆς ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς περιλαμβάνεται ἐν φ. 186^α ἡ ἐξῆς διαθήκη ἱερομονάχου τινὸς Γερασίμου, συνταχθεῖσα ἐν Κρανιδίῳ τῇ 11 Μαΐου 1634.

α + Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἀμήν. 1634 Μαΐου ια εἰς τὸ Κρανίδη τὴν σήμερον ἔγραψα ἐγὼ ὁ παπᾶ Γεράσιμος πὸς ἐχάρησα μέρος τῆ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μου τοῦ ἀνηψήου μου τοῦ Γηώργη· τὸ χοράφη ὁποῦ ἐνε ἦς τὴν Βέρβερόντα κατὰ τὸ πηγάδει τοῦ Χόρτα ὁποῦ ἔχη της δύο ἐλές, καὶ τὸ πηγάδη καὶ τὸ ἀλόνη· ἀκόμη μελήσια ἤκοσι ὁποῦ τὰ ἔδοσα τοῦ συμπεθέρου νὰ εὐγάνουν τόσα σώματα καὶ τότε νὰ τὰ ἔχη μήσηακὰ μὲ τὸ παιδί· καὶ ἀφήνω ἐπίτροπο τὸν Πέτρο τὸν Γραματικὸ νὰ ἐπέρνη ἦς τὸν κερὸ τὸ μερτικό τοῦ χοραφήου τὸ τρίτο· τόσο ἀπὸ στάρη· τόσο ἀπὸ βάμπάκη· τόσο ἀπὸ μελήσια· τὸ ὁποῖο μέρτικό νὰ τὸ πούληση ἦς τὸν κερὸ αὐτὸς ὁ ἐπίτροπός ὁ Γραματικός καὶ τὰ σώματα νὰ τα θάνη ἦς χέρη καλοῦ ἀνθρώπου νὰ στεκοῦνται· καὶ αὐτὸς νὰ ἐκρατῆ καταστηχο ἕως οὐ νὰ ἔλθῃ τὸ παιδί ἦς νόμου ἡλικίας· καὶ τότε νὰ τοῦ τα δόσει· καὶ ἀπὸ τὸ χοράφη καὶ ἀπὸ τὰ μελήσια· νὰ μὴν ἔχη νὰ κάμη εἰς ἐδαύτα· οὔτε ὁ πατέρας του ὁ παπᾶς οὔτε ἄλα ἀδελφῆά του· ὅσα νὰ ἦνη· οὔτε ἦς τὸ μέρτικό του νὰ βάνουν τὴν χάρην ὁποῦ τοῦ χάρησα· μόνε καὶ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα

¹ Δύο τήν, ὧν τὸ πρ τον διαγεγραμμένον.

² Μετὰ τὸ ἄρθρον ἔπεται Κ διαγεγραμμένον.

ὄλα ἔπου τοῦ ἀφηγεῖται τοῦ υἱοῦ μου τοῦ παπᾶ νὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς ὁ Γῆώργης τὴν κληρονομίαν του ἰξίου· ὅσα ἀδέρφηνα εὐρεθοῦν· καὶ ἀνήσος καὶ γένη ἀπίθις· καὶ κρατίση τίποτες ἀπὸ ἧτη ἔγραψα ἢς τὴν διάθήκη· τὴν κατὰρα μου νὰ ἔχη καὶ νὰ κρηθῇ μὲ τὸν ἰουδα· Γεράσιμος ἱερομόναχος ἔγραψα - »

— **Συμπλήρωσις ἀρχιερατικῶν ὑπογραφῶν.** Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει μέγας λογοθέτης κ. Σ. Ἀριστάρχης ἐπέστειλέ μοι τῇ 30 Μαΐου τάδε· ἂ Ἐπιτραπήτω μοι ἵνα σημειώσω ὑμῖν, ὅτι παραβαλὼν τὰ σιγίλλια τῆς μονῆς Σκαφιδιάς, τὰ παρ' ὑμῶν δημοσιευθέντα ἐν σ. 80-98 τοῦ α' τεύχους τοῦ Ε' τόμου τοῦ Ν. Ἑλληνομνήμωνος, πρὸς τὴν ἐμὴν ἀνέκδοτον συλλογὴν 12000 ἔγγράφων τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1821, εὗρον τὰς ἐξῆς ἐκ ταύτοχρόνων ἔγγράφων συμπληρώσεις τῶν ἀρχιερατικῶν ὑπογραφῶν·

σ. 82-83. † ὁ Ἐφέσου Ἰωακείμ. † ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος. † ὁ Νικομηδείας Κύριλλος. † ὁ Νικαίας Καλλίνικος. † ὁ Χαλκηδόνος Γαβριήλ. † ὁ Δέρκων Σαμουήλ. † ὁ Νεοκαισαρείας Διονύσιος. † ὁ Λαρίσσης Ἰάκωβος. † ὁ Ῥόδου Ἰερεμίας. † ὁ Φιλίππων καὶ Δράμας Καλλίνικος. † ὁ Μηθύμνης Ἀρσένιος. † ὁ Βιζύης Καλλίνικος. † ὁ Χριστιανουπόλεως Δανιήλ. † ὁ Ξάνθης Μητροφάνης. † ὁ Χίου Διονύσιος.

σ. 89. ὁ Ἐφέσου Σαμουήλ. † ὁ Ἡρακλείας Μεθόδιος. † ὁ Κυζίκου Ἀγάπιος. † ὁ Νικομηδείας Γεράσιμος. † ὁ Χαλκηδόνος Παρθένιος. † ὁ Δέρκων Ἀνανίας. † ὁ Σερρών Ματθαῖος. † ὁ Φιλίππων καὶ Δράμας Γρηγόριος. † ὁ Ἀγχιάλου Ἰωακείμ. † ὁ Ναυπλίου Μελέτιος. † ὁ Ὠλένης Ἰάκωβος.

Ταυτόχρονα δὲ τῶν ἐν σ. 96 καὶ 98 σιγίλλων ἔγγραφα φέρουσι τὰς ἐξῆς ὑπογραφάς· † ὁ Ἐφέσου Σαμουήλ. † ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος. † ὁ Κυζίκου Ἰωακείμ. † ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος. † ὁ Νικαίας Καλλίνικος. † ὁ Δέρκων Μακάριος. † ὁ Θεσσαλονίκης Γεράσιμος. † ὁ Νεοκαισαρείας Ἡσαίας. † ὁ Λαρίσσης Διονύσιος. † ὁ Εὐρίπου Ἱερόθεος. † ὁ Ναυπλίου Ἰάκωβος v.

— **Λιαβούλκοι ἐν Ζακύνθῳ.** Οἰκογενεῖς τοῦ οἴκου τῶν Ἑλιαβούλκων ἢ Ἑλιαβούρκων (Λαβούλκων, Λιαβούρκων), περὶ οὗ ἴδε

Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Δ' σ. 349 κ. ἐ., εὐρίσκομεν καὶ ἐν Ζακύνθῳ. Ἴδε Λεωνίδα Χ. Ζώνη Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικὸν Ζακύνθου Τόμ. Α' σ. 512 ἐν παραρτήματι τοῦ Ζακυνθίου περιοδικοῦ Μοῦσαι Ἔτ. ΙΕ', 15 Αὐγούστου 1907, ἀρ. 346, ἐνθ' ἀναγινώσκωμεν τάδε· Λιαβούλκου* (ὁ ἀστερίσκος σημαίνει οἶκον ἐκλιπόντα) Οἶκ. ἐν Ζακ. (Λιαβούλκου Νικολάου ἢ διαθήκη τῷ 1507. Συμβολαιογράφος Α. Ραφτόπουλος σ. 73). Ἡ διαθήκη αὕτη, ἦν κατ' ἐμὴν παράκλησιν εἶδεν ἐν τῷ ἀρχειοφυλακείῳ Ζακύνθου ὁ κ. Ἀδαμάντιος Ἀδαμάντιου, σύγκειται ἐκ δύο σελίδων. Ἀρχεται δὲ ὡδε· Ἐν ὀνόματι . . . Νικόλαος Λιαβούλκος λεγόμενος μαντινέος εὐρισκόμενος τὴν σήμερον ἡμέραν καὶ ὥραν εἰς τὸν αἰγιαλὸν τῆς πόλεως Ζακύνθου.

— **Ἱστορικὰ περὶ Ῥόδου ἐν Ἀγκῶνι.** Ἐν τῷ δημοτικῷ ἀρχεῖῳ (Archivio Comunale) τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ Ἀγκῶνος ἐν τῷ τμήματι Archivio Storico, I della sezione IV ὑπ' ἀρ. 47 ἐν φ. 46^b-48^a, 55^b-56^a, 56^a-57^a καὶ ἀλλαχοῦ ὑπάρχουσιν ἐπιστολαὶ ἐπιγραφόμεναι Sanctissime pater atque clementissime domine καὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ κατὰ τὴν νῆσον Ῥόδον καὶ τοὺς Τούρκους.

— **Τυπογραφικὰ παροράματα.** Ἐν Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Ε' σ. 43 διαγραπτίος ὄλος ὁ στίχος 9 ἀπὸ τῶν λέξεων 367 ὅστις μέχρι τῶν περιγράφεται ἐν· αὐτόθι ἐν σ. 90, τελευταίῳ στίχῳ, ἀντὶ ΛΨΝΖ' γράφει ΛΨΗΖ' ἐν σ. 99 στ. 7 ἀντὶ 1816 γράφει 1819· ἐν σ. 159 στ. 9 ἀντὶ Γ' γράφει Η'· ἐν σ. 161 στ. 8-9 ἀντὶ ἀξιοτάτω γράφει ἀξιοτάτω αὐτόθι ἐν στ. 14 ἀντὶ τὰ γράφει τὰ τί—· ἐν σ. 164 στ. 11 ἀντὶ δελάβανεν γράφει διελάβανεν· σ. 166 στ. 22 ἀντὶ ᾠ"Ϛ γράφει ᾠ"Ϛ"η· αὐτόθι στ. 23 ἀντὶ κ γράφει κ ἐν σ. 169 στ. 27 ἀντὶ Ἀσίαν γράφει Μικρὰν Ἀσίαν· ἐν σ. 175 στ. 16 ἀντὶ 28 γράφει 20· αὐτόθι στ. 27 ἀντὶ ἀπέμπεψε γράφει ἀπέπεμψε· ἐν σ. 263 στ. 6 ἀντὶ Constantinopolis γρ. Constantinopoleos.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

R. Istituto Veneto di scienze lettere ed arti. Monumenti Veneti nell' Isola di Creta. Ricerche e descrizione fatte dal Dottor *Giuseppe Gerola* per incarico del R. Istituto. Ἐν Βενετία. Εἰς 4ον Τόμ. Α'. 1905. σ. LVI, 300 μετὰ πινάκων 1-7. Τόμ. Α' μέρ. 6' 1906. σ. 301-676 μετὰ πινάκων 8-20. — Τόμ. Β'. 1908. σ. 390 μετὰ πινάκων 1-17.

Ἐπερ τις καὶ ἄλλη τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐμελετήθη ὑπὸ ἔποψιν ἀρχαιολογικῆν, καλλιτεχνικῆν καὶ ιστορικῆν ἢ Κρήτην, ἣτις οἶνεὶ ἀνέμενε τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ μακροχρονίου τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὅπως παράσχη εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον ἐκπλήξεις διὰ τῆς διαφωτίσεως τοῦ τε ἀπωτάτου καὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ αὐτῆς παρελθόντος. Καὶ εἶχε μὲν ἀρχίσει ἤδη ἐπὶ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς τουρκοκρατίας ἢ ἀποκάλυψις τῶν ἀρχαιολογικῶν τῆς νήσου θησαυρῶν. Τὴν ὀγδόην δεκάδα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος διὰ τῶν ἐρευνῶν τῶν κ. κ. Halbherr καὶ Fabricius καὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν νόμων τῆς Γόρτυνος ἐστράφη πρῶτον μετὰ τὰς πολὺ ἀρχαιοτέρας ἐρεῦνας τοῦ Pashloy, τοῦ Spratt καὶ τοῦ Raulin ἢ προσοχὴ εἰς τὰρχαῖα μνημεῖα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Κρήτης, αἵτινες ἔγειναν ἀντικείμενον τῶν ἐρευνῶν τῶν Ἰταλῶν Μαριάνη, Ταρραμέλλη καὶ Σαβινιόνη κατὰ τὰ ἔτη 1893-1896.

Ἀλλὰ κυρίως νέα ὠθησις ἐδόθη εἰς τὰς τοιαύτας ἐρεῦνας διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἐπιχειρηθεισῶν μετὰ τὴν εἰς τὴν νῆσον εὐοίωνον κάθοδον τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἐρευνητῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ κ. Halbherr καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ὁξωνίῳ τῆς Ἀγγλίας μουσείου κ. Ἀρθούρου Evans, ὧν καταπληκτικὰ ὑπῆρξαν τὰ εὐρήματα¹.

¹ Ἴδε τὴν ἀνακεφαλαίωσιν περὶ τῶν μέχρι τοῦ 1904 ἐν τῇ νήσῳ ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν τὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Ὁ κρητικὸς πολιτισμὸς ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Ξανθοῦδίδου ἐν τῷ 17' τόμῳ τῆς Ἀθηνᾶς (1904). Τοῦ αὐτοῦ δ' ἀξιόλογα μελετήματα εἶνε αἱ Χριστιανικαὶ ἀρχαιοτήτες ἐκ Κρήτης ἐν τῇ Διεθνείῳ ἡμερησίῳ τῆς νομισματικῆς ἀρχαιολογίας τοῦ κ. Σβορώνου Τόμ. 7' (1903) σ. 115-139 μετὰ τῶν πινάκων IV-VI καὶ αἱ Χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ Κρήτης ἐν τῇ Ἀθηνᾶ Τόμ. 1E' (1903), ἅτινα καὶ ἐν χωριστοῖς τεύχεσιν ἐξεδόθησαν.

Ἄλλ' ἐν ᾧ χρόνῳ αἱ τοιαῦται ἀνασκαφαὶ καὶ μελέται διεφώτιζον τὰ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τῆς κρητικῆς ἀρχαιότητος, οὐχ ἤττον ἔγεινε ἀντικείμενον σοβαρᾶς καὶ συστηματικῆς ἐξερευνήσεως ἢ βενετοκρατία ἐν τῇ νήσῳ. Ὀρεῖλεται δ' ἡ πρωτοβουλία τῆς τοιαύτης ἐργασίας εἰς τὸ ἐν Βενετία Ἰνστιτούτον τῶν ἐπιστημῶν, γραμμάτων καὶ τεχνῶν (R. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti). Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 14 Φεβρουαρίου 1899 τὸ Ἰνστιτούτον τοῦτο ἀπεφάσισε τὴν εἰς τὴν νῆσον ἀποστολὴν εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου, σκοπὸν ἔχοντος τὴν ἐξερεύνησιν, διαφώτισιν καὶ περιγραφὴν ἀπάντων τῶν ἐτι ἐν Κρήτῃ διασωζομένων μνημείων τῆς βενετοκρατίας ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1669 ὑπὸ τοὺς Τούρκους ὑποδουλώσεως τῆς νήσου καὶ τὴν ἀναπαράστασιν αὐτῶν διὰ φωτογραφιῶν καὶ ἐκμαγείων. Ὑποστηρικθείσης δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης καὶ χρηματικῶς καὶ περιτυλλεχθέντος ποσοῦ 9000 φράγκων ὑπὸ τε τοῦ δήμου Βενετίας καὶ τοῦ ἐπαρχιακοῦ ταμείου, τοῦ ἐν Ἰταλία ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ ζηλωτοῦ τῶν πατρίων κόμιτος Νικολάου Παπαδόπολι, ἐξ Ἑλλήνων ἔλκοντος τὸ γένος, ἀνετέθη τὸ ἔργον εἰς τὸν διδάκτορα κ. Ἰωσήφ Γερόλαν, νῦν διευθυντὴν τοῦ μουσείου ἐν Βασσάνῳ τοῦ Βενετικοῦ.

Τῆς ἀποστολῆς δὲ ταύτης τοῦ κ. Γερόλα, διαρκεσάσης ἐπὶ δύο σχεδὸν ἔτη καὶ περατωθείσης τὸν Ἰούλιον τοῦ 1902, καρπὸς πρόκειται ἡμῖν τὸ ἐνταῦθα ἀγγελλόμενον βιβλίον.

Τῶν δύο αὐτοῦ μερῶν τὸ πρῶτον (Τόμ. Α' μέρ. α' καὶ β') πραγματεύεται τὰ κατὰ τὰ οἰκούμενα κέντρα, ἦτοι Χανία, Ἡράκλειον, Ρέθυμνον καὶ Σιτείαν καὶ τὰ χωρία καὶ τὰ ὄχυράματα τῶν τε πόλεων καὶ τῶν λοιπῶν φρουρίων τῆς νήσου. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος περιλαμβάνει τὰ κατὰ τὰς ἐκκλησίας, μητροπολιτικὰς, ἐπισκοπικὰς, μοναστηριακὰς, ἀστικὰς καὶ ἀγροτικὰς (Τόμ. Β' σ. 1-170) καὶ τὰ κατὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας, γινομένου μακροῦ λόγου περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτῶν καὶ γλυπτικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἐπομένου βραχέος ἐπιμέτρου περὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν συναγωγῶν τῆς νήσου (Τόμ. Β' σ. 171-172). Κοσμεῖται δὲ τὸ ὅλον σύγγραμμα πλὴν τῶν τριάκοντα καὶ ἑπτὰ ὀλοσελίδων πινάκων, ὧν πολλοὶ ἐγχρωμοὶ καὶ ἄλλοι διπλοὶ ἢ τριπλοὶ τὸ μέγεθος, ὑπὸ ἑπτακοσίων ἐνενηκονταῖς ἐπτὰ εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ.

Ἄλλ' ἡ βραχεῖα αὕτη περίληψις ἀμυδροτάτην μόνον δύναται νὰ παρὰσχῃ ἰδέαν τοῦ συνόλου περιεχομένου, ὄντος πλουσιωτάτου καὶ ποικιλωτάτου. Ὁ κ. Γερόλας δὲν ἠθέλησε νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν βενετικῶν μνημείων καθ' ἑαυτὰ, ἀλλ' ἐπεζήτησε νὰ διαφωτίσῃ αὐτὰ διὰ τε τῆς μελέτης τῶν ἀρχαϊκῶν πηγῶν καὶ τῆς ὅλης ἱστορίας τῆς νήσου καὶ διὰ τῆς ἀναδρομῆς εἰς τὸ πρὸ τῆς βενετοκρατίας παρελθόν, μεθ' οὗ συνεσχέτισεν αὐτὰ, θέλων νὰ καταδείξῃ τὴν μεταμόρφωσιν ἣν ὑπέστη ἡ βενετικὴ τέχνη ἐν Κρήτῃ ἐκ τῶν βυζαντιακῶν ἐπιδράσεων καὶ τῶν ἐπιτοπίων ὄρων, ἀναπτυχθεῖσα ἐν πολλοῖς εἰς ἰδιάζοντα τύπον ἐπιχωριάζοντα ἐν τῇ νήσῳ. Οὕτως ἡ ἐξέτασις τῶν μνημείων, χωροῦσα βῆμα πρὸς βῆμα παραλλήλως πρὸς τὴν μελέτην τῶν τυχῶν τῆς νήσου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐγκατοίκων, ἀπέβη τμημα αὐτῆς τῆς ἱστορίας τῆς Κρήτης, ἧς πολλαχῶς διὰ τῆς πολυτίμου ταύτης συγγραφῆς διαφωτίζεται ἡ ἱστορία ὄχι μόνον ἐν ἀπείροις λεπτομερείαις τῶν καθ' ἕκαστα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ. Τὸ ἔργον θὰ ἠδύνατο ἐντεῦθεν ἄνευ μεγάλης ὑπερβολῆς νὰ ἐπιγραφῆ Ἱστορία τῆς μεσαιωνικῆς Κρήτης διὰ τῶν μνημείων. Καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν ἐκ τοῦ κατὰ πάντα ἐξαιρέτου βιβλίου συνάγεται, ὅτι ἡ ἀποστολὴ καὶ αἱ ἐρευναι τοῦ κ. Γερόλα ἐπέχουσιν ὡς πρὸς τὴν βενετοκρατίαν καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς προηγηθέντας αὐτῆς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἐν Κρήτῃ ἦν θέσιν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ κ. Evans ὡς πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μίνωος καὶ τοὺς προϊστορικοὺς αἰῶνας τῆς νήσου.

Ἄλλ' ἡ συγγραφὴ αὕτη δὲν χρησιμεύει μόνον τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ διδαχθῶμεν πλείστα ὅσα περὶ τῆς Κρήτης, τῆς τοπογραφίας, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τέχνης αὐτῆς καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν μελέτην τῶν κατὰ τὴν νῆσον διὰ τῆς παρεχομένης πλουσιωτάτης βιβλιογραφίας καὶ τῆς ὑποδείξεως τῶν περὶ τῆς Κρήτης ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς Βενετίας παντοίων ἀνεκδότων πηγῶν, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγην ἠρύσθη ὕλην αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς. Τὸ ἔργον τοῦ κ. Γερόλα χρησιμεύει οὐχ ἥττον πρὸς γνῶσιν καὶ τῶν κατὰ τὸν Κρήτα τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, ἰδίως δὲ ὡς κληρικὸν καὶ καλλιτέχνην. Ἐν σ. 172 κ. ἐ. τοῦ δευτέρου τόμου ἐκθέτει ὁ κ. Γερόλας τὰ κατὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἐκκλησιῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερέων ἐν Κρήτῃ οὐκ ἄνευ τινὸς ἀποχρώσεως ὑπερβάλλοντος ζήλου πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς βωμολογικῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' οὐχ ἥττον τὰ ἱκτιθέμεν' ἀρκοῦσιν εἰς τὸν Ἑλ-

λην' ἀναγνώστην, ὅπως, συνδυάζων αὐτὰ μετὰ τῶν ἄλλοθεν γνωστῶν περὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τοῦ κρητικοῦ κλήρου, εὖρη νέα στοιχεῖα πρὸς κραταίωσιν τῶν περὶ τούτου πεποιθήσεων. Τὸ δὲ φιλόθησκον τῶν Κρητῶν δεικνύει ὁ ἐκ τῶν ἐρευνῶν τοῦ συγγραφῆως ἐξαγόμενος μέγας ἀριθμὸς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν τῶν πόλεων τῆς Κρήτης, ὧν τὸ μὲν Ἡράκλειον ἔφθασε νὰ ἔχῃ μέχρις 108, τὰ δὲ Χανῖα ὑπὲρ τὰς 30, ἡ Ρέθυμνος περὶ τὰς 36 καὶ ἡ Σιττεῖα 11. Τῷ δὲ 1636 ἦσαν ἐσπαρμένα καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον 376 μοναὶ, καὶ ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ἀνὰ τὴν Κρήτην ἐκκλησιῶν καὶ ἐρημοκκλησιῶν τῶν σωζομένων καθ' ὀλοκληρίαν ἢ ἐν ἐρείπιοις καὶ ἐν τῇ παραδόσει ἀνέρχεται εἰς τὸν πρᾶγματι καταπληκτικὸν ἀριθμὸν πεντακισχιλίων. Δὲν ἦτο δὲ βεβαίως δυνατὸν νὰ ἀναμένωμεν παρὰ τοῦ κ. Γερόλα, καίπερ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν ἐπισκεφθέντος τὰς πλείστας αὐτῶν, νὰ περιγράψῃ πάσας, ἀφ' οὗ μάλιστα πλείστων μὲν αὐτῶν ὄλως ἄσημα εἶνε τὰ περισωζόμενα λείψανα, πλείσται δὲ ἄλλαι ὑπέστησαν μεγίστας ἢ καὶ καθολικὰς μεταβολάς. Διὸ καλῶς ποιῶν περιωρίσθη εἰς εὐρυτάτην ἐν συνθέσει ἐξέτασιν ἀπάντων τῶν θρησκευτικῶν μνημείων τῶν ὀρθοδόξων τῆς Κρήτης, πραγματευθεὶς ἰδίᾳ τὰς χαρακτηριστικὰς ιδιότη-τας τῶν διαφόρων τύπων εἴτε ὑπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐποψίν, εἴτε ὑπὸ τὴν ζωγραφικὴν. Ἐπραξέ δὲ τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιγνώσεως καὶ εὐσυνειδησίας οὕτως, ὥστε ἡ ἐκ τῆς ἐπιμελεστάτης ἐξερευνήσεως τῶν διηγραμμάτων καὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν ἐκκλησιῶν ἐξαγομένη ἱστορία τῆς ἐξελίξεως ἐν τῇ τεχντροπία ἀπέβη οὐ μόνον καθ' ἑαυτὴν διδακτικωτάτη, ἀλλὰ καὶ χρησιμωτάτη πρὸς συγκριτικὴν μελέτην τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς ἐν ταῖς λοιπαῖς ἑλληνικαῖς χώραις· ὁ δὲ πλοῦτος τῶν δημοσιευομένων ἐν τῷ βιβλίῳ ἀπεικονίσεων μεταβάλλει αὐτὸ καὶ εἰς πολύτιμον λεύκωμα διαφωτίζον τὰ τῆς μεσοχρονίου ἑλληνικῆς τέχνης ἐπὶ αἰῶνας ὄλους.

Καὶ οἱ μὲν Κρήτες ἀρχιτέκτονες καὶ γλύπται οἱ κάλλιτεχνήσαντες τὰ μνημεῖα, περὶ ὧν μετὰ περισσῆς στοργῆς ἐπραγματεύθη ὁ κ. Γερόλας, μένουσιν ἄγνωστοι κατ' ὄνομα. Δὲν συμβαίνει ὁμως τὸ αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς τοὺς ζωγράφους, ὧν δεκάδας ὅλας ἀπαριθμεῖ ὁ συγγραφεὺς (Τόμ. Β' σ. 308-313) ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος τελευταῖος μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ἑβδόμου. Τούτων τοὺς μέχρι τῆς ἀλώσεως διαβιώσαντας ἀνεγράψαμεν, ἐκ τῆς συγγραφῆς ταύτης

παραλαβόντες, ἀνωτέρω ἐν σ. 277 κ.έ. μετὰ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ὁ Χωρικός πρέπει νὰ ἐξαίρεθῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ κ. Γερόλα.

Θὰ ἦγεν ἡμᾶς μακρὰν ὁ λόγος, ἂν ἐπελαμβανόμεθα καὶ νὰ παρημῆσωμεν ἀπλῶς τὴν ποικιλίαν τῶν θεμάτων, ἅτινα πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κατὰ τὴν γραφικὴν ἐν Κρήτῃ, εἰ καὶ ἡ ἔρευνα αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπώλειαν κοσμικῶν ζωγραφιῶν περιορίζεται εἰς τὴν ἀγιογραφίαν. Ἄλλ' οὐχ ἤττον δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἔννοιαν τινὰ καὶ τῆς κοσμικῆς γραφικῆς ἐκ τῶν εἰκόνων τῶν κτιστῶν καὶ δωρητῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ἃς περιγράφει ὁ κ. Γερόλας καθ' ἑκάστης, ἀνερχομένας μὲν ἐν ὄλῳ εἰς πενήκοντα καὶ τέσσαρας, ἀπεικονιζούσας δ' ἐν ὄλῳ πρόσωπα ἑκατὸν τριάκοντα καὶ ὀκτώ. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς συγγραφῆς (Τόμ. Β' σ. 327-339), κάπερ ὄν ὀλιγοσέλιδον, καὶ οἱ εἰς αὐτὸ ἀντιστοιχοῦντες ὠραῖοι ἐγχρωμοὶ πίνακες (ἀρ. 8-17), περιλαμβάνοντες ἐν ὄλῳ ἐξήκοντα μορφάς, εἶνε τῶν περιεργοτάτων καὶ σπουδαιοτάτων τοῦ ὅλου βιβλίου. Τὴν δὲ μεγάλην καλλιτεχνικὴν καὶ ἱστορικὴν σημασίαν τῶν ζωγραφιῶν τούτων ὀρθότατα ἐχαρακτήρισεν αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, οὗ τὴν περὶ αὐτῶν γενικὴν εἰσαγωγὴν ἐν σ. 327 κ. έ. κρίνομεν σκόπιμον νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὀλόκληρον ἐν μεταφράσει χάριν τοῦ Ἑλληνος ἀναγνώστου.

« Ἄς προσθέσωμεν ἐκτενεστέρας τινὰς εἰδήσεις περὶ τῶν τυπικῶν ἐκείνων ζωγραφιῶν τῶν παριστανουσῶν κατὰ τὸ ἔθος τῶν τότε χρόνων τὸν εὐσεβῆ κτίστην τῶν διαφόρων ἐκκλησιῶν, ἀπεικονισμένον ἐπὶ τῶν αὐτῶν τοίχων τοῦ ἱεροῦ περιβόλου, ὡς τὸ πλεῖστον μὲν παρὰ τὴν δυτικὴν πύλην, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὰς εὐρυτέρας πλευράς, ἄλλοτε δὲ κατὰ τὴν ἀψίδα ἢ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θόλῳ.

« Ὁ ἀφιερῶν ἀπεικονίζεται ἐν αὐταῖς ὅτε μὲν μόνος, ὅτε δὲ μετὰ τῆς συζύγου, μετὰ τῶν υἱῶν, μετὰ τῆς ὅλης οικογενείας ἢ μετὰ τῶν ἄλλων συμμετόχων τῆς εὐλαβοῦς ἀφιέρσεως. Γονυκλινεῖς πρὸ τοῦ ἁγίου προστάτου ἢ ἱστάμενοι ὄρθιοι, ὡς τὸ πλεῖστον μεταξὺ τοῦ χαριέντος περιθεωρίου φυλλώματος ῥοιᾶς, κρατοῦσιν ἀνά χεῖρας τὸ συμβολικὸν ἐκκλησιδριον ἢ εἰκονίζονται προσευχόμενοι. Σπανιώτερον δὲ παριστάνονται ἔφιπποι.

« Εἶνε ἄνδρες, μαχηταὶ κρατοῦντες τόξον καὶ φαρέτραν ἢ ἐζωσμένοι ξίφος καὶ ἐγχειρίδιον καὶ φέροντες ποικιλωτάτας ἐνδυμασίας καὶ πανοπλίας, εὐπατρίδαι διαφορώτατοι, παραδοξότατα ἐνδεδυμένοι, λε-

ρεῖς ἢ μοναχοὶ ἠμφιεσμένοι ἱερατικὰ ἐνδύματα. Εἶνε γυναῖκες, δέσποιναι περιτετυλιγμέναι εἰς λευκὰ λινὰ καὶ ἔχουσαι πλούσιον πορφύρου μανδύαν ἢ σοβαρὰς ἐσθῆτας χήρας καὶ μοναχαὶ ἐχόμεναι τῆς ἀπλότητος τῆς μοναστηριακῆς αὐτῶν στολῆς. Εἶνε παῖδες καὶ κόραι μετ' ἀπερίττου ὀλολεύκου ἐνδυμασίας.

« Ἡ δὲ σειρά τῶν τοιούτων προσωπογραφιῶν — τὰ παριστανόμενα ἄτομα ἀνέρχονται ἐν συνόλῳ εἰς 138 —, ὧν τὰς πλείστας ἀνεπαρεστήσαμεν ἐν πίναξιν ἐγχρώμοις χάρις εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ γερουσιαστοῦ κόμιτος Νικολάου Παπαδόπολι Ἀλδοβρανδίνῃ, παρέχει εἰς τὸν μελετητὴν τριπλοῦν ἐνδιαφέρον. Πράγματι δὲ πρῶτον μὲν πάντων ὁ Ἑλληνοκαλλιτέχνης, ἀποβαλὼν ἀναγκαίως τὸ βᾶρος τῶν ἐργαστηριακῶν παραδόσεων, εὐρίσκειται ἠναγκασμένος νὰ ἐπιδείξῃ ἐν ταῖς ζωγραφίαις ἐκείναις μετὰ μείζονος εἰλικρινείας καὶ ἐλευθερώτερας αὐτοβουλίας τὴν ἑαυτοῦ γραφικὴν ἰδιοφυίαν· ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ ἀπεικονιζόμενον πρόσωπον ὡς τὸ πλεῖστον ἀναπαριστάνεται ἐκ τοῦ ἀληθοῦς, ἢ δ' ἐπικουρία ἢ ἡ ἀνάμνησις τῶν συνήθων καὶ κατὰ συνθήκην ἁγίων εἰκόνων δὲν δύναται νὰ ἐπιδράσῃ δαψιλῶς εἰς τὴν παράστασιν μορφῶν, ὧν ἡ φύσις καὶ ὁ χαρακτήρ διαφέρεισι παντελῶς. Ὅθεν ὁ μὲν ἀπειρότεχνος βαναυσουργός, ἐργαζόμενος ἄνευ προτύπων, περιπίπτει εἰς ἀμηχανίαν ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ ἐκτελέσει, καὶ ἡ προσωπογραφία ἀποβαίνει σκληρὰ καὶ εὐτελής, ἀπ' ἐναντίας δ' ὁ δεξιώτερος καὶ μεγαλοφυέστερος ζωγράφος ὠφελεῖται ἐκ τῆς ἀπελευθέρσεως ἐκείνης ἀπὸ τῶν ἐπαχθῶν τύπων τῶν ἐπιβεβλημένων ὑπὸ τῶν δογματικῶν ἀξιώσεων καὶ τῶν δεσμῶν τῆς παραδόσεως καὶ προθύμως χαρίζεται εἰς τὴν ἰδίαν ἔμπνευσιν, ἐπανερχόμενος εἰς τὴν ὑγιᾶ σχολὴν τῆς φύσεως καὶ διδασκόμενος οὕτω νὰ ποιῇ ἔργα, ἅτινα ὀφείλομεν νὰ θεωρῶμεν ἀληθῶς ἄξια λόγου διὰ τε τὴν λεπτότητα τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν ζωηρότητα καὶ ἀνθηρότητα τῆς τεχνικῆς ἐπεξεργασίας. Ἄρκει δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ὡς μόνον παράδειγμα ἡ ὠραία κεφαλή τοῦ ἱερέως Γεωργίου Βαρούχα ἐν τῇ Παναγίᾳ τοῦ Ἀμαρίου.

« Ἐντεῦθεν συνάγεται, ὅτι αἱ ἡμέτεραι προσωπογραφίαι οὐ μόνον πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς εἰδικὸν προῖόν τέχνης, ἧς μάτην ἠθέλομεν ζητήσῃ παραδείγματα ὁμοίως λαμπρὰ ἐν τῇ νήσῳ, ἀλλ' εἶνε ἄξια σπουδῆς καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτόχρημα, ὅτι ἐν αὐταῖς ἀναπαριστάνονται μεθ' ἱκανῆς ἀξιοπιστίας αἱ εἰκόνες προσώπων, ἅτινα δύνα-

ται κατά πάντα τρόπον νὰ παράσχωσι ποιόν τι ἐνδιαφέρον χάριν τῆς κρητικῆς ἱστορίας καὶ ἐθνογραφίας.

α' Ἀλλὰ πλὴν πάντων τούτων ἡ συλλογὴ τῶν ἡμετέρων προσωπογραφιῶν ἔχει τὴν κυρίαν αὐτῆς ἀξίαν ἕνεκα τῆς σπουδαίας συμβολῆς ἣν παρέχει εἰς τὴν κρητικὴν ἐνδυμασιολογίαν τοῦ δεκάτου τετάρτου μέχρι τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος.

α Μελέτη ἀνάλογος δὲν συνετελέσθη ἀκόμη διὰ τὰς ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀγνοοῦμεν σχεδὸν τελείως πᾶν ὃ τι ἀναφέρεται εἰς τὰς ἱστορικὰς περιπετείας τῆς ἐνδυμασίας ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις. Ὅσον δ' ἀφορᾷ ἰδίως εἰς τὴν Κρήτην, ἂν ἐξαιρέσωμεν τὰς ὀλίγας καὶ ἐπισημασθεῖς εἰδήσεις τὰς μεταδιδόμενας εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐγγράφων καὶ ἐκ τῶν ἐκθέσεων ἀρχαίων τινῶν περιηγητῶν, εὐρισκόμεθα πρότερον σχεδὸν ἐν παντελεῖ ἀγνοία περὶ ἀντικειμένου ἐνέχοντος πολλὰ τὰ δυνάμενα νὰ ἐφεκλύσωσι τὴν ἡμετέραν περιέργειαν. Εἶχομεν τὸ πολὺ ψηφιδωτόν τι τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, ἀνερχόμενον εἰς τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα, ἐν ᾧ ἀπεικονίζονται ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων ἄλλων ἐθνῶν δύο ἄνδρες ἀντιπροσωπεύοντες τὴν Κρήτην· εἶχομεν δὲ καὶ σχεδιογράφημά τι τοῦ δεκάτου τέμπετου αἰῶνος, ἐν ᾧ παριστάνεται τὸ ἐσωτερικὸν ἐλληνικῆς τινος ἐκκλησίας τῆς Κρήτης μετὰ τοῦ λειτουργοῦντος ἱερέως, βοηθουμένου ὑπὸ δύο διακόνων καὶ συμπαραισταμένων γυναικῶν τινῶν συμμετεχουσῶν τῆς λειτουργίας καὶ τινῶν ψαλτῶν σοβαρῶς στηριζομένων εἰς τὰς πατερίτσας αὐτῶν¹. Τώρα δ' ἀπ' ἐναντίας εὐρισκόμεθα κατενώπιον πλήθους ποικίλων καὶ ζωηρῶν ἐνδυμασιῶν, αἵτινες, καὶ ἂν ἐνίοτε δύνανται νὰ νομισθῶσι φανταστικαὶ πῶς καὶ ὑπερβολικαί, ὡς τὸ πλεῖστον ὁμῶς ἀναπαριστάνουσι βεβαίως τὴν πραγματικὴν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς καὶ ἀπεικονίζουσιν εἰς ἡμᾶς ζωηρῶς καὶ κατ' ἀλήθειαν τοὺς ἀρχαίους τῆς νήσου κατοίκους. Οὕτω δ' αἱ γνώσεις ἡμῶν ἐπεκτείνονται καὶ ἀγόμεθα εἰς πεδῖον εὐρὺ καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεξερεύνητον. Ἡ δὲ συμβολὴ τῶν τοιούτων κρητικῶν ἐρευνῶν θὰ δυνηθῆ ἴσως ἡμέραν τινὰ νὰ ἀποβῆ ὄχι ἀνωφελῆς εἰς ἐκείνον, ὅστις μετὰ κριτηρίων εὐρυτέρων θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ γράψῃ καὶ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος τοῦ ἀντανεκλῶντος τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Βυζαντινῶν π.

¹ Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐκ τινος χειρογράφου τῆς Μαρκανθῆς Βιβλιοθήκης ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ κ. Γερόλα ἐν Τόμῳ Β' σ. 329.

Εἰς τὰς ὀρθοτάτας ταύτας παρατηρήσεις τοῦ κ. Γερόλα προσθέτομεν, ὅτι αἱ ζωγραφίαι, περὶ ὧν λέγει ταῦτα, δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἐν μέρει καὶ εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἀρχῶν τῆς σημερινῆς ἐνδυμασίας τῶν Κρητῶν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῇ ζωγραφίᾳ τοῦ ἔτους 1518 τῇ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Βοίλα τῆς Σιττίας τῇ ἀπεικονιζομένῃ ἐν τόμῳ Β' Πίν. 17 ὑπ' ἀρ. 2 ὁ υἱὸς τοῦ Γεωργίου Σαλαμῶν φέρει δερματίνας μακρὰς ἐμβάδας, αἵτινες εἶνε οἶονεὶ ὁ πρόδρομος τῶν σημερινῶν κρητικῶν στιβανίων.

Ἀπέναντι τοιούτων ἀρετῶν τοῦ ἀξιολογώτατου ἔργου τοῦ κ. Γερόλα μόλις τολμῶμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν λύπην ἡμῶν ἐπὶ ταῖς τυπογραφικαῖς παροράμασιν ἅτινα παρεξέφρησαν εἰς τὴν γραφὴν ἐνίων ἐλληνικῶν λέξεων. Συγχαίροντες δ' αὐτῷ ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ ἐπιτυχίᾳ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, θεωροῦμεν οὐχ ἥττον ἡμέτερον καθῆκον νὰ ἐκφράσωμεν τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν καὶ εἰς τὸν ἐκδότην S Rosen τὸν ἀφειδῶς δαπανήσαντα χάριν εὐσταλεστάτης ἐκτυπώσεως καὶ διακοσμῆσεως τῆς προκειμένης συγγραφῆς.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ βενετικὸν Ἰνστιτούτον, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ ἀφειτηρία τῆς ἀποστολῆς τοῦ κ. Γερόλα, πρέπει νὰ πονεμηθῆ ὁ προσήκων ἔπαινος. Εὐχόμεθα δὲ ὀλοφύχως, ὅπως κατορθωθῆ μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ ἐν Κρήτῃ ἐπιτυχίας ἢ ἐκπλήρωσις τῆς εὐχῆς, ἣν ἐκφράζει ἐν τέλει τῆς εἰς τὸ ἔργον τοῦ κ. Γερόλα εἰσαγωγῆς ὁ πρόεδρος τοῦ εἰρημένου Ἰνστιτούτου κ. Roggazaro, παρορμῶν εἰς μίμησιν καὶ ἄλλα καθιδρύματα, πρὸς ἐπιχείρησιν ὁμοίας ἐξερευνήσεως τῶν λοιπῶν χωρῶν ὅσαι εἶνε κατάμεστοι ἀναμνήσεων βενετικῶν, τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Κύπρου, τῶν Ἰονίων νήσων, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν μικρῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Περαιτέρω δ' ἐκφράζεται ἡ εὐχή, ὅπως μετὰ τὴν ὁμοίαν τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπιτελεσθείσης ἐξερεύνησιν τῶν χωρῶν τούτων ἰδρυθῆ ἐν Βενετίᾳ Βενετικὸν καὶ Ἀνατολικὸν μουσεῖον, καθ' ἣν εὐχὴν ἐξέφρασεν ἤδη ἐν ἔτει 1903 τὸ διεθνὲς ἱστορικὸν συνέδριον τῆς Ῥώμης. Ὡς ἀπαρχὴν δὲ τοιούτου μουσείου δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰς συλλογὰς φωτογραφιῶν, ἀντιγράφων εἰκόνων, ἐπιγραφῶν καὶ ἐκμαγείων ἐκ Κρήτης τὰς ὑπὸ τοῦ κ. Γερόλα κατατεθείσας ἐν τῷ Ἀστικῷ μουσεῖῳ (Museo Civico) τῆς Βενετίας.

Ligue française pour la défense des droits de l'Hellénisme. — La Grèce par *Th. Homolle, Henry Houssaye, Th. Reinach, Ed. Théry, G. Deschamps, Ch. Diehl, G. Fougères, J. Psichari, A. Berl, M. Paillarès*. Conférences faites sous les auspices de la Ligue. Paris. 1908. Εἰς 8ον μ. κρόν. σ. 395.

Δὲν ὑπάρχει βεβαίως Ἑλληὴν μὴ γινώσκων ἐκ τοῦ ἡμερησίου τύπου τὴν σύστασιν καὶ δράσιν τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ συνδέσμου πρὸς ἀμυναν τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνισμοῦ. Συσταθεὶς τῷ 1907 καὶ ἐξ ὀλίγων συγκείμενος τὸ πρῶτον μελῶν, ἠύξθη ταχέως καὶ ἐθάρρησεν ἐντὸς χρόνου βραχέως νὰ ἐμφανισθῇ δημοσίᾳ, προκαλῶν διὰ γλαφυρῶν διαλέξεων λογάδων αὐτοῦ ἑταίρων τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνδιαφέρον τῶν Γάλλων καὶ διαλύων τὸν πάγον τῆς πρὸς τὴν ἡμετέραν πατρίδα ἀδιαφορίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀσυμπαθείας, ἣτις τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχει διαδεχθῆ ἐν Εὐρώπῃ τὴν ἥρωικὴν οὕτως εἶπεῖν ἐποχὴν τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου φιλελληνισμοῦ, οὐ τᾶριστα ἀνθη ἐβλάστησαν ἐν μέσῳ τῶν αἱμάτων καὶ τῆς τέφρας τοῦ ἱεροῦ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας ἀγῶνος.

Τὰς διαλέξεις ταύτας, γενομένας ἀπὸ τῆς 3 Δεκεμβρίου 1907 μέχρι τῆς 29 Ἀπριλίου 1908 καὶ κατ' ἰδίαν πρότερον δημοσιευθείσας, ὡς τὸ πλεῖστον δὲ καὶ μεταφρασθείσας παρ' ἡμῖν, περιλαμβάνει πάσας ὁμοῦ ὁ προκείμενος τόμος. Εἶνε δὲ αἱ ἐξῆς: Θεοφίλου *Homolle* Διὰ τί ἀγαπῶμεν τὴν Ἑλλάδα; — Καρόλου *Diehl* Ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησία καὶ ὁ ἑλληνισμός. — Γάστωνος *Deschamps* Ὁ ἑλληνισμός ἐν τῇ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ. — Γουσταίου *Fougères* Ἡ γραφικὴ Ἑλλάς. Ἡ χώρα καὶ ὁ λαός. — Μιχαήλ *Paillarès* Ὁ ἑλληνισμός ἐν Μακεδονίᾳ. — Ἰωάννου Ψυχάρη Ὁ ποιητὴς Σολωμός. — Ἐδμόνδου *Théry* Ἡ οἰκονομικὴ Ἑλλάς. Ἡ Ἑλλάς τῆς σήμερον. Ὅποια εἶνε. Ὅποια ὄφειλε νὰ εἶνε. — Ἐρρίκου *Houssaye* Ἡ ἥρωικὴ Ἑλλάς. — Ἀλφρέδου *Berl* Ἡ νέα Ἑλλάς. Τὶ ἀντιπροσωπεύει ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ. — Θεοδώρου *Reinach* Ἡ Ἑλλάς ἀνευρεθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ πίναξ οὗτος ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ ὅποσα συνεισήνεγκεν ἤδη διὰ τῶν διαλέξεων αὐτοῦ ὁ Σύνδεσμος χάριν τῆς ἀμύνης τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ δὴ ὑπὸ διπλῆν ἐποψίν, ἐξεταζομένων δὴλα δὴ τῶν τε ἀγορητῶν καὶ τῶν θεμάτων ἅτινα ἐπραγματεύθησαν. Οἱ μὲν ἀναβάντες ἐπὶ τὸ βῆμα ὡς συνήγοροι τοῦ ἀδικουμένου ἑλληνισμοῦ εἶνε

ἢ πολιτευταὶ διακεκριμένοι, συνδυάζοντες μετὰ τῆς πολιτικῆς τὴν θεωρίαν τῶν ἑλληνίδων Μουσῶν, οἷος ὁ κ. Reinach, πρόεδρος τοῦ Συλλόγου πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐν Γαλλίᾳ, ἢ καθηγηταὶ ἐπιφανεῖς, εἰς οὓς δυνάμεθα νὰ συμπαρατάξωμεν τὸν κ. Homolle, νῦν διευθυντὴν τῶν Μουσείων τοῦ Λούβρου καὶ εὐγλωττον πρόεδρον τοῦ Συνδέσμου, οὗτινος εἶνε αὐτόχρομα ἢ ψυχὴ, ἢ δημοσιογράφοι δεδοκιμασμένοι ἐν τῇ χειρισμῷ τοῦ καλάμου. Τὰ δὲ θέματα εἶνε οὐ μόνον ποικιλώτατα, ἀλλὰ καὶ ἐξετάζουσι τὸν ἑλληνισμόν ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐπόψεις, τὸν ἀναζητοῦσι πάντοτε καὶ πανταχοῦ, ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ τοῖς νῦν χρόνοις, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀλυτρώτῃ, μέχρι τῆς Μακεδονίας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων. Ὁ ἑλληνισμός παρουσιάζεται οὕτως ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἀναγνωσμάτων τούτων ἐνιαῖος διὰ τῶν αἰῶνων καὶ τῶν τόπων, καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἀναπηδῶσιν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἀναγνώστου, ὡς εἰσέδυσαν εἰς τὰ ὦτα τῶν ἀκροατῶν κατὰ τὰς ἐσπέρας τῶν διαλέξεων αὐθόρμητα καὶ πειστικὰ, ἐξαγόμενα ἀναγκαίως ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, τῶν θυσιῶν τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ παρόντος, τῶν ἐμφαντικῶν τῆς τελομένης προόδου ἀριθμῶν, τῆς ἀλήκτου καὶ ὀσημέραι ἀύξανομένης ἐκπολιτιστικῆς ἐργασίας τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Καὶ εἶχε δίκαιον ὁ κ. Homolle, ὅτε εἰσηγεῖτο τὸ πρόγραμμα τοῦ Συνδέσμου ἐν τῇ ἐναρκτηρίῳ διαλέξει, ἣτις καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιγραφῇ ἀποπνεῖ τὸ ἄρωμα τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα θερμῆς ἀγάπης τοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, συνοψίσας ὡς ἐξῆς τὰς βάσεις τοῦ νέου φιλελληνισμοῦ τῶν παρὰ τὸν Σηκουάναν ἀμυντόρων τῶν ἑλληνικῶν δικαίων.

« Δὲν στηρίζομεν τὰς ἡμετέρας πεποιθήσεις οὔτε εἰς τὴν δύναμιν οὔτε εἰς τὸ χρῆμα· δὲν ὑπέικομεν εἰς κανέν πάθος πλὴν τοῦ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας· δὲν τρέφομεν καθ' οἰουδήποτε οὔτε μῖσος, οὔτε ἀντιπάθειαν, οὔτε προβουλήν. Ἡ στοργὴ ἡμῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εἶνε βαθεῖα, ἀλλ' εἶνε λογιζομένη, ὅπως ὑπάρξῃ σταθερὰ, καὶ εἶνε βαθεῖα, ὅπως ὑπάρξῃ τελεσφόρος. Εἴμεθα φιλέλληνας τέλος, ἀλλὰ φιλέλληνας ἐκ λογιζομένου σθεναροῦ, ἄρα καὶ ἐκ πεποιθήσεως εὐλικρινοῦς ».

Τὸ πρόγραμμα δὲ τοῦτο διαφαίνεται διὰ πασῶν τῶν ἀγορεύσεων τῶν ἐπιφανῶν ῥητόρων τοῦ Συνδέσμου, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ὑπερά-

σπισιν τῶν δικαίων τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπὸ ἀπόψεων ποικίλων, ἀλλὰ μετὰ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε σθένους καὶ μετὰ τῆς ἐπιχευμένης ἐν πάσαις ταῖς διαλέξεσι γαλατικῆς ἐκείνης αἰμυλίας καὶ γλαφυρίας, ἥτις κατορθώνει νὰ προσθέτῃ εἰς τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων πειθῶ τὰ θέλητρα τοῦ ἐπιχάριτος λόγου.

Αἱ διαλέξεις τῶν Γάλλων φιλελλήνων περιέχουσι πρὸς τοῖς ἄλλοις οὐκ ὀλίγον ὑλικὸν χρησιμώτατον πρὸς τὰς ἀρχαιολογικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας. Ὁ δὲ κ. Reinach ἐπεβάλετο νὰ καταδείξῃ τὰς συμβολὰς αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ συγγραφῶν. Ἀναλύει δὲ πλὴν τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν εὐφημώτατα τὸ φιλολογικὸν ἔργον τοῦ Κοραῆ, τοῦ Μουστοξύδου, τοῦ Μηναῖ Μηνωίδου, τοῦ Σακκελίωνος, τοῦ Πέτρου Παπαγεωργίου, τοῦ Κωστομοίρη, τοῦ Παπαδοπούλου Κεραμέως. Περὶ δὲ τοῦ ἐκδότου τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος εὐηρεστήθη νὰ γράψῃ τάδε· α' Ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, καθηγητῆς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, συντάκτης θαυμασιῶν καταλόγων τῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῆς Ἄνδρου, τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ ἐρασιμώτατος τῶν ξεναγῶν οὐς δύνανται νὰ ἐπιποθήσωσιν οἱ ἀρχαιολόγοι, εἶνε κυρίως μεσαιωνολόγος ἐκ τῶν πρωτευόντων. Ἄλλ' ὁ μεσαιωνολόγος οὗτος δὲν ἀποκνεῖ νὰ περισυλλέγῃ τὰ ἄνθη ἅτινα συναντᾷ κατὰ τὴν ὁδὸν του, ἔτυχε δὲ πολλάκις τοιαύτης εὐτυχίας. Ἐν δὲ τῷ λογίῳ περιοδικῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι, ὅπερ ὁ λαϊκὸς οὗτος Βενεδικτῖνος συντάσσει αὐτὸς καὶ μόνος, ἐγνώρισεν εἰς ἡμᾶς κομψὰ ἀρχαῖα ἐπιγράμματα καὶ νέα ἀποσπάσματα τοῦ ἱστορικοῦ Τιμαίου ».

[Ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας Λουδοβίκου Σαλβατώρ] Versuch einer Geschichte von Parga. Prag. 1908. Druck und Verlag von Heinr. Meyr Sohn εἰς μέγα φύλλον σελ. VII, 219.

Τὸ ἀγγελλόμενον βιβλίον δύναται νὰ θεωρηθῇ δεύτερος τόμος τοῦ περὶ Πάργας μεγάλου ἔργου τοῦ Ἀρχιδουκὸς Λουδοβίκου Σαλβατώρ, οὗ ὁ πρῶτος, περιλαμβάνων τὴν τοπογραφίαν τῆς Πάργας, ἀνελύθη ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Ε' σ. 120 κ. ἐ. Ἀνέλαβε δ' ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐκθέσῃ ἐν αὐτῷ τὴν ἱστορίαν τῆς Πάργας, ἥτις ἐμφαντικώτατα καταδεικνύει τὴν φιλοπατρίαν τῶν κατοίκων

αὐτῆς καὶ τὴν διὰ μυρίων θυσιῶν ἐμμονὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν. Διαιρεῖται δὲ ἡ συγγραφή εἰς πέντε κεφάλαια· α') Ἡ Παλαιόπαργα καὶ ἡ μετανάστευσις τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς τὴν τωρινὴν πόλιν (σ. 1-6)· β') Ἡ Πάργα ἐπὶ τῶν Βενετῶν (σ. 7-49)· γ') Ἡ Πάργα ἐπὶ τῶν Γάλλων, Τούρκων καὶ Ῥώσων (σ. 51-96)· δ') Ἡ Πάργα ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας καὶ ἡ ἐκχώρησις αὐτῆς εἰς τὸν Ἀλῆ πασσᾶν (σ. 97-162)· ε') Οἱ ἐκ Πάργας φυγάδες (σ. 163-199). Ὡς ἐπίμετρον δ' ἔπονται τὰ κατὰ τὸν Ἰβραῖμ, μέγαν βεζύρην τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμᾶν Α' (σ. 201-219), ὅστις συνδέεται πρὸς τὴν Πάργαν, ἅτε καταγόμενος ἐξ αὐτῆς, ἐν ἧ καὶ ἐγεννήθη ὡς υἱὸς πτωχοῦ ἀλιέως. Ἀπαχθεὶς δ' ἐκ Πάργας ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ ὑπὸ πειρατῶν εἰς Μαγνησίαν, περιῆλθεν ἔπειτα εἰς τὸ σεράγιον καὶ ἐλκύσας τὴν εὐμένειαν τοῦ Σουλεϊμᾶν διὰ τὴν καλλονὴν αὐτοῦ καὶ τὴν δεξιότητα περὶ τὸν χειρισμὸν τοῦ τετραχόρδου, νύξῃθη μέγας ἐπ' αὐτοῦ, προαχθεὶς εἰς βεζύρην, ἀλλ' ἐστραγγαλίσθη τέλος τὴν 5 ἢ 15 Μαρτίου 1535.

Πρὸς ἀπαρτισμὸν δὲ τῆς συγγραφῆς ὁ Ἀρχιδουξ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰ γνωστὰ καὶ ἐκδεδομένα βοηθήματα, ἐν οἷς καὶ τὰ περὶ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ δημοσιευθέντα. Τῶν βιβλίων καὶ μονογραφιῶν τούτων πῖνακα παρέχει ὁ συγγραφεὺς ἐν σ. III-IV. Ἀλλὰ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἑλληνικῶν δημοσιεύσεων παρατηροῦμεν, ὅτι ἔπρεπεν οἱ τίτλοι αὐτῶν νὰ αναγραφῶσιν ἑλληνιστί καὶ ὄχι ἐν γερμανικῇ μεταφράσει. Ἡ δύνατο δὲ νὰ εἶνε πληρέστερος ὁ κατάλογος οὗτος, συμπεριλαμβανομένων ἄλλων τ' ἔργων ἑλληνικῶν καὶ ξένων ἐκ τῶν παροδικώτερον ποιουμένων λόγον περὶ τῆς Πάργας, ἀφ' οὗ καὶ τοιαῦτα συνανεγράφησαν, καὶ τινων πλείοτερα περὶ αὐτῆς πραγματευομένων, οἷα ἡ Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ, ἡ τοῦ Σπυρ. Ἀραβαντινοῦ Ἱστορία Ἀλῆ πασσᾶ ἡ ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1895 καὶ τὰ λοιπὰ περὶ τοῦ Ἀλῆ δημοσιεύματα, ἅτινα ὁ ἐκδότης τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος κατέλεξεν ἐν σ. 604. τοῦ Α' Τόμου τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ Μπάρτ-Χίρστ. Αἰσθητοτάτη δὲ εἶνε πρὸ πάντων ἡ ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου ἀπουσία τῆς μονογραφίας τοῦ Π. Α. Σ[αλαπάντα] Πάργα, ἐκτυπωθείσης ἐν Ἀθήναις τῷ 1861. Ἀξία δὲ γνώσεως εἶνε καὶ ἡ ἐπισης παραλειπομένη μονογραφία τοῦ G. Antonio Martinelli Perchè il Foscolo sopresse il libro su Parga ἐν τῇ Rivista d'Italia τοῦ Φεβρουαρίου 1903 σ. 247 κ. ἐ.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ἐντύπων βιβλίων ὁ συγγραφεὺς ἐποίησατο εὐρείαν χρῆσιν ἀνεκδότων πηγῶν ἐκ τῶν ἰταλικῶν ἀρχείων, ἰδίως δὲ τῶν τῆς Βενετίας, τοῦ Ταυρίνου καὶ τῆς Νεαπόλεως· ἀξιολογωτάτη δὲ εἶνε ἢ ἐξ αὐτῶν συμβολὴ εἰς πληρεστέραν ἐξερεύνησιν τῆς ἱστορίας τῆς Πάργας. Πολλὰ δ' ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων ἐκείνων εἰλημμένα ἐγκατασπείρονται ὀλόγραφα ἐν μέσῃ τῇ διηγήσει, χρησιμεύοντα εἰς τελειότεραν διαφώτισιν πολλῶν γεγονότων. Λυπηρὸν δὲ εἶνε, ὅτι ἕνεκα τῆς ταχείας ἐκτυπώσεως τοῦ ἔργου ὁ συγγραφεὺς δὲν προσέφθασε νὰ ἐπωφεληθῇ τὰ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1646 κώδικι τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν σπουδαιότατα ἔγγραφα, ἧτοι συμβάσεις τῶν Παργίων μετὰ τῆς βενετικῆς πολιτείας καὶ τῶν Τούρκων Μαργαριτίου κατὰ τὰ ἔτη 1773 μέχρι 1779 ὡς καὶ σύμβασιν Παργίων καὶ Βενετῶν τοῦ ἔτους 1571. Καὶ ἐφρόντισε μὲν ὁ συγγραφεὺς νὰ λάβῃ κατ' ἐμὴν ὑπόδειξιν πλῆρες ἀντίγραφον τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην δωρηθέντος πολυτίμου τούτου κώδικος, ἀλλὰ τὸ ἀντίγραφον ἕνεκεν ἀσθενείας τοῦ ἀντιγραφέως περιῆλθε βραδύτερον τοῦ δέοντος εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον.

Καὶ τῶν προφορικῶν δὲ διηγήσεων καὶ παραδόσεων δὲν ἠμέλησεν ὁ συγγραφεὺς. Αἱ διηγήσεις αὗται ἦσαν πολλάκις ἀντιφατικαὶ πρὸς ἀλλήλας, ὁ δὲ Ἀρχιδουξ ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἢ προέκρινε τὴν ἐμφανῶς πιθανωτέραν ἢ ὡς τὸ πλεῖστον, μὴ θέλων νὰ δικάσῃ αὐτὸς, παρέταξεν ἀμφοτέρας κατὰ τὸν ἠροδότειον τρόπον. Ἐν γένει δὲ κατὰ τὴν ἰδίαν ἐαυτοῦ ὁμολογίαν ἠγωνίσθη νὰ ἐκθέσῃ τὰ πράγματα μετ' ἀμεροληψίας, ἐλαττόνων πολλαχοῦ τὰς περὶ τῶν ἐκτιθεμένων ὑπερβολάς. Ἀλλὰ πάντοτε, προσθέτει, ἐκ τῶν σελίδων τούτων θὰ διαλάμψῃ τὸ θάρρος, ἡ ἐθελοθυσία καὶ ὁ διαρκῶς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς δυσχερεστάταις τῶν περιστάσεων κρατῶν ἔρωσ τῶν Παργίων πρὸς τοὺς ἐλευθέρους αὐτῶν θεσμούς.»

Ἀρχεται δὲ τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Ἀρχιδουκὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, καθ' οὓς ἐμφανίζεται ἡ Πάργα ἐν τῇ ἱστορίᾳ, μνημονευομένη τὸ πρῶτον τῷ 1337 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, εἰ καὶ αἱ ἀρχαὶ αὐτῆς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀνερχόμεναι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος ἢ καὶ αὐτὸν τὸν δωδέκατον. Ἀλλὰ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης Πάργας μόνον μικρὰ εἰρείπια καὶ μία ἐκκλησία σώζονται ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Καστελλίου τῶν δεσποζόντων τῆς

σημερινῆς πόλεως. Ἀπ' αὐτῶν δὲ κατέβησαν οἱ ἔνοικοι μετὰ τὰς εἰς τὴν Ἠπειρον ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος εἰς τὴν παράλιον θέσιν, ὅπου ἐκτίσθη ἡ νέα Πάργα. Ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων μέχρι τῆς εἰς τὸν Ἀλῆν πασσᾶν σκληρᾶς ὑπὸ τῶν Ἀγγλων ἐκχωρήσεως τῆς Πάργας καὶ τοῦ ἐξοικισμού τῶν Παργίων εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν ἰδίως ἐν Μανδουκίῳ, ὁ συγγραφεὺς διηγεῖται τὰς τύχας καὶ τὸν ἠρωισμόν τοῦ φωλεοῦ τούτου ἑλληνικῆς φιλοπατρίας μετὰ περισσείας εἰδήσεων, εἰλημμένων μάλιστα ἐκ τῶν ἀρχεακῶν ἐγγράφων, καὶ μετὰ προφανοῦς συμπαθείας ὑπὲρ τῶν Παργίων. Ἰδίως δ' ἐνδιαφέροντα εἶνε τὰ μέρη τῆς ἐξιστορήσεως ταύτης τὰναφερόμενα εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸν ἐξοικισμόν τῶν Παργίων εἰς Κέρκυραν, ἀτινα καὶ διαφωτίζονται ἐξαιρέτως ὑπὸ πλήθους ἐγγράφων, ἐκδιδομένων ἐν τῇ συγγραφῇ, ἧτις οὕτως ἀποβαίνει ἀληθῶς πολύτιμος εἰς τὸν μελετῶντα τὰ κατὰ τὴν πατριὸν ἱστορίαν.

Constantin George Mano Documente din al XVI^{lea} - XIX^{lea} privitoare la Familia Mano. Cu o notiã istoricã si genealogicã si o serie de portrete vechi. În Bucourestiu. Tipografia Curtii Regale, F. Gûbl Pii, 1907. Εἰς 8ον μέγα σ. LXI, 662 μετὰ I - X γενεολογικῶν πινάκων ἐν τέλει καὶ πολλῶν φωτολιθογραφικῶν εἰκόνων.

Τὸ δημοσίευμα τοῦτο τοῦ κ. Κωνσταντίνου Μάνου, πρώτου γραμματέως πρεσβείας καὶ υἱοῦ τοῦ Ῥωμάνου στρατηγοῦ Γεωργίου Μάνου, εἶνε συμβολὴ σπουδαιότατη εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Μάνων. Ὁ οἶκος οὗτος, ἔχων κατὰ τὰς παραδόσεις καταγωγὴν ἰταλικὴν (Manno), παρουσιάζεται ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, τοῦτο μὲν διακρινόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου παρέχει εἰς τὰ πατριαρχεῖα σειρὰν ὅλην μεγάλων λογοθετῶν καὶ μεγάλων ἐκκλησιαρχῶν, τοῦτο δὲ διαπρέπων ἐν μεγάλοις ἀξιώμασιν ἐν Μολδαβίᾳ καὶ Βλαχίᾳ, ὅπου ἤρξαν ἢ ἐγκατεστάθησαν κατόπιν οἱ Μάνοι μετ' ἄλλων φαναριωτικῶν οἰκων, τῶν Μαυροκορδάτων, τῶν Ὑψηλάντων, τῶν Καντακουζηνῶν, τῶν Γκίκα, τῶν Ῥωσσαίτων καὶ ἄλλων. Ἀπόγονοι δ' αὐτῶν εἶνε αἱ ἐν τε Ἑλλάδι καὶ Ῥωμανίᾳ φερόντιμοι οἰκογένειαι.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἐν Βουκουρεστίῳ κ. Κωνσταντῖνος Μάνος, ἐπιβαλόμενος νὰ ἐξιστορήσῃ ἐκ τῶν μνημείων καὶ δι' ἐγγράφων ἀρχεακῶν τὰ κατὰ τὸν ἴδιον οἶκον, συμβάλλεται συγχρόνως διὰ τῆς ἀνὰ χεῖρας

δημοσιεύσεως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας ἐξ ἑνὸς καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τουρκοκρατίας ἐξ ἑτέρου. Οὐδὲ δύναται νὰ ἐννοηθῇ καὶ μελετηθῇ ἡ ἱστορία τῶν δύο ἐκείνων ἡγεμονιῶν καὶ τῶν ἐξεχόντων οἰκῶν τῆς σημερινῆς Ῥωμανίας ἄνευ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως καὶ τῆς ροπῆς ἣν ἔσχον οἱ μεγάλοι ἐκ Φαναρίου ἡγεμόνες καὶ λοιποὶ ἄρχοντες ἐπὶ τὴν διοίκησιν, τὴν νομοθεσίαν, τὴν παιδείαν καὶ τὸν καθ' ὅλου πολιτισμὸν τῶν νῦν Ῥωμανικῶν χωρῶν. Τοῦτο δὲ, ὅπερ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων συνείδεν ὁ κ. Μάνος, θέλων νὰ ἐξερευνήσῃ τὰς προγενεστέρας τύχας τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ οἴκου, ὀφείλουσι νὰ ἀναγνωρίσωσιν οὐ μόνον αἱ λοιπαὶ ἀριστοκρατικαὶ οἰκογενεαὶ τῆς Ῥωμανίας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἱστοριογράφοι αὐτῆς, καθ' ἃ πράγματι πράττουσι τούτων οἱ κ. κ. Jorga, Erbiceanu καὶ Ἀθανασίου, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας ἡ παραγνώρισις τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Φαναριωτῶν καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἄγει εἰς τὸν μισελληνισμὸν τοῦ κ. Xenopol.

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν εἶδησιν περὶ τῆς οἰκογενείας Μάνου τὴν προτασσομένην τῆς ὑπ' ὄψιν ἡμῶν δημοσιεύσεως γενάρχης τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μάνων ὑπῆρξεν ὁ Ἱερώνυμος Manno, ὑπάρχας εἰς τῶν διοικητῶν τοῦ ἠνωμένου στόλου, ὃν ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένουα ἀπέστειλαν τῷ 1537 εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Κερκύρας καὶ Κεφαλληνίας χάριν καταπολεμήσεως τῶν στόλων τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν Β'. Ἡττηθέντων δὲ τῶν Ἰταλῶν, οἱ αἰχμάλωτοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Μάνος, ἤχθησαν εἰς τὴν Ἄρταν καὶ τὴν μακεδονικὴν Καστορίαν. Ἐν Καστορίᾳ δὲ ὁ Μάνος προσεχώρησεν εἰς τὴν ὀρθόδοξον κοινότητα, ἐκεῖθεν δ' οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ μετενάστευσαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἤρχισαν ὑπηρετοῦντες τὸ πατριαρχεῖον κατὰ τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα. Καὶ πράγματι, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν πατριαρχικῶν ἀρχείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βλέπομεν τὸν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος μέγαν ἐκκλησιάρχην Μανουὴλ Μάννον ὄντα υἱὸν Γεωργίου, γεννηθέντος ἐν Καστορίᾳ. Ἐνδεικτικὸν δὲ τῆς ἰταλικῆς τῶν Μάνων καταγωγῆς εἶνε καὶ ὅτι ἐν ταῖς σφραγίσιν αὐτῶν ἔφερον χεῖρα ὡς λαλοῦν σύμβολον, ὑπομιμνήσκον τὴν ταύτωνυμίαν τοῦ οἰκογενειακοῦ αὐτῶν ὀνόματος καὶ τῆς λέξεως MANNO τῆς σημαίνουσης ἰταλιστὶ τὴν χεῖρα.

Τὰ ἐν τῇ προκειμένῃ βιβλίῳ ἔγγραφα τὰ διαφωτίζοντα τὴν ἱστο-

ρίαν τῶν Μάνων συνελέχθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας τοῦτο μὲν ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκχωρηθέντα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἀκαμάτου αὐτῶν ἑρευνητοῦ κ. Σταυράκη Ἀριστάρχη, τοῦ μεγάλου λογοθέτου, τοῦτο δ' ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ῥωμανικῆς ἀκαδημίας. Πολλὰ δ' ἐκδίδονται ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ ἀρχείου τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐκδότου. Προστίθενται δὲ καὶ ἀποσπάσματα ἐγγράφων καὶ ἐντύπων βιβλίων συμβαλλομένων εἰς διαφώτισιν τοῦ ὅλου θέματος. Ἀρχονται δὲ τὰ ἔγγραφα ἀπὸ τοῦ 1267, ὅτε παρουσιάζεται τὸ πρῶτον ὁ ἐκ Φλωρεντίας Κορραδίνος Μάννος, σπείραρχος (condottiere) τοῦ Ἀνδραγαυοῦ βασιλέως Νεαπόλεως Καρόλου Α' καὶ τοῦ βασιλέως Σικελίας Φρειδερίκου Β', καὶ φθάνουσι μέχρι τοῦ 1859, περατούμενα διὰ τῶν περὶ τοῦ οἴκου τοῦ γράφοντος καὶ γενεαλογικῶν εἰδήσεων περὶ τῶν συγγενῶν οἰκῶν τῆς Ῥωμανίας. Τὸ μέγα δὲ πλῆθος αὐτῶν ἀναφέρεται εἰς τοὺς μεγάλους ἀξιωματικούς τῆς πατριαρχικῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς ἐν Ῥωμανίᾳ ἄρχοντας Μάνους. Τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ τὴν σημασίαν, ἣν ἔχουσι τὰ ἔγγραφα ταῦτα ὡς πηγὴ τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμανικῆς ἱστορίας ἰδίως τοῦ δεκάτου ἑβδόμου καὶ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος.

Ἀξία δὲ λόγου εἶνε καὶ ἡ πλουσιωτάτη συλλογὴ τῶν παρενθέτων εἰκόνων τῶν κοσμουσῶν τὸ βιβλίον, παριστανουσῶν πανομοιότυπα ἑλληνικῶν καὶ Ῥωμανικῶν ἐγγράφων, ἐπιγραφῶν, σφραγίδας καὶ προσωπογραφίας Μάνων καὶ ἄλλων Φαναριωτῶν καὶ Ῥωμάνων. Τούτων ἐξείρομεν τὰς ἐν σ. 318 τοῦ Μιχαὴλ Βόδα Σούτσου (1812) καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Βόδα Ὑψηλάντου, ἀδελφοῦ τῆς Ῥαλλοῦς Ἀλεξάνδρου Μάνου (εἰκόνα τοῦ 17 αἰῶνος).

Τὰ ἑλληνιστὶ ἐκδιδόμενα ἔγγραφα εἶν' ἐκτετυπωμένα μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ἀπηλλαγμένα τυπογραφικῶν παροραμάτων.

Ἐλλειψιν τοῦ βιβλίου θεωροῦμεν τὴν ἀπουσίαν πίνακος τῶν κυρίων ὀνομάτων ἐν τέλει, ὅστις μεγάλως ἤθελε διευκολύνει τὴν ἔρευναν τοῦ ἱστοριοδίφου ἐν μέσῳ τοῦ πλουσίου ἀμητοῦ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ ἐκδιδομένων ἐγγράφων.

Ἄρχαια τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἐκδίδονται ἐπιμελῆς Ἰωάννου Βλαχογιάννη. Β'. Ἀρχεῖον τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Μακρυγιάννη. Τόμος πρῶτος. Ἐν Ἀθήναις 1907. Εἰς 8ον. (Περιέχων τὰ ἱστορικά ἔγγραφα) σ. 4α', 470. Τόμος δευτέρου (Περιέχων τὰ Ἀπομνημονεύματα) σ. μθ', 584.

Μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1901 ἐκδοθέντα πρῶτον τόμον τοῦ πρώτου μέρους τοῦ Ἀθηναϊκοῦ ἀρχείου, περιέχοντα τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Δημητρίου Χρηστίδου καὶ Πάνου Μοναστηριώτου, τὸ τοῦ Νικολάου Καρῶρη καὶ τὸ τοῦ Παναγῆ Πούλου, τὴν Ἀνάμνησιν Ἀντωνίου Γεωργαντζᾶ, τὰ Ἐγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Γούρα, τὰ τοῦ δημογέροντος Σπύρου Πατούσα, ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων Δημητρίου Χρηστίδου καὶ Ἰωάννου Βλαχογιάννη καὶ Ποικίλα ἀθηναϊκά, ὁ κ. Ἰωάννης Βλαχογιάννης ἐξέδωκε πρὸ ἔτους εἰς δύο τόμους τοῦ δευτέρου μέρους τὸ Ἀρχεῖον τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννου Μακρυγιάννη.

Σύγκριται δὲ τοῦτο ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐξ ἱστορικῶν ἐγγράφων ἀνκφερομένων εἰς τὸν Μακρυγιάννην καὶ τὴν ποικίλην αὐτοῦ δρᾶσιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1823 μέχρι τοῦ 1864, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων αὐτοῦ.

Τούτων τὰ ἔγγραφα, πρὸς αὐτὸν τὸν Μακρυγιάννην ἀπευθυνόμενα τὰ πλεῖστα ἢ περὶ αὐτοῦ διαλαμβάνοντα, ὀλίγα δὲ τινὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀποσταλέντα, κυρίως μὲν διαφωτίζουν τὰ κατὰ τὸν μακρὸν στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν βίον τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' οὐχ ἤττον εἶνε ἀξιολογώτατα ὡς συμβολὴ πρὸς τὴν καθ' ὅλου ἱστορίαν τοῦ τε ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ τῶν μετ' αὐτὸν χρόνων μέχρι τῆς ἐξώσεως τοῦ Ὀθωνος. Τὴν αὐτὴν δ' ἀξίαν ἔχουσι καὶ τὰ ἐν τέλει τοῦ πρώτου τόμου ἀναδημοσιευόμενα ἄρθρα ἡμερησίων, ἐν οἷς καὶ τὰ περὶ τῆς ἐν ἔτει 1853 δίκης καὶ εἰς θάνατον καταδίκης τοῦ Μακρυγιάννη ἔγγραφα καὶ ἄρθρα.

Ἀλλὰ πολὺ σπουδαιότερα εἶνε τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη τὰ πληροῦντα ὅλον τὸν δευτέρου τόμον. Ὑπάρχοντα δὲ ταῦτα, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης, αἰεὶ τὴν τάξιν τῶν ἔργων τῶν γραφέντων ὑπὸ ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως ὅπως ἀγραμμάτων τοιαῦτα ἔργα ἐκδεδωμένα, ἐλάχιστα τὸν ἀριθμὸν ἄλλως, εἶναι τὰ ἐξῆς: Τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Θεοδώρου Κόλοκοτρῶνη, τοῦ Γενναίου Κόλοκοτρῶνη αἰ μετὰ παρατηρήσεων δύο συλλογαὶ ἐγγράφων, τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Φωτάκου καὶ τέλος ἡ ὡς περὶ τρίτου προσώπου βιογραφία, ἀλλ' αὐτοβιογραφία καθ' ἡμᾶς οὕσα τοῦ Γεωργίου Βαρνακιώτου, καταχωρισθεῖσα ἐν τῇ συλλογῇ Φυσεντζίδου. Ὁ Γ. Τερ-

τζέτης μνημονεύει πού ὅτι εἶχε γράψῃ καθ' ὑπαγόρευσιν καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Νικηταρᾶ, τὰ ὅποια φαίνονται ἀπολεσθέντα, ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ Δημο-Τσεῖλιου, τὰ ὅποια σώζονται. Ἐπίσης σώζεται μέγα τμήμα τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Σπύρο-Μίλιου ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ». Παρατηρῶ δὲ πρὸς ταῦτα, ὅτι καὶ τοῦ Νικηταρᾶ τὰ ἀπομνημονεύματα δὲν ἀπωλέσθησαν· σώζεται δ' εὐτυχῶς ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ Παρισίων ὑπ' ἀρ. Suppl. grec 1308 νεώτερον ἀντίγραφον γενόμενον χάριν τοῦ μακαρίτου Αἰμιλίου Legrand, βεβαίως ἐκ τοῦ ἀγνωστοῦ τοῦ ἀποκειμένου πρωτοτύπου, πληροῦν ἐκκοσιν ἀραιῶς γεγραμμένα φύλλα.

Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη εἶνε γεγραμμένα ἐν τῇ δημόδει μετὰ πολλῆς τῆς ἀφειλείας, εἶνε δὲ ζωηρότατα καὶ δραματικώτατα καὶ ἀναφέρονται εἰς τε τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ εἰς τὸν κατόπιν πολιτικὸν βίον τοῦ βασιλείου μέχρι τοῦ 1850. Ἀντικατοπτρίζεται δ' ἐν αὐτοῖς ὁ ἀγωνιστῆς καὶ ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ μέλλας αὐτοῦ τὰς ἀρετὰς καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα, τὴν ἀνεγνωρισμένην γενναιότητα καὶ τὴν ἀκοίμητον φιλοπατρίαν, τὴν ἀκαμπτὸν εὐθαρσίαν καὶ τὴν ἀχαλίνωτον παρρησίαν καὶ δόσιν τινὰ ἐγωισμοῦ συγκεραμένου μετὰ ἐμμονῆς εἰς τὴν ἰδίαν γνώμην, ἥτις ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος καθίστανεν εὐκόλον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίαν ἐνίοτε τὴν ἰδιόρρυθμον πολιτείαν τοῦ Μακρυγιάννη, ἥτις ὀλίγον ἀπέχετο πολιτικῆς ἀστασίας. Τοιοῦτος ὢν ὑπῆρξεν ἐπὶ τριακονταετίαν ὄλην καὶ πλέον περιζήτητος ὁμοῦ καὶ ἐπίφοβος, πολλὰς μὲν παρασχὼν εἰς τὸ ἔθνος ὑπηρεσίας ὡς μαχητῆς, οὐκ ὀλίγας δὲ καὶ ὡς πολιτευτῆς, ἐν αἷς ἡ ἐνεργητότη αὐτοῦ συμμετοχῇ, εἰ μὴ πρωτοβουλία, πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς συνταγματικῆς μεταβολῆς τοῦ 1843.

Τοιοῦτου ἀνδρός, συνδυάζοντος ἐν ἑαυτῷ τὸν στρατιώτην, τὸν πολιτευτὴν καὶ ἐν μέρει τὸν καλλιτέχνην, ἀπομνημονεύματα, οὔτ' ἐκ φιλολογικῆς φιλοδοξίας προκληθέντα, οὔτε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ κατὰ παρόρμησιν ἄλλου γεννηθέντα, καθ' ἃ τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἔργων, ἐνέχουσιν ὄλην τὴν αὐτόματον ὄρμην καὶ τὴν δραματικὴν ζωὴν τῶν χρόνων ἐν οἷς ἐδράσθησαν μᾶλλον ἢ ἐγράφησαν. Τοιοῦτος εἶνε ὁ χαρακτήρ αὐτῶν, ὃν ἐξαιρέτως ἀπεικόνισεν ὁ ἐκδότης διὰ τῶν ἐξῆς· α' Ἀκριβῶς εἰπεῖν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ δὲν πρωτεύει τὸ διηγηματικὸν ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ τὸ δραματικόν. Διότι ὁ Μα-

κρυγιάννης δὲν διηγείται ἀπλῶς καὶ φυσικῶς μέχρι τέλους τὰ ιστορούμενα. Ὑπάρχει μὲν παρ' αὐτῷ ἀφθονία παραβολῶν καὶ μύθων καὶ παροιμιῶν καὶ περιέργων ἀνεκδότων, ἤτοι στοιχεῖα πάσης ἐνδιαφέρον ἐχούσης διηγήσεως, ὑπάρχουσιν ἐξοχῶς περιγραφαί, οἷον ἡ τῆς μάχης τῶν Μύλων, ἡ τῆς πολιορκίας τοῦ Νεοκάστρου καὶ ἡ τῆς Ἀκροπόλεως. Ὅποια ὅμως κίνησις, καὶ ὅποια δραματικῆς δυνάμεως ἔντασις ἐν παντί τῷ ἔργῳ. Τὸ πλεῖστον ἄλλως τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι ἡ διάλογος, γέμων πάθους, ὀργῆς, ὀργῆς, εἰρωνείας, πικρίας, αἰσθήματος, γέλωτος καὶ δακρύων. Ὅπου δὲ ὁ συγγραφεὺς δὲν διαλέγεται πρὸς ἄλλους, διαλέγεται καθ' ἑαυτόν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ συχνοὶ μονόλογοι καὶ αἱ συχνότεραι ἀποστροφαὶ πρὸς τὴν πατρίδα, τὸν βασιλέα Ὀθωνα κτλ. Ὀλόκληρος ὁ ἐπίλογος τοῦ ἔργου εἶναι μακρὰ καὶ σφοδρότατη ἀποστροφή πρὸς τοὺς τρεῖς ἐπισήμους πολιτικοὺς τῆς Ἑλλάδος, τὸν Κωλέτην, Μαυροκορδαῖον καὶ Μεταξᾶν ».

Ὁ δὲ τοιοῦτος ὀρθὸς χαρακτηρισμὸς τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Μακρυγιάννη, ὧν ἄλλως ἡ ἀνάγνωσις πάντοτε μὲν εὐχαριστεῖ, πολλάκις δ' ἐλκύει καὶ ἐνίοτε συγκινεῖ, ἐξηγεῖ καὶ τὴν θέσιν εἰς ἣν πρέπει νὰ ταχθῶσιν ἐξεταζόμενα ὡς πηγὴ ἱστορικῆ. Ὁ ἐρευνῶν αὐτὰ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λησμονήσῃ, ὅτι ὁ συγγραφεὺς, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ εἶνε φιλοψευδὴς καὶ μεγαληγόρος, ἔστω καὶ ἀθελήτως πάσχει ὃ τι συνήθως οἱ συντάσσοντες ἀπομνημονεύματα περὶ γεγονότων ὧν μετέσχον. Ὑποπίπτουσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους κινδύνους τοὺς ἀναποφεύκτους εἰς τοὺς γράφοντας αὐτοβιογραφίας, περὶ ὧν ὁ Κοραῆς εἶπε τὰ ὀρθότατα ἐκεῖνα· «Ὅστις ἱστορεῖ τὸν ἴδιον βίον, χρεωστεῖ νὰ σημειώσῃ καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἀμαρτήματα τῆς ζωῆς του, μὲ τόσῃν ἀκρίβειαν, ὥστε μήτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ, μήτε τὰ δεύτερα νὰ σμικρύνῃ ἢ νὰ σιωπᾷ παντάπασιν· πρᾶγμα δυσκολώτατον, διὰ τὴν ἔμφυτον εἰς ὅλους μας φιλαυτίαν. Ὅστις ἀμφισβᾷ περὶ τούτου, ἄς κάμῃ τὴν πείραν νὰ χαράξῃ δύο μόνους στίχους τῆς βιογραφίας του, καὶ θέλῃ καταλάβει τὴν δυσκολίαν ».

Τὸ αὐτόγραφον τῶν Ἀπομνημονευμάτων ἔστρεψεν ἑστέρευσε τόνων, ἐνίοτε δὲ εἶχε καὶ λέξεις ἠνωμένας. Ὅρθως δὲ ποιῶν ἠναγκάσθη ὁ ἐκδότης νὰ μεταφέρῃ τὸ χειρόγραφον εἰς τὴν συνήθη γραφὴν καὶ ἄλλως διὰ διαφόρων διαιρέσεων εἰς μέρη νὰ καταστήσῃ τὸ κείμενον εὐανάγνω-

στον. Ἦτο δὲ τοιαύτη ἡ ἰδιόρρυθμος κακογραφία τοῦ Μακρυγιάννη, ὥστε ἡ ἀνάγνωσις τῶν χειρογράφων αὐτοῦ, εἰς ἣν ὁ ἐκδότης ἀφιέρωσε δεκαεπτὰ ὅλους μῆνας, δύναται νὰ λεχθῇ δικαίως παλαιογραφικὸν κατόρθωμα, ὡς πειθόμεθα ἐκ τοῦ ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ παρατιθεμένου πανομοιοτύπου μιᾶς σελίδος τοῦ αὐτογράφου τῶν Ἀπομνημονευμάτων. Ὁμοίως δ' εἶνε ἄξιος ἐπαίνων ὁ κ. Βλαχογιάννης διὰ τοὺς μακροὺς προλόγους, οὓς προέταξε τῶν δύο τόμων, ἐν οἷς πραγματεύεται τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ Μακρυγιάννη καὶ ἀναλύει τὰ Ἀπομνημονεύματα, χαρακτηρίζων αὐτὰ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ παραβάλλων πρὸς τὰς ἄλλας ἀναλόγους ἱστορικὰς πηγὰς τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁμοίως δὲ καὶ διὰ τὰς διασαφητικὰς πολλῶν ἱστορικῶν γεγονότων σημειώσεις καὶ τὴν ὕλην ἣν συλλέξας ἐξέδωκεν ἐν τοῖς Παραρτήμασι τοῦ δευτέρου τόμου.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Μετά τὸ πέρας τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνίου ἐπανελήφθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου αἱ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐποπτείαν τοῦ κ. Ἀδαμαντίου Ἀδαμαντίου ἐκτελούμεναι πρὸς συντήρησιν, ἀναστύλωσιν καὶ εὐκρίθειαν τῶν μνημείων τοῦ Μυστραῖ ἐργασίαι.

Καὶ ἐφέτος τὸ σπουδαιότατον μέρος τῆς ἐργασίας ἐγένετο εἰς τὴν Κάτω Χώραν, τὴν συνοικίαν τῆς πόλεως τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν πιθανοτάτα λεγομένην τοῦ Βρογτοχίου. Πλήρως συνετελέσθη ἡ ἀναστύλωσις τοῦ ἤδη ἀπὸ πέρυσιν διασωθέντος ἐκ τῆς ἐντελοῦς ἐρειπιώσεως καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀνεγερθέντος ναοῦ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου. Μετ' ἐπιμελείας καὶ μετὰ μελέτην τῶν σωζομένων παλαιῶν λειψάνων ἐφιλοτεχνήθη ἡ ἀναστύλωσις τοῦ μεγαλοπρεποῦς δεκαεξαπλεύρου τυμπάνου τοῦ τρούλλου, τοῦ ὑποίου ἢ τελεία ἀναπαράστασις ἐπεδιώχθη ὡς μνημείου μοναδικῆς ἰσῆς τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου μέλους. Τὰ ποικίλα ἐκ πλίνθων πλαίσια, τὰ ὅποια περιεχόμενα τὰ ἀψιδωτὰ παράθυρα καὶ ψευδοπαράθυρα, συνεπληρώθησαν ὅπως εἶχον ἄλλοτε. Οἱ ἐν ταῖς γωνίαις κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἐξέχοντες κίονες ἀνηγέρθησαν, ἐκ σπονδύλων πωρίνων μετὰ πλίνθων ἐναλλασσόντων ἀποτελούμενοι. Μόνον ὁ ἐπὶ τὸ τύμπανον βαίνων τρούλλος δὲν ἀνηγέρθη, διότι οὐδὲν ἔχνος αὐτοῦ ἀπέμεινεν· ἄλλως τὸ εἰς τὸ κεντρικόν τετράγωνον ἀσκεπὲς τοῦ ναοῦ δὲν παραδλάπτει τὴν ἀσφαλῆ αὐτοῦ συντήρησιν. Ἀσφαλῶς δ' ἐστεγάσθη ὁ ναὸς ἅπας, καὶ οὕτω περισώθη τελείως ἀναπαρσταθὲν ἐν τοῖν κομψοτάτων βυζαντιακῶν μνημείων.

Ναῖσκος, ὁ ὁποῖος ὀλίγον εἶχεν ἐπισύρει τὴν προσοχὴν, τὰ μάλιστα ὅμως ἀξιόλογος, ὁ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (Ἁγίου Γιαννάκης) ἀνηγέρθη ὀλόκληρος καὶ ἐστεγάσθη κατὰ τὴν παλαιὰν μορφήν. Ὁ ναῖσκος οὗτος, ἀπέριττος κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, περιέσσωσε τοιχογραφίας πολυτίμους, τῆς ἰδίας σχολῆς καὶ αἱ τοῦ Ἀφεντικοῦ· εἶνε δὲ ὀλίγον μεταγενέστερος τούτου, κατ' ἀκολουθίαν ἀνήκει εἰς τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα. Οἱ κατηρειπιωμένοι τοῖχοι τῶν μακρῶν πλευρῶν ἀνεκτίσθησαν, ἀνηγέρθησαν δὲ καὶ τὰ διὰ τριπλῆς σειρᾶς πλίνθων πλαισιούμενα παράθυρα αὐτῶν, εἰς τὰ ὅποια ἀπέληγον καμάραι μικραὶ τέμνουσαι τὴν μεγάλην ἐξ Α. πρὸς Δ. ἀπόστασιν, ὥστε νάποτελῆται σχῆμα σταυροῦ. Διὰ τοῦτο, διὰ ν' ἀφεθῶσι πρὸς μελέτην τὰ ἔχνη τῶν κατηρειπιωμένων καμαρῶν, δὲν ἀνεκτίσθησαν αὐταί. Ἀλλὰ κατὰ τὴν στέγασιν προσεδόθη εἰς τὸν ναῖσκον τὸ παλαιὸν σταυροειδὲς αὐτοῦ σχῆμα· διότι ἀετώματα ὀξυκόρυφα ἐπεκάλυψαν τὰ ἀψιδωτὰ παράθυρα.

Εἰς δὲ τὸν μικρὸν, κομψὸν ὅμως ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας ἀνηγέρθησαν οἱ ὅλοι τῆς πρὸς Ν. παρατετειχισμένης στοᾶς, συνεκρατήθησαν δὲ καὶ αἱ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς κλίμακες αἱ ἀνάγουσαι εἰς δωμάτια, βιβλιοθήκας ἰσῆς, σκευοφυλάκια, κατοικίας μοναχῶν. Ὁ πρὸ τοῦ ναοῦ εὐρὺς προνάρθξ, ὁ ὁποῖος ἦτο κατακεχωσμένος, ἐκαθαρίσθη, ἐπεφάνη δὲ καὶ τὸ ὡραῖον διλοβὸν εἰς τὸν Β. τοῖχον παράθυρον αὐτοῦ. Καθόλου δὲ συνετηρήθη πᾶν ἔχνος δυνάμενον νά δεῖξη τὸ διάγραμμα τοῦ περιέργου τούτου ναῖσκου.

Ἀρκετὴ δ' ἐργασία συντηρήσεως ἔγινε καὶ εἰς τὸν κάλλιστον, δεινῶς ὅμως ἡρει-

πωμένον, ναὸν τῆς Θεοτόκου τῆς Ὀδηγητρίας τοῦ Βρογτοχίου, σήμερον λεγόμενον Ἀφεντικὸν. Ὁ Ν. τοῖχος ἐξεχώσθη ἀπὸ τῶν συνεσωρευμένων χωμάτων, καὶ συνεπληρώθησαν τὰ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ ἱεροῦ ἐλλείποντα μέρη τῆς οἰκοδομῆς. Ἐπ' ἰσῆς δὲ καὶ ἄλλα κρίσματα τῆς μονῆς ταύτης τῆς Θεοτόκου τοῦ Βρογτοχίου ὑπεστηρίχθησαν, ὅχι διότι πάντα ἦσαν ἄξια λόγου μνημεῖα, ἀλλὰ διὰ νὰ περισωθῶσι τὰ λείψανα τοῦ σχεδίου αὐτῆς.

Ἐργασία εὐπρεπείας ἐξετελέσθη εἰς τὴν Ἄνω πόλιν, τὴν ἀριστοκρατικὴν συνοικίαν τῆς βυζαντιακῆς πόλεως, ὅπου σώζονται τὰ μεγαλοπρεπῆ Παλάτια τῶν δεσποτῶν. Ἡ μεγάλη αἴθουσα τοῦ θρόνου, ἡ ἐπὶ σειρᾶς καμαρωτῶν ἰσογείων διωμάτων βαίνουσα, μήκους 33 μέτρων, ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τῆς σωρευθείσης ἐν αὐτῇ γῆς ἐκ τῆς καταπίεσθους στέγης. Ὁ περιβόλος τῶν παλατιῶν ἠὺς ἐπίσθη, δρομίσκοι δὲ ἠνοίχθησαν εἰς τὴν αὐλήν, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἡ ἐπίσκεψις τῶν σπανίων τούτων εἰς τὸ εἶδος τῶν μνημείων.

Συγχρόνως πρὸς τὰς ἐργασίας ταύτας ἐξετελοῦντο ἄλλαι μικρότεραι συντηρήσεις. μάλιστα δὲ ἡ ὑποστήριξις τῶν ἐν τοῖς ναοῖς καταρρεουσῶν καὶ ἀπὸ τοῦ τοῖχου ἀποτριβομένων τοιχογραφῶν, τῶν πολυτίμων τούτων μνημείων τῆς καλλιτεχνικῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἐπιτελεσθείσης ἐν τοῖς βράχοις τοῦ Μυστραῖ.

— Ἀπὸ τῆς 24 μέχρι τῆς 30 Ἰουλίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους συνήλθεν ἐν Βερολίνῳ τὸ μέγα διεθνὲς συνέδριον τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, οἷ μετέσχον σύεδροι περὶ τοὺς χιλίους. Ἐν διαφόροις δ' αὐτοῦ τμήμασι ἔγιναν καὶ ἀνακοινώσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν καὶ γραμματείαν, αἱ ἐξῆς· ὑπὸ κ. Α. Heisenberg περὶ τῶν βάσεων τοῦ βυζαντιακοῦ πολιτισμοῦ, ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Koll περὶ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ἐξετασθείσης τῆς σχέσεως τῶν βίων Θεοδώρου τοῦ Ἰερωτοῦ πρὸς Θεόδωρον τὸν Στρατηλάτην, ὑπὸ τοῦ κ. G. Jilicher περὶ τῆς ἐκδόσεως ὑποτιθεμένης ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, ὑπὸ τοῦ κ. Kulakowski περὶ τῶν ἐπ' ἐσχάτων ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων Στρατηγικῶν τοῦ Νικηφόρου δεσπότη, ὑπὸ τοῦ κ. F. Loofs περὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τοῦ ἔτους 324, ὑπὸ τοῦ κ. W. Ramsay περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως τῆς Λυκαονίας ἀπὸ τοῦ τετάρτου μέχρι τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος καθ' ὅσον αὕτη διαφωτίζεται ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν, ὑπὸ τοῦ κ. S. Riccobono περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανείου κώδικος, ὑπὸ τοῦ κ. K. Sudhoff περὶ τῆς ἱατρικῆς γραφικῆς τῶν μέσων αἰώνων, ὑπὸ τοῦ κ. Th. Wiegand περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν βυζαντιακῶν μονῶν καὶ τοιχογραφῶν κατὰ τὸ ὄρος Λάτιμον παρὰ τὴν Μίλητον. Καὶ ἄλλαι δὲ τῶν ἀνακοινώσεων ἤπτοντο ἐμμέσως τῶν βυζαντιακῶν πραγμάτων. Ὁ δ' ἐν Λονδίνῳ Κερκυραῖος λόγιος κ. Α. Βελέλλης ἀνέγνω γαλλιστὶ ἀνακοινώσιν περὶ τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου.

Τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸ Ἰθνηκὸν Πανεπιστήμιον ἀντεπροσώπευσαν ἐν τῷ συνέδριῳ τούτῳ οἱ κ. κ. Ν. Γ. Πολίτης, Π. Καρολίδης, Ἰω. Σβορώνος καὶ Σπυρ. Π. Λάμπρος, ὅστις καὶ ἐξελέχθη μετὰ τῶν ἐπιτίμων προέδρων τοῦ συνεδρίου. Ὑπεβλήθη δ' ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος καὶ πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περὶ ὀρισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἔδρας τοῦ προσεχοῦς συνεδρίου κατὰ τὸ 1913. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶχε προηγηθῆ πρόεδρος τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἀγγλικῶν πανεπιστημίων, ἔδρα μὲν τοῦ προσεχοῦς συνεδρίου ὤρισθη ἡ Ἀγγλία, ἡ δ' ἐξ Ἑλλάδος πρόεδρος ἀνεκοινώθη κατ' ἀπόφασιν τῆς διοικούσης ἐπιτροπῆς, συνισταμένης ἐκ τῶν ἐπιτίμων προέδρων καὶ ἀντιπροέδρων καὶ τοῦ τακτικοῦ προέδρου τοῦ συνεδρίου κ. Κοσοῦ, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἀρχείου, εἰς τὴν ὀλομέλειαν τῶν συνέδρων, ὅπως ἔγγραφῆ εἰς τὰ πρακτικὰ χάριν τοῦ δικαιώματος τῆς προτεραιότητος κατὰ τὸν ὀρισμὸν τῆς ἔδρας

τοῦ συνεδρίου τοῦ ἔτους 1918, ὅτε λίαν πιθανόν εἶνε, ὅτι τὸ συνέδριον θὰ συνέλθῃ ἐν Ἀθήναις.

Τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων ὁ μὲν κ. Π. Καρολίδης ἐποίησατο ἐν τῷ συνεδρίῳ μίαν ἀνακοίνωσιν, ὁ δ' ἐκδότης τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος ὠμίλησε περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσιν.

— Ἀπὸ τῆς 1 μέχρι τῆς 7 Ἀυγούστου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους συνήλθεν ἐν Κοπενάγῃ τὸ 18^{ον} συνέδριον τῶν Ἀνατολιστῶν, ἐν ᾧ ἀντιπροσώπευσαν τὴν Ἑλλάδα οἱ κ. κ. Π. Καρολίδης, Σπ. Παπαγεωργίου καὶ ὁ ἐκδότης τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος, ὅστις καὶ ἐξελέχθη πρόεδρος τοῦ τμήματος Ἑλλάς καὶ Ἀνατολή μετὰ τῶν καθηγητῶν κ. κ. Φρ. Cumont καὶ Καρόλου Krumbacher. Παρέστη δ' ἐκ Λονδίνου καὶ ὁ κ. Α. Βελέλλης.

Καὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ ἔγεινάν τινες ἀνακοινώσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Βυζάντιον, τὴν νέαν Ἑλλάδα καὶ ἄλλα σχετικὰ θέματα. Τοιαῦται αἱ τῶν κ. κ. M. Fruhlicher Βαβυλωνιακῆ σύγχυσις ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπιτημέται κυρίων ὀνομάτων, A. Merck περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας ἀρμενικὰς μεταφράσεις τῆς Γραφῆς, E. Nau περὶ τινῶν ψευδοπιγράφων ὀμιλιῶν, Cumaraswamy περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἑλληνικῆς τέχνης εἰς τὴν Ἰνδικήν, M. Vasmer περὶ τῆς ἱστορίας τῆς σημασίας τῆς ἑλληνικῆς λέξεως τυκάνη.

Τῶν δ' Ἑλλήνων ὠμίλησαν ὁ μὲν κ. Π. Καρολίδης περὶ τῶν ψευδοπελεδικῶν καὶ ἀραβικῶν πηγῶν ἐν τῇ βυζαντινῇ χρονολογίᾳ καὶ περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου μωαμεθανικοῦ εὐκτηρίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ δὲ κ. Σπυρ. Παπαγεωργίου περὶ τῆς διαλέκτου τῶν Κουτσοβλάχων, ὁ κ. Βελέλλης περὶ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως μεγάλου μέρους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῆς γνωστῆς ἐκ τοῦ μοναδικοῦ χειρογράφου τοῦ ἀνήκοντός ποτε εἰς τὸν Βησσαρίωνα καὶ νῦν ἀποκειμένου ἐν τῇ Μαρκιανῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας, πρὸς δὲ περὶ τῶν ἀραμαϊκῶν παπύρων τῶν εὑρεθέντων ἐν Αἰγύπτῳ, ὧντων κατ' αὐτὸν πλαστῶν, καὶ τέλος ὁ ἐκδότης τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος περὶ τοῦ Βαγιαζίτ καὶ τῶν παπῶν (ἴδε ἀνωτέρω σ. 155 κ. ἑ.) ὡς καὶ περὶ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἡ τελευταία αὕτη ἀνακοίνωσις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς συνεννόησιν τοῦ ἐκδότου τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος μετὰ τοῦ ἐν Παρισίοις ἑβραϊοδίδου καὶ ἐπιμελητοῦ τῶν ἑβραϊκῶν χειρογράφων τῆς αὐτόθι Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης κ. Μωυσεῶς Schwab περὶ ἐκδόσεως συντάγματος τῶν ἐν Ἑλλάδι ἑβραϊκῶν ἐπιγραφῶν.

Ἐπικειμένου δὲ τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἑδρας τοῦ προσεχοῦς συνεδρίου, ὁ ἐκδότης τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος κατόπιν τηλεγραφικῆς συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ὑπέβαλε πρόσκλησιν τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν ἀντιπροσώπων, προτιμηθεῖσαν τῶν εἰς Καλκούτταν καὶ Λειψίαν προσκλήσεων καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ γενομένην ἀποδεκτὴν ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τῶν συνέδρων. Οὕτω δὲ τὸ δέκατον ἔκτον συνέδριον τῶν Ἀνατολιστῶν θέλει συνέλθῃ τῷ 1911 ἐν Ἀθήναις, καθισταμένης ἐγκαίρως ἐνταῦθα τῆς οἰκείας ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς.

— Ὁ ἐν Homburg v. d. Höhe (Dortheenstr. 4) διδάκτωρ κ. E. Gerland ἐπεμφεν εἰς ἡμᾶς πρὸς δημοσίευσιν τὴν ἐξῆς ἑκκλησίαν: «Ἡ βασιλικὴ Πρωσικὴ ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν ἀνέθηκέ μοι τὴν ἔκδοσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Geizer καταλειφθεῖσάν σουλλογῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐπισκοπῶν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας (Notitiae episcopatum ecclesiae orientalis graecae). Καὶ αὐτός μὲν ὁ Geizer ἐθεώρει τὰς σουλλογὰς ταύτας καθ' ὅλου συντετελεσμένας. Ἀλλ' εἶνε ὅμως δυνατόν νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι μία ἢ ἄλλη βιβλιοθήκη περιλαμβάνει ἄγνωστόν τινα μέχρι

τοῦδε τάξιν ἢ ἀξίαν λόγου διασκευὴν τάξεως ἤδη γνωστῆς. Ἰδίως δὲ δύναται νὰ λεχθῇ τοῦτο περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν βωσικῶν, ἃς ὁ Geizer οὐδαμῶς ἢ ἐν μέρει μόνον ἐπεσκέφθη. Διὰ ταῦτα εὐγνωμόνως θάπεδεχόμεν πᾶσαν τοιαύτην ἀνακοίνωσιν καὶ ἰδίως ἀποστολὴν τοιούτων ἀντιγράφων. Δὲν εἶνε δὲ ἀνάγκη νὰ εἶνε τὰ πόγραφα ταῦτα πλήρη, ἀλλὰ δύνανται νὰ συσχετισθῶσι πρὸς τὰ ἤδη ὑπὸ τοῦ Parthey, Geizer καὶ Birkhardt ἐκδομένα κείμενα. Ἡ ἐμὴ δημοσίευσίς θὰ περιλάβῃ τὰ ἐξῆς μέρη:

Α') Ἀναγραφὰς παρὰ θύραθεν συγγραφέων, καὶ δὴ 1) τὸν Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους, 2) τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ἐκ τοῦ περὶ θεμάτων δευτέρου βιβλίου τὰ καθ' Ἱεροκλέα χωρία, 3) Καταλόγους χωρῶν καὶ πόλεων μετονομασθειῶν ἐν τοῖς ὑστέροις χρόνοις καὶ 4) τὸν Γεώργιον Κύπριον.

Β') Ἐκκλησιαστικὰς τάξεις καὶ δὴ 1) Τάξεις περιλαμβανούσας τὰ πέντε πατριαρχεῖα, 2) Τάξεις τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, 3) Τάξεις τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας, 4) Τάξεις τοῦ πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, 5) Τάξεις τοῦ πατριαρχείου Ἱερουσαλήμ, 6) Τάξεις τῆς ἐκκλησίας Ἀχρίδος, 7) Τάξεις τῆς ἐκκλησίας Ὑπεκίου, 8) Τάξεις τῆς ἐκκλησίας Κύπρου, 9) Τάξεις τῆς ἐκκλησίας Ῥωσίας καὶ 10) Τάξεις τῆς ἐκκλησίας Ἰθρησίας.

Θέλων δὲ νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸ δυνατόν καὶ τοὺς νέους χρόνους, ἔσομαι ἐξαιρέτως εὐγνώμων καὶ ἐπὶ τῇ ἀνακοίνωσει ἐντύπου ὕλης, συνταγματικῶν καὶ τῶν τοιούτων. Ἔσθι ἡ ἑκκλησία αὕτη νὰ μὴ μείνῃ ἄνευ ἀπηχίσεως, ὅπως ὁ ἐκδότης κατορθώσῃ νὰ συντελέσῃ τὸ ἔργον κατὰ τὸ διάγραμμα τοῦ Geizer. Πᾶσα σχετικὴ ἀνακοίνωσις γίνεται δεκτὴ μέχρι τῆς 1 Ἰανουαρίου 1913, ὅτε τὸ ἔργον θὰ εἶνε συντετελεσμένον ἐν χειρογράφῳ.

Καὶ ὁ μὲν ἐκδότης τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμωνος θὰ σπεύσῃ νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν κ. Gerland πᾶσαν τὴν σχετικὴν ὕλην ἣν ἔχει συναγάγει ἢ ἣς ἔχει γνώσιν. Πέποιθε δὲ ὅτι τοῦτ' αὐτὸ θὰ πράξωσι καὶ πάντες ἄσοι δύνανται διὰ τῶν συμβολῶν αὐτῶν νὰ πλουτίσωσι τὸ ὕλικόν ἔργον σπουδαιοτάτου καὶ χρησιμοτάτου εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας.

— Εὐχαριστῶς ἀναγγέλλομεν, ὅτι, καθ' ἃ ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστημίου κ. Edgar Martini, ἠτύχησε νὰ εὑρῇ τὸ πρωτότυπον τῆς ἐπιτομῆς τοῦ Διογένηος Λαερτίου, περὶ ἧς ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Γ' σ. 257 κ. ἑ. Περιέχει δὲ τοῦτο πολὺ εὐρυτέραν διασκευὴν τῆς ἐπιτομῆς ἐκείνης, ἣν ὁ κ. Martini θέλει ἐκδώσει ὅταν ἀποπερατώσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ παρασκευαζομένην νέαν ἔκδοσιν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Φωτίου.

— Ἡ Πρωτανεῖα τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου «Δηλοῖ ὅτι κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου θὰ δημοσιεῖται ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐκάστου ἔτους ἀναγραφὴ πάντων τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῶν ἐν ἄλλαις χώραις ὑπὸ Ἑλλήνων συγγραφομένων ἢ ἐκδομένων βιβλίων καὶ διατριβῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν περιεχομένων εἰς περιοδικὰ δημοσιεύματα. Ἀνετέθη δὲ ἡ σύνταξις τῆς ἀναγραφῆς ταύτης εἰς τὸν κ. Ν. Γ. Πολίτην.

«Ὅπως τὸ ἔργον τοῦτο καταστῇ κατὰ τὸ δυνατόν πλήρες, παρακαλοῦνται οἱ κ. κ. συγγραφεῖς καὶ ἐκδοταὶ βιβλίων καὶ περιοδικῶν συγγραμμάτων νὰ ποστέλλωσιν ἢ αὐτὰ ταῦτα ἢ ἀκριβῆ σημεῖωσιν τῆς ἐπιγραφῆς, τοῦ σχήματος, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σελίδων καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν πρὸς τὸν κ. Ν. Γ. Πολίτην. Τά ποστέλλόμενα θὰ κατατίθενται

εἴτε εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην, εἴτε εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν φροντιστηρίων ἢ ἐργαστηρίων τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου.»

— «Ἡ Πρυτανεία τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου διακηρύττει, ὅτι τῇ συστάσει καὶ χορηγίᾳ τοῦ φιλογενοῦς κυρίου Δημοσθένους Χατζηλαζάρου, ἐπιθυμοῦντος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν γνῶσιν καὶ ἀγάπην τῆς πατρίδος αὐτοῦ Μακεδονίας, προκηρύσσει διαγωνισμὸν ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν περὶ Μακεδονίας, ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους:

1) Προκηρύσσεται διαγωνισμὸς πρὸς συγγραφὴν Ἱστορίας τῆς Μακεδονίας, κατὰ τὰς πηγὰς, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1821, ἐπὶ βραβείῳ δύο χιλιάδων δραχμῶν.

2) Προκηρύσσεται διαγωνισμὸς πρὸς σύνταξιν Ἑλληνικῆς λαογραφίας τῆς Μακεδονίας, ἥτις πρὸς πλήρη καὶ ἀκριβῆ συναγωγὴν ἠθῶν, ἐθίμων, δεσποταρισμῶν, δοξασιῶν καὶ μνημείων τῆς δημώδους φιλολογίας (δημοτικῶν ἀσμάτων, παροιμιῶν, αἰνεγμάτων, παραδόσεων, παραμυθίων). Ἐν ταύτῃ οἱ συλλογεῖς πρέπει νὰ καταγράψωσι μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας τὰ μνημεῖα τῆς δημώδους φιλολογίας, ὡς φέρονται εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἄνευ διορθώσεως ἢ οἰαζόμενης μεταβολῆς τῶν ἰδιωματικῶν τύπων, νὰ δηλώσιν ἀκριβῶς ποῦ ἐπιχωριάζει ἕκαστον τῶν μνημείων τούτων ἢ τὰς παραλλαγὰς αὐτῶν, καὶ παρὰ τίνος ἤκουσαν ταῦτα, καὶ νὰ περιγράψωσιν ἐν ἀκριβεῖα καὶ σαφηνείᾳ τὰ ἕκαστα τοῦ ἔθιμου. Τὸ βραβεῖον διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς Μακεδονικῆς ταύτης λαογραφίας ἔσται χιλίων δραχμῶν.

3) Οἱ συγγραφεῖς ἀμφοτέρων τῶν ἔργων θέλουσιν ἀποστείλει εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Πρυτανείας καθαρῶς καὶ εὐαναγνώστως γεγραμμένα τὰ ἔργα αὐτῶν, ἀνωνύμως, μετὰ συνημμένου δελτίου ἐσπραγισμένου, φέροντος ἔνδοθεν μὲν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἔξωθεν δὲ ῥητὸν, γεγραμμένον καὶ ἐπὶ τοῦ ἔργου.

4) Τὰ ἔργα γίνονται δεκτὰ εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Πρυτανείας μέχρι τῆς 31 Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1910, δὲν ἐπιστρέφονται δ' ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ.»

— Ὁ ἐν Λονδίνῳ κ. Ἰωάννης Γεννάδιος ἐδώρησε φιλοτίμως εἰς τὸν Δῆμον Ἀθηναίων πλουσίαν συλλογὴν χαλκογραφιῶν, παριστανουσῶν διαφόρους ἀπόψεις τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἀθηναϊκῶν μνημείων ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑξῆς μέχρι τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ἡ δωρεὰ αὕτη, πλουτιζομένη φροντίδι τοῦ Δήμου, δύναται νὰ ποτελέσῃ τὴν βάσιν ἐξαιρέτου μουσείου, σκοπὸν ἔχοντος τὴν ἱστορικὴν ἀναπαράστασιν τῆς πόλεως καὶ τῶν μνημείων αὐτῆς κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας. Πρὸς ἀποτελεῖσιν δ' αὐτοῦ ὁ Δῆμος δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν συλλογὴν μόνον τῶν πολυτίμων χαλκογραφιῶν καὶ λιθογραφιῶν τοῦ παρελθόντος, τῶν ἐκδεδομένων χωριστὰ, ἀλλὰ νὰ συμπεριλάβῃ καὶ ἀντίτυπα τῶν ἐντύπων βιβλίων, ἐν οἷς εἶνε ἐκδεδομένα ἰσχυρὰ εἰκόνες, καὶ πιστὰ ἀντίγραφα εἰκόνων ἀποκειμένων ἐν διαφόροις μουσείοις καὶ ἀρχείοις.

Αἱ ὑπὸ τοῦ κ. Γενναδίου δωρηθεῖσαι χαλκογραφίαι, συνοδευόμεναι ὑπὸ ἐξηγητικοῦ κειμένου 12 σελίδων εἰς 8ον, εἶνε αἱ ἑξῆς:

1) Τὰ δύο ἀρχαιότατα τοπογραφικὰ σχέδια τῆς πόλεως, τὸ τοῦ La Guilleliéro 1675 καὶ τὸ τοῦ Spon 1676. 2) Τοπογραφικὸν σχέδιον τῆς Ἀκροπόλεως. 3) Τὰ προπύλαια. 4) Ὁ Παρθενών. 5) Τὸ Ἐρεχθεῖον. 6) Μνημεῖον Θρασύλλου. 7) Ποικίλη Στοὰ καὶ ἡ παρ' αὐτῇ τότε ἀγορὰ τῆς πόλεως. 8) Τὸ τότε σωζόμενον παρὰ τὸν Λυκαβηττὸν λείψανον τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου. 9) Ἡ Πύλη τῆς Ἀγορᾶς. 10) Τὸ ὠρολόγιον τοῦ Ἀνδρονίκου Κυρρήστου. 11) Μνημεῖον Φιλοπάππου. 12) Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ. 13) Ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός. 14) Τὸ Στάδιον καὶ ἡ γέφυρα τοῦ Ἰλισσοῦ. 15) Ὁ Πειραιεὺς ὡς τότε ὑπῆρχεν ἢ ἀποδόρα.

Ἀριθ. 16 - 26 ὑπὸ Stuart καὶ Revett 1758.

16) Ὁψίς τῆς πόλεως παρὰ τὸ ὠρολόγιον Ἀνδρονίκου. 17) Ὁψίς τῆς πόλεως παρὰ τὴν Ποικίλην Στοάν. 18) Ὁψίς τῆς πόλεως παρὰ τὴν Πύλην τῆς Ἀγορᾶς. 19) Τὸ Ἐρεχθεῖον. 20) Τὸ Ὄρειον. 21) Πύλη Ἀδριανοῦ. 22) Μνημεῖον Φιλοπάππου. 23) Στοὰ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου. 24) Γέφυρα Ἰλισσοῦ. 25) Μνημεῖον Λυσιμάχου. 26) Ὁ παρὰ τὸν Ἰλισσοῦ σωζόμενος τότε ναῦκος. 27) Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 17 εἰς μικρὸν σχῆμα. 28) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 18 εἰς μικρὸν σχῆμα. 29) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 19 εἰς μικρὸν σχῆμα. 30) Ἡ Ἀγορὰ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ 1800 περίπου. 31) Τὸ Ἐρεχθεῖον. 32) ὠρολόγιον Ἀνδρονίκου. 33) Πύλη τῆς Ἀγορᾶς. Τὰ τρία τελευταῖα ὑπὸ Richard Dalton 1751. 34-37). Δεκατέσσαρες μικρότεροι παραστάσεις τῆς πόλεως, τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν Μνημείων κατὰ τὸ 1830. 48) Πανοράμα τῶν Ἀθηναίων (εἰς 2 φύλλα) λιθογραφηθὲν ὑπὸ τῆς τότε ἐκεῖ διαμενούσης κ. Bracebridge 1839. 49) Πανοράμα τῶν Ἀθηναίων τῷ 1818.

— Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἱππειρωτικὸς Φιλελευθερικὸς Σύλλογος, οὗ πρόεδρος μὲν εἶνε ὁ κ. Α. Ζαμαρίας, γενικὸς δὲ γραμματεὺς ὁ κ. Α. Α. Σαγιαῆκος, δι' ἐγκυκλίου αὐτοῦ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν Ἱππειρωτῶν καὶ ἄλλων λογίων εἰς τὸ γεγονός, ὅτι πολλὰ ὑπάρχουσι τὰ κενὰ ἐν τῇ λαογραφικῇ, γεωγραφικῇ, ἱστορικῇ καὶ ἀρχαιολογικῇ ἐξερευνήσει τῆς Ἱπείρου. «Καὶ ἵνα τὰ ἄλλα παραλίπωμεν, λέγει πρὸς τοὺς ἄλλοις ἡ ἐγκύκλιος, ἡ γεωλογικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας καὶ ἡ γεωργικὴ καὶ οἰκονομολογικὴ κατάστασις αὐτῆς δὲν εἶναι ἔτι ἀρκούντως ἐξηκριθῶμεναι, πλεῖστα δὲ ἱστορικὰ σημεῖα διατελοῦσι σκοτεινὰ καὶ ἀκατάληπτα, τῶν χασμάτων ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν γεγονότων ἀριθμουμένων ἀπὸ τῆς πτώσεως Ἰδίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους οὐχὶ κατ' ἔτη ἀλλὰ κατ' ἑκατονταετηρίδας, καὶ τέλος ἡ ἔρευνα καὶ γνῶσις τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας τῆς χώρας εἶναι ἀτελεστάτη, ὥστε καὶ αὐτῆς τῆς Πασσαρῶνος ἢ θέσις παντάπασιν ἀγνοεῖται.

«Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ ἡμέτερος Σύλλογος, ἐπιθυμῶν νὰ συντελέσῃ τὸ ἐπ' αὐτῇ τὸ μὲν εἰς τὴν πληρῶσιν τῶν κενῶν τούτων, τὸ δὲ εἰς τὴν διάδοσιν τῶν περὶ Ἱπείρου γνῶσεων παρὰ τοῖς ἀπανταχοῦ κατεσπαρμένοις Ἱππειρώταις, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδίδῃ κατ' ἔτος Ἱμμερολόγιον, οὗ σκοπὸς ἔσται ἡ περισυλλογὴ παντὸς ὅ,τι ἔχει σχέσιν καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὴν Ἱπείρον. Ἐρευνῶντες τὴν γεωγραφίαν τῆς χώρας, ἀνασκαλεόμενοι τὰς ἱστορικὰς αὐτῆς πηγὰς τὰς ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀλλοιωθείσας, περισυλλέγοντες τὰ ἄσχημα, τὰ ὅποια ἀντηχοῦσιν ἀνά τὰς ἡπειρωτικὰς χαράδρας, τὰ μοιρολόγια, τὰ ὅποια σπαράσσουν πᾶσαν εὐαίσθητον καρδίαν, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὅποια διασωζοῦσι πολλὰς τῆς ἀρχαιότητος συνηθείας, καὶ τέλος τὰς δεσποταρισμῶν καὶ προλήψεων, εἰς αἱ πλεῖστα εἶναι ὡσαύτως κληρὸς τῶν προγόνων, ἐλπίζομεν, ὅτι οὕτως ἔνθεν μὲν θὰ παρέχωμεν τερπνὸν ἀνάγνωσμα τοῖς ἡμετέροις συμπατριώταις, ὥστε καὶ οἱ εἰς τὴν ξένην ἀποδημοῦντες νὰ δύνανται νὰ ἀνακαλῶσιν εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν ζωντάν τὴν ἀνάμνησιν τῆς φίλης πατρίδος, ἔνθεν δὲ νὰ συντελέσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν, οὗ στοχαζόμεθα.»

Πᾶσα σχετικὴ ὕλη πρέπει νὰ ποστέλληται ἐγκαιρῶς εἰς τὴν ἔδραν τοῦ συλλόγου ἐν Κωνσταντινουπόλει, Πέραν, ὁδὸς Ἰοπτσελάρ, ἀρ. 18.

ΒΙΒΛΙΑ ΣΤΑΛΛΕΝΤΑ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΟΝΟΣ

Josef Strzygowski A sarcophagus of the Sidamara type in the collection of Sir Frederick Cook, Bart., and the influence of stage architecture upon the art of Antioch. Reprinted from the Journal of Hellenic Studies, Vol. XXVII. 1907.

Spyridon G. Pappas La France et la Grèce à l'époque du Directoire, Conférence faite à Athènes le 2/15 Avril 1907. Athènes. Editions du « Monde Hellénique », 1907.

Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως Διάφορα ἑλληνικὰ γράμματα ἐκ τοῦ ἐν Πετροπόλει μουσείου τῆς Α. Ε. τοῦ κυρίου Νικολας Likhatcheff. Ἐν Πετροπόλει. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Β. Κιροβάκου. 1907.

Μιχαὴλ Δ. Βολονάκη Ἀγωγή τοῦ πολίτου πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν διδασκαλείων. Ἐν Λευκωσίᾳ. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς « Ἐλευθερίας ». 1908.

[*L. Belevli*] La fausseté des papyrus Araméens d'Egypte démontrée par l'arithmétique et la philologie. Casal Montferrat. Imprimerie Roni et Lavagno. 1908.

Guido Villa. Εἰσαγωγή εἰς τὴν ψυχολογίαν ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ Γεωργίου Κ. Γρατσιάτου. Τεύχος 1ον. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκδότης Ἰωάννης Δ. Κολλάρος. Βιβλιοπωλεῖον τῆς « Ἐστίας ». 1908.

Δ. Γ. Κουρνιᾶ δ. φ. Ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ Μουσείου. Α'. Ἡ ποίησις ἐξελισσομένη. Ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τῶν τυπογραφικῶν καταστημάτων « Αὐγῆς » Ἀθαν. Α. Παπασπύρου 1907.

Κ. Ι. Λογοθέτου Ἡ περὶ ἰδεῶν θεωρία τοῦ Πλάτωνος. Πραγματεία βραβευθεῖσα ἐν τῷ Σουτσίῳ φιλοσοφικῷ διαγωνισμῷ. Ἐν Ἀθήναις. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. 1908.